

**T.C.
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KAMUSAL ALANLAR OLARAK AKILLI ŞEHİRLERDEKİ KARAR VERME
SÜREÇLERİNİN İLETİŞİMSEL EYLEM KURAMI BAĞLAMINDA
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Taner KIZILHAN

DOKTORA TEZİ

**İletişim Tasarımı ve Yönetimi Anabilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. Ali ŞİMŞEK**

Eskişehir

Aralık 20

ÖZET

Bu araştırmanın problemi akıllı şehirlerde kamusal alanın düzenlenmesinde paydaşların karar verme süreçlerinin Habermas'ın "İletişimsel Eylem Kuramı" bağlamında incelenmesidir. Akıllı şehirler söylemi ve Habermas'ın İletişimsel Eylem Kuramı'nın kesişim noktaları çerçevesinde bir inceleme yapılmıştır. Bu kesişim noktalarını "herkesin eşitler olarak sürece katılabilmesi", " tarafların belirli yeterliliklere sahip olması", "ortak amaç doğrultusunda ödünler verilmesi", "belirli bir art alan, ortak zemin bağlamında süreçlere dâhil olunması" ve "yaşam ve sistem dünyalarındaki dönüşümler" olarak sıralamak olanaklıdır. Bunlara altıncı bir nokta olarak da bu karar verme süreçlerindeki "iletişimin biçimleri" eklenmiştir.

Araştırma Kanada'nın Toronto şehrinde, Alphabet'e bağlı olan Sidewalk Labs'in ve şehrin sahil bölgesini kamu adına yöneten Waterfront Toronto şirketinin ortaklığında gerçekleştirilen "Sidewalk Toronto" projesi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada gömülü karma desen kullanılmıştır. Araştırmanın temel veri toplama tekniği yarı-yapılandırılmış görüşmedir. Bunun yanı sıra, araştırma kapsamında 24 kişiyle yarı yapılandırılmış görüşme yapılmış, 54 kişiye Akıllı Şehir Katılım ve Akıllı Vatandaşlık ölçeği uygulanmış, 2500 sayfanın üzerindeki dokümanlar incelenmiş ve sistematik olmayan gözlem yapılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre projenin ve proje üzerinden akıllı şehirlerin soylulaştırma, dışlama, gözetim ve mahremiyet ihlalleri, demokratik kurumların erozyonu, dijital eşitsizlikler, kamusal alanın ticarileştirilmesi, kişisel verilerin ve veriler yoluyla vatandaşların ticari birer meta haline getirilmesi, iletişim süreçlerinin güç sahipleri tarafından yoğun bir biçimde manipüle edilmesi, proje yöneticilerinin kendi isteklerini vatandaşlara dayatması konuları başta olmak üzere pek çok konuda eleştirildiği görülmüştür. Uygulama ve söylem arasında ciddi farklar ve çelişkiler olduğu ortaya konulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Akıllı Şehirler, Akıllı Yönetişim, İletişimsel Eylem Kuramı, Sidewalk Toronto, İletişim Teknolojileri ve Yönetimi.

ABSTRACT

The problem of this study is to evaluate decision-making processes of the stakeholders in the regulation of the public space in smart cities in the context of Habermas's "Communicative Action Theory". In this context, an examination has been made within the framework of the intersection points of the discourse of the idea of smart cities and Habermas's Communicative Action Theory. It is possible to list these intersections as "equal participation to processes", "parties having certain competencies", "making concessions to reach a common goal", "involvement in processes within the context of a certain background, common ground" and "transformations in the worlds of life and system world". As a sixth point, "forms of communication" in these decision-making processes is added.

The study was carried out on the "Toronto Tomorrow" or better known as "Sidewalk Toronto" project in Toronto, Canada, which is managed by a partnership of Sidewalk Labs, a subsidiary of Alphabet, and Waterfront Toronto, that manages the city's coastal area on behalf of the public. Embedded mixed research design was used in the study. The main data collection method of the research is the semi-structured interviews. Besides, within the scope of the study, semi-structured interviews were conducted with 24 participants, Smart City Participation and Smart Citizenship Scale was applied to 54 participants, documents over 2500 pages were examined through content analysis, and an unsystematic observation was made.

According to the results of the study, Sidewalk Toronto Project and smart cities have been criticized on many points including but not limited to the following: gentrification, exclusion, surveillance and violations of privacy, erosion of democratic institutions, digital inequalities, commercialization of the public space, private data of citizens' becoming commercial commodities, the communication processes being intensely manipulated by the power holders, project managers' imposing their wishes on the citizens and the like. It has been revealed that there are serious differences and contradictions between the practice and the discourse.

Keywords: Smart Cities, Smart Management, Communicative Action Theory, Sidewalk Toronto, Communication Technologies and Management.

ÖNSÖZ

Bilimsel araştırma süreci bilinmeyeden bilinene doğru gerçekleştirilen bir yolculuktur. Bu anlamda düşünüldüğünde aslında gerçekleştirilen her araştırma bu yolda atılan bir adımdır. Bu bakımdan belki de nitelikli bir araştırma sürecine kalkışmak, yani ileriye doğru bir adım atmak, her zaman cesaret isteyen bir şey olmuştur. Benim için ise doktora tezim gerçek anlamda beni değiştiren, dünyaya bakış açımı dönüştüren bir yolculuk oldu. Doktora yeterlik sınavının hemen ardından, bir kafede oturmuş, fikirlerine önem verdiğim bir avuç insanla nasıl akıllı şehirler konusunda yurtdışında araştırma yapmak arzum ile daha güvenli bir alanda bir çalışma yapmak arasında kaldığımı paylaşırken aslında sürecin beni bugün bulunduğum noktaya getireceğini hayal bile edemezdim... Bu nedenle her şeyden önce, beni bu adımı atmak konusunda cesaretlendiren insanlara sözlerin asla yeterli kalmayacağını bilerek teşekkür etmek istiyorum.

Öncelikle derin bilgi birikimi, desteği, eleştiri ve önerileriyle bu yolda rehberim olan danışmanım Prof. Dr. Ali Şimşek'e teşekkürlerimi sunarım.

Tez İzleme Komitesi üyeliğini kabul ederek tez çalışmalarım boyunca katkıda bulunan Prof. Dr. Gülsün Kurubacak ve Prof. Dr. Mesude Canan Öztürk'e teşekkürlerimi sunarım.

Araştırma süreci boyunca hem fikirleri hem de yaptıklarıyla bana birçok noktada yardım eden arkadaşım Dr. Kemal Elciyar'a gönülden teşekkürlerimi sunarım.

Bütün bu süreçte yaşadığım maddi ve manevi her sıkıntının yükünü benimle birlikte çeken, bu yolculuğu ve çok daha fazlasını benimle paylaşan, varlığı ve yol arkadaşılığıyla beni destekleyen eşim ve hayat arkadaşım Sevil Bal Kızıllan'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca giriştiğim işler, gerçekleştirmeye çalıştığım eylemler her ne kadar olanaksız ya da erişilmesi zor görünse de, sorgulamadan ve şüphe etmeden her zaman yanımda olan, beni hep destekleyen annem Yaşar Kızıllan'a ve babam Mehmet Kızıllan'a haklarını asla ödeyemeyeğimi bilerek teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar DİZİNİ	ix
GÖRSELLER DİZİNİ	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.2. Amaç	13
1.3. Önem	14
1.4. Sınırlılıklar	15
2. ALANYAZIN TARAMASI	16
2.1. Akıllı Şehirler: Tarihi, Kapsamı ve Tanımı.....	16
2.1.1. Akıllı teknoloji bağlamında kentleşmeye tarihsel bir bakış.....	16
2.1.2. Akıllı şehirler: Kapsam ve tanım	19
2.1.3. Kendi tarihselliği içerisinde akıllı şehirler ve akıllı şehir modelleri	23
2.2. Akıllı Şehirlerde Karar Verme Süreçleri: Akıllı Yönetim, Akıllı Vatandaşlar	27
2.1.2. Akıllı yönetim.....	27
2.1.2.1. Akıllı yönetişimin bir bileşeni olarak dahil etme.....	30
2.1.2.2. Akıllı yönetişimin bir bileşeni olarak katılım	32
2.1.3. Akıllı vatandaşlık	39
2.2. Akıllı Şehirlerde İletişimin Rolü ve Önemi.....	41
2.2.1. Akıllı şehirlerde iletişim yönetimi.....	48
2.2.2. Akıllı şehirlerde katılım süreçlerinde iletişim teknolojilerinin rolü ve önemi	53
2.2.3. Akıllı şehirlerde iletişim yönetimi sürecinde karşılaşılan sorunlar	55
2.3. Dünyadaki ve Türkiye'deki Akıllı Şehir Uygulamaları Örnekleri	57
2.3.1. Dünyadaki akıllı şehir çalışmaları ve uygulamaları	57

2.3.1.1. <i>Singapur'un akıllı şehir projesi</i>	58
2.3.1.2. <i>Stockholm'un akıllı şehir projesi</i>	59
2.3.1.3. <i>Vancouver'ın akıllı şehir projesi</i>	60
2.3.2. <i>Türkiye'deki akıllı şehir çalışmaları ve uygulamaları</i>	61
2.3.2.1. <i>Türkiye'deki akıllı şehir uygulamalarına örnekler</i>	63
2.3.2.2. <i>İstanbul'un akıllı şehir girişimleri ve uygulamaları</i>	63
2.3.2.3. <i>Ankara'nın Akıllı Şehir Girişimleri ve Uygulamaları</i>	64
2.3.2.4. <i>İzmir'in Akıllı Şehir Girişimleri ve Uygulamaları</i>	65
2.4. <i>Kanada'nın Akıllı Şehir Uygulamaları</i>	66
2.4.1. <i>Akıllı şehirler meydan okuması</i>	66
2.4.2. <i>Sidewalk Toronto Projesi: Kapsam, uygulama ve tartışmalar</i>	69
2.4.2.1. <i>Waterfront Toronto</i>	69
2.4.2.2. <i>Sidewalk Labs</i>	72
2.4.2.2.1. <i>Google ve Alphabet</i>	72
2.4.2.3. <i>Waterfront Toronto ve Sidewalk Labs'in tartışmalı çocuğu: Sidewalk Toronto ya da Quayside Projesi</i>	74
2.4.2.4. <i>Ana Yenilik Geliştirme Planı (Master Innovation Development Plan-MIDP)</i>	80
2.4.2.5. <i>Sidewalk Toronto Projesi için Vatandaş Katılım Katılımı Strateji Raporu</i>	84
2.5. <i>Habermas Bağlamında Kamusal Alan, İletişimsel Eylem ve Akıllı Şehir Tartışmaları</i> .85	
2.5.1. <i>Kamusal alan tanımı, konuya ilişkin teorik tartışmalar</i>	86
2.5.2. <i>Kamusal alanın tarihsel gelişimi üzerine gerçekleştirilen tartışmalar</i>	90
2.5.3. <i>Kamusal alanın dijital dönüşümü ve yeni kamusal alanlar olarak akıllı şehirler</i>	94
2.6. <i>İletişimsel Eylem Kuramı ve Akıllı Şehirlerde Karar Verme Süreçleri</i>	98
3. YÖNTEM	107
3.1. <i>Araştırma Modeli</i>	107
3.2. <i>Evren ve Örneklem</i>	108
3.3. <i>Verilerin Toplanması</i>	110
3.3.1. <i>Akıllı şehir katılım ve akıllı vatandaşlık ölçeği uygulaması</i>	111
3.3.2. <i>Yarı yapılandırılmış görüşmeler</i>	115

3.3.3. İçerik analizi	123
3.3.4. Sistematiik olmayan gözlem	123
3.4. Verilerin Çözömlenmesi ve Yorumlanması	125
3.4.1. Akıllı şehir katılım ve akıllı vatandaşlık ölçeğinden elde edilen verilerin çözömlenmesi.....	125
3.4.2. Yarı yapılandırılmış görüşmeler.....	126
3.4.3. Sistematiik olmayan gözlem	128
3.4.4. İçerik analizi	128
4. BULGULAR	130
4.1. Tema 1: Uzlaşmaya Dayalı ve Tarafların Eşitler Olarak Dâhil Olabildikleri Bir Kamusal Alanın Varlığı Üzerine Tartışmalar	131
4.1.1. Projenin yarattığı toplumsal dönüşömler üzerine gerçekleştirilen tartışmalar	132
4.1.2. Proje ortaklarının eşitlikçi bir kamusal alan yaratma çabası üzerine tartışmalar .	140
4.1.3. Katılımcıların dâhil oldukları grubun/ sektörün projenin gerçekleştirilmesi sürecinde oynadığı rol üzerine tartışmalar	158
4.1.3.1. Akademinin ve akademisyenlerin rolü üzerine gerçekleştirilen tartışmalar	159
4.1.3.2. Özel sektörün rolü üzerine gerçekleştirilen tartışmalar	170
4.1.3.3. Medyanın rolü üzerine tartışmalar	172
4.1.3.4. Muhalif hareketlerin ve STK'ların proje sürecindeki rolü üzerine tartışmalar ...	174
4.1.3.5. Vatandaşların proje sürecindeki rolü üzerine tartışmalar.....	176
4.1.3.6. Dijital Strateji Danışma Paneli'nin proje sürecindeki rolü üzerine tartışmalar..	179
4.1.4. Akıllı şehir söylemleri ve Sidewalk Toronto Projesi'nin karşılaştırılması üzerine gerçekleştirilen tartışmalar.....	182
4.1.5. Akıllı şehir söyleminin Sidewalk Toronto Projesi'nin vaat ettiklerinin erişilebilirliği üzerine gerçekleştirilen tartışmalar	192
4.1.6. Projenin kimin için gerçekleştirildiği üzerine gerçekleştirilen tartışmalar	196
4.2. Tema 2: Proje Taraflarının Ortak Paydada Uzlaşılması Amacıyla Ödün Vermeleri Üzerine Tartışmalar.....	202
4.2.1. Proje ortaklığının verdiği ödünlere üzerine tartışmalar.....	202
4.2.2. Vatandaşların ödün vermesi üzerine gerçekleştirilen tartışmalar	223

4.3. Tema 3: Tarafların Karar Verme Süreçlerine Dahil Olmaları İçin Gerekli Yeterlilikler Üzerine Gerçekleştirilen Tartışmalar	238
4.4. Tema 4: Büyük Veri ve Verinin Toplanması, Depolanması ve Kullanımı Üzerine Gerçekleştirilen Tartışmalar	247
4.5. Tema 5: Akıllı Şehir Teknolojilerinin Yaşam ve Sistem Dünyaları Üzerindeki Etkileri Üzerine Gerçekleştirilen Tartışmalar.....	255
4.6. Tema 6- Akıllı Şehirlerde Gerçekleştirilen İletişim Süreçleri ile İlgili Tartışmalar	260
4.6.1. Etkili bir iletişim ortamının varlığı ve Sidewalk Toronto ortaklığının iletişim yönetimi üzerine tartışmalar	261
4.6.2. Sorun çözme ve kriz iletişimine ilişkin olarak katılımcı görüşleri.....	280
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	284
5.1. Türkiye’de Bütüncül Bir Akıllı Şehir Uygulaması Gerçekleştirilebilir mi?	312
5.2. Gelecek Çalışmalar İçin Öneriler.....	313
KAYNAKÇA.....	316
EKLER.....	333

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Akıllı şehirlere yönelik bakış açısının tarihsel değişimi.....	24
Tablo 2. Kanada akıllı şehir meydan okuması'nın kazananları.....	68
Tablo 3. Katılımcıların demografik özellikleri.....	114
Tablo 4. Katılımcıların Toronto'da yaşama sürelerine göre dağılımları.....	115
Tablo 5. Proje ortaklarının vatandaşları karar verme süreçlerine dâhil etmesine ilişkin katılımcı görüşleri ortalaması.....	155
Tablo 6. Proje ortaklarının vatandaşları karar verme süreçlerine dâhil etmesine ilişkin katılımcı görüşleri.....	157
Tablo 7. Katılımcıların politik karar verme süreçlerine katılmaya yönelik ilgi ve niyetleri ortalaması.....	224
Tablo 8. Katılımcıların politik karar verme süreçlerine katılmaya yönelik ilgi ve niyetleri.....	225
Tablo 9. Katılımcıların dijital vatandaşlık özyeterlik algıları ortalaması.....	244
Tablo 10. Katılımcıların dijital vatandaşlık özyeterlik algıları.....	245
Tablo 11. Katılımcıların kişisel verilerini paylaşmaya yönelik tutumları.....	252

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel 1. Kanada Akıllı Şehirler Meydan Okuması'na katılan şehirleri gösteren harita.....	67
Görsel 2. Sidewalk Toronto MIDP geliştirme sürecinde gerçekleştirilen halka açık etkinlikler.....	74
Görsel 3. Sidewalk Toronto Projesi.....	75
Görsel 4. Sidewalk Labs'in Sidewalk Toronto Projesi hakkında vatandaşları bilgilendirmek için açtığı 307'de çekilmiş araştırmacı fotoğrafları...	141
Görsel 5. Danışma sürecinin önemli aşamaları.....	144
Görsel 6. MIDP'de yer alan vatandaş katılımı bölümlerinden bir örnek.....	177
Görsel 7. Collab üzerinde kullanıcı tercihlerinin kamusal alanı etkileme biçimleri üzerine örnek bir uygulama örneği.....	265

1. GİRİŞ

1.1. Problem

“İçerisinde bulunduğumuz dijital çağ toplumlarımızı endüstri toplumlarından bilgi toplumlarına dönüştürmektedir” (Stoica, 2000, s. 42). Bu, beraberinde büyük toplumsal, ekonomik ve siyasal dönüşümleri de getirmektedir. Bu dönüşümlerin derinden hissedildiği önemli yapılardan biri de kentlerdir. Kent ve teknolojik dönüşümler bir arada düşünüldüğünde, öncelikle, gerçekleşen bu dönüşümde, dijital teknolojiler yoluyla bilginin paylaşımı, yönetimi ve depolanmasında yaşanan hızlı değişimler oldukça önemlidir. “Bilginin paylaşılmasındaki değişimler ve bu paylaşımı olanaklı kılan yeni ve hızlı yollar göz önünde bulundurulduğunda, kamu yönetimlerinin bu değişikliklere ayak uydurmaları gerekmiştir” (Matei ve Săvulescu, 2014, s.8). Bu durum da yönetim anlayışlarında yapısal dönüşümler yapılması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte, şehirlerde yaşanan hızlı nüfus artışı ve bu nüfus artışının getirdiği yeni sürdürülebilirlik sorunları hem çözüme yönelik yeni yönetsel anlayışları hem de bu sorunlara çözüm sağlayabilecek teknolojik reçeteleri gerekli kılmıştır. Sözü edilen her iki faktörün yarattığı yeni ihtiyaçların giderilmesi için ise, başta teknoloji şirketleri tarafından olmak üzere, *akıllı şehirler* ve bu şehirlerin beraberinde getirdiği akıllı yönetim, akıllı vatandaş, akıllı teknolojiler gibi kavramlar çözüm önerisi olarak öne sürülmüşlerdir.

Akıllı şehir mantığı, şehirlerin kendi içinde süper şehirlere dönüştürüldüğü ideal bir şehirde yaşama ihtiyacına dayanmaktadır. “Buradaki temel fikirler *istikrar ve sürdürülebilirliktir*” (Keta, 2017, s. 44). Bu fikirlere ulaşılabilmesi için şehre ilişkin önemli kararların alınması sürecine şehrin tüm paydaşlarının tam katılımının sağlanması büyük önem taşımaktadır. OECD’nin 2001 yılında yayınladığı rapor da “iyi tasarlanmış tartışma ve katılım süreçlerinin, şehirlerin sürdürülebilirlik hedeflerinin çokluğu ve karmaşıklığı nedeniyle özellikle önemli olduğunu belirtmiştir” (OECD 2001, s. 103). Bu bakış açısından akıllı şehirlerde karar verme süreçlerine vatandaş katılımı bir tercih olarak değil; bir zorunluluk olarak görünmektedir. Burada önemli olan nokta, özellikle vatandaşların bu

süreçlere dâhil edilmesi için gerekli eylemlerin gerçekleştirilmesidir. Bu hem demokratik süreçlerin işlenmesi açısından hem de akıllı şehirlerin öngörüldüğü gibi geleceğin vatandaş odaklı şehirleri olma iddiası açısından oldukça önemlidir.

Kamusal olaylarda karar verme süreçlerine vatandaşların dâhil edilmesinin izlerini Plato'nun Devlet (2019) kitabına kadar sürmek olasıdır. Platon'un (2019) eserinde söz ettiği *ifade özgürlüğü, toplanma, oy kullanma ve eşit temsil özgürlüğü* gibi kavramlar yıllar içinde gelişmiştir. Bugün gelinen noktada, akıllı şehirlerde bu uygulamaların ütopyacı yansımalarının teknoloji aracılığıyla uygulanmaya çalışıldığı, özellikle bu uygulamaları gerçekleştirme amacı olan teknoloji şirketleri tarafından, iddia edilmektedir. Örneğin, Antik Yunan şehirlerinde demokrasi, vatandaş olarak kabul edilen bütün soylu bireylerin forumlarda toplanarak, yönetsel süreçlere katkıda buldukları bir sisteme işaret ediyordu. Günümüzde ise, dünyanın pek çok bölgesinde, demokrasinin liberal bir versiyonu vaat edilmektedir ve tıpkı Yunan şehirlerinde olduğu gibi bütün vatandaşların fikirlerini özgürce ifade edebildikleri, yönetsel süreçlere katılabildikleri bir ortamın yaratılacağından söz edilmektedir. Örneğin, bu tez çalışmasına konu olan Sidewalk Toronto (ya da Toronto Yarın) Projesi'nde Sidewalk Labs, -ilerleyen bölümlerde de görüleceği üzere- şehirdeki tüm paydaşların dâhil olabileceği bir kamusal alanın betimlemesini yapmaktadır (MIDP, 2019). Bu bağlamda aslında, kuruluş modellerinden bağımsız olarak, akıllı şehirlerin Yunan polislerindeki demokratik süreçleri en iyi yansıtabilecek olan şehrsel yapılanmalar olma iddialarının olduğu da görülmektedir. Doğal olarak, böylesi bir söylem son derece teknoloji merkezlidir. Ancak yine de vatandaş odaklı olma ve vatandaş katılımının sağlanması iddiasında olan akıllı şehirlerde bütün vatandaşların seslerinin duyulması için ne yapılmaktadır?

Konuyla ilgili alanyazın incelendiğinde vatandaşların sürdürülebilir gelişme için karar verme süreçlerine dâhil edilmelerinin ve katılmalarının farklı boyutları olduğu görülmektedir. Öncelikle, tarihsel olarak ele alındığında, şehirler hem demografik hem de ekonomik olarak büyürken, artan nüfustan ötürü, bütün vatandaşların aktif bir biçimde karar verme süreçlerine doğrudan katılmaları olanaksız bir hale gelmiş olduğu görünmektedir. Bu

durum da hem demokrasi olgusunun kendisinde hem de demokratik kurumların yapısında ciddi dönüşümlere sebep olmuştur.

Temsili demokrasi böylelikle hem kent düzeyinde hem de bir bütün olarak ülkeler düzeyinde yaygın olarak kullanılan sistem haline gelmiştir. “Temsili demokrasi, vatandaşların siyasal temsilcilerini periyodik, popüler seçimler yoluyla seçtikleri ve daha sonra bu temsilcilerin hükümette insanları temsil ettikleri bir demokrasi biçimidir” (Sultana, 2012, s. 33). Böylesi bir demokrasi anlayışında vatandaşların karar verme süreçlerine doğrudan etki edebilecekleri bir siyasal güçleri yoktur. Güç, vatandaşlar tarafından, seçilmiş siyasal figürlere ve bürokratik sisteme devredilmiştir. “Bu sistemde vatandaş katılımı, sivil özgürlükler ve vicdan, eylem, konuşma ve bilgi özgürlüğüyle oy kullanma hakları gibi siyasal haklar açısından ölçülmektedir” (Sultana, 2012, s. 33). Endüstri toplumunun modern şehirlerinde, yönetimde vatandaş mekanizmasının eksikliğinden doğan boşluğun doldurulması için temsili demokrasi uygulanmaya başlanmıştır; vatandaşlar tarafından seçilen üyeler vatandaşlar adına söz hakkına sahip olmuşlardır. Ancak, temsili demokrasinin günümüz koşullarında, kentsel düzeyde, şehirlerin hızla büyümesi ve kalabalıklaşmasıyla iyice gün yüzüne çıkan önemli zayıf yönleri de bulunmaktadır ve birtakım krizlerle baş etmeye çalışmaktadır. Tekeli (2003) bu krizin değişik nedenleri olduğunu ifade etmektedir (Tekeli, 2002, s.3):

“Birincisi, günümüz toplumlarında yaşanan küreselleşmeyle ülke sınırı kavramının değişmesi yani eskisi gibi sadece o toprağın içinde yaşayanların kendi kaderlerini belirlediği bir çizgiden ayrılmış olmasıdır. İkincisi, temsili demokrasinin karara ulaşmada oy çokluğu ölçütünü benimsemiş olmasıdır. Bu oy çokluğuyla karar verme yaklaşımının çoğunluk sultasına dönüşebilme olasılığının bulunması temsili demokrasinin en ciddi kriz noktalarındandır. Yine bu karar sisteminin uygulanması meşru görülen karar seçeneklerini teke indirmesi de eleştiri konusudur. Bunun da pozitivist düşüncenin evrensel tek doğru anlayışıyla paralellik gösterdiğini söylemek yanlış olmaz.”

Bilgi çağı ve sayısal iletişim teknolojileriyle birlikte temsili demokrasinin bu sorunlarının ve krizlerinin aşılabileceğine, vatandaşların kamusal alanlardaki yerlerini dijital teknolojiler sayesinde geri kazanabileceklerine ve karar verme süreçlerinde fikirlerini eşitler

olarak dile getirebileceklerine ilişkin bir inanç gelişmiştir. Bu durum, beraberinde dijital demokrasi tartışmalarını getirmiştir. “Dijital demokrasi, çevrimiçi ve çevrimdışı siyasal iletişimde dijital medya her ne şekilde kullanırsa kullanılsın, demokrasi arayışı ve uygulaması olarak tanımlanabilir” (Hacker ve van Dijk, 2000, s. 3). Dijital teknolojilerin siyasette ve siyasal eylemlerde hem yöneticiler hem de vatandaşlar tarafından artan bir şekilde kullanılması, gerekli yeterliliklere sahip vatandaşların siyasal süreçlere daha kolay erişebilir ve bu süreçleri daha fazla etkileyebilir hale gelmelerini sağlamıştır. Bu durum da özellikle şehirler düzeyinde yönetimlerin ve süreçlerin yapısal bir değişim geçirmesi ihtiyacını doğurmuştur.

Dijital demokrasi, günümüz kentlerinde yaşanan dönüşümdeki adımlardan sadece biridir. Bununla birlikte yönetimler de bu dijital demokrasi süreçlerine uyum sağlamış ve yönetsel süreçlerde *akıllı yönetim* felsefesinden yararlanmaya başlamışlardır ya da en azından ideal durumda böyle bir işleyişin olmasına yönelik bir istek, arzu vardır. Alanyazında, akıllı yönetim, "bir şeye bakma ve karar verme konusunda akıllı ve uyarlanabilir eylemler ve etkinlikler kullanma kapasitesi" (Scholl ve Alawadhi, 2016, s. 22) olarak tanımlanmaktadır. Akıllı yönetim sürecinde vatandaşların katılımı ve kamusal alanda fikirlerini dile getirmeleri özellikle önem taşımaktadır; çünkü ilgili tanımda sözü edilen *uyarlanabilir eylemler ve etkinliklerin* belirlenmesinde ve eyleme geçilmesinde kentsel düzeyde bir kolektif bilincin oluşturulması büyük önem taşımaktadır. Bu anlamda yönetimlerin vatandaşların ihtiyaç ve önerilerini dikkate alarak eylemde bulunması, hatta eylemin kendisini vatandaşlarla birlikte kurgulaması büyük önem taşımaktadır. Akıllı yönetim, akıllı şehirlerin kurgulanışı açısından oldukça önemlidir. Vatandaşların düşüncelerinin ve sözlerini politik olarak tam anlamıyla etki sahibi olmaya başlaması akıllı şehirleşme sürecinde önemli bir basamak kabul edilen akıllı yönetimin uygulanmaya başlamasıyla olacağına inanılmaktadır. Pereira ve diğerlerinin belirttiği üzere (Pereira ve diğerleri, 2018, s. 145):

“Akıllı yönetim, karar verme süreçlerinde şeffaflığın ve katılımın sağlanması için temel bir öneme sahiptir. Bu kavramlar, akıllı şehirlerle ilgili artan söylemde kilit bir rol oynamaktadır, bu nedenle

Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin (BİT) daha geniş akıllı yönetim modellerinin bir parçası olarak akıllı yönetimde anahtar bir rol oynaması beklenebilir.”

Bu anlamda akıllı şehirler Yunan şehir devletlerindeki forum ortamını, şeffaflık ve katılım bağlamında, sayısal teknolojiler yoluyla yeniden yaratmanın bir yolu olarak da görülebilir. En azından teorik olarak bu böyledir. Ancak bu noktada temel bir ayrımın yapılması da gerekmektedir. Akıllı şehirler ve dijital teknolojilerin kullanımı Yunan şehirlerindeki gibi bir doğrudan demokrasinin yeniden yaratımına değil; fakat iletişimin boyutlarını ve siyasete erişimi kolaylaştırarak ve şehirdeki tüm paydaşların karar verme süreçleri üzerindeki etkisini güçlendirerek, temsili demokrasinin işleyişi ve vatandaşların bu sistemdeki yerini yeniden yorumlanmasına neden olabilir. Böylece, demokrasi kurumu güçlendirilebilecektir. Ancak akıllı şehirlerin bu anlamda bir farklılık yaratabilmesi sadece teknolojinin kamusal alanlara eklenmesiyle de olanaklı görünmemektedir. Bu noktada akıllı şehir modellerine değinmek ve bunların ne anlama geldiğini tartışmak yerinde olacaktır.

Toplumsal etkileri bağlamında ele alındığında, ilk akıllı şehirler modeli “yukarıdan aşağı” olarak organize olan modeldir. Breuer ve diğerleri (2014), teknolojik belirlenimcilik ile yakın ilişki içerisinde olan bu modeli “kontrol odası” benzetimiyle açıklamaktadırlar (Breuer ve diğerleri, 2014, s.155). Buna göre şehir, tıpkı rejî odasından bir televizyon programının tek merkezli bir şekilde bütüncül bir biçimde yönetilmesi gibi, akıllı teknolojiler, nesnelerin interneti ve veri aracılığıyla bütüncül ve tek merkezli olarak yönetilmektedir. Dolayısıyla, akıllı şehirlerin bu modeli teknoloji merkezli olarak inşa ve organize edilmektedir. Ancak teknoloji merkezli bu yaklaşım her ne kadar kentin işleyişi açısından önemli kolaylıklar sağlasa da çeşitli riskleri de barındırmaktadır. Bunlardan en önemlisi teknolojinin yaratabileceği “gözetim”dir. “Kentsel yaşamın tüm yönlerini izlemeyi amaçlayan "kontrol odası" akıllı şehir yaklaşımı, kısa bir süre sonra veri toplamanın her yerde bulunmasına neden olabilir ve otoriterlik uygulamasıyla rahatsız edici bir şekilde uyumlu bir hale gelebilir” (Breuer ve diğerleri, 2014, s. 156). Bu teknolojik gözetim, sonuç olarak

mahremiyetin ihlaline ve dolaylı bir yoldan demokratik kurumların erozyona uğramasına neden olabilir.

Her ne kadar yukarıdan aşağı yaklaşımın geçmişte kaldığı ve akıllı şehirlerin daha demokratik oluşumlar haline geldiği varsayılsa da teknoloji şirketleri halâ, bu yeni modelin kılıfına saklanmış bir kontrol odası gibi bir akıllı şehir inşa etmeye de çabalamaktadırlar. Hemment ve Townsend (2013), bu durumu teknoloji şirketlerinin, şehrin mücadele ettiği sorunların çözümü olarak “kutuda akıllı şehirler” sunmaları (Hemment ve Townsend, 208, s.8) ve böylece yönetimlerin ve vatandaşların gözlerini boyamayı amaçlamaları olarak açıklamaktadırlar.

Teknoloji merkezli yukarıdan aşağı akıllı şehir modelinin ve anlayışının tam karşısında ise vatandaş odaklı olma iddiasındaki “aşağıdan yukarı” bir modelde inşa edilen akıllı şehirler vardır. Bu model şehrin ve vatandaşların ihtiyaçlarını temel alma ve bu çerçevede gelişme iddiasındadır. Breuer ve diğerleri (2014) akıllı şehirlerin bu modelini şu şekilde açıklamaktadırlar (Breuer ve diğerleri, 2014, s. 157):

“Bu perspektifte değişim ve gelişme sadece şehri “kullanan” insanlardan gelir. Aşağıdan yukarıya Akıllı Şehir, her şeyden önce şehirde yaşayan, çalışan ve her türlü etkinlikte bulunan akıllı vatandaş hakkındadır. Merkezileştirme yönünde çalışmak yerine, Akıllı Şehir üzerine böyle bir görüş, bir tür kaosu destekleyen ve kabul eden, kararlı bir şekilde dağıtılmış bir yaklaşımı benimser. Bu model şu şekilde formüle edilir: “Her büyük ölçekli akıllı şehrin arkasında gizlenen önyargı, aşağıdan yukarıya karmaşıklığın şişelenip yukarıdan aşağıya amaçlar için kullanılabilmesine ilişkin bir inançtır - doğru bilgisayar programına sahip bir merkezi ajans, bir gün gerçek bir şehrin karmaşık ihtiyaçlarını yönetebilir ve hatta dikte edebilirdi. En akıllı şehirler açıklığı, rastlantısallığı ve tesadüfleri kucaklayanlardır - bir şehri harika yapan her şey”.

Bu anlayışa göre akıllı şehirler, doğrudan demokrasiyi yeniden canlandırmaya da vatandaşların temsili demokrasi içerisindeki konumunu güçlendirerek, günümüzde Yunan şehir devletlerinin demokrasi anlayışına yakın bir demokrasi ortaya koyma üzerine bir söylem geliştirmiştir.

“Eski Yunanistan'da en uygun olan siyasal örgütlenme şehir devletiydi ve öncelikle vatandaşlarıyla özdeşleşmiş siyasal alanı tanımlamaktaydı” (Hansen, 1998, s. 117). Bu durum sonrasında çağlar boyunca pek çok farklı yönetim anlayışıyla büyük değişiklikler göstermiştir. Ancak doğrudan demokrasinin Yunan modeli de bir fikir olarak varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Bu doğrultuda, yeni iletişim teknolojilerinin etkisiyle birlikte yönetsel gücün dışsal bir olgu olmaktan çıkartılıp yeniden vatandaşlara verilmesi ideali ve olasılığı tartışılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda teknoloji şirketlerinin güdümündeki akıllı şehirler, antik Yunan’ın demokratik ideallerinden oldukça uzak kalmaktadır. “Bu anlayışta, vatandaşlar yönetim süreçlerine katılan aktif aktörler değil de şehrin vatandaşlarına sunduğu fırsatlardan yararlanma hakkına yasal olarak sahip olan kişiler oldukları için vatandaş olarak görülmektedirler” (Eren, 2018). Dolayısıyla, akıllı şehirlere ilişkin daha güncel bir model olan “vatandaş odaklı”, “aşağıdan yukarı” modeller bu anlamda daha kullanılabilir görülmektedir.

Ancak ne Yunan devletlerindeki demokrasi görüldüğü kadar idealdir, ne de akıllı şehirlerin vadettiği demokratik oluşumlar anlatıldığı kadar ütopyik olacak gibi görünmektedir. Öncelikle, her ne kadar alanyazında sıklıkla doğrudan demokrasinin başarılı bir örneği olarak idealleştirilse de şehir devletlerindeki demokrasi hayal edildiği kadar masum ve ideal değildir. “Her şeyden önce Yunan şehir devletlerinde demokrasi seçkin bir yapıya sahiptir” (Juma, 2012, s. 2). “Yunan şehir devletlerinde yirmi yaşını geçmiş olan özgür erkekler devleti ilgilendiren önemli olaylarda verilen kararları oylamaktaydılar” (Kızılhan, 2016, s.20) ve vatandaş kabul edilmekteydiler. Yönetim tarafından belirtilen özellikleri taşımayan bireyler ise vatandaşlık hakkına sahip değildi ve ne bu hakkın getirdiği refahtan tam anlamıyla yararlanabiliyorlardı ne de refahın oluşturulmasında tam anlamıyla söz sahibiydiler. Dikkatli incelendiğinde, bu seçkin tavrın akıllı şehirlerde de karşılığını bulduğu görülmektedir. Temellerinde dijital teknolojinin yattığı akıllı şehirlerde vatandaşların aktif olarak yönetime katılabilmeleri için “akıllı vatandaş”lar olmaları gerekmektedir. Bunun için de hem şehre uzmanlıklarıyla katkı sağlayabilecek eğitilmiş bireyler olmaları, hem de kamusal alanlarda var olmalarını sağlayacak bir takım sayısal becerilere sahip olmaları gerekmektedir. Bu da

gerekli özelliklere ve yeterliliklere sahip olmayan vatandaşların aleyhine yeni bir sosyal uçurumun oluşması ve liberal devletten kaynaklanan halihazırdaki bazı eşitsizliklerin daha da derinleşmesi riskini beraberinde getirmektedir. Bunun aşılması için ise başta yerel yönetimlerin tüm vatandaşları kapsayıcı yönetim ve iletişim stratejileri geliştirmeleri gerekmektedir.

“Akıllı şehirler, vatandaşların, hizmet sağlayıcıların ve şehir yönetimlerinin doğru zamanda doğru bilgiye ulaşarak kent sakinlerinin yaşam kalitelerini arttıracak ve kentsel sürdürülebilirliği sağlayacak daha doğru kararlar verebildikleri bir ortam vadeder” (Benoit ve Hiroko, 2016, s.17). Bu, sağlanması oldukça zor bir gerekliliktir. Bunun gerçekleştirilebilmesi için sadece teknolojinin uygulanması yeterli değildir. “Sürdürülebilir şehirlerin sağlanması, kentsel karmaşıklığın ve karar vermenin değerlendirilmesinde etkili bir temel oluşturmak için kentsel yönetimde gelişmiş zekanın uygulanmasını gerektirir” (Ludlow ve diğerleri, 2013, s. 335). Gelişmiş zeka, yönetsel süreçlerde karar vermeyi kolaylaştıracak teknolojinin yanı sıra kamuoyunun da süreçler hakkındaki fikirlerini ortaya koymalarını ve böylelikle daha akılcı kararlar alınabilmesini ifade etmektedir. Bu bağlamda akıllı şehirler en verimli karar verme süreçlerini ararlar. Bunun akıllı şehirlerin sosyal yapılar olmasının yanında kapitalist yapılar olmalarıyla da ilgisi vardır. Nitekim, akıllı şehirler, ekonomik gelişmeyi sağlarken, hem bir yandan akıllı vatandaşlara ihtiyaç duyarlar hem de vatandaşların yönetime belli bir düzeyde; kapitalist ilerlemeyi aksatmayacak kadar katılmalarını isterler.

Bunun tersine, geleneksel şehirler doğaları gereği, ideolojik değil pragmatik olma iddiasındadırlar. Bu iddianın yerine getirilebilirliği her ne kadar tartışmalı olsa da bazı akademisyenler bu durumu destekleyen yargılarda bulunmaktadır. Örneğin, Palmisano (2011) bu durumu şu şekilde dile getirmiştir: “Bir belediye başkanı ya da bir polis şefi ya da kentsel okul sisteminin yöneticisinin, ideolojik olma lüksü yoktur. Pragmatik olmak zorundadırlar” (Eren, 2018, s. 9). Böylece şehre ilişkin bir karar verilirken hangi ideolojiyi savunduğu önemli olmaksızın her kesimin düşüncelerini ve önerilerini talep ederler. Bu nedenle yöneticiler ve şehir planlayıcıları, şehre yönelik projelerin geliştirilmesinde sadece

kurum olarak şehrin öteki paydaşlarıyla olan iletişimlerini yönetmenin ötesinde, paydaşların arasında gerçekleşen iletişimin de en etkin şekilde gerçekleşebilmesini de sağlamalıdır. Bu da paydaşlar arasında ortak bir dil kurulmasını gerektirmektedir. Ancak, bu durum akıllı şehirler bağlamında tam olarak bir gerçekliği yansıtmamaktadır; çünkü her ne kadar ideolojik bağlardan bağımsız olduklarını iddia etseler de aslında kapitalist ideolojiyi benimsemektedirler. Her şeyden önce, piyasa çıkarları el üstünde tutulmaktadır. İdeolojiden bağımsız olma iddiası ile ise, iktidarın gündemini aksatacak karşıt yaklaşımlar törpülenmekte, paydaşlar her şeyin kamunun yararına olduğuna inandırılarak iktidarın kararlarının onaylayıcısı durumuna düşürülmektedirler. Üstelik yaptıkları katkıların kendi kararları olduğuna inandırılmaktadırlar.

Toplumsal refahın böylesi bir katılımı sağlamayacağına inanan eleştirel düşünürler ise vatandaşların gerçekten söz hakkına ve karar verme ayrıcalığına sahip oldukları, farklı düşüncelerin ve fikirlerin söz hakkı bulduğu ve paydaşların sürece eşitler olarak dâhil oldukları yeni bir katılımcı demokrasiyi akıllı şehirler için önermişlerdir. Öyle ki, “günümüzde, şehir yönetiminde, vatandaş katılımının önemi daha önce hiç olmadığı kadar vurgulanmaktadır” (Hasegawaa ve diğerleri, 2018, s.1). Bu bağlamda merkezi yönetim, şehirlere daha fazla yönetsel esneklik sağlamak; şehirler ise akıllı şehir girişimleri bağlamında bu kendilerine sağlanan idari gücün kullanımına vatandaşları daha yoğun bir şekilde dahil etmeye çalışmaktadırlar.

Bu katılım ve dahil etme eylemlerinin gerçekleşmesindeki en önemli araç ise “iletişimdir”. Akıllı şehirlerde iletişimin rolüne ilişkin çalışmalar, önceleri teknik anlamdaki iletişime odaklanırken, daha sonra toplumsal ve siyasal iletişimin etkilerine odaklanmaya başlamıştır. Özünde, akıllı şehirler, kuruluş anlarından itibaren iletişimsel dokunun parçasıdır çünkü bu kentsel örgütlenmeler bir söylemin sonucu olarak doğmuşlardır. Zamanla şehirlerin yaratmış olduğu çevresel ve toplumsal sorunların getirdiği gelecek kaygısı, ayrıca kapitalist kaynakların hızla tükeniyor olduğu gerçeği “sürdürülebilir olma” argümanının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sonrasında şehrin yönetsel anlamda güç sahibi olan paydaşları (belediyeler ve şirketler) bu argümanın gerçekleştirilmesine yönelik

atılımlarda bulunmuşlardır. Bu da beraberinde akıllı şehirlerin ilk versiyonları olan, temelinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin yattığı, yukarıdan aşağı doğru inşa edilmiş kentsel yapılanmaların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Daha sonra yukarıdan aşağı doğru olan bu iletişimin yetersizlikleri görülmüş ve iletişimin yönü hem yatay olarak hem de aşağıdan yukarı olarak yeniden tasarlanmıştır. “Bu bağlamda, kent ve kentsel iletişim bağlamında bugüne kadar yapılan akademik çalışmalara bakıldığında, bunların geleneksel medyadan yeni medyaya kadar uzanan bir yelpazede “medya”ya odaklananlar ile bireyler ve kentsel yapılar arasındaki ilişkiye ya da farklı aktörlerin kentsel bağlamlar içerisinde nasıl etkileşim kurduklarıyla ilgilenenler olarak ayrıldığı görülmektedir” (Aiello ve Tosoni, 2016, s.1255). Bu çalışma ise bir anlamda orta yol arayışındadır ve böylesi bir ayırmadan uzak durmaya özen göstermektedir. Bunun yerine, bir yandan sözü edilen medyanın etkisiyle akıllı şehirlerde iletişim süreçlerinin nasıl dönüştüğünü ele alırken; öte yandan akıllı yönetim anlayışı çerçevesinde aktörlerin iletişimsel eylemde bulunabilmek için sahip olmaları gereken bireysel ve toplumsal niteliklere ve bunların kurulan iletişimi nasıl etkilediğine eğilerek bir tür meta analiz yapmaya çalışmaktadır.

Akıllı şehirler, iletişim teknolojileri ve katılımın iletişimsel biçimleri göz önünde bulundurulduğunda, üç önemli tartışmanın ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlardan ilki, akıllı vatandaşlık yetkinliklerine sahip eleştirel vatandaşların katılım için gerekli bilgiyi hangi kanallar yoluyla elde ettikleri ve siyasal anlayışlarını nasıl geliştirdikleridir. İkincisi, gerekli yeterliliklere sahip olmayan vatandaşların yaşadıkları çevreye ilişkin bilgiyi nasıl edindikleri ve siyasal anlayışlarını nasıl geliştirdikleridir. Son olarak ise, bu bağlamda tartışılması gereken nokta politika üreticilerin ve uygulayıcıların iletişime nasıl katıldıkları ve karar verme süreçlerinde iletişimi nasıl yönettikleridir.

Bu tartışmalara teknolojik açıdan bakıldığında Eren’in bildirdiği üzere (Eren, 2018, s. 8):

“Düşünme yeteneğine sahip akıllı sistemlerin yardımıyla insanların karar verme kapasitelerinin daha önce hiç olmadığı kadar yükseldiği görülmektedir. Nesnelerin interneti yoluyla insan faktöründen

bağımsız olarak iletişim kurabilen akıllı aygıtlar, sürdürülebilirlik için en ideal koşulları ve en ideal hamleleri hesaplayarak aslında çoğu kararı insanların yerine vermektedirler. IBM (2016) bu akıllı sistemleri “bilişsel” olarak etiketlemiştir.”

Eren’in (2016) yaptığı tartışmalar bağlamında bakıldığında, akıllı şehirlerdeki iletişim, bir dizi mühendislik sürecinin sonucu olan mekanik bir yapıya işaret etmektedir. Aslında alanyazına geniş bir açıdan bakıldığında da akıllı şehirlerdeki iletişim süreçlerine yönelik çalışmaların neredeyse tamamının bu mekanik yapıya işaret ettiği görülmektedir. Ancak bu çalışma, akıllı şehirleri sadece teknolojik alt yapının eseri olarak irdelememektedir. Bunun yerine, pek çok farklı sistemi içerisinde bulunduran ve bu sistemlerin işlemesi için sosyal- politik iletişimin rolünün yaşamsal olduğu karmaşık yapılar olarak ele almaktadır.

Bu çerçevede düşünüldüğünde, şehir sakinlerinin, anılan karmaşık yapılar içerisindeki önemi oldukça büyüktür; çünkü akıllı şehirlerin, gerçekten akıllı etiketini hak edebilmeleri için sakinlerinin kitlelerden değil, bireylerden oluşması gerekmektedir. Bu durum da kapitalizmin en önemli unsurlarından biri olan “öngörülebilirlik” ilkesiyle çelişmektedir. Nedeni açıktır: Kitlelerin kontrol edilebilmesi ve davranış yapılarının öngörülebilmesi olanaklı iken, tek tek bireyler siyasal hale geldiklerinde ortaya çıkan yapı kaotik olma eğilimindedir. Akıllı şehirlerde şehir yöneticileri ve planlayıcılar kapitalist refahın çıkarlarının ve vatandaş olarak bireylerin ihtiyaçlarının eş zamanlı şekilde tatmin edilebileceği bir iletişim sürecini yönetmek zorundadırlar. Peki, bu gerçekten mümkün müdür?

Bu durumun ne kadar olanaklı olduğu oluşturulan iletişimin özellikleriyle yakından ilgilidir. Akıllı şehirlerde, yöneticilerin riskleri ortadan kaldırmak için hem yönetim stratejileri hem de kaçınılmaz bir şekilde buna bağlı olarak iletişim stratejilerini doğru bir şekilde oluşturmaları ve uygulamaları gerekmektedir. “Günümüzde siyasal anlayış, siyasal yapboz parçalarını mümkün olduğunca birleştiren yeni bir ideolojik çerçevede bir araya getirmek ve siyaset ve yaşam politikaları hakkında iyi bilişsel ve duygusal (sezgisel) bir tutuş elde etmek için “sorunları çözmek” gibi iletişimsel eylemler gerektirebilir” (Micheletti, 2006,

s. 22). Bu açıdan bakıldığında, iletişim, kamusal alanda ortak paydada buluşmayı ve ortak bir anlayış geliştirmeyi olanaklı kılabilen bir eylem biçimidir. Akıllı şehirler gibi temeli mekanik, toplumsal ve politik iletişime dayalı olduğu iddia edilen yapılarda da sistemin işleyebilmesi için iletişimsel eylem oldukça büyük önem taşımaktadır.

Bu anlamda iletişim dönüştürücü güce sahip bir eylem olarak görülebilir. İletişimsel eylemin günümüz toplumunda böyle önemli bir hale gelmesinin bazı sebepleri vardır. Habermas'ın söylemi, politika ve karar verme süreçleri bağlamında düşünüldüğünde ve iletişim siyasal süreçlere katılımın bir biçimi olarak ele alındığında, Micheletti'nin de (2006) belirttiği üzere (Micheletti, 2006, s. 15):

“İletişimsel ya da söylemsel politik katılımdaki belirgin yükseliş, vatandaşları rasyonel-eleştirel tartışmalar için yeni oluşturulan forumlar için yeni fikirler aramaya ve geliştirmeye yönlendiren bir büyük değişimlerin (küreselleşme, bireyselleşme, bilgi iletişim teknolojisi ve risk toplumu) bir sonucu olarak görülebilir.”

Bu söylemde kullanılan kavramların her birinin akıllı şehirler fikrinin ortaya çıkmasında ve sonrasında geçirdiği dönüşümde etkisi büyüktür. Nitekim akıllı şehirler başlangıçta küreselleşmeden doğan yeni toplumsal risklerin engellenmesi amacıyla ve iletişim teknolojileri sayesinde ortaya çıkmıştır. Sonrasında, yine önemli oranda bu sebeplerden kaynaklanan bireyselleşme süreciyle de günümüzde tartışılan hale evrilmiştir. Vatandaşlar hem toplumsal hem de bireysel anlamda karşılaştıkları risklerin nasıl giderileceğiyle ilgili olarak bilgi edinme ve daha da ötesinde söz söyleme talebinde bulunmaya başlamışlardır.

Sonuç itibariyle vatandaşların yaşadıkları çevre hakkında verilen kararlara eşitler olarak dâhil olma istekleri, yeni iletişim teknolojilerini ve çevrimiçi ortamları yeni kamusal alanlar olarak görmeleri ve hem siyasal iktidarın hem de vatandaşların şehrin sürdürülebilirliği için ortak paydada buluşmak amacıyla iletişim kurmaya çabalamaları gibi sebepler sonuçta Habermas'ın İletişimsel Eylem Kuramı (2001) eserinde ortaya koyduğu iletişimsel rasyonalizmin ilkeleriyle örtüşüyor görünmektedir. Her iki fikir de, hem akıllı

şehirler hem de iletişimsel eylem kuramı, iyimser bir şekilde eşitlikçi bir kamusal tartışma ve iletişim ortamına yönelik yapı taşlarını betimlemektedir. Bu nedenlerle de akıllı şehirlerin Habermas'ın İletişimsel Eylem Kuramı bağlamında ele alınması olanaklı görünmektedir. Bu kavramsal çerçeve bağlamında ele alındığında, bu araştırmanın problemi akıllı şehirlerde kamusal alanın düzenlenmesinde politik öznelerin (şehir yöneticileri ve vatandaşlar) şehre ilişkin karar verme süreçlerinin Habermas'ın "İletişimsel Eylem Kuramı" bağlamında incelenmesidir. Araştırma kapsamında, yukarıda açıklaması yapılan nedenlerle, bu karar verme süreçleri iletişimsel eylemler olarak ele alınacaktır.

1.2. Amaç

Bu çalışmanın temel amacı, bir uygulama örneği olarak Sidewalk Toronto Projesi'nin incelenmesi aracılığıyla alanyazında sunulduğu biçimiyle akıllı şehirlerin vaatlerinin, iletişimsel eylem kuramıyla kesişim noktaları bağlamında uygulamadaki karşılığının değerlendirilmesidir.

Bu amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Akıllı şehirlerde oluşturulan teknolojik kamusal alanda gerçekleştirilen karar verme süreçlerine Habermas'ın idealize ettiği kamusal alanda olduğu gibi şehrin tüm paydaşları eşitler olarak katılabilmekte midirler yoksa bir özne iktidar ilişkisinin sınırları içerisinde mi bu katılım gerçekleşmektedir?
- Kamusal alanın paydaşları, ortak bir gelecek vizyonu bağlamında uzlaşmacı kararlar verebilmek amacıyla, Habermas'ın söylemlerinde de geçtiği üzere, ödünde bulunmaya razı mıdır?
- Kamusal alanın paydaşları, yeni bir tür kamusal alan olarak akıllı şehirlerdeki süreçlere katılabilmek için gerekli yeterliklere sahip midirler?
- Akıllı şehirlerde verinin rolü nedir ve veriler kamusal alanı nasıl dönüştürmektedir?

- Akıllı şehirler bağlamında kullanılan yeni teknolojiler ile özel alan (yaşam dünyası) ve kamusal alan (sistem dünyası) nasıl bir dönüşüm geçirmektedir? Bu dönüşümün toplumsal etkileri nelerdir?
- Akıllı şehir uygulamalarının ortaya çıkardığı yeni güçlükler nelerdir? Bu güçlükleri aşmanın yolları nelerdir?
- Akıllı şehirler söylemi ve uygulama arasındaki benzerlikler ve farklılıklar nelerdir? Uygulama üzerinden bir değerlendirme yapıldığında söylemin vaatlerine ulaşmak mümkün görünmekte midir?
- Akıllı şehirlerde, proje etrafında nasıl bir iletişim yapısı kurulmaktadır? Bu yapıda tarafların yeri nedir?

1.3. Önem

Türkiye’deki bilimsel çalışmalar ve Türkiye’deki şehircilik uygulamaları akıllı şehirler kapsamında ele alındığında, bu konuda ciddi bir eksikliğin olduğu göze çarpmaktadır. Dolayısıyla, bu çalışma gerek akademik alanyazına katkı ağlaması açısından gerekse Türkiye’de yapılabilecek akıllı şehirler uygulamalarının, pratikteki iletişim süreçlerinin nasıl olabileceğini göstermesi bakımından kuram ve uygulama yönüyle önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra, dünyadaki akıllı şehirler alanyazınına bakıldığında, bu şehirlerin sosyal bilimler açısından ele alınması ve akıllı şehirlerin toplumsal ve insani boyutlarının incelenmesi konusunda ciddi bir eksiklik olduğu görülmektedir. Daha çok fen bilimleri alanları, özellikle mühendislik, bağlamında yapılan değerlendirmelerde ise akıllı şehirler çoğunlukla teknolojik birer sistem olarak değerlendirilmekte; toplumsal boyutları göz ardı edilmektedir. Şehirlerin sadece mekanik birer sistem olmadıkları, aynı zamanda sosyal, politik ve ekonomik yapılar oldukları göz önüne alındığında, bu durum akıllı şehirlerin etkilerinin doğru ve tam bir biçimde değerlendirilmesinin önüne geçmektedir. Özellikle iletişim bilimleri açısından bakıldığında, alanyazındaki çalışmaların “iletişim kavramına” yalnızca bilgi işlem teknolojileri ve sunulan donanımsal altyapı üzerinden yaklaştığı görülmektedir. Bu durum da iletişimin esas özneleri olan bireylerin, kurumların iletişim yoluyla oluşturulan sosyal ağların şehrin işleyişindeki öneminin göz ardı edilmesine

sebeptir. Bu bağlamda akıllı şehirlerin iletişim bilimleri açısından incelenmesi, hem akademik çalışmalara kuramsal katkı sağlaması hem de uygulamada yasa yapıcılara, vatandaşlara ve akıllı şehirlerde yer alan öteki paydaşlara bir kılavuz sağlaması açısından önemlidir.

1.4. Sınırlılıklar

- Çalışmanın alan araştırması 1 Eylül 2019-30 Kasım 2019 tarihleri arasındaki üç aylık süreyle sınırlıdır.
- Şehir, karmaşık dinamikleri olan, yaşayan bir organizmadır ve kesintisiz bir şekilde sürekli değişmektedir. Bu değişimin sürekliliğinin farkında olarak, örnekleme dâhil edilen Sidewalk Toronto Projesine ilişkin değerlendirme yapılan dönem Projenin başladığı Ekim 2017 ve bu araştırmanın alan çalışmasının tamamlandığı Kasım 2019 ile sınırlıdır.
- Araştırmanın süresi dönemsel olarak Haziran 2018- Aralık 2020 ile sınırlıdır.
- Araştırmanın bütçesi 40.000 TL ile sınırlıdır. Araştırmacı, çalışmasını gerçekleştirmek için herhangi bir maddi destek almamıştır. Süreci tamamen kendi imkanlarıyla karşılamıştır.

2. ALANYAZIN TARAMASI

2.1. Akıllı Şehirler: Tarihi, Kapsamı ve Tanımı

Akıllı şehirler hem bir kavram hem de sosyal oluşum olarak bir anda ortaya çıkmış yapılanmalar değildir. Tarihsel olarak bakıldığında, bu kavramın ortaya çıkışı kentleşmeyle, hem yeni üretim araçlarının toplumsal yapılanmayı değiştirmesi bakımından ekonomi tarihi, hem yeni iletişim ve kültür biçimleri oluşturması bakımından iletişim ve kültür tarihi, hem bir yandan yeni teknolojilerin etkisinde dönüşmesinden hem de yeni teknolojileri gereksindirmesi bakımından teknoloji tarihiyle yakından ilgilidir. Bu bağlamda kavramın kapsamının ve tanımının anlaşılması için öncelikle kent ve kentleşmenin tarihine kısaca göz atmak yerinde olacaktır.

2.1.1. Akıllı teknoloji bağlamında kentleşmeye tarihsel bir bakış

Kent ve şehir kavramları toplumsal yaşamın ve üretimin merkezi haline gelmiş önemli ve son derece karmaşık yapıları ifade etmektedir. Şehirleşmenin tarihi insanlığın tarihi kadar eski olmasa da aslında insanoğlunun kentleşme sürecini başlatması binlerce yıl öncesine dayanmaktadır. Tanımı itibariyle kentleşme, “insanların veya süreçlerin kentsel alanlara taşınması, kentsel alanların, nüfusun veya süreçlerin artmasıdır” (Hussain ve İmitiyaz, 2018, s.23514). Dolayısıyla, bir toplumun şehirleşmiş olduğunu söylemek, o toplumunun nüfusunun büyük çoğunluğunun şehirlerde yaşadığını söylemeye eşdeğerdir.

Tarihsel olarak bakıldığında ilk kentsel yapıların 5.500 yıl kadar önce ortaya çıktığı görülmektedir. Davis'in (1965) belirttiği üzere;

“Bu ilk yapılanmalar her ne kadar kentsel yapılanmalar olarak adlandırılırsalar da günümüzde anladığımız haliyle şehirlerden oldukça farklıdır. Bunlar, küçük kırsal bir topluluğun oluşturduğu günümüzde ancak köy ya da kasaba olarak adlandırabileceğimiz küçük yapılanmalardır.”

Günümüzde söz ettiğimiz anlamda kentler ise önce sanayi devriminin, sonra bilgi devriminin etkisiyle büyük göçler almış, her kültürden ve anlayıştan sayıları milyonları bulan insanların bir arada yaşadığı son derece gelişmiş ve karmaşık sosyal ekosistemlerdir.

Kentleşmenin hız kazanması ve insanların köy ve kasabalardan şehirlere göçünün hızlanması sanayileşmeyle yakından ilişkilidir. Öyle ki, Gollin ve diğerlerinin (2013) de belirttiği üzere, “birçok kalkınma teorisi, kentleşme ve sanayileşmeyi özünde eşanlı olarak görmektedir” (Gollin ve diğerleri, 2013, s. 36) çünkü sanayileşmenin başlamasıyla, fabrikalar toplumların temel üretim merkezleri haline gelmiş, insanlar bu üretim merkezleri etrafında şekillenen yaşam alanları inşa etmeye başlamışlardır. Bu yeni yaşam alanları, bildiğimiz anlamda modern kentin ilk adımları olmuşlardır. Sonrasında ise, “fabrikalar etrafında şekillenen bu yeni kentler, fabrikaların getirdiği kitlesel üretim ve tüketime dayalı yeni sistemin merkezleri haline gelmişlerdir” (Thorns, 2004, s. 15). Üretimin ve ekonominin gittikçe sanayiye dayanan bir yapıya evrilmesiyle beraber, şehirlere kitlesel göçler başlamış, böylelikle zamanla şehirler günümüzde bildiğimiz hale gelmişlerdir. “2007 yılı itibariyle kentlerde yaşayan insanların sayısı kırsal kesimlerde yaşayan insanların sayısını geçmiş bulunmaktadır” (Bhatnagar ve diğerleri, 2014, s.1). Bununla birlikte, Dünya Bankası’nın (Worldbank, 2018) raporuna göre “günümüzde dünya nüfusunun %55’i kentsel alanlarda yaşamaktadır. Bu oranın, 2050 yılında %70’lere çıkacağı tahmin edilmektedir” (Worldbank, 2018). Kentlerdeki bu hızlı nüfus artışı beraberinde enerji sorunları, kirlilik, ulaşımdaki sıkıntılar, sağlık, eğitim, işsizlik ve güvenlik sorunları gibi birçok toplumsal sorunu getirmiştir. Bu sorunlar gelecekte kente dayalı ekonomik ve toplumsal ekosistemin çökmesine neden olabilecek, çevresel olarak dünyayı yaşanmaz hale getirecek potansiyele sahiptir.

Modern toplumun sorunlarının aşılması amacıyla pek çok alanda birçok farklı araştırma ve çalışma yapılmaktadır. “Genel olarak sürdürülebilir kentleşme adı altında gerçekleştirilen bu çalışmalar, bir yandan doğal çevrenin kalitesini korurken bir yandan da insan ihtiyaçlarının karşılanmasıyla karakterize edilen sosyo-ekolojik bir sürece işaret etmektedir” (Jiboye, 2011, s. 212). Bu sürecin toplumsal tarafında nüfus kontrolü, eğitimin artırılması, yeni istihdam alanları yaratılması gibi çalışmalar yapılırken, çevresel ve fiziksel boyutunda ise temiz ve sürdürülebilir enerji, atıkların geri dönüştürülmesi ve artan trafik sorunlarına çare bulunması gibi çözüm yolları temelde teknolojiye dayanan sorunlar

bulunmaktadır. Bu durum oldukça önemlidir çünkü her ne kadar ilerleyen süreçte teknolojinin çözmeyi vadettiği, yarattığı ya da yaratma potansiyeline sahip olduğu yeni sorunlar oldukça yoğun bir biçimde tartışmaya açılmış olsa da “akıllı şehir” kavramının doğuşu sözü edilen ikinci gruptaki çalışmalarla yakından ilişkilidir. Başka bir deyişle, akıllı şehir teknolojileri öncelikle birer mühendislik ürünü olarak alanyazında kendisine yer bulmuştur. Bunda dijital teknolojilerin hızlı gelişimi ve “nesnelerin interneti” kavramının tartışılmaya ve uygulanmasına yönelik olanakların artmaya başlamasının büyük önemi vardır. Nesnelerin İnterneti, fiziksel nesnelerin birbirlerine bağlanmasıyla oluşan bir ağ yapılanmasını anlatmaktadır. Bu kavrama göre (Patel ve diğerleri, 2016, s. 6122);

“İnternet sadece bir bilgisayar ağı değil, aynı zamanda her tür ve boyutta aygıt, araçlar, akıllı telefonlar, ev aletleri, oyuncaklar, kameralar, tıbbi aygıtlar ve endüstriyel sistemler, hayvanlar, insanlar, binalar vb. nesnenin akıllı yeniden yapılanma, konumlandırma, izleme, güvenli ve kontrol ve hatta kişisel gerçek zamanlı çevrimiçi izleme, çevrimiçi yükseltme, süreç kontrolü ve yönetimi elde etmek için öngörülen protokollere dayalı olarak iletişim kurması ve bilgi paylaşmasıdır”.

Daha basit bir tanımla, nesnelerin interneti, teknolojinin teknolojiyle iletişime ve etkileşime geçerek bir ağ oluşturmasıdır. Bir otobüs durağına yerleştirilmiş dijital bir tabelanın otobüsten gelen koordinat bilgisine göre otobüsün tahmini kaç dakika içerisinde durakta olacağını yolculara bildirmesi ya da kişinin koluna taktığı akıllı saatin bir acil durumda kişinin sağlığıyla ilgilenen birimleri haberdar etmesi nesnelerin internetinin çalışma ilkesine ilişkin basit ama etkili birer örnek olarak gösterilebilir. Her iki örnekte de teknoloji, bireyden bağımsız olarak fakat bireyin yaşamını kolaylaştıracak ve hatta kalitesini arttıracak şekilde çalışmaktadır.

Gerekli altyapının sözü edilen şekilde yaygınlaşması, sayısal teknolojilerin kullanımının hem bireysel hem de kurumlar düzeyinde artması ve sayısal ağların kullanım alanlarının genişlemesiyle sözü edilen sorunların çözümünde teknoloji tabanlı çözümler uygulanmaya başlamıştır. Örneğin artık, çeşitli sensörlerle trafiğin hangi saatlerde şehrin hangi bölgesinde yoğunlaştığı hesaplanıp, insan müdahalesi olmaksızın o saatlerde trafik ışıkları koşullara uygun olarak kendini düzenlemekte ve böylelikle trafik sorununa teknoloji

sayesinde çözüm getirilebilmektedir. Bunun dışında suç oranının yüksek olduğu bölgelerde gözetim araçlarıyla suç oranı düşürülebilmekte de ya da akıllı ev sistemleri gibi sistemler sayesinde yapılan enerji tasarrufu sayesinde doğa korunabilmektedir.

Yukarıda sözü edilen örnekler ve söylemler sayıca arttırılabilir. Böylesi tekil örneklerin giderek artması ve dijital teknolojiye dayalı akıllı uygulamaların gittikçe şehrin temel altyapısı haline gelmesi akademik ve profesyonel alanyazında karşılığını akıllı şehirler kavramında bulmuştur. Akıllı şehirler, kimi yazar ve düşünürlerce günümüzün ve geleceğin kent modeli olarak da görülmektedir. Konuyla ilgili tartışmaların daha net bir şekilde anlaşılabilmesi için kavramın neyi ifade ettiğini tartışmak yerinde olacaktır.

2.1.2. Akıllı şehirler: Kapsam ve tanım

Teknolojinin toplumsal dönüşümün temel lokomotifi olarak görüldüğü ve pek çok kentsel sorunun çözümünde akıllı teknolojilerin çözüm olarak kullanıldığı bir durum beraberinde “akıllı şehir” tartışmalarını ve uygulamalarını getirmiştir. Günümüzde dünyanın pek çok bölgesinde birçok şehir yönetimi akıllı şehir teknolojilerini farklı ihtiyaçlarını gidermek amacıyla, farklı motivasyonlarla ve farklı grupların itici güç rolü oynamasıyla uygulamaya çalışmaktadır. Varol’un (2017) belirttiği üzere, dünyada 2013 yılı itibariyle 143 akıllı şehir projesi saptanmıştır ve bu sayı giderek artmaktadır. Varol, bu projelerin amaçlarını ve dünyadaki dağılımını şu şekilde açıklamıştır (Varol, 2017, s. 47):

“Kuzey Amerika (35) ve Avrupa (47) kentlerindeki uygulamalarda; enerji kısıtlılığı, trafik sıkışıklığı, yetersiz kentsel altyapı, sağlık ve eğitimdeki çeşitli sorunların çözülmesinde başı çekerken, Asya ülkelerinde Singapur, Hong Kong, Seul, Busan ve Songdo’yu da içeren 40’ın üzerinde farklı projenin uygulandığı ve akıllı kent yaklaşımlarının Güney Amerika (11) Orta Doğu ve Afrika (10) gibi dünyadaki öteki bölgelere de genişlediği görülmektedir.”

Bu örneklerin yanı sıra, akıllı şehir uygulamalarının yöneldiği ihtiyaçlara örnekler vermek gerekirse, Şangay aşırı nüfusun yönetimi ve sürdürülebilir çevre için bu uygulamalara geçiş yapmışken (EU SME Center, 2015), Londra kentteki ulaşım sorunlarına çare bulmak (Greater London Authority, 2016), Singapur ise vatandaşların dijital

teknolojilerden daha fazla yarar sağlaması amacıyla (Smart Nation, 2018) bir dönüşüm sürecine girmiş, daha sonra uygulamaların çapını başka alanlara doğru genişletmiştir.

Uygulamanın kapsamı her ne amaçla belirlenirse belirlensin, merkezinde dijital teknolojiler ve bu teknolojilerin farklı amaçlarla ve farklı düzeylerde kullanılmasının yattığı görülmektedir. Teknolojinin kullanılış biçimlerindeki bu farklılıklar ise uygulamanın ve sürecin uluslararası alanyazında farklı isimlerle anılmasına ve farklı kavramlarla tanımlanmasına neden olmuştur: “*zeki kent (intelligent city), dijital kent (digital city), sürdürülebilir kent (sustainable city), teknolojik kent (technocity)* gibi” (Varol, 2017, s. 44). Akıllı şehirlerin, her ne kadar farklı isimlerle adlandırılırsalar da, daha önce de belirtildiği üzere, bütün bu tanımlamaların özünde teknoloji yatmaktadır. “Nitekim, akıllı şehirlere ilişkin olarak unutulmaması gereken önemli bir nokta, bu kentlerin doğuşunun ve gelişiminin teknolojiyle ilgili olduğudur” (Dameri, 2013, s. 2545).

Bununla birlikte, akıllı şehirlere ilişkin alanyazında üzerinde uzlaşmış bir tanım bulunmamaktadır. Bunun sebebi, akıllı kentsel alanın oluşumunda teknolojik, sosyal, ekonomik ve politik etkenler başta olmak üzere pek çok değişkenin etkili olması ve bu durumun şehrin çok yönlü ve karmaşık bir yapıya sahip olmasına yol açmasıdır. Yine de akıllı şehir tanımlamalarında bazı kavramların öne çıktığı görülmektedir: “teknoloji, altyapı, bilgi yönetimi, bağlantılılık, sürdürülebilirlik, yaşam kalitesi, katılımcı yönetim vb.” (Varol, 2017, s. 45). Bunun yanı sıra, akıllı şehirlerin tanımları kuruluş amaçlarına ve hangi sektörün öncülüğünde, hangi sektöre odaklı olarak kurulduklarına göre değişmektedir. Örneğin, Bull’un (2016) belirttiği üzere, “teknoloji şirketleri öncülüğünde kurulan akıllı şehirlerde, kavramın tanımlanmasında daha çok bilgi işlem teknolojilerine ve bu teknolojilerin şehrin karşılaştığı sorunların çözümünde bu teknolojilerin kullanımına odaklanılmaktadır” (Bull, 2016, s. 97). Politika üreticilerin önderliğinde kurulan akıllı şehirlerde ise odak noktası sürdürülebilir kentsel hareketlilik, enerji yönetimi ve tasarrufu, bilgi iletişim teknolojileri ve ulaşım boyutlarındadır.

Akıllı şehirlere ilişkin tanımlara bakıldığında, ilk dönem tanımların daha teknolojik bakış açısının etkisinde yapıldığı görülmektedir. Röller ve Waverman'ın (2001) da belirttiği üzere, “akıllı şehirlerin gelişiminin ilk aşamasında hem araştırma hem de uygulama, ekonomik ve politik verimliliği artırmak için bilgi teknolojisinin nasıl kullanılacağına odaklanmıştır” (Röller ve Waverman, 2001, s. 910). Bu açıdan akıllı şehirler, “yönetimin verimliliği, vatandaşların mutluluğu, işletmelerin karlılığı ve çevrenin sürdürülebilirliği için oluşturulan ve veri işlemeye dayanan teknolojik altyapının şehirlerle sistemsel entegrasyonu olarak tanımlanmaktadır” (Degbelo ve diğerleri, 2016, s. 1). Ancak Naphade ve diğerleri (2011) kentlerin farklı ağlar, altyapılar ve çevrelerden oluşan altı ana sistem üzerine kurgulandığını vurgulamaktadır: insan, iş, ulaşım, iletişim, su ve enerji (Naphade ve diğerleri, 2011). Bununla birlikte Chourabi ve diğerleri (2012) akıllı kent inisiyatifindeki önemli faktörleri işletme ve organizasyon, teknoloji, yönetim, politika, insan ve toplum, ekonomi, altyapı ve doğal çevre olarak tanımlamaktadır (Chourabi, 2012, s. 2289). Bu tanımda da görülebileceği ve Albino ve diğerlerinin (2015) de vurguladığı üzere, “akıllı şehirler sadece teknolojinin yaygınlaştırılmasıyla ilgili değildir, toplumun ihtiyaçlarının giderilmesi ve insanların yaşam kalitesinin artırılmasıyla da doğrudan ilişkili görülmektedir” (Albino ve diğerleri 2015, s. 24). Bu sebeple, Cretu (2012), akıllı şehirlere iki yönlü bakılabileceğini vurgulamaktadır (Cretu, 2012, s.62):

“Bunlardan birincisi, akıllı şehirlerin yeni düşünce paradigmalarını kullanarak yönetim ve ekonomiyle ilgili her şeyi gerçekleştirmesi ve ikincisi ise akıllı şehirlerin akıllı aygıtlar, sensörler, gerçek zamanlı veriler ve bilgi ve iletişim teknolojileriyle insan yaşamının tüm yönleriyle bütünleşmesiyle ilgilidir.”

Günümüzde akıllı şehirlere bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşılmaktadır. Bu bakış açısı, sayısal iletişim teknolojilerindeki yeniliklerin daha iyi bir kentsel yönetim, sürdürülebilir sosyo-ekonomik gelişme ve politika oluşturmak için gerekli katılımı sağlama konusunda bütünleştirici bir teknolojik alt yapı sağladığını kabul etmekle beraber; teknolojik alt yapının tek başına sayısal şehirleri tanımlayamayacağını ileri sürmektedir. Buna göre “akıllı şehirler tanımlanırken bilginin kalitesi, iletişimin kurulabilmesi ve sosyal alt yapıya

(insan kaynaklarına ve sosyal sermayeye) daha fazla odaklanması gerekmektedir” (Huang ve diğerleri, 2017, s. 15).

Bu bağlamda, Nam ve Pardo (2011), akıllı şehirlerin üç temel boyutunu belirlemiş ve açıklamışlardır. Bu üç temel boyutu şu şekilde sıralamak olanaklıdır: teknoloji (yazılımsal ve donanımsal altyapı), insanlar (yaratıcılık, çeşitlilik ve eğitim) ve kurumlar (yönetim ve politika oluşturma) (Nam ve Pardo, 2011). Akıllı şehirleri oluşturan bu üç boyutun bileşenleri birbirleriyle bütünsel ve etkileşimli bir biçimde kentin işleyişini sürdürülebilir kılmaktadırlar. Bu bileşenlerden herhangi birinde oluşan aksaklık bir sistem olan akıllı şehirlerin işleyişini bozacaktır. Nitekim “akıllı şehirlerin oluşmasını sağlayan temel etken sayısal verilerle, bu verilerin aktarımıyla ve bu verilerin işe koşulabilir bilgiye dönüştürülmesiyle uğraşan bilgi ve iletişim teknolojileridir” (Khan ve Kiani, 2013, s. 315). Verinin doğru bir biçimde toplanması, depolanması ve yönetilmesi süreçlerinde yaşanan herhangi bir aksaklık şehrin işleyişini bozabileceği gibi toplumsal olarak çok büyük olumsuzluklara yol açma potansiyeline sahiptir. Aslında veri şehre ve vatandaşlara ilişkin bilgiyi de kapsayan son derece kıymetli bir kaynaktır ve doğru işlendiği takdirde toplumu veriyi elinde tutan kişi veya grupların istediği yönde yönlendirmenin önemli bir aracıdır.

Öte yandan bütün bu veri ve bilgi, akıllı şehirler söz konusu olduğunda, politika haline getirilmedikleri ve eyleme dökülmedikleri sürece atıl halde kalacaktır. Bu noktada şehirde politika geliştirme ve harekete geçme gücüne sahip olan aktörler, şirketler ve şehir yönetiminin kendisi temel uygulayıcılar olarak önem kazanmaktadırlar. Bu aktörlerin her biri akıllı şehirlerin inşası bağlamında son derece önemlidir çünkü günümüzde akıllı şehir uygulamalarının temelinde kamu ve özel sektörün kaçınılmaz iş birliği yatmaktadır. Bu iş birliğinde, kamu gerekli kaynakları sağlamak ve uygulamaya yönelik düzenlemeleri yapmakla yükümlüken, özel sektör ise teknoloji konusundaki bilgisini ve yeteneğini ortaya koymaktadır. Son olarak ise, akıllı şehirlerin bu teknolojileri geliştirecek, işler halde tutacak, bu teknolojilere ilişkin karar verme süreçlerinde sermayenin ve yönetimin çıkarlarının toplumsal çıkarların önüne geçmesini engelleyecek bir güvenlik mekanizması ve aynı zamanda akıllı şehirlerin ürettiği refahın temel yararlanıcısı olarak yaratıcı, eğitilmiş ve

toplumun her kesimini kapsayacak çeşitlilikte gruplardan gelen akıllı vatandaşlara ihtiyacı vardır.

Tam da bu noktada, Dameri (2013) bir adım daha ileri giderek akıllı şehirler için dört temel hedef seti tanımlanabileceğini öne sürmüştür. Bunları şu şekilde sıralamak olanaklıdır (Dameri, 2013):

“Kentsel sorunlar (trafik, kirlilik, atık), enerji üretimini, hareketliliği, lojistiği kapsayan “çevresel sürdürülebilirlik”, yerel yönetimlerin politikalarıyla doğrudan ilişkilendirilebilecek geniş kapsamlı bir hedef olan “yaşam kalitesi ve refah”, vatandaşların kent yönetimine katılarak aktif rol oynayacağı ve e-yönetim girişimleriyle bağlantılı bir hedef olan “katılımcılık”, akıllı kentin somut olmayan yönünü oluşturan ve daha iyi bir ekonomik ve sosyal gelişme için akıllı kentlerin sadece fiziki kaynaklara değil, somut olmayan kaynaklara da dayandığını ifade eden “bilgi ve entelektüel sermaye.”

Görüldüğü üzere, akıllı şehirler sadece teknolojinin bir zaferinin ürünü değildir; aynı zamanda toplumsal ve kültürel anlamda değişimleri içeren bir sürecin sonucudur. Bu yeni şehir yapılanmaları, toplumlar yerleşik yaşama geçtiklerinden itibaren hiç durmadan genişleyen ve değişen yerleşim birimlerinin, teknolojinin de yadsınamaz etkisiyle birlikte giderek artan ve hızlanan dönüşümlerin geldikleri son noktadırlar. Başka bir deyişle, “Akıllı şehirler, bir büyüme makinesi olarak kentin devam, eden evriminde” (Wiig ve Wyly, 2016, s. 488) bulunduğu durumdur.

2.1.3. Kendi tarihselliği içerisinde akıllı şehirler ve akıllı şehir modelleri

Alanyazın bağlamında tarihsel olarak bakıldığında, 90’lı yılların sonunda -yeni milenyumdan hemen önce- küreselleşmenin kent kavramının sonunu getireceğine inanıldığı görülmektedir. Keta’nın (2017) belirttiği üzere, “o zamanlar hiç kimse kentlerin sonunun gelmeyeceğini; aksine küresel çağın, kentlere zeki olmayı dayatacağını düşünmemişti” (Keta, 2017, s. 47). Ancak, kentler küreselleşme makinasının içinde öğütülmektense çarktaki bir dişli olarak işlev görme eğilimine doğru yol almışlardır. Bu eğilim tarihsel olarak ele alındığında öteki herhangi bir konsept gibi akıllı şehirlerin de çok kısa bir zaman diliminden geçerek geliştiği görülmektedir. “Başlangıçta, dijital çağla ilgili olarak “Akıllı Şehir”,

“Dijital Şehir” kavramıyla tanımlanmaktaydı” (Keta, 2017, s. 44). Bunun sebebi, o dönemde bu şehirlerin tam anlamıyla teknolojik belirlenimci bir bakış açısından ele alınmaları ve dönüşümün bütün sorumluluğunun ve kredisinin sayısal teknolojilere verilmesiydi. Ancak bu bakış açısı tam olarak doğru değildir. Akıllı şehirler, politika yönetiminde ve siyasette çok özel bir tarihe sahip olup, öncelikle bir şehir yönetiminin sakinlerine, işyerlerine ve ziyaretçilere şehre ilişkin bilgi bulma olanağı sağlamasının yollarını sağlamaya ve/veya şehir yetkilileriyle internet üzerinden iletişim kurmanın yollarını sunmayı amaçlayan elektronik yönetim çabalarından ve söyleminden kaynaklanmaktadır. “İlgili çabalar, bilgisayarları, geniş bant internet bağlantısını yaygınlaştırarak ve fırsat eşitliği yakalayamamış olan topluluklara eğitim sağlayarak dijital uçurumu azaltmaya ve ‘dijital katılımı’ desteklemeye odaklanmıştır” (Wiig ve Wyly, 2016, s. 487). Başka bir deyişle, sadece kenti değil vatandaşları da teknolojik gelişmelerle uyumlu bir şekilde dönüştürmeye çabalamaktadır. Bu anlamda, bugün geldiğimiz noktada akıllı şehirler, sürdürülebilir ve tüm paydaşlar açısından kaliteli bir yaşam biçimine odaklanan tüm çabasını bu yönde harcayan yönetsel birimlere dönüşme söylemine sahiptir.

Akıllı şehirlerin tarihsel olarak gelişimi aşağıda görüldüğü üzere üç aşamada özetlenebilir:

Tablo 1. Akıllı şehirlere yönelik bakış açısının tarihsel değişimi

Kaynak: (Keta, 2017, s. 45)

2000 Öncesi	2000-2010 Arası	2010 Sonrası
Dijital bir yapı olarak akıllı şehir	Tüm kesimleri dâhil eden sosyal bir yapı olarak akıllı şehir	Kaliteli bir yaşam biçimi olarak akıllı şehir
Bilgi ve İletişim teknolojilerinin belirleyici rolü	İnsan sermayesi, kamusal dâhil etme	Yönetim, çevre, vatandaşlara hizmetler, yaşam kalitesi odaklılık

Bu üç tarihsel döneme yakından bakıldığında, aslında akıllı şehirlerin inşa sürecindeki ve yönetimindeki modelleri de işaret ettiklerini görmek olanaklıdır. Buna göre, ilk dönem akıllı şehirler “yukarıdan aşağı bir modelde” teknolojinin ve güç sahiplerinin yönetiminde bir şekilde betimlenirken, ikinci dönemde vatandaş katılımının artırılması, üçüncü dönemde ise bu anlayışın tamamen vatandaş odaklı bir hale gelmesiyle “aşağıdan yukarı” tabanın yönetimde aktif olduğu bir anlayış hakimdir. Ancak burada unutulmaması, üzerinde durulması gereken önemli bir nokta da vardır: Her ne kadar bu modeller ve dönemler bir tarihsellik içerisinde betimlense de süreç çizgisel bir biçimde ilerlememektedir. Nitekim günümüzde bu modeller ve anlayışlar halâ birlikte var olabilmektedir. Örneğin, Seul’de akıllı şehirlerin kuruluş sürecini ticari şirketlerin başlattığı teknoloji odaklı bir süreç takip edilirken; Amsterdam’da devlet eliyle bu sürece girildiği, kamunun baskın olduğu ancak yine de akıllı şehirlerin gelişim sürecinde yukarıdan aşağı doğru bir modelin takip edildiği görülmektedir. Rotterdam’da ise bu uygulamanın başlangıcının vatandaşlar düzeyinden başlatıldığı, aşağıdan yukarı bir modelin takip edildiği görülmektedir.

Yeni yaklaşımlar, vatandaşları bir şehri akıllı hale getiren öğeler olarak ele alma eğilimindedir. “Bu vatandaşlar, fiziksel dünyadaki ve sayısal alanlardaki etkileşimleri aracılığıyla sürdürülebilirliği teşvik ederler” (Saez ve diğerleri, 2017, s.3). “Bununla birlikte, akıllı şehirlerin sundukları birçok fırsat, fikirlerini yaşama geçirebilmek için gerekli yeterliliklere ve kapasiteye sahip olan vatandaşlar için vardır” (Cosgrave ve diğerleri, 2014, s. 3). Peki, akıllı şehirler için gerekli sayısal vatandaşlık becerileri nelerdir? Bu beceriler başka birçok becerinin yanında iletişimsel açıdan ele alındıklarında Mike Ribble’in (2011) sayısal vatandaşlık becerilerini de kapsamaktadır. Ribble (2011) bu becerileri aşağıdaki gibi sıralamıştır:

- “Sayısal erişim: elektronik topluluğa katılım için gerekli fiziksel altyapıya erişim ve teknoloji kullanım yeterliliklerine sahip olmak;
- Sayısal görgü: sayısal ortamlarda gerçekleştirilen eylemlerin elektronik standartlarına uymak;
- Sayısal iletişim: enformasyonun elektronik olarak paylaşılabilmesi için gerekli becerilere sahip olmak;

- Sayısal hukuk: Çevrimiçi ortamlarda gerçekleştirilen eylemlerin hukuki yaptırımları olabileceğini anlamak ve buna göre davranmak;
- Sayısal ticaret: Sayısal teknolojileri kullanarak ekonomik faaliyetlerde bulunabilmek;
- Sayısal okuryazarlıklar: Teknolojinin kullanımını öğrenebilme ve öğretebilme becerileri; ayrıca sayısal olarak erişilen bilgiyi işleme ve katılım süreçlerinde bu bilgi çerçevesinde davranabilme becerileri,
- Sayısal haklar ve sorumluluklar: Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımından kaynaklanan hakların ve sorumlulukların farkında olma,
- Sayısal güvenlik: Sayısal teknolojileri kullanırken bireysel güvenliğini sağlayabilme becerileri ve
- Sayısal sağlık: Sayısal teknolojileri korurken fiziksel ve ruhsal sağlığın korunabilmesi.”

Vatandaşlar, akıllı vatandaş sayılabilmek için, bu becerilerin yanı sıra siyasal süreçlere dijital teknolojiler aracılığıyla katılabilmeli ve sayısal oylama araçlarını kullanabilmelidir. Nitekim politik ilgi ve bilgiyle sayısal vatandaşlık becerilerinin bir arada bulunması vatandaşların gelecekte demokratik karar verme süreçlerine aktif katılımı konusunda önemli bir belirleyen olacaktır.

Özetle bakıldığında akıllı şehirleri, post-modernizme ve bilgi toplumuna doğru olan kültürel evrim sürecinin ve bu sürecin şehirlerin değişen ihtiyaçları üzerindeki etkisinin bir sonucu olarak görmek olasıdır. Akıllı şehirlerin ortaya çıkması aynı zamanda vatandaşlar olarak bireylerin, şehir yönetimi ve aslında temelde şehirle olan etkileşim biçimlerinin, şehirdeki kurumların ve bireylerarası ilişkilerin dönüşümünü de beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda akıllı şehirleri yeni dünyada kentlerin ve kentlerde yaşayan bireylerin karşılaştıkları sorunların ortak çözümünü amaçlayan yeni ‘kamusal alanlar’ olarak görmek olanaklıdır.

Bu bağlamda, sözü edilen karar verme süreçlerinin nasıl işlediğini ve ilgili kavramları tartışmaya açmak, yeni kamusal alanlar olarak akıllı şehirlerin anlaşılmasına önemli bir katkı sağlayacaktır.

2.2. Akıllı Şehirlerde Karar Verme Süreçleri: Akıllı Yönetim, Akıllı Vatandaşlar

Bilgi Toplumu çağında, son kırk yıldır, iletişim teknolojileri hem vatandaşların yönetime erişimi ve toplumsal eylemlere katılımlarında, hem de yönetimlerin vatandaşlara erişim ve yönetim süreçlerini hızlı ve etkili bir hale getirmelerinde önemli bir rol oynamaktadır. Pek çok yönetsel birim artık kendi resmi web sitesine ve çevrimiçi olarak erişilebilecek çeşitli hizmetlere sahiptir. Bu hizmetlerin en yaygın olarak bilineni, artık neredeyse her ülkede kullanılmaya başlanmış olan e-devlet hizmetleridir. Bu hizmetler yoluyla artık vatandaşlar vergilerini çevrimiçi ödemek, resmi dairelerden erişilebilecek kişisel bilgilerini çevrimiçi elde etmek gibi birçok hizmete kolaylıkla erişebilmektedirler. Ancak bu durum, yönetsel anlamda büyük bir ilerleme olsa da akıllı şehirler kavramsallaştırmasında yürütülmek istenen yönetim biçiminden oldukça uzaktır. Akıllı şehirler kavramında, yönetimler sadece vatandaşlar tarafından erişilir yönetsel birimler olmanın ötesinde, karar verme süreçlerinde şehrin bütün paydaşlarının siyasal otoritenin karar verme sorumluluğunu ve gücünü paylaştığı, bu anlamda yönetimin de şehrin bir paydaşı olarak, yönlendirici değil ama birleştirici bir görev üstlendiği bir yapılanmanın parçası olmak isterler. Bu anlamda akıllı şehirlerde oluşturulmaya çalışılan yönetim biçimi ‘akıllı yönetim’ (smart governance) olarak adlandırılabilir.

2.1.2. Akıllı yönetim

Akıllı yönetime ilişkin alanyazında üzerinde görüş birliğine varılmış bir tanım yoktur. Ancak akıllı yönetimin ne olduğunun daha net bir şekilde anlaşılabilmesi için bu yönetim tarzını oluşturan bileşenler Bolivar ve Meijer (2015) tarafından şu şekilde sıralanmıştır:

- “*Bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT), özellikle ağa bağlanan akıllı aygıtların, yönetim sürecinde aktif olarak kullanımı.*” Sayısal iletişim teknolojilerinin aktif olarak kullanımıyla akıllı yönetimin alt faktörlerine işaret eden e-yönetim ve e-demokrasi yeni kanallar kullanılabilir hale gelmektedir.
- “*Dışsal işbirliği ve katılım.*” Akıllı yönetim, idari birimin alt birimleri, topluluklar ve vatandaşlar arasında, ekonomik büyümenin gerçekleşmesi gerçekleştirilen

projelerin ve hizmetlerin daha vatandaş merkezli olması amacıyla bir işbirliği kurulmalıdır.

- “*İçsel koordinasyon:*” Ortak amaçlara ulaşmak için kurum içi iletişim süreçlerinin koordine edilmesidir.
- “*Karar verme süreçleri:*” Akıllı şehirler bütün önemli faktörleri içeren bir akıllı yönetim süreci inşa etmelidirler. Bunun için üç basamaklı bir süreç ortaya konulmuştur: sorunun teşhis edilmesi, sorunun çözümü için stratejik bir plan geliştirilmesi ve harekete geçilmesi. Bunlardan özellikle ilk ikisinde vatandaşların sürece aktif katılımı oldukça gereklidir.
- “*E-yönetim:*” Odendaal’ın (2003, s.586) vurguladığı üzere akıllı yönetim, yönetim birimlerinin vatandaşlara hizmet sunabilmek ve görevlerini yerine getirebilmek için kamuyla çevrimiçi olarak etkileşime geçebilme yeteneklerini işaret etmektedir. Bu anlamda e-yönetim araçları oldukça önemlidir.
- “*Çıktılar:*” Akıllı yönetimin temel amacı şehir sakinlerinin tamamının kamu hizmetlerine erişebilir olmasıdır. Bu anlamda temel çıktı sosyal dâhil etmedir.

Sözü edilen bu altı bileşen üç kategori altında toparlanabilir. Bunlardan ilki, ağa bağlanabilen iletişim teknolojilerinin kullanımınıdır. Bu aslında öteki bütün bileşenlerin yaşama geçirilebilmesi için gerekli olan temeli inşa etmektedir. Şehrin bütün paydaşlarının (şehir yönetimi, şirketler, topluluklar, vatandaşlar vb.) bu teknolojilere tam erişimi olmadan ve sayısal teknolojileri etkin olarak kullanma becerilerine sahip olmadan bir akıllı yönetim sürecinden söz etmek olanaksızdır. “Akıllı yönetimin temel dayanak noktası, bu teknolojiler demokratik süreçleri geliştirmek ve vatandaşların ya da toplulukların yönetimle olan etkileşimlerini arttırabilmek için kullanılabilirdiği için, yönetimin etkililiğini arttırmak için bilgi ve iletişim teknolojilerine yapılan yatırımdır” (Mateu, 2015, s. 10). Akıllı yönetim olmaksızın, akıllı şehir yapılanmalarının tam anlamıyla gerçekleştirilemeyeceği de göz önüne alındığında, aslında bir adım daha ileri giderek, sayısal iletişim teknolojileri ve bu teknolojilerin kullanım becerileri olmaksızın akıllı şehirlerin var olamayacağını söylemek olanaklıdır.

İkinci kategori ise yönetimsel süreçlerdir. Bu kategori, akıllı iş birliği ve katılım, akıllı koordinasyon, akıllı karar verme ve akıllı yönetimi kapsamaktadır. Bu ikinci kategori tamamen birinci kategorinin üzerine inşa edilmektedir çünkü kabul edilebileceği üzere sayısal iletişim teknolojilerinin varlığı olmaksızın bu bileşenlerde öngörüldüğü gibi eşzamanlı bir etkileşim olanaklı olmayacaktır.

Son kategori ise akıllı yönetimin çıktılarıdır. Bu kategori de akıllı teknolojiler ve bu teknolojilere bağlı olarak şehrin paydaşları arasında gerçekleşen süreçlerin sonuçlarına işaret etmektedir. Bu sonuçları çeşitli yazarlar tarafından zaman zaman tartışmaya açıldığı kadarıyla şu şekilde sıralamak olanaklıdır: artan ekonomik performans (Kourtit ve diğerleri, 2012), vatandaş merkezli hizmetlerin yaygınlaşması (Batagan, 2011), toplumsal dâhil etme (Bolivar ve Meijer, 2015), şehrin marka haline gelmesi, etkili yönetim (Batty ve diğerleri 2012).

Akıllı yönetim çok yönlü bir süreçtir ve gerçek anlamda bir akıllı yönetimden söz edilebilmesi için çeşitli bileşenlerin varlığı gerekmektedir. Öncelikle, yönetimin elindeki idari gücü paylaşmaya istekli olması ve halkı karar verme süreçlerine dâhil etmeye gönüllü olması gereklidir. “Akıllı yönetim sistemlerinde, şehir yönetimleri kolektif eylemler için gerekli birer mekanizma olarak varlıklarını sürdürürler; ancak buradaki görevleri artık - genellikle- sivil eylemin başlatıcısı rolü değil, düzenleyicisi ve etkinleştiricisi rolüdür” (Linders, 2012, s. 451). Yönetimler bu rollerini yerine getirirken, vatandaşları, daha çok sayısal iletişim teknolojileri aracılığıyla, süreçlere dâhil ederler. Bu durum, akıllı yönetimin, yukarıdan aşağı yönüne vurgu yapan dahil etme kavramına işaret etmektedir. Bunun yapılabilmesi için yönetimlerin, kurumsal olarak, belirli sayısal yeterliliklere ve becerilere sahip olmaları gerekmektedir. Akıllı yönetim kavramı politik ve felsefi olarak açık yönetim kavramına denk gelmektedir. Açık yönetim, yeni teknolojiye uyum sağlamaya çalışmanın sonucu olarak yönetimlerin devraldığı yeni bir yaklaşımın üçüncü aşamasıdır. Akıllı şehirlerdeki katılımcı yönetim bu anlamda açık verinin sağlanmasını gerektirmektedir.

Akıllı yönetimin bir başka yönü ise yönetimin aşağıdan yukarı doğru olan süreçlerine işaret eden *katılım*dır. Buna göre, yönetimin gücünü paylaşmaya gönüllü olması kadar; vatandaşların da yönetimde söz sahibi olmaya ve bunun getirdiği sorumlulukları üstlenmeye istekli olmaları gerekmektedir. Ancak istekli olmak tek başına yeterli değildir çünkü *akıllı şehir* kavramında, her ne kadar bunun uygulamadaki karşılığı tartışmalı olsa da katılım genel olarak *sayısal katılım* olarak gerçekleşmektedir. Sayısal katılım, vatandaşların demokratik süreçlere çevrimiçi teknolojileri kullanarak katılmalarını ifade etmektedir. Dolayısıyla vatandaşların karar verme süreçlerine katılıma istekli olmaları kadar, bu süreçlere katılmalarını sağlayacak sayısal yeterliliklere ve becerilere de sahip olmaları gerekmektedir.

Akıllı yönetim teknolojik bir dönüşümü olduğu kadar toplumsal bir dönüşümü de gerektirmektedir çünkü akıllı yönetim geleneksel bürokrasi de olduğu gibi tek yönlü bir iletişim sürecinden çok yönlü bir iletişim sürecine geçişi ifade eden, katılımcı bir yönetim anlayışını işaret etmektedir. Bu anlamda, zaman zaman akıllı karar verme süreçlerinin gerçekleştirildiği çevrimiçi ortamlara, Antik Yunanistan'ın demokratik süreçlerinin işlediği kamusal alanlar olan forumların misyonu yüklenmektedir: her bir vatandaşın sesini duyurabildiği, doğrudan katılım araçları. Bu durumun geçerliliğini tartışmak için henüz çok erkendir çünkü sayısal teknolojilerin getirdiği kültürel ve toplumsal dönüşüm her ne kadar büyük bir hızla gerçekleşiyor olsa da henüz emekleme aşamasındadır. Ancak, yine de, akademik alanyazında akıllı şehirlerin altyapısını oluşturan teknolojilere bu yönde bir önem atfedilmeye devam edilmektedir.

Bu tartışmalar bağlamında, şehir yönetimlerinin ve vatandaşların karşılıklı görev ve sorumluluklarının yerine getirilmesi, önemli iletişimsel süreçleri de içerdiği ve bu çalışma bağlamında önem arz ettiği için dâhil etme ve katılım kavramlarının daha derinlikli incelenmesinde yarar vardır.

2.1.2.1. Akıllı yönetişimin bir bileşeni olarak dahil etme

“Pek çok toplumda yönetimlerin rolü liderlik eden bir otorite figüründen katkı sağlayan bir partnere doğru değişmektedir” (Spil ve diğerleri, 2017, s.122). Bireyler, şirketler

ve kamu otoriteleri internet ve sosyal medya aracılığıyla artık daha önce olmadığı kadar kolay etkileşim kurabilmekte ve iş birliği yapabilmektedirler. Bu açıdan “yönetim biçimi şehrin bütün paydaşlarının ortak üretim yaptığı bir modele doğru evrilmektedir” (Schaffers ve diğerleri, 2011). Ancak bu modelin etkili bir biçimde işleyebilmesi için, şehir yönetimlerine düşen görev oldukça büyüktür. Yönetimsel erkin kullanıcıları olarak hem bu gücü paylaşmaya istekli hem bu gücü sayısal olarak dağıtabilecek kadar yetenekli olmalı, hem de öteki paydaşların bu süreçlere dâhil olabilmesi için gerekli stratejileri geliştirebilmelidirler. En başından, akıllı yönetimin gerçekleşebilmesi ve karar verme süreçlerine vatandaş katılımının gerçekleşebilmesi için dahil etme bir ön koşul olarak kendini göstermektedir. Ayrıca, düşünsel yapıda akıllı şehirlerdeki dâhil etme biçimi sayısal dâhil etme olarak gerçekleşmektedir ve bu oldukça önemli bir konudur. Yapılan araştırmaların gösterdiği üzere, “sayısal dâhil etme/sayısal dışlama ve sosyal dâhil etme/sosyal dışlama arasında önemli bir korelasyon vardır” (Tapia ve diğerleri, 2011, s. 217).

“Sayısal dahil etme, vatandaşların bilgi ve iletişim teknolojilerine (BİT) ve yönetim tarafından sağlanan e-hizmetlere erişimleri olmasını ifade etmektedir” (Comfirst, 2015, s. 3). Ancak bu, sadece fiziksel altyapıya erişimle sınırlı bir olgu değildi. Aynı zamanda vatandaşlara bu fiziksel altyapıyı etkin bir biçimde kullanabilmeleri için gerekli olan becerilerin, bilginin ve güvenin kazandırılmasını da içermektedir. Hem gerekli altyapının inşa edilmesi hem de vatandaşların etkin sayısal kullanıcılar olması ise başta merkezi yönetimin sonrasında ise yerel yönetimlerin sorumluluğundadır. Yerel yönetimlerin bu sorumluluklarını yerine getirebilmeleri için, birtakım stratejiler geliştirmeleri ve bunu daha geniş anlamda akıllı şehir stratejilerinin bir parçası yapmaları gerekmektedir.

Bu amaçla şehir yönetimleri akıllı şehir süreçlerinin gerçekleştirilmesi, akıllı yönetimin geliştirilmesi ve sayısal dâhil edilmenin başarılması için kendi akıllı şehir anlayışları çerçevesinde çeşitli stratejileri takip etmektedirler. Ancak daha önce belirtildiği üzere, yönetimlerin çabaları tek başına yeterli değildir. Yönetimlerin vatandaşları, yönetimsel süreçlere dâhil etme çabalarının olduğu kadar, vatandaşların da sürece katılmak için çaba harcamaları ve buna yetenekleri olması gereklidir.

2.1.2.2. Akıllı yönetişimin bir bileşeni olarak katılım

“Katılım, paydaşların kamu politikası kararı üzerinde etkili olduğu ve toplumların yaşamını etkileyen kaynaklar ve kurumlar üzerindeki kontrolü paylaştığı bir süreç olarak tanımlanabilir” (Juma, 2012, s. 5). “Katılım, refahlarını, gelirlerini, güvenliğini ya da özgüvenini geliştirmek için belirli durumlarda veya eylemlerde yer alan çok sayıda insanın varlığını ifade eder” (Cohen ve Uphoff, 1980, s. 214). Bu anlamda, şehre ilişkin karar verme süreçlerine geniş çaplı katılım akıllı şehir ideallerine ulaşmak için gerçekleştirilmesi gereken önemli bir faktördür. Akıllı kentleşme süreci pek çok bağlamda bir dönüşüm sürecidir ve Gaventa'nın da (2005) belirttiği üzere “katılım, yönetime dönüştürücü birleşme için farklı alanlar tanımlama ve yönetimi şekillendirme hakkıdır” (Gaventa, 2005, s. 19). Özetle, katılım, karar verme süreçlerinde siyasal iktidar dışında kalan paydaşlara da söz hakkı tanınması ve paydaşların bu söz hakkını kullanması sürecidir. Bu bağlamda üç tür katılımdan söz etmek olanaklıdır. Bunlar, “Fiziksel katılım (Bireylerin süreçlerde fiziksel olarak varlık göstermeleri ve çaba sarf etmeleri), Zihinsel katılım (etkinliği, karar vermeyi, organizasyonu ve yönetimi kavramsallaştırmak) ve Duygusal Katılım (sorumluluk ve yetki almak) olarak sıralanmaktadır” (Juma, 2012, s. 15).

Akıllı şehirler kavramı bağlamında değerlendirildiğinde ve teknolojik açıdan bakıldığında vatandaşların sadece fiziksel katılımlarının beklenmediği, bunun ötesinde zihinsel ve duygusal anlamda katılım göstermelerinin de beklendiği görülmektedir.

Şehirler zaman zaman paydaşlarına –özellikle bünyelerinde ikamet eden vatandaşlara- müşterileriymiş gibi davranma eğilimindedir. Bu bağlamda önceleri şehir yönetimleri vatandaşlara birtakım hizmetler sunmakta, sonrasında sundukları bu hizmetleri beğenmelerine ve onaylamalarına yönelik bir iletişim stratejisini takip etmekteydiler. Benzer şekilde, ne zaman yeni bir hizmet fikri ortaya çıksa, iletişim süreci vatandaşların bu yeni hizmeti kabullenmeleri için büyük bir halkla ilişkiler ve reklamcılık kampanyasına dönüşmekteydi ve bir “uygula-kabul ettir” stratejisi kullanılmaktaydı. Sonuçta her ne kadar vatandaşlar verilen her yeni karardan kazançlı ayrılıyor gibi görünseler de sürecin esas

kazananı büyük şirketler olmaktadır. Ancak yeni dönem akıllı şehir anlayışlarıyla bu durumun değiştiği iddia edilmektedir. Daha yakın tarihe gelindiğinde, toplumbilimciler akıllı şehirlere ilişkin böylesi bir yaklaşımın toplumsal refah için yarattığı sorunlara dikkat çekmeye başlamışlar ve bir şehrin gerçekten sürdürülebilir olması ve akıllı kabul edilebilmesi için vatandaşların hizmet satılan müşteriler olarak değil; var olan sorunların çözümünde aktif rol oynayan aktörler olarak görülmesi gerektiğini savunmaya başlamışlardır. Bunun için vatandaşların süreçlere daha başından itibaren dâhil edilmeleri ve bütün bir süreci şehrin öteki paydaşlarıyla birlikte tasarımları gerektiği inancı ağır basmaya başlamıştır. Bu bakış açısına göre, ancak böylelikle bu şehirlerin kapitalist ideolojiden sıyrılarak gerçekten toplumsal yararın ön plana çıkarılması olanaklı olacaktır.

Bunun yanı sıra, teknolojinin üretilmesi ve teknolojik dönüşümün gerçekleştirilmesi de kendi başına katılımın sağlanması için yeterli değildir. Eren'in belirttiği üzere (Eren, 2018, s. 12):

“Vatandaş katılımı için uygulamalar üretmek katılımı otomatik olarak garanti etmeyecektir. Her şeyden önce, etkili tanıtım yöntemleriyle, vatandaşlar bu tür katılım platformlarının varlığı hakkında uygun şekilde bilgilendirilmelidirler. Fakat daha önemlisi, “insanların katılım davranışı sergilemesi için çeşitli yöntemlerle teşvik edilmeleri gerekmektedir.”

Katılım, akıllı yönetim bağlamında son derece önemli bir faktördür. Bu anlamda özellikle vatandaşların bilgilendirilmesi önem taşımaktadır çünkü “yakın dönem akıllı şehir anlayışında vatandaşların akıllı şehirlerdeki ana rolü bilinçli sorumlu seçimler yapmak olarak görülmektedir” (Mitchell ve Casalegno, 2008, s. 2). Bilinçli karar vermek de ancak doğru ve şeffaf bir biçimde bilgilendirilmeleriyle olanaklı olacaktır. Böylesi bir bakış açısıyla karar verme süreçleri ele alınmaya başlandığında bu, şehir yönetimleri ve vatandaşlar arasındaki iletişimi niteleyen modellerde bütüncül bir şekilde değişikliğe gidilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

Ancak bu bütüncül modellerin kurulması, o kadar da kolay görünmemektedir çünkü daha önce belirtildiği üzere, “iş dünyası tarafından yönetilen akıllı şehir hareketlerinin

ideolojik olmayan, pragmatik ve mantıksal yönlerine yapılan vurgunun altında, neoliberalizm olarak bilinen politik bir ekonomik ideoloji yatmaktadır” (Eren, 2018, s. 13). Akıllı şehirlerin oluşturulması, en azından günümüzde, özel sektörün desteği olmaksızın olası olmadığı için de akıllı şehrin bu ideolojik kimlikten sıyrılmasını engellemektedir. Bu bağlamda Hollands (2015, s. 67), akıllı şehir projelerini “neo-liberal kentsel ütopyalar” olarak nitelemektedir. Bu anlamda yüzeyde kurulan ilişkiler ve iletişim ağları her ne kadar çözüm ve vatandaş odaklı görünseler de daha derin bir açıdan bakıldığında vatandaşların ve şehrin temel sorunları, iş çıkarlarıyla ters düştüğünde kamu yararını kolaylıkla göz ardı edebilmektedirler. Bu bağlamda akıllı şehirlere getirilen temel eleştiri akıllı şehir söyleminin, refah sisteminin krizi ve toplumsal eşitsizlikler gibi “sıkıntılı” konulara asla değinmediği yönündedir (Vanolo, 2014, s. 893).

Bununla birlikte, neoliberal bir ideolojiye sahip olan erken dönem akıllı şehirlerdeki anlayışta iletişim daha mekanik görülmekte; aşağıdan yukarı doğru olan iletişimde vatandaş sensör olarak görülmekte ve iletişimde rolü iktidara veri sağlamak ve iktidarın kararlarının meşru olması için onu onaylamaya indirgenmektedir. Eleştirel anlamda ise vatandaş iletişimde aktif rol oynamalıdır. Vatandaşların yaşamlarını etkileyecek kararlar hakkında söz hakları olmalıdır. Katılım erken başlamalı ve sürekliliği korunmalıdır, vatandaşlara politik güç verilmelidir. Vatandaşlar katılıma nasıl dâhil olacakları, etkilerinin ne olacağı konusunda bilgilendirilmeli ve bu konuda seçim hakları olmalıdır.

Akıllı şehirlerde katılımı pasif vatandaş olgusu da değişiklik göstermiştir. Modern şehirlerde pasif vatandaşlar yönetsel süreçlere herhangi bir katkıda bulunmayan sadece yönetimlerin kendilerine sundukları hizmetlerden yararlanan bireyleri işaret etmektedir.

Modern toplumlarda siyaseti önemsemeyen bu sebeple dâhil olmak istemeyen, siyasete ve politik sistemlere karşıt olan ve siyasal olarak bir duruşu olan, etrafındaki politik hareketliliklere karşı tetikte duran ancak herhangi bir eylemde bulunmayan gruplar pasif vatandaşlar olarak kabul edilmektedirler (Amna, 2010 s.3).

Akıllı şehirlerde ise bu bireylerin yanı sıra alanyazında sensör vatandaş (sensing citizen) olarak tanımlanan vatandaşlar da pasif vatandaş kapsamına dâhil edilebilir görülmektedir. Buna göre sensör vatandaş kavramıyla birlikte, pasif katılım olgusu da tartışılmaya başlanmıştır. “Vatandaşların sensör işlevi görmesi, yaşadıkları bölgelerdeki bazı sorunların çözümü için şehir yönetimlerine nicel veriler sağlamalarını işaret etmektedir” (Bentzen ve diğerleri 2018, s. 11). Yönetimler bu vatandaşlara, şehre kurulan ve veri elde edilmesine yarayan teknolojik sensörler çok pahalı olduğu ve genel olarak dış etkenlere karşı savunmasız olup kolay bozuldukları için ihtiyaç duymaktadır. Bu teknolojilere yapılacak ve şehir ekonomisini sarsacak büyük yatırımlar yerine, vatandaşların bu sensörlerin görevini üstlenmesini sağlamak şehri pek çok açıdan rahatlatmaktadır. Bu açıdan bakıldığında sensör vatandaşlar, yaşadıkları bölgenin geliştirilmesi için şehir yönetimlerine veri sağlayan bu açıdan da katılım da bulunan bireyler olarak görülmektedirler. Karar verme süreçlerine aktif olarak katılmayan, ancak şehrin belirli kararları alabilmek için ihtiyacı olan veriyi sağlayan vatandaşlar bu bağlamda pasif katılım davranışı sergiliyor olarak görülmektedirler.

Ancak pasif katılım olgusu pek çok sorunu da beraberinde getirmektedir. Böylesi bir katılım anlayışı vatandaşları konuşan, sesi olan katılımcılara değil tablodaki rakamlara indirgemektedir. Böylelikle, vatandaşlık kavramının içeriği boşalmaktadır. Bu durum belirli noktalarda yönetimlerin de işine geliyor gibi görünmektedir. Nitekim “sensör vatandaşların oyunun kurallarını değiştirmeleri yönetim tarafından istenmez ve bu kişiler bu doğrultuda teşvik edilmezler” (Garbys, 2014, s.45). Bu nedenle, şehre ilişkin tartışmalara aktif olarak katılmaları çok da önemli görülmez, aksine bunu yapmamaları şehir yönetimi için daha iyidir. Onların karar verme süreçlerindeki rolü, son karar verme makamları olan şirket güdümlü yerel yönetimlere veri sağlamakla sınırlıdır. Böylelikle akıllı şehirlerdeki karar verme süreçleri iktidarın kendi isteklerini halka onaylattığı operasyonlara dönüşmüştür. “Bu anlayıştaki vatandaşlık uygulamalarının, toplumsal ve politik normlara karşı çıkma ya da direnme yerine, ‘beklenen ve kabul edilebilir davranışların sınırları dâhilinde’ sınırlı olması beklenmektedir” (Eren, 2018, s. 17). Bu durum ise akıllı şehir imgesini zedelemektedir. “Vatandaşlar, çözüme katkı sunmaya davet edilirler ve bu konuda cesaretlendirilirler; ancak

sunulan çözüme karşı çıkmaları olanaklı görünmemektedir” (Gabrys, 2017, s. 18). Ancak sosyal bilimler açısından bakıldığında böyle bir durum kabul edilebilir görünmemektedir. Vatandaşlar sadece şehir yöneticilerinin şehre ilişkin ideallerine katkıda bulunmamalı, gerektiğinde bunlara karşı bir tavır sergileyebilmeli ve şehrin gelişim sürecini doğrudan etkileyebilmelidirler.

Peki, aktif katılım gerçekten yönetimde yer alan herkes tarafından kabul edilen, ideal bir durum mudur? İşin aslı pek de böyle değildir, vatandaşların yönetsel süreçlere aktif olarak katılmalarının önünde pek çok engel bulunmaktadır. Öncelikle, bazı aktörler tarafından vatandaş katılımı değerli katkıların olması için bir fırsat olarak değil, ilerlemenin gerçekleşmesi için katlanılmak zorunda kalınan bir yük olarak görülmektedir. “Yapılan araştırmalar özellikle geliştiricilerin böyle düşündüğünü; planlayıcıların ve politikacıların ise katılımı demokratik süreçlerin bir gerekliliği ve şehirde yaşayan her kesimin sesinin duyulmasının bir aracı olarak gördüklerini göstermektedirler” (Kirkhaug, 2008, s. 1).

Bu durum, dâhil etme sürecinde bir zorunluluk duygusunu beraberinde getirerek şehrin dinamiklerini ve işleyişini sekteye uğratacaktır. Ayrıca, bu, şehir yönetiminden vatandaşlara yönelen tek yönlü bir sıkıntı değildir. Yapılan araştırmalar vatandaşların çoğunun da gerçekleştirilen projelere sadece belediye tarafından öyle olması istendiği için katıldıklarını göstermektedir (Benoit ve Hiroko, 2016, s. 28).

Şehir planlamasına katılımın sağlanmasının ve zorunlulukların yerine getirilmesinin önünde pek çok başka zorluk da bulunmaktadır: “Şehrin kozmopolitliğinden kaynaklanan karmaşık yapısı, yönetim vatandaşları dâhil etmek istese bile vatandaşlarda buna yönelik bir isteksizlik olması ve iletişimin kalitesiz olması bunlardan bazılarıdır” (Kirkhaug, 2008, s. 5). Ayrıca, katılım ve şeffaflık simbiyotik (birbirini karşılıklı var eden) bir bağa sahiptir. Bir yandan şeffaflık belli bir düzeyde katılımı gerektirirken (World Bank, 2000) öte yandan katılımın olabilmesi için de yönetimlerin şeffaf bir biçimde kendi iç dinamiklerini vatandaşlarla paylaşıyor olmaları gereklidir. Ancak bu durum akıllı yönetim karşısında aşılması gereken bir zorluğu da beraberinde getirmektedir. “Şeffaflık ve katılım arasındaki

simbiyotik ilişki çelişkili politika kurallarına yol açmaktadır” (Juma, 2012, s. 13) çünkü akıllı yönetim süreci şehirdeki bütün paydaşların katılımını talep eder ve bu durumda pek çok çıkar grubunun kendi çıkarları için çatışmasına neden olabilir.

“Yönetime aktif kamusal katılımın artmasıyla birlikte, şehir planlamasına kamusal katılım da son yıllarda oldukça hızlı bir şekilde artmaktadır” (Hasegawaa ve diğerleri, 2018, s. 1). Vatandaşlar da sorunları bildirerek, önemli konularda etkileşime geçerek ve şehrin yetersiz kaldığı durumlarda uzmanlıkları çerçevesinde destek vererek katılımında bulunabilmektedirler. Sayısal iletişim ortamları vatandaşların, yerel sorunlar, suçlar ve yetersizlikler hakkında bilgi edinmelerine, analizlerde bulunmalarına ve çözüme katkı sağlamalarına olanak sağlamaktadır. “Benzer bir şekilde şehir yönetimi de sayısal ortamlar sayesinde doğrudan iletişime geçerek vatandaşları ortak amaçlar çerçevesinde eyleme geçmeye teşvik edebilmektedir” (Mangini ve diğerleri, 2011, s. 5).

Vatandaş katılımının iki temel sebebi vardır. Bu sebepler aynı zamanda katılımın getirdiği yararlar da işaret etmektedir. Kirkhaug’un (2008, s.5) belirttiği üzere;

“Bunlardan ilki, doğrudan demokrasiyle ilgili olan katılımcı planlamanın normatif işlevleridir. Buna yönelik argümanlar vatandaşların seslerinin dinlenmesi gerektiğini; böylelikle karar verme sürecinin ve verilen kararların meşruluğunun artacağını savunmaktadır. Bu aynı zamanda vatandaşlara karar verme sürecini etkileyebilecekleri araçlar sağlayarak onları güçlendirir ve iktidarla aralarında olan güç ilişkisini bir noktaya kadar dengeleyebilir. İkincisi ise katılımcı planlamanın araçsal işlevi, planlamayı daha etkili ve verimli kılmakla ilgilidir. Eğer vatandaşlar karar verme süreçlerini etkileyebilirlerse, aynı zamanda şehrin gelişimi üzerinde daha fazla kontrol sahibi olurlar ve hem kararın temelleri daha sağlam olur hem de karar verme süreci daha saydamlaşır. Karşılaşılan sorunlar ve zorluklar saklanmamalıdır; aksine gerçekçi bir biçimde açıklanmalıdır ve farklı paydaşlar sorunların çözümüne katkıda bulunmaya davet edilmelidir. Bu, uygulamada daha az zorluğu ve daha az itiraz olmasını sağlayabilir. Ayrıca, böylelikle, şehrin kalkınması daha görünür hale gelir böylece de daha fazla vatandaş katılma davranışı sergilemeye yönelebilir.”

Katılımın sağlanması, yapılan planların daha kaliteli olmasını, vatandaşların genelinin yapılan planları daha kolay sahiplenmesini ve vatandaşlar ve şehir planlamacıları

arasında gerçekleşen ortak bir öğrenme sürecinin gerçekleşmesini sağlayabilir. Vatandaşlar yaşadıkları yerel bölgeleri en iyi kendileri bilir. Ayrıca planlayıcılar ve vatandaşlar arasında gerçekleşen bilgi paylaşımı yerel demokrasinin gelişmesini ve açık ya da canlı bir topluluğun oluşmasını sağlar. İşin aslı, şehirlerdeki yapılanmaların planlama süreçlerine katılan vatandaşların pek çoğu zaten oldukça eğitilmiştir ve ihtiyaç duydukları kaynaklara ya sahiptirler ya da erişimleri kolaydır. Bu akıllı şehirlerin geleceği açısından aşılması gereken bir zorluktur. Süreçlerin katılımcı olmasının gerekliliğinin nedeni, böylelikle, planlamaya insan faktörünün dâhil edilerek bu süreçlerin vatandaşların fikirlerine yerleşmesinin sağlanmasıdır. Kendi yerel bölgelerinin durumunu en iyi vatandaşlar bilirler ve yapılan analizlere başka yolla elde edilmesi zor gözlemler ve bilgiyle katkıda bulunurlar. Ancak bunun değerli olması için sürecin planlamayı içeren erken dönemlerinde vatandaşların sürece dâhil edilmesi ve bu fikir alışverişinin gerçekleşmesi gerekmektedir. İletişimin kalitesi bunun gerçekleşmesinde anahtar rol oynamaktadır. “Var olan izlenerek pek çok başlık hakkında birçok bakış açısı görülebilir. Ancak eğer başarılı olunmak isteniyorsa, izlemekten fazlası yapılmalı; olaya dâhil olunup katılım davranışı gösterilmelidir” (Mchette, 2006, s. 5).

“Genel olarak katılımın demokratik ve meşruluk, kamu politikalarının ve hizmetlerinin geliştirilmesi ve kalitesinin artırılması, sosyal dâhil etme, sosyal adalet ve eğitime ve toplumsallaşmaya katkı sağlama gibi pek çok yararı olduğu kabul edilir” (Benoit ve Hiroko, 2016, s. 8). “Vatandaşlara kentin yönetim etkinliklerine çevrimiçi olarak katılma olanağı vermenin yalnızca teknolojik bakış açısından değil; esas olarak, bu tür bir şehrin, içerisinde ikamet eden bireylerin gereksinimlerini dinlediği ve karşılamaya çalıştığı için de bir şehri akıllı yapan şeyin önemli bir unsuru olduğunu anlamamız gerekir” (Vrabie ve Tirziu, 2017, s. 123). Bunun yanı sıra sayısal katılımın öteki avantajları aşağıdaki gibi sıralanabilir (Erkul, 2014):

- “Yönetimde daha fazla şeffaflık: Açık hükümet girişimleri yoluyla, kamu otoriteleri vatandaşlara daha önce mevcut olmayan hükümet bilgisine erişme imkânı sunar. Sağlanan araçlar sayesinde şeffaflık daha yüksek bir düzeye ulaşır, böylece vatandaşların katılımı iyileştirilir ve demokratik süreçler kolaylaştırılır.

- Vatandaşların ihtiyaçlarına daha fazla odaklanılması: ülkeler, vatandaşların ihtiyaçlarını ve gereksinimlerini karşılamak için kamu hizmeti sağlama çevrimiçi yöntemlerini geliştirmekte, böylece e-bilgi, e-danışmanlık ve e-karar verme etkinliklerini güçlendirmektedir;
- Daha fazla vatandaş katılımı: Sosyal medya, katılımcılığın güçlü bir platformu haline geldi. Facebook, Twitter, YouTube, LinkedIn ve MySpace gibi web siteleri, bireyler tarafından görüşlerini ve görüşlerini paylaşmak için; hükümet yetkilileri tarafından sistematik bilgi güncellemeleri sağlamak, resmi toplantılar yapmak ve / veya vatandaşların yerel yönetimle ilgili etkinliklere katılımını istemek için kullanılmaktadır.
- Hükümetin geri dönüt verme kapasitesinin artması: Başarılı demokratik devletlere sahip olmak için devlet yetkilileri vatandaşlara yanıt vermek zorundadır. Örneğin, kamu makamları vatandaşların ilgilendikleri çeşitli konularda dilekçe başlatabilecekleri veya belirli dilekçelere oy verebilecekleri Web Siteleri oluşturabilirler.”

Son olarak; “vatandaş katılımının teşvik edilmesinin ve karar vericilerin hesap verebilirliğinin artırılmasının, sonuçta yerel düzeydeki yönetimlerin vatandaşların taleplerine ve hizmet sunumuna daha duyarlı hale geleceğine inanılmaktadır” (Juma, 2012 s. 2). Böylesi bir inancın ürünü olarak da şehir yönetimleri ve akıllı şehir projelerinin yöneticileri, en azından söylemsel olarak, akıllı yönetim bağlamında vatandaş katılımının artırılması için çalışmaktadırlar.

2.1.3. Akıllı vatandaşlık

Akıllı vatandaş kavramı, akıllı şehirlerin insan kaynağını oluşturan, iyi eğitilmiş ve yüksek teknoloji kullanım becerisine sahip bireyleri işaret etmektedir. Yeni dönem akıllı şehir alanyazını açısından akıllı şehirlerdeki insan kaynağının önemi oldukça büyüktür. Buna göre, akıllı şehirlerin gelişimi, körü körüne bu şehirleri teknolojinin kendi başına yaratabileceğine inanmak yerine, insanlarla başlamalıdır. Bu bağlamda, “ideal akıllı şehir yapılanmalarında vatandaşlar birer veri kaynağı olarak sayılara indirgenmez, aksine birer fikir kaynağı ve ortak üretim süreçlerinin ortağı olarak düşünülürler” (Gooch vd, 2015). Başka bir deyişle, akıllı yönetim süreçlerinde vatandaşlar, bir yönetsel birim tarafından yönetilen pasif bireyler olarak değil; yönetimde söz hakkı olan eşitler olarak görülürler.

Ancak vatandaşların akıllı şehirlerdeki sayısal karar verme ve akıllı yönetim süreçlerine eşitler olarak katılmaları kendiliğinden olan bir durum değildir. Bunun gerçekleşebilmesi için vatandaşların birtakım becerilere ve yeterliliklere sahip olmaları gerekmektedir. Peki, akıllı şehirlerde vatandaşların sahip olması gereken nasıl bir beceri setinden söz etmek olanaklıdır? Öncelikle şunu belirtmek gerekmektedir: “Akıllı vatandaşlar aktif sayısal vatandaşlardır; veri üretim süreçlerine katkıda bulunurlar, akıllı yönetim süreçlerine katılırlar ve çevrimiçi topluluklara dâhil olurlar” (Jackel, 2013). Bu bağlamda akıllı vatandaşlar, yaşadıkları çevreyi dönüştürebilecek eylemlerde bulunabilen bir güçtürler.

“Hem akademisyenler hem de politika uygulayıcıları (akıllı) vatandaşların akıllı şehirlerde sadece uygun (akıllı) davranışları gerçekleştirerek değil, aynı zamanda (akıllı) yönetime katılarak da çok önemli bir rol üstlendiklerini belirtirler” (Benoit ve Hiroko, 2016, s. 18). Bu bağlamda ve bu tezin amaçları çerçevesinde akıllı vatandaşların sahip olması gereken yeterlilikler, sayısal vatandaşlık yeterlilikleriyle örtüşüyor görünmektedir. Bu yeterlilikleri Mike Ribble (2011), *Sayısal erişim, Sayısal görgü, Sayısal iletişim, Sayısal hukuk, Sayısal ticaret, Sayısal okuryazarlıklar, Sayısal haklar ve sorumluluklar, Sayısal güvenlik, Sayısal sağlık* olarak sıralamıştır (Ribble, 2011). Sayısal katılım ve akıllı yönetim bağlamında ele alındığında bu becerilerden özellikle, erişim, iletişim, hukuk, okuryazarlıklar, hak ve sorumluluklar ve güvenlik becerileri özellikle önem arz etmektedir. Bu beceriler vatandaşların yönetimle etkileşimlerindeki etkililik düzeylerini doğrudan belirleyecek bileşenlerdir. Akıllı vatandaşlık için gerekli yetenek setleri sadece sayısal vatandaşlığa ilişkin bu becerilerle sınırlı değildir. Bunun yanı sıra, yüksek eğitim düzeyine sahip olmak, yeniliklere açık olmak gibi daha birçok yeterliliğe ihtiyaç duyulmaktadır. Son olarak şu belirtilmelidir ki; “akıllı şehirler akıllı insanları en yüksek düzeyde hizmeti gereksinirler” (Keta, 2017, s. 47). Buna göre akıllı şehir uygulamaları vatandaşların bu gereksinimlerini karşılayabildiği ve yaşam standartlarını yükseltebildiği ölçüde başarılı kabul edilmektedir.

Bu gereksinimlerin belirlenmesinde ve bu gereksinimler doğrultusunda gerçekleştirilen eylemlerin başarısının ölçülmesinde vatandaşlarla olan etkileşim, kurulan

iletişim ve vatandaşlardan alınan geribildirimler önem arz etmektedir. Dolayısıyla akıllı şehirlerde iletişimin rolü tartışılması gereken bir başlık olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2. Akıllı Şehirlerde İletişimin Rolü ve Önemi

Akıllı şehirlerde iletişim, baskın olarak, toplumsal ve siyasal bir öneme sahiptir. Öncelikle, şu belirtilmelidir ki şehirler gezegendeki birçok insanın günlük yaşamını biçimlendiren aracılı ve aracısız iletişim uygulamalarının merkezinde yer almaktadır. “İnsanlar, kentsel popüler kültürlerin geniş çaplı çekiciliğinden ve meydanlardaki protestoların küresel direncinden kentlerin halka açık ekranlarının ve yerel medyanın yaygınlığına kadar, şehirlerde iletişim kurmaktadır” (Aiello ve Tosoni, 2016, s. 1253). Bu açıdan, bireyler ve topluluklar arasındaki iletişim kalıplarına teknoloji ve medya kullanımlarına, tanıtıma ve hem estetik hem de temsile ilişkin düşünceler, şehirlerin ne olduğuna ilişkin ve buna bağlı olarak kentsel planlama ve politika oluşturma konusundaki anlayış için giderek önemli hale gelmiştir. Bu tartışmalar akıllı şehirler bağlamında incelendiğinde; “şehirdeki profesyonel uygulamaların ve “yaratıcı şehirler” ve “akıllı şehirler” gibi kavramların kentsel gelişim ve yenilenme için doğrulanabilir küresel biçimlere dönüşmesiyle, medya ve iletişim araştırmaları sadece şehirleri inceleyen yan alanlar olmanın ötesinde daha merkezi hale gelmiştir” (Aiello ve Tosoni, 2016, s. 1253). İletişim ise, sözü edilen değişim sürecinde vatandaşların ve katılımcıların referans çerçevesini etkilemenin bir yolunu sunduğu için temel araç haline gelmiştir.

Katılım, dâhil etme ve politika üretme bağlamında ele alındığında iletişimi kendi başına bir eylem olarak yorumlamak olanaklıdır. Tıpkı öteki katılım biçimleri gibi, iletişim de siyasal düşünceyi ve ilgiyi harekete geçirip yapılandırarak ve sosyal hareketlerin, şirketlerin ve öteki toplumsal aktörlerin iç ve dış çalışmalarını etkilemektedir. Micheletti bu durumu McLuhancı bir perspektifle ele almış ve şu şekilde açıklamıştır (Micheletti, 2006, s. 5):

“Bu çerçevede, ontolojik bir bağlamda ele alındığında, McLuhan’cı bir bakış açısından iletişim yalnızca bir mesajın iletilmesinden fazlasıdır; mesajdır, anlamdır ve eylemin kendisidir. Başka bir

deyişle, düşünmek ve konuşmak siyasal katılımdır ve eylemdir. Bu durum da karar verme süreçlerinde vatandaşların çevreleriyle ve yönetimle olan etkileşimlerinin önemini arttırmaktadır çünkü vatandaşlar konuşabildikleri, iletişim kurabildikleri ölçüde çevrelerini dönüştürebilme şansına sahiptirler.”

İletişimin bu dönüştürücü gücü, teknolojinin yeni olanaklarıyla birleştiğinde, şehirlerin belirledikleri hedeflere ulaşmalarında ve özellikle de akıllı şehirler bağlamında yaşamsal öneme sahiptir. Siyasal yönetimin vatandaşlarla olan iletişimi, şehre ilişkin vizyonlarını gerçekleştirmekte son derece önemlidir. Bu iletişim süreçleri, daha önce söz edildiği üzere, akıllı yönetimle bir karşılık bulmuştur. Nitekim, yönetimlerin akıllı şehirlere yönelik karar verme süreçlerinde iletişimlerini bir iletişimsel eylem olarak vatandaşlarla ortak paydada buluşmaya yönelik mi kurgulayacakları yoksa tek yönlü, iktidara dayalı bir süreç mi yönetecekleri akıllı şehir idealine ulaşmada temel rol oynayan faktörlerden biridir. Bu konudaki bir başka önemli noktada da vatandaşlarla ilişkilidir. Vatandaşların “kiminle nasıl ve hangi etkiyle iletişim kurdukları etkin bir toplumsal yaşam, demokrasi ve sosyal ilişkiler için çok önemli unsurlardır” (CCCE, 2005). Akıllı şehir tasarımının demokrasiyi geliştirme, vatandaşları söz sahibi yapma gibi vaatleri, bu anlamda yönetimin olabildiğince erişime açık olmasını, vatandaşların istedikleri zaman yönetimden kişilere erişerek ihtiyaçlarını, düşüncelerini, eleştirilerini ve endişelerini iletebilmelerini ve iletişimin geribildirimini olarak bu konuda harekete geçildiğini görmeleri gerekmektedir. Böylelikle kendini kıymetli hissedecek olan vatandaşlar, ancak bu şekilde süreçlere daha çok dâhil olma ve verilen kararlarda sorumluluk alma gibi davranışlar geliştireceklerdir.

Dolayısıyla iletişim, vatandaş katılımını arttırmada da önemli bir rol oynamaktadır. İletişim, demokratik süreçlerde gücün dağıtımı, yürütülmesi ve sınırlandırılması hakkında kamuoyu tartışması için bir platform sağlamaktadır. Bu sayede ve bu platform üzerinden yönetimlerin yaptıkları seçimler kamuoyu tartışmaları yoluyla incelenebilmekte ve bu tartışmalar üzerinden şehre ilişkin kararlar verilebilmektedir. “İletişim bu nedenle demokratik yönetimin ayrılmaz bir parçasıdır” (Juma, 2012, s. 19). İletişimin, iyi yönetimin ve vatandaşların katılımının desteklenmesinde merkezi olması, uluslararası olarak kabul edilebilir bir ilkedir. İletişimin rolü, hukukun üstünlüğünü gözlemleyen ülkelerde görgül

olarak daha fazla gösterilmiştir. “Bu ülkelerde katılım ilkeleri ve vatandaş katılımının temel haklarına saygı gösterilmesi demokratik bir toplumun temel bileşenleri olarak kabul edilir” (Juma, 2012, s. 18).

Bilgi toplumunun iletişimsel dokusu vatandaşların üstlendikleri rolleri ve görevleri de yeniden biçimlendirmiştir. Hatta modern yönetimlerde vatandaşların gerçekleştirdikleri bazı eylemlerin -örneğin oy vermek- önemini ikinci plana itmiştir. Buna göre, “kişilerin kendilerini bilgilendirmesi, bilgili tutması, başkalarını bilgilendirmesi, elde ettiği bilgiyi bir bağlama oturtması, bilgi ve haber üretmesi günümüz dünyasının siyasal ikliminde önemi gittikçe artan bir vatandaşlık görevidir” (Micheletti, 2006, s. 19). Vatandaşların bilgi okuryazarlığı konusunda becerili olması ve iletişim araçlarını bilgiye erişmek ve yaymak konusunda etkili bir şekilde kullanabilmesi bir konuda politika üretilirken, politika yapımcıların gönüllü olarak ve zoraki bir biçimde vatandaşların ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmasını sağlamaktadır. Öyle ki, iletişim süreçlerinin yaygın olarak siyasal karar verme süreçlerine entegre olması, karar verilirken boykot, siyasal bir topluluğa üye olmak gibi geleneksel katılım davranışlarından daha etkili görülmektedir. İlerleyen sayfalarda ayrıntılı bir şekilde tartışıldığı üzere, bunun en güncel örneklerinden biri #BlockSidewalk hareketidir. Sidewalk Toronto Projesi’yle ilgili iletişim kurulması amacıyla açılan bir hashtag sonuçta büyük bir toplumsal harekete dönüşmüş; proje ortaklığının iletişim sürecini iyi yönetememesiyle de birleşince proje üzerinde ciddi etkiler yaratmıştır.

İletişimin, özellikle tek yönlü olmayan, tarafların eşitler olarak sürece dâhil edildiği iletişimin yönetim için önemi görece yeni vurgulanan bir durumdur. “Katılımcı demokrasi ya da özyönetim üzerine klasik kuramlar, iletişimi karar verme süreçlerine doğrudan katılımın bir biçimi olarak ele almazlar” (Micheletti, 2006, s. 9). Ancak akıllı şehirler geleneksel şehir yapılanmalarından farklıdır, dolayısıyla bu şehir yapılanmalarındaki katılımın biçiminin de değişmesi, iletişimin bu sürecin önemli bir parçası haline gelmesi gerekmektedir. Akıllı şehirlerin öngördüğü demokrasi biçimi vatandaşların sürece katkı sağladıkları katılımcı bir demokrasinin ötesinde, vatandaşları süreçlerin ortak yaratıcıları olarak gören bir bakış açısı hakimdir. Bu nedenle, İletişimsel Eylem Kuramı’nın da

öngördüğü üzere, tarafların ortak bir paydada buluşmak ve kamusal konular da fikir birliğine ulaşmak üzere bir iletişim sürecine girmeleri gerekmektedir. Dolayısıyla iletişim artık katılım için kullanılan bir araç olmanın ötesinde “katılımın bir biçimi” olarak görülmektedir.

Siyaset bilimi açısından iletişimin katılımdaki rolü ve önemi nedir? Öncelikle, “katılım ve demokratik gelişme için bilgilendirilmiş/aydınlatılmış vatandaş olmazsa olmazdır” (Micheletti, 2006, s. 6). Dolayısıyla, “vatandaşlar bilgiye erişim için eşit koşullara sahip olmalıdırlar” (Dahl, 1998, s. 37). Ayrıca demokrasi ifade özgürlüğünü gerektirmektedir. Dahl bu durumu şöyle açıklamıştır (Dahl, 1998, s. 96-97):

“Sivil yeterliliğe ulaşılabilmesi için vatandaşlar kendi bakış açılarını ifade edebilmeli, ötekilerden öğrenebilmeli, tartışmalara dâhil olabilmeli, uzmanların, siyasal aktörlerin ve eşik bekçilerinin düşüncelerini öğrenebilmeli ve onları eleştirebilmeli, ayrıca ifade özgürlüğüne dayanan öteki öğrenme etkinliklerini de gerçekleştirebilmelidir”

İdealize edildiği haliyle demokrasi ancak bu şekilde olanaklı olabilecektir. Akıllı şehirler de böylesi bir demokrasiye erişilmesi için araç olma iddiasındadırlar. Bunu, hem geleneksel anlamdaki kamusal alanların daha aktif kullanımıyla hem de teknolojinin sağladığı olanaklarla yeni kamusal alanların inşa edilmesi yoluyla gerçekleştirme iddiasındadırlar.

İletişimin katılımdaki merkezi rolü sadece etki etmek ya da etkili olmakla ilgili değildir. Bunun yanı sıra, bireyin kendisiyle ve çevresiyle olan iletişimi kendi siyasal düşünce yapısını ve/veya karar verme kapasitesini oluşturmasını sağlar ve politik kimliğin oluşumuna öncülük eder. Bu görüşe göre “iletişim politik güçlendirmek topluluk oluşturmaktır” (Micheletti, 2006, s. 20). Bu anlamda vatandaşların iletişim süreçlerine dâhil olması akıllı vatandaşlık anlayışının inşa edilmesinin temel yoludur. Vatandaşlar iletişim aracılığıyla hem vatandaş olarak kendilerini gerçekleştirebilirler hem de yaşamlarını etkileyen girişimlerin bir parçası olabilirler.

“Geleneksel olarak, kentsel iletişim üzerine odaklanan akademisyenler şehirlerde yaşayan insanların kentsel çevreleri içerisinde başkalarıyla sembolik, teknolojik ya da materyalistik anlamda nasıl iletişim kurduklarıyla ilgilenirler” (Aiello ve Tosoni, 2016, s. 1254). Ancak, akıllı şehirlerde iletişim süreci, geleneksel altyapıya sahip ve geleneksel yönetim biçimleriyle yönetilen şehirlerden daha farklı olmalıdır. Her şeyden önce iletinin aktarıldığı ortamın teknolojik doğası değişmiştir ve iletişim teknolojileri artık ağa bağlanabilme, akıllı olma gibi yeni birtakım özellikleriyle tanımlanmaktadır. Bu iletişim teknolojileri sadece iletişimin değil, bununla bağlantılı olarak siyasetin de eyleniş biçimini kökünden değiştirmiştir.

Ayrıca, yeni iletişim teknolojilerinin etkisiyle birlikte artık şehirde yaşayan her birey, herhangi bir siyasal örgüteve/veya topluluğa üye olsun ya da olmasın potansiyel olarak siyasal bir aktör haline gelmiştir. Bu teknolojiler –özellikle penetrasyon oranı ve bu oranın artış hızı göz önünde bulundurulduğunda- siyaseti şehirde bulunan her hanenin içerisine sokmuştur. Bu aygıtlara sahip olan her birey ise, aktif ya da pasif davranmalarından bağımsız olarak, internete bağlandığı anda şehrin politik ortamının bir parçası haline gelmektedir. Nitekim bireylerin bu siyasal ortamda alacakları aktif ya da pasif roller, akıllı vatandaşlık becerilerine ne derece sahip olduklarıyla da yakından ilişkilidir. Günümüzde geldiğimiz internet üzerinden yapılan siyasetten kaçış yoktur. Kullanıcılar akış sayfalarında mutlaka siyasal içerikli paylaşımlarla karşılaşmaktadırlar.

Geleneksel iletişim teknolojileriyle karşılaştırıldığında yeni iletişim teknolojilerinin farkı ve gücü şuradan kaynaklanmaktadır: Geleneksel iletişim teknolojilerinde siyasal mesajın hane içerisine girmesi ve vatandaşlara ulaşması aslında bir noktada alıcının tercihlerine bağlıydı. Bireyler, ilgili kanalı dinlememe, izlememe ya da okumama ve hatta aracı hiç açmama davranışı gösterebilir, böylelikle siyaset dışı pasif bir yaşam sürme fırsatını elinde bulundurabilirdi. Yeni iletişim teknolojileriyle birlikte ise bu durum artık pek olası görülmemektedir; çünkü iletişim araçları artık sadece bir ileti taşıyıcısı olmanın ötesinde bireylerin gündelik yaşamlarını geçirdikleri ve sosyalleşme ihtiyaçlarını giderdikleri kamusal alanlara dönüşmüşlerdir. Sokağın gündemi, birey her ne kadar bunun dışında kalmak istese

ve bunun için çabalasa da bireyin özel yaşamına sızmanın yeni bir yolunu bulmuştur: akıllı iletişim ortamları aracılığıyla kamusal alan ve özel alanın arasındaki sınırları yok etmek. Bireyin yaşamı bundan böyle -kendisi buna katılmak istese de istemese de- teknolojik altyapı üzerinden kurulan toplumsal bir iletişim ağı tarafından şekillendirilmektedir ve akıllı teknolojileri kullandığı ölçüde birey, bu ağdaki düğüm noktalarından biri olmaktan kaçınmamaktadır. Bu, türlü şekillerde olmaktadır. Ya birey gönüllü olarak bu aygıtları kullanır ve aktif bir vatandaş olarak yaşadığı çevrenin biçimlenmesine katkıda bulunur ya da şehir yönetimleri teknoloji şirketlerinin de yardımıyla bireyi bir sensör olarak kullanır ve onun günlük rutinlerinin bir şeması aracılığıyla şehir için en iyi olduğunu düşündüğü eylemin uygulanması için gerekli yol haritasını çizer.

Dolayısıyla geldiğimiz noktada ister teknik anlamda isterse sosyal anlamda olsun, iletişim artık bir mesaj iletimi sürecinden ibaret değildir; dünyayı algılamanın, onu değiştirmenin bir biçimidir. “İletişim artık bir eylem biçimidir” (Micheletti, 2006, s. 3). Bu bağlamda akıllı şehirlerin etkinliklerini başarılı bir şekilde sürdürebilmesi için şehrin paydaşlarının her birinin aynı zamanda etkin birer iletişimci olmaları gerekmektedir. Kurumsal yapılar olan şehir yönetimlerinde, şirketlerde ve hatta sivil toplum örgütlerinde bu başarının sağlanması biraz daha kolaydır çünkü sözü edilen bu üç grubun bünyelerinde iletişimi yönetmesi amacıyla ilgili birimleri kurmaları ve bu birimlerde aktif görev alabilecek uzmanları bulmaları ya da yetiştirmeleri olanaklıdır.

Son olarak şu belirtilmelidir: modern şehirlerde siyasal iletişimin üç ana unsuru vardır. Bunlar medya, siyasal örgütler ve vatandaşlardır. Medya, hükümetten vatandaşlara ya da vatandaşlardan hükümete mesaj iletme rolünü üstlenmesi açısından önemlidir. Jamila ve diğerleri (2016, s. 924) medyanın demokratik süreçlerdeki 5 temel işlevini şu şekilde sıralamıştır:

“Öncelikle, medya vatandaşları yaşadıkları çevrede neler olduğuna ilişkin olarak bilgilendirir. İkincisi, medyanın vatandaşları eğitici rolü vardır. Üçüncüsü, medyanın kamuoyu oluşturucu işlevi vardır. Dördüncüsü, medya yönetimin ve öteki siyasal kurumların halkla ilişkiler etkinliklerini

yürüttükleri alanlardır. Son olarak ise, medya farklı siyasal bakış açılarının savunulması işlevine sahiptir.”

Ağa bağlanabilen akıllı teknolojilerle birlikte, akıllı şehirlerde yeni medya demokrasi içerisinde daha farklı işlevler üstlenmeye başlamıştır. Öncelikle artık medyanın işlevi sadece vatandaşları bilgilendirmek, onları eğitmek değildir. Vatandaşlar, yeni medya teknolojileri üzerinden kendi bilgilerini üretebilirler ve bu sayede mesajların aşağıdan yukarı doğru akışını sağlayarak yönetimleri kendi ihtiyaç ve isteklerinin neler olduğuna yönelik olarak bilgilendirebilirler. Bununla birlikte, çevrimiçi ortamlar kamuoyu oluşturmanın bir aracı olmanın ötesinde şehrin paydaşlarının bir araya geldikleri ve şehre ilişkin tartışmaları gerçekleştirebildikleri çevrimiçi kamusal alanlara dönüşmüşlerdir. Dolayısıyla farklı siyasal bakış açısına sahip insanların düşüncelerini başkalarının savunmasına ve seslerini başkaları aracılığıyla duyurmaya ihtiyaçları kalmamıştır. Bunu yeni dijital kamusal alanlar sayesinde doğrudan kendileri yapabilmektedirler.

Habermas'a göre kamusal alan, sosyal yaşamımızın bir alanıdır. Öncelikle 18. yüzyıl İngiltere’inde kamusal alan herkese açık alanlar olarak tanımlanmıştır. Bu kamusal alanların işlevi, insanları 'eleştirel kamusal tartışmaya' dâhil etmek için bilgi sağlamaktır. “Modern dönemde ise kamusal alan sadece bilgi sağlamakla kalmaz, aynı zamanda kamuoyunun inşa edildiği bir yer olma işlevini de üstlenir” (Jamila ve diğerleri 2016, s. 924).

Özetle; “günümüzde kamusal alan, özellikle kitle iletişim araçları ve sosyal medya, kademeli olarak hükümetin yalnızca temsili kişiler ya da kurumlar tarafından izlenemediği, ayrıca vatandaşın eleştirmenleri ve görüşleriyle izlenebileceği siyasal sistemin yerini almıştır” (Jamila ve diğerleri 2016, s. 924). İnterneti ve sosyal medyayı kamusal alan olarak kullanarak, politik aktörler ilgilendikleri konuları ve bunlara ilişkin mesajları hedef kitleye iletmektedir. “Siyasal programlar, politika açıklamaları, seçim kampanyası, baskı grubu kampanyaları ve demokrasi süreci olarak kritik kampanya Web 2.0 döneminde sosyal medya aracılığıyla etkili bir şekilde iletilebilir bir hal almıştır” (Jamila ve diğerleri 2016, s. 924).

2.2.1. Akıllı şehirlerde iletişim yönetimi

“Akıllı şehirlerde, yönetsel birimler ve vatandaşlar arasındaki etkileşimler bilgi sağlama, danışma ve vatandaşların siyasal karar alma süreçlerine aktif katılımından oluşmaktadır” (Benoit ve Hiroko, 2016, s. 15). Bu etkileşimlerin gerçek anlamda bir fark yaratabilmesi için ise şehir yönetimlerinin iletişimi doğru bir biçimde yönetebilmesi gereklidir. Bu açıdan, akıllı şehirlerde iletişim yönetimi, belediyeler ister vatandaşları akıllı şehirlerin müşterileri olarak görsünler, ister yönetimin eşit paydaşları olarak görsünler vatandaşların memnuniyeti, sürdürülebilir gelişmenin sağlanması ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi açısından önemlidir. Örneğin, vatandaşların akıllı şehrin hizmetlerinin tüketicileri olarak gördükleri anlayışta aslında vatandaş memnuniyeti müşteri memnuniyetine eş tutulabilir. Dolayısıyla akıllı şehirler, tıpkı şirketlerin müşteri memnuniyeti ilkesinde olduğu gibi vatandaşları memnun etmelidirler. Bunun için iletişimi doğru yönetmelidirler. Sonuçta vatandaşlar “şehirlerde gerçekleştirilen uygulamaların nihai hedef kitlesidir ve vatandaşlara etkili ve verimli bir şekilde erişmek özel iletişim yaklaşımları gerektirmektedir” (The Civitas Initiative, 2011, s. 6).

Günümüzde geldiğimiz noktada yerel ya da ulusal bütün yönetimlerin, vatandaşlarla olan etkileşimlerini doğru bir şekilde kurgulamak ve yönetebilmek için belirli stratejiler geliştirdikleri, bu stratejileri uygulayacak uygun birimleri kurdukları ve bu birimlere ciddi parasal yatırım yaptıkları görülmektedir. Geleneksel şehirlerde halâ bu yatırımların önemli bir kısmının, tek yönlü iletişim mecraları olan afişlere, el ilanlarına, televizyon ve radyo reklamlarına yapıldığı görülmektedir. Öyle ki, yöneticiler yeni iletişim teknolojileri üzerinden bir iletişim süreci kurguladıklarında bile halâ geleneksel yöntemlere başvurumaktadırlar. Örneğin, Türkiye’deki son yerel seçimlerde, Türkiye’nin en kalabalık şehri olan İstanbul’un belediye başkan adayları, daha genç kesimlere erişmek için bir sosyal medya olan Youtube’u kullanmış; ancak bunu yaparken çift taraflı bir iletişimi kurgulamak yerine televizyon reklamlarına benzer spotları bu mecrada da yayınlamakla yetinmişlerdir. Bu durum, geleneksel yönetim anlayışıyla yönetilen şehirlerde halâ bir noktaya kadar işe yarar görünmektedir. Ancak akıllı şehir olma iddiasındaki kentsel oluşumlarda gerek

vatandaşların beklentileri gerekse bu şehirlerin ortaya çıkışındaki iddiaları gereği böylesi bir tek yönlü iletişim sürecinin şehrin sürdürülebilir olma amacına hizmet edemeyeceği görülmektedir. Dolayısıyla, akıllı şehirlerde akıllı yönetim bağlamında etkin ve sürdürülebilir kentsel gelişimin olanaklı olabilmesi için yeni bir iletişim modeline ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu model oluşturulurken, sayısal teknolojiler önemli bir rol oynayacaktır. Ancak, sayısal teknolojilerin kendilerine biçilen rolün geleneksel iletişim araçlarının sahip oldukları rollerden farklı olması gerekmektedir. Yani, yerel yönetimlerin bu aygıtları sadece kendi gündemlerini paylaştıkları, propaganda sürecini yönettikleri araçlar olarak değil; vatandaşlarla karşılıklı olarak bilgi ve fikir alışverişi yaptıkları aktif ortamlar olarak görmeleri gerekmektedir. Ayrıca bu sadece, biçimsel olarak kalmamalı, aşağıdan yukarı doğru akan iletilerin gerçekten yönetsel anlamda bir etki yaratmaları gerekmektedir. Aksi takdirde akıllı şehir tasarımı fiziksel gerçeklikte karşılığını bulamayacaktır.

Şehir yönetimi gerek iletişim sürecini yönetmek gerekse yönetime ilişkin stratejik hedeflerini belirtmek, bu hedeflere erişebilmek için gerekli yol haritasını çizmek, paydaş ihtiyaçlarını ve yasal sınırlılıkları ortaya koymak için bir takım içsel kurallar ve ölçüler belirlemelidir. En önemlisi ise, vatandaşlardan gelebilecek olan olumsuz dönütlerle, küfürlü yorumlarla ve yaşanabilecek halkla ilişkiler facialarıyla baş edebilmek için bir takım açık kural setleri belirlemelidirler. Mangini ve diğerlerinin (2011, s.10) belirttiği üzere, bu kural setlerine örnek olabilecek bazı maddeler şu şekilde sıralanabilir:

- İzleyicileri değerli yayınlarla etkilemek
- Bütün uzmanlık düzeyinizle Katılım
- Şeffaf ve otantik olmak
- Kurallara göre oynamak
- Hedefe uygun, hedef kitleye özel içerik oluşturmak
- İçeriği çeşitli bağlamlarla ilgili tutmak
- Stratejik olarak bağlantı olmak
- Olumsuz geribildirimleri silinmesi

- Müstehcen veya uygunsuz yorumlar için filtre
- Tüm şehir politikaları ve yasal gereklilikleri yerine getirmek
- Şehir Politikalarına, programlarına ve akranlarına saygı
- Topluma, öteki kurumlara ve devlet kuruluşlarına saygı duymak.

Akıllı şehirlerde iletişimin doğru yönetimi pek çok açıdan önem taşımaktadır. “Her şeyden önce, akıllı şehirlerin başarılı olması için şehirdeki bütün tarafların katılımı gereklidir” (Abbas, 2016). Vatandaşların akıllı şehirlerde istenilen düzeyde katılımı gerçekleştirebilmeleri için bilgi edinebilmeleri ve bu bilgi ışığında sorumlu kararlar verebilmeleri gereklidir. Bu da ancak şeffaf bir iletişimle olasıdır. Kentsel yapılar için akıllı şehirlere doğru olan bu dönüm noktasında, kentsel yönetimin her adımı için vatandaş ve yerel yönetim birimi arasında karşılıklı bir anlayış ve işbirliği gereklidir.

Yapılan çalışmalar göstermektedir ki, yerel yönetimin başarıları ve vatandaşların bu başarıları nasıl algıladığı arasında farklılıklar olabilmektedir. Bu farklılıklar, yapılan işlerin ve elde edilen başarıların değerini düşürebilmekte, buna bağlı olarak saygınlık ve güven kaybına neden olabilmektedir. Ayrıca, “iki tarafın algısı arasındaki bu farklılık yönetimlerin vatandaşlarla kurduğu iletişimde çözülmesi gereken sorunlar olduğunun da bir göstergesidir” (Sanders ve Canel, 2015, s. 778). Bunun üstesinden gelinebilmesi için her şeyden önce yönetimlerin vatandaşları doğru noktada yönetim ve iletişim sürecine dâhil etmeleri, böylelikle elde edilen başarıları vatandaşları da ortak etmeleri gerekmektedir. Böylelikle, vatandaşlar elde edilen başarıları daha çok sahipleneceklerdir.

Bununla birlikte, demokratik yönetimler yönetim ve politikalar hakkında bilgili, aydınlatılmış vatandaşları gereksinirler. Aksi takdirde vatandaşlar ilgili politikaları doğru değerlendiremeyebilirler ve bilgiye dayalı tercihler yapamazlar. Dolayısıyla “bilgi arayışı eylemi katılımın temelini oluşturur” (Micheletti, 2006, s. 7). Ayrıca, sayısal iletişim teknolojilerine doğru gerçekleşen dönüşüm, insanların bilgiyi bulma, paylaşma ve tartışma beklentilerini de değiştirmiş ve etkileşim ve katılım için pek çok yeni modelin önünü açmıştır. İnsanlar artık güncel bilgiyi anında çevrimiçi olarak alabilmek ve keşfetmek ve

ayrıca elde ettikleri bilginin canlı ve yeni olması beklentisi içindedirler (Mangini ve diğerleri, 2011). Hız, bilgi çağını tanımlayan önemli bir faktör haline gelmiştir.

“İletişim bir siyasal güçtür ve araştırmaların birçok kez gösterdiği üzere daha iyi iletişim stratejilerine sahip olan taraf her zaman politikanın tanımlanması üzerindeki tartışmacı savaşı kazanacaktır” (Micheletti, 2006, s. 19). Akıllı şehirlerde ise şehrin paydaşlarının birbirleriyle değil birlikte savaştıkları bir ortam söz konusudur. Bu anlamda kurulacak iletişim stratejisi birleştirici olmalıdır. Ortaya koyulan hedeflere ulaşılabilmesi için iletişim ve iletişimin doğru yönetilmesi kritik önem taşımaktadır. Şehrin paydaşları arasında siyasal diyalogu etkilemeye, kolektif eylem organize etmeye ve bireysel tercihlerin dışavurumunun sağlanmasına yönelik bir iletişim süreci gerçekleştirilmelidir. Bu anlamda, akıllı şehirlerde iletişim yönetimi iş dünyasının, eğitimin ve politikanın merkezi haline gelmiştir. Özetle; akıllı şehirler ve sürdürülebilirlik sadece akıllı yönetimi ve akıllı vatandaşları gerektirmez; aynı zamanda paydaşlar arasındaki ilişkinin de akıllı olmasını gerektirir. Bu, teknolojik altyapı olarak akıllı aygıtların kullanımını, insan kaynağı olarak eğitilmiş, teknoloji kullanım kapasitesi yüksek bireyler ve ilişki düzeyinde de karşılıklı anlaşmaya odaklı Habermascı bir iletişimi gereksindirmektedir.

İletişim yönetiminin önemli olmasının bir başka sebebi de “halkın gerçekleştirilecek olan projelere ilişkin olarak düzenli bir şekilde bilgilendirilmesi ve fikirlerinin alınması bu projelerin yarattığı büyük değişikliklerin etkilerinin yumuşatılmasına olanak sağlamasıdır” (Ahuja ve Priyadarshini, 2015, s. 2). Vatandaşlar şehirlerde gerçekleştirilen değişimlerden en çok etkilenen kesimlerdir. Dolayısıyla, yapılan değişikliklerin istenmeyen sonuçlarına vatandaşlar tarafından çok ciddi tepkiler verilmesi olasıdır. Ancak, doğru bir iletişim stratejisi izlenir, vatandaşlar süreç hakkında düzenli ve doğru bir şekilde bilgilendirilirse, kendilerini hem olumlu hem olumsuz anlamda bütün değişikliklere hazırlama şansı elde ederler. Böylelikle herhangi bir sürprizle karşılaşmayacakları için sürpriz tepkiler verme olasılıkları da düşecektir.

Bununla birlikte, akıllı şehirlerde süreçler şimdilik projeler üzerinden ilerlemektedir. Her yeni karar verme eylemi aslında ortaya konulan bir projenin ilerleyişine ilişkin olarak gerçekleşmektedir. Teknik anlamda bakıldığında iletişim yönetimi de proje yönetiminin ilgi alanıdır ve bir projenin başarıyla tamamlanması, iletişim yönetiminin etkililiğine de bağlıdır. Araştırmacılar, proje başarısının sağlanması için proje yöneticisinin proje yaşam döngüsünün her aşamasında çeşitli insanlarla iletişim kurma yeteneğinin önemini vurgulamaktadır. “Paydaşlar arasındaki işbirliği bir projenin başarıya ulaşması için oldukça önemli bir gereksinimdir ve ancak etkili bir iletişim yönetimiyle sağlanabilir” (Ahuja ve Priyadarshini, 2015, s. 2).

Son olarak, yönetim sürecine katılım için kullanılan yöntemler, o bölgeye özgü profili ve uygulanan projenin özgül niteliklerini dikkate almalıdır. Buna göre “proje sürecinin sürdürüldüğünden ve başarıyla tamamlandığından emin olmak için çıkar grupları tanımlanmalı, bu gruplara danışılmalı ve sessiz çoğunluk da dâhil olmak üzere tüm paydaş yelpazesine ulaşıldığından emin olmak için farklı iletişim yöntemleri bütüncül bir biçimde kullanılmalıdır (Petts, 2000). Bu yapılırken, akıllı şehirlerin kozmopolit yapısından ve pek çok farklı kültürden gelen grubun varlığından ötürü iletişimi yönetmek neredeyse olanaksız hale gelmektedir. Bunun üstesinden gelebilmek için, yeni, ortak bir kültür yaratılmalıdır ve bu da ancak doğru bir iletişim stratejisiyle olanaklıdır.

Akıllı şehirlerde iletişim ve iletişim yönetiminden söz edilirken birbirini tamamlayan ve böylece akıllı şehirleri tanımlayan iki farklı iletişim yapısından söz etmek olanaklıdır. Bunlardan ilki, iletişim sürecinin gerçekleşmesini sağlayan teknolojik altyapıdır. Öteki ise, bu teknolojik altyapıyı kullanan toplumsal aktörlerin arasında gerçekleşen sosyal iletişimdir. Akıllı şehirler bağlamında bakıldığında, sözü edilen ikinci tür iletişimin teknolojik altyapı olmaksızın gerçekleşemeyeceği kabul edilmekle beraber; bu çalışmanın odak noktasını sosyal iletişim oluşturmaktadır.

2.2.2. Akıllı şehirlerde katılım süreçlerinde iletişim teknolojilerinin rolü ve önemi

Akıllı şehirlerde yönetsel süreçlerin başarısı ve istenilen düzeyde katılıma ulaşabilmesi büyük ölçüde iletişim teknolojilerinin etkililiğine ve başarısına dayanmaktadır. Burada dijital iletişim araçları özellikle yaşamsal önemdedir çünkü kamusal söylem artan bir şekilde artık belediye toplantılarında ve fiziksel ortamlarda değil, çevrimiçi sosyal ağlarda yaşam bulmaktadır. Kurumlar, bu yeni ortamlarda etkili bir biçimde iletişim kurabilmek ve etkileşmek için yeni beceriler gerçekleştirmek zorundadırlar (Mangini ve diğerleri 2011, s. 3).

Tarihsel olarak bakıldığında, şehre ilişkin karar verme süreçlerinde topluluklarla etkileşime geçmenin en doğrudan yönteminin bu kişilerle fiziksel bir yerde buluşarak yapılması olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra kitle iletişiminin farklı yolları da vatandaşların bilgilendirilmesi konusunda oldukça önemli bir rol oynuyordu. Fakat “artık kitleler büyük oranda çevrimiçi ortamlara taşınmışlardır ve az sayıdaki baskın sosyal ağlarda ve sayısal platformlarda toplanmaya başladılar” (Mangini ve diğerleri, 2011, s. 4). Dolayısıyla tıpkı başka pek çok kurum gibi, şehirler de artık iletişim etkinliklerini çevrimiçi ortamlar üzerinden gerçekleştirebilecek yetenekleri geliştirmelidirler. Ortamın sınırlarından kurtulmak ve daha fazla vatandaşla etkileşime geçebilmek karar verme süreçlerindeki etkililiği arttıracaktır.

Bunun yanı sıra “akıllı şehirlerde, verilerin aktarıldığı altyapının kalitesi ve bu altyapının nasıl yönetildiği belediyeler tarafından vatandaşlara hizmetlerin yeterliliğini ve etkililiğini doğrudan etkilemektedir” (Keta, 2017, s. 48). Bilgi ve iletişim teknolojileri şehirleri sadece ağ toplumu ve küresel ekonominin bir parçası olarak ağlara bağlamakla kalmamıştır (Castells, 2000). Aynı zamanda “yeni kentsel gelişim biçimlerini, belediyeler ve vatandaşlar arasında yeni sivil takas ve siyasal çekişme biçimlerini de beraberinde getirmişlerdir” (Wiig ve Wyly, 2016, s. 488). Bu bağlamda, büyük veri kullanımındaki ve bilgisayar teknolojilerindeki hızlı büyümeyle birlikte, vatandaşlar ve devlet arasında yeni bir işbirliği anlayışı ortaya çıkmıştır. Vatandaşlık bilgisine dayalı gelişen teknolojilerle

vatandaşlar, bilgi edinerek, şehirlerinin sorunlarını düşünerek ve kentlerinin geleceğini şekillendirmek için harekete geçerek doğrudan şehir yönetimine dâhil olma gücünü almaya başlamıştır (Knight Foundation, 2013). “Bu gelişme aynı zamanda, devlete ait bilginin çevrimiçi olarak kullanılabilirliğini teşvik eden açık hükümet veri hareketiyle de desteklenmektedir” (Hasegawaa ve diğerleri, 2018, s. 1).

Bilgi ve İletişim Teknolojileri daha fazla ve daha iyi bir katılımı birlikte demokrasinin ve daha kapsayıcı toplumların oluşmasını sağlamanın yanı sıra aktörlerin arasındaki etkileşimin artırılması için hizmetlerin sağlanmasının sınırlarını arttırmaktadır (Ludlow ve diğerleri 2013, s. 1336). Bu, yönetsel süreçlerin de dönüşmesi gerekliliğini birlikte getirmektedir. Sivil iletişimdeki bu dönüşüm, daha önce belirtildiği üzere, şehir yönetimlerinin yönetimi geliştirmek için teknolojiyi kullanması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Böylelikle e-yönetim olarak adlandırılan yönetim anlayışı doğmuştur.

Teknolojinin yarattığı dönüşüm sadece yönetimin teknolojiye uyum sağlaması ve bu teknolojiyi aktif bir şekilde kullanmasıyla ilişkili değildir. Öte yandan “sivil teknoloji” denilen olgu da gittikçe gelişmekte ve şehirlerde yaşanan dönüşümleri etkilemektedir. Son yıllarda kamusal katılım Sivil Teknoloji Hareketi sayesinde oldukça gelişmiştir (Knight Foundation, 2013). Hasagewa ve diğerleri (2018) sivil teknolojiyi vatandaşların bölgesel sorunların çözümüne kendi iletişim teknolojilerini kullanarak katkıda bulunmaları olarak tanımlamaktadır (Hasegawaa ve diğerleri, 2018, s.2). Sivil teknoloji, böylelikle, vatandaşların kendilerini “sensör” olarak gören anlayıştan sıyrılmalarını ve pasif vatandaşlığın ötesine geçerek yaşadıkları şehrin yönetiminde söz sahibi olan aktörlere dönüşmelerini sağlamaktadır. Sivil teknoloji, vatandaşların gündelik olarak kullandıkları iletişim ortamları ve çeşitli teknolojiler üzerinden daha bilgili olmalarını da sağlamaktadır; çünkü artık sadece tek bir kaynak olarak yönetimden gelen mesajlara bağlı kalmamaktadırlar. Çevreleriyle çok yönlü bir iletişim sürecine dâhil olabilmekte, bilgiye erişerek yorum yapabilmektedirler. Bu anlamda, vatandaşların yakın çevreleriyle gerçekleştirdikleri gündelik, gayri-resmi iletişim süreçleri de siyasal katılımın bir parçası olarak değerlendirilebilir. Bireyler resmi olarak herhangi bir toplumsal gruba üye olmasalar da bir

siyasal fikri, düşünceyi ya da bilgiyi dile getirdikleri, paylaştıkları anda o düşünceyi savunan başka pek çok insanla aynı grup içerisinde yer almaktadırlar. Bu anlamda iletişim teknolojileri tarafından sağlanan yeni ifade ve iletişim şekilleri, vatandaşların kamusal süreçlere katılmaları konusunda ilgilerini arttırır (Benoit ve Hiroko, 2016, s. 14). Ayrıca, “çevrimiçi ortamda, vatandaşlar kamu görevlileriyle daha gayri-resmi bir şekilde etkileşime girebilir ve bu nedenle etkileşimlerin niteliği dikey ve bürokratik yerine daha yatay ve eşitlikçi olur” (Benoit ve Hiroko, 2016, s. 15). Bu durum da akıllı yönetim bağlamında iletişim teknolojilerinin potansiyel olarak oynayabileceği rolü oldukça iyi bir biçimde açıklamaktadır.

2.2.3. Akıllı şehirlerde iletişim yönetimi sürecinde karşılaşılan sorunlar

Akıllı şehirlerde, sağlıklı bir iletişim ağının varlığı konusunda çeşitli engeller bulunmaktadır. Bunlardan ilki ve aslında belki de en önemlisi, iletişimin yönü ve dilidir. Dünyada pek çok akıllı şehir girişi bulunmaktadır ve bu girişimlerin pek çoğu kamu-özel sektör işbirliğinde yukarıdan aşağı doğru giden bir modelde şekillenmektedir. Bu durum da aslında iletişimin kontrolünü proje yöneticilerine vermekte, şehirdeki öteki paydaşları bu anlamda proje yöneticileri karşısında dezavantajlı bir hale getirmektedir çünkü zaten iletişimin kurulduğu mecraların büyük bir bölümünü yöneten bu toplumsal erk sahipleri, akıllı şehir bağlamında bakıldığında bir de öteki paydaşların sahip olmadığı bilgiye ve verilere de sahiptirler. Bu bilginin ne kadarının, hangi yollarla ve nasıl bir süzgeçten geçirilerek vatandaşlara aktarıldığı ise belirsiz bir sorudur.

Böyle bir bakış açısıyla düşünüldüğünde akıllı şehirlerde katılımın sağlanması ve bütün paydaşların eşitler olarak iletişim süreçlerine katılabilmeleri için yöneticilerin üzerindeki etkilerinin daha kısıtlı olduğu ve vatandaşların bilgiye erişim ve bu bilginin paylaşılması konusunda görece daha özgür oldukları iletişim ortamlarına gereksinim vardır. Bu anlamda dijital teknolojiler önemli bir yere sahiptir. Ancak, vatandaşların karar verme süreçlerine eşitler olarak katılmak için dijital teknolojilerin kullanımının önünde de çeşitli engeller vardır. Bu engellerin en önemlilerinden biri ve belki de büyüğü “sayısal uçurumdur”.

“*Sayısal Uçurumu Anlamak* başlıklı raporda yapılan tanımlamaya göre sayısal uçurum, bireyler, haneler, işletmeler ve coğrafi alanlar arasındaki bilgiye ve iletişim teknolojilerine erişim fırsatlarına ve interneti kullanım alanlarının genişliğine dayalı olarak oluşan sosyo-ekonomik düzeylerinin arasındaki farkı ifade etmektedir” (OECD, 2001, s. 5).

Yönetimlerin giderek sayısallaştığı ve vatandaşlarla olan iletişimlerinin sağlanması için sayısal altyapıyı daha yoğun kullandığı ve bu altyapıya yapılan yatırımların artarak çoğaldığı bir şehir yapılanması içerisinde sayısal uçurum gerekli sayısal vatandaşlık becerilerine sahip olmayan grupların şehir yönetimiyle olan iletişimini kısıtlamaktadır. Bu da akıllı şehirlerdeki siyasal ortamda ve katılımı temsil sorununu beraberinde getirmektedir.

Ayrıca, kamu kuruluşları, gelişen teknolojinin getirmiş olduğu değişimlere uyum sağlamak zorundadır. Dijital medya teknolojileri, kamu kuruluşları için yönetsel anlamda yeni fırsatlar yarattığı kadar, aşılması gereken yeni meydan okumaları da birlikte getirmiştir. Bu, kuruluşun kendi iç iletişimi için olduğu kadar; şehrin öteki paydaşlarıyla, özellikle vatandaşlarla, olan etkileşimi için de geçerlidir. Şehir yönetimi, şehrin bir bütün olarak sözü edilen bu fırsatlardan en üst düzeyde yararlanabilmesi, şehir dinamiklerinin etkin bir biçimde işleyebilmesi ve karşılaşılan zorlukların olası en kolay şekilde aşılabilmesi için mutlaka son derece şeffaf bir yönetim anlayışı içerisinde olmalı ve vatandaşları da yönetim süreçlerine dâhil eden bir strateji izlemelidir. Bunun için ise yönetim ve vatandaşlar arasındaki iletişimin en üst düzeye ulaştırılması ve etkili bir iletişim yönetimi stratejisi geliştirilmesi gereklidir.

Akıllı şehirlerin başarılı olması için şehirdeki bütün tarafların katılımı gereklidir (Abbas, 2016). Vatandaşların akıllı şehirlerde istenen düzeyde katılımı gerçekleştirebilmeleri için bilgi edinebilmeleri ve bu bilgi ışığında sorumlu kararlar verebilmeleri gereklidir. Bu da ancak şeffaf bir iletişimle olasıdır. Şeffaf bir iletişim süreci tasarlamak zaman zaman şehir yönetimlerinin çıkarlarına ters düşebilmektedir. Bu sebeple, yönetimler, tıpkı katılımın sağlanmasında olduğu gibi, gönülsüz davranabilmektedirler. Bu da ancak, yasaların üstünlüğünün sağlanması ve kişisel çıkarların kamu çıkarlarının önünü kesmesinin engellenmesiyle aşılabılır.

Son olarak, akıllı şehirlerde vatandaşların katılımına yönelik olarak iletişim stratejileri geliştirilmezse ve vatandaşların gerek kendi aralarında gerekse şehir yönetimiyle kurdukları iletişimin güçlendirilmesine yönelik ortam sağlanmazsa; akıllı şehirler fütürist düşünürler tarafından kendilerine yüklenen ütopyacı misyonları yerine getirememe tehlikesiyle karşı karşıya kalırlar. Böyle bir durumda ise bu şehirler 1950 sonrası modern şehirlerin 21. yüzyılın teknolojiyle donatılmış yansımalarından ibaret olurlar.

2.3. Dünyadaki ve Türkiye’deki Akıllı Şehir Uygulamaları Örnekleri

Bilgi Toplumu’nun temel üretim araçları olan dijital teknolojiler, başka pek çok olguda olduğu gibi şehirlerde de önemli dönüşümlere sebep olmuşlardır. Artan nüfus, nüfusun dönüşen ihtiyaçları, sürdürülebilirlik sorunları gibi sıkıntılara bir çözüm önerisi olarak teknolojinin kullanılmasıyla birlikte de “akıllı şehir” uygulamaları kendini göstermiştir. Sonuç itibariyle, şu ana kadar kapsamlı bir şekilde tartışıldığı üzere, dünyada farklı ihtiyaçlardan kaynaklı olarak oluşturulmuş, farklı modellerde akıllı şehirler bulunmaktadır. Türkiye’deki şehirler de bilgi toplumunun getirdiği bu dönüşüme ayak uydurmaya çalışmakta, kendi ihtiyaçlarının çözümü için akıllı teknolojiye dayalı uygulamalar geliştirmektedirler.

Belirtilen kapsamda, bu başlık altında dünyadaki ve Türkiye’deki akıllı şehir uygulamalarından örnekler tartışılmıştır. Tartışmanın genişliği göz önünde bulundurularak, üçer şehir örnek olarak tartışılmıştır.

2.3.1. Dünyadaki akıllı şehir çalışmaları ve uygulamaları

Günümüzde, daha önce de belirtildiği üzere, dünyada 140’tan fazla akıllı şehir uygulaması yürütülmektedir. Bu çalışma bağlamında, öncelikli olarak, bu projelerden akademik alanyazında en çok tartışılanları ele alınmıştır.

2.3.1.1. Singapur'un akıllı şehir projesi

Singapur, daha sürdürülebilir kentsel gelişim ve daha akıllı bir şehir için çalışmalar yapmaktadır. “Kentın dönüşümünün ardındaki temel motivasyonlardan biri, akıllı ulaşım sisteminin, arazi ve doğal kaynakların yokluğu gibi bazı şehir kısıtlamalarının üstesinden gelinmesi gereğidir” (Hashem ve Gani, 2017, s. 9). Bu kısıtları şu şekilde sıralamak olanaklıdır (World Populatiom Review, 2019):

“Esas olarak Singapur Cumhuriyeti olarak bilinen Singapur şehri, Güneybatı Asya’da bulunmaktadır ve Malay Yarımadası’na bağlı bir ada devleti/şehridir. Ülke olarak ciddi anlamda şehirleşmiştir ve bitki örtüsü olarak çok az miktarda ormanı kalmıştır. Son tahminlere göre nüfusu 5.87 milyondur.”

Singapur, akıllı şehir çalışmaları çerçevesinde bir sayısal hükümet kurma çalışmaları yapmaktadır. Bu amaçla yönetim tarafından *Digital Government Blueprint* isimli bir rapor hazırlanmıştır. Bu rapora göre sayısallaşmak hükümet için son derece yaşamsaldır. Sayısallaşmak, Singapur yönetimi tarafından, kamu hizmetlerinin dönüştürülmesi sürecinde bir temel sütun olarak görülmektedir. Bu sayede daha güçlü ve sürdürülebilir bir kamu hizmeti, yenilikçi birimlerde çalışan daha yetenekli ve becerikli memurlar tarafından vatandaşlara sunulabilecektir. Böylelikle, daha güçlü bir kamusal güven ve destek sağlanabilecektir. Yani sayısallaşma, temel sütunlardan biridir ancak nihai amaç değildir. Singapur hükümeti oluşturduğu strateji içerisinde sayısallaşmayı bir araç olarak görmektedir. Bununla birlikte, raporda söz edildiği üzere, bunun başarılabilmesi için teknolojinin kucaklanması amacıyla vatandaşlar ve sektörle işbirliği kurulması zorunludur. Singapur hükümeti sayısal bir devlet oluşturma çalışmaları çerçevesinde altı temel stratejiyi takip etmektedir. Bunlar:

- Hizmetlerin vatandaşların ve iş dünyasının ihtiyaçları çevresinde bütünleştirilmesi,
- Politika, operasyonlar ve teknoloji arasındaki bütünleştirmenin güçlendirilmesi,
- Yaygın sayısal veri platformlarının oluşturulması,
- Güvenilir, esnek ve güvenli sistemler işletmek,

- Yeniliklerin takip edilebilmesi amacıyla sahip olunan sayısal yeterliliklerin geliştirilmesi ve
- Vatandaşlar ve iş dünyasıyla birlikte bir ortak yaratım sürecine girilerek teknolojinin sahiplenilmesinin kolaylaştırılması olarak sıralanabilir.

2.3.1.2. Stockholm'un akıllı şehir projesi

İsveç'in başkenti olan Stockholm aynı zamanda İskandinavya'nın en kalabalık kentidir. Şehrin tarihi 13. yüzyıla kadar uzanmaktadır ve şehir uzun zamandır bölgenin kültürel, ekonomik ve siyasal merkezidir. Şehrin toplam nüfusu 2.2 milyonun üzerindedir (World Population Review, 2019). Stockholm, çevre ve iletişim teknolojileri araştırmalarında uzun bir geçmişe sahiptir. Ayrıca, yüksek yaşam standartları ve gelişmiş kamu hizmetleri sunan yaşanabilir ve sürdürülebilir bir şehir kültürü de yaratmıştır. "Bugün şehir, şehir çapında %100 etkili bir geniş bant internet teknolojisi sunmaktadır" (Angelidou, 2016, s. 22).

Stockholm'un akıllı şehir stratejisi çerçevesinde iletişim teknolojileri, şehrin sakinleri için gelişen bir ortam ve ekonomi yaratmak amacıyla şehrin altyapısında yaygın olarak kullanılmaktadır. Şehrin stratejisi son derece vatandaş odaklıdır ve şehir yönetimi vatandaşlarına gelişmiş e-devlet hizmetleri sunmaktadır. Çevrimiçi belediye hizmetleri, trafik ve hava hakkında gerçek zamanlı veri akışına dayanan yol ve enerji tasarrufu hizmetleri gibi hizmetleri vatandaşlarına sunmaktadır" (Angelidou, 2016, s. 22). Bunu yaparken GPS sistemi üzerinden ve toplu taşıma araçlarına montajlanmış akıllı aygıtlardan toplanan veriler kullanılmaktadır. Ayrıca şehir, yeni teknolojilerin etkililiğini test etmek amacıyla şehrin belirli yerlerinde küçük çaplı deneyler yaparak gelişmeye devam etmektedir. Bunun yanı sıra, şehir yönetimi vatandaşlarla olan iletişimini şehrin web sitesi ve sosyal medya hesapları üzerinden gerçekleştirmektedir. Bu anlamda şehir, çevrimiçi ortamlarda varlık göstermektedir. Maalesef, doğrudan şehrin sayısal dâhil etme sürecine yönelik olarak neler gerçekleştirdiği ya da gerçekleştirmeyi planladığına ilişkin bir bilgiye henüz ulaşamamıştır. Ancak, açık veri politikası izlediği ve vatandaş odaklı, vatandaşları işbirliğine teşvik eden

aşağıdan yukarıya doğru bir yönetim felsefesi takip ettiği bilinmektedir. “Ayrıca şehir, teknoloji kullanım bilgisi yüksek bireylerden ve topluluklardan oluşan bir kültür yaratma çabası içinde olduğu görülmektedir” (Angelidou, 2016, s. 25). Bu amaçla çeşitli uygulamalar gerçekleştirmektedir. Bu durum da aslında şehir yönetiminin sayısal dâhil etme odaklı bir strateji kurmuş olması olarak yorumlanabilir.

2.3.1.3. Vancouver’ın akıllı şehir projesi

Konuyla ilgili olarak sayısal stratejisi incelenen son şehir ise Vancouver’dır. Vancouver, Kanada’nın British Columbia eyaletinde bulunan bir sahil şehridir. Tahmini nüfusu 610.000’dir ve Kanada’daki en büyük şehirlerden biridir. Bununla beraber Kuzey Amerika’daki en yüksek nüfus yoğunluğuna sahip yerlerden biridir (World Population Review, 2019). Vancouver şehrinin kendi web sitesinde yer alan bilgiye göre ise şehrin sayısal stratejisi dört temel bileşen üzerinde yükselmektedir (City of Vancouver, 2018): “etkileşim ve erişim, altyapı ve varlıklar, ekonomi, yönetsel sayısal olgunluk.” Bunlardan etkileşim ve erişim, şehir yönetimi ve seçmenlerin işlemsel hizmet sunumu, işbirliği ve iletişim aracılığıyla nasıl etkileşim kurduklarına yöneliktir. Bunun yanı sıra, bu bileşenin bir başka boyutu da sayısal teknolojilere erişimin ve sayısal okuryazarlık için eğitimin artırılması ve sayısal uçurumun kapatılmasıdır.

Şehir yönetimi, bu stratejiyle yönetime artan vatandaş katılımını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede şehrin yaşama geçirdiği projelere bakıldığında, hizmetlerin çevrimiçi ortamlarda sunulmaya başlandığı, bir açık veri programının oluşturulduğu ve geliştirildiği, iletişim araçları yoluyla bir sayısal eylemlilik sürecinin desteklendiği görülmektedir. İkinci bileşen olan altyapı ise internet teknolojisinin yaygınlaştırılması için kullanılan boruları, fiberoptik kabloları ve bağlantı noktalarını ifade etmektedir. Bununla birlikte, sayısal varlıklar ise gerekli yazılım, donanım ve altyapı üzerinden akan veriye karşılık gelmektedir. Şehir yönetimi, bu yolla sayısal büyümeyi ve sektörden paydaşların desteğiyle sayısal altyapının genişletilmesini amaçlamaktadır. Bu amaçla ciddi yatırımlar yapılmaktadır. Üçüncü bileşen olan ekonomi, bütün sektörlerin, yönetim tarafından sunulan

sayısal altyapı ve hizmetlerden yararlanabildikleri bir sayısal sektör aracılığıyla büyüyen bir sayısal ekonomiyi anlatmaktadır. Bunu yapabilmek için yönetim, teknoloji kullanım yeteneği yüksek profesyonelleri şehre çekmeye, sayısal teknolojiler temelli yatırım ve girişimleri teşvik etmeye ve açık yönetim anlayışıyla yenilikçi anlayışa destekte bulunmaya çalışmaktadır. Bu amaçla, bir sayısal kuluçka programı yaşama geçirilmiştir. Son olarak ise, yönetsel sayısal olgunluk bileşeni, şehir yönetiminin ve yönetimde çalışan personelin bir sayısal kültür oluşturan yenilikçi araçları büyük bir ustalıkla kullanabilmesini ifade etmektedir. Vancouver yönetimi, bu dört ana kolon çevresinde bir sayısal şehir oluşturma stratejisi gütmektedir. Böylece, yönetimde verimliliğin artırılması ve karar verme süreçlerinin daha sağlıklı hale getirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla, bir mobil işgücü programı yaşama geçirilmiştir.

Bu tartışmalar bağlamında, bu tezde ele alınan Sidewalk Toronto projesi ise, özel bir sayısal strateji raporu düzenlememiş ancak bu tezin bulgular bölümünde ayrıntılarıyla ele alınan Ana Yenilik Geliştirme Planı'nda ve (Master Innovation Development Plan) ve daha yakın tarihli Sidewalk Labs Kamu Katılımı Strateji Raporu'nda (Sidewalk Labs Public Participation Strategy Report) konuyla ilgili yaptıklarını ve yapmayı planladıklarını ayrıntılarıyla sıralamıştır.

2.3.2. Türkiye'deki akıllı şehir çalışmaları ve uygulamaları

Dünya sosyal bilimler alanyazınında olduğu gibi, Türkiye'de de akıllı şehirler alanyazını oldukça sınırlıdır ve az sayıda kaynak bulunmaktadır. YÖK tez bankası bu bağlamda incelendiğinde konuyla ilgili olarak yazılmış 1 adet doktora tezi ve 19 adet yüksek lisans tezi olmak üzere toplamda 20 adet tez yazıldığı görülmüştür. Bu çalışmalardan 18'i mühendislik ve teknoloji alanlarında hazırlanmış olmakla birlikte sadece ikisi sosyal bilimler alanında hazırlanmıştır. Bu tezlerden Armağan'ın (2018) yılında hazırlanmış olduğu çalışma akıllı şehirlere katılımcı yurttaşlık bağlamında yaklaşırken, Alshahadeh (2018) ise akıllı proje yönetimi uygulamalarıyla akıllı şehir projesi başarısı arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Her iki çalışmanın akıllı şehirlerle ilgili yönetsel süreçlere odaklandıkları, ayrıca, özellikle

Armağan çalışmasında Türkiye’deki bir örnek olarak Ankara’daki uygulamalara odaklandığı için kültürlerarası bir karşılaştırma yapılması açısından, sonuç bölümünde tartışıldığı üzere, çalışmaya bir dayanak noktası sağlamıştır. Bunun yanı sıra Türkiye’deki tekil uygulamaları tartışan az sayıda makale de son yıllarda yayınlanmaya başlamıştır. Ancak bu çalışmaların da daha genel olarak teknolojinin uygulanmasına odaklandıkları görülmüştür. Son olarak, akıllı şehirlerle ilgili olarak, daha çok sektör temsilcilerine yönelik olan çeşitli sempozyum ve toplantılar da gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

Akademik alanyazın bir kenara bırakılıp Türkiye’deki girişimlere ve uygulamalara bakıldığında, Türkiye’nin 2000’li yıllarla birlikte bu alanda çeşitli çalışmalar yapmaya başladığı görülmüştür. Varol’un da belirttiği üzere (Varol, 2017, s. 47);

“Bunlar içinde 10. Kalkınma Planı, Yıllık Programlar ve konuyla ilgili strateji belgelerinden olan Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları 2003-2023 Strateji Belgesi-Vizyon 2023, Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planları öne çıkanlardır. Hükümetçe desteklenen bu politika ve eylemle dışında, akıllı kentler konusunda farklı kurum ve kuruluşlar tarafından çeşitli düzenlemeler ve tartışma platformlarının da ortaya çıktığı görülmektedir. Akıllı Belediyecilik Zirveleri, Akıllı Şehirler Kurultayı, Akıllı Şehirlere Dönüşüm Hareketi Projesi, Akıllı Kent Fuarı ve Akıllı Kentler Otomasyon Sistemi kamu ve özel sektörü bir araya getiren oluşumlardandır.”

Yakın dönemde bunlardan en göze çarpanının T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın 2019 yılında yayınlamış olduğu 2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı olduğu görülmektedir. Toplam 658 sayfalık eylem planında söz konusu bakanlık akıllı şehirlere ilişkin bir tanımlama yapmış, Türkiye’deki ve dünyadaki akıllı şehir uygulamalarından örnekler vermiş ve sonrasında bu çerçevede bakanlığın vizyonunu açıklayıp bu vizyona erişmek için gerçekleştireceği eylem planını açıklamıştır. Türkiye’nin akıllı şehir uygulamalarına yönelik ulusal adımlarının 2009 yılına dayandığından söz edilen belgede, “2010 yılında yayınlanan Dokuzuncu Kalkınma Planı’nın, 2010-2023 KENTGES Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı’nın ve 2014’te yayınlanan Onuncu Kalkınma Planı’nın bu süreçteki rolünden söz edilmiştir” (UAŞSEP, 2019, s. 27).

2.3.2.1. Türkiye’deki akıllı şehir uygulamalarına örnekler

Türkiye’de şehirler düzeyinde çeşitli akıllı şehir projeleri geliştirildiği ve uygulamaya yönelik çeşitli çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Bunlardan en belirgin olanları İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Konya gibi büyük şehirlerde gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte, her ne kadar çeşitli çalışmalar yapılıyor olsa da bunların daha çok altyapısal geliştirmeler olduğu, akıllı şehirlerin toplumsal boyutlarıyla ilgili çalışmaların eksik olduğu görülmüştür. Toplumsal ve kültürel dönüşüme yönelik çalışmalardan çok, sözü edilen şehirlerin büyükşehirler olması ve temel sorunlarının trafik ve ulaşım ile ilgili olması nedeniyle projelerin de bu yönde odaklandığı görülmektedir.

Bu çalışma bağlamında Türkiye’nin en kalabalık üç şehri olmaları nedeniyle İstanbul, Ankara ve İzmir’deki akıllı şehir uygulamalarına göz atılmıştır.

2.3.2.2. İstanbul’un akıllı şehir girişimleri ve uygulamaları

Tekil olarak şehirler temelinde yapılan uygulamalara ve projelere bakıldığında ise öncelikle hem Türkiye’nin en kalabalık şehri olması bakımından hem de teknoloji, sanayi ve insan sermayesinin daha çok burada odaklanması bakımından İstanbul’u ele almak yerinde olacaktır. İstanbul özelinde akıllı şehir çalışmalarının 2015 sonrası hız kazandığı görülmektedir. Bu tarihten sonra şehir yönetimi özellikle altyapıya ciddi yatırımlar yapmıştır. Şehrin, akıllı şehirlerle ilgili olarak yaptığı en önemli girişim ise İstanbul Bilişim ve Akıllı Kent Teknolojileri A.Ş. (İSBAK)’tır. Esasında 1986 yılında kurulmuş olan İSBAK, 2015 yılı itibarıyla akıllı ulaşım sistemleri ve trafik yönetim sistemleri üzerinde çalışmaya başlayarak, fiili anlamda şehrin akıllı şehir girişimlerini başlatmıştır (İSBAK, 2020). Şirket bu bağlamda özellikle ulaşım alanındaki sorunlara odaklanmıştır. Belediyenin bu girişiminin dışında akıllı şehirlerle ilgili olarak yaptığı öteki çalışmalar şunlardır (Çelikyay, 2017, s.4):

“CitySDK - Development Toolkit and Smart City API for Service Developers-CitySDK - Hizmet Geliştiriciler için Araç Kiti ve Akıllı Şehir Uygulama ve Planlama Ara Yüzü Geliştirilmesi Projesi, Avrupa Yaşayan Laboratuvarlar Ağı (ENoLL - European Network of Living Labs)’e üye olunması, Akıllı Şehir İstanbul Yaşam Laboratuvarı (Smart City İstanbul Living Lab.) kurulması, Uluslararası Akıllı

Şehirler Kongre ve Fuarlarına katılım sağlanması, UCLG ve bölge kuruluşlarının Akıllı Şehir Komitelerine destek verilmesi”

Araştırmacı, bu tez çalışması bağlamında yaptığı araştırmalarda İstanbul şehrine ait bir dijital strateji raporuna ulaşamamıştır.

2.3.2.3. Ankara'nın Akıllı Şehir Girişimleri ve Uygulamaları

Türkiye'nin başkenti ve en kalabalık ikinci şehri olması bakımından Ankara'nın akıllı şehirler kapsamında gerçekleştirdiği ve gerçekleştirmeyi planladığı projeler de oldukça önem arz etmektedir. Ankara'nın da tıpkı İstanbul gibi özellikle teknoloji ve altyapı konusunda çeşitli girişimlerde bulunmaktadır. Özellikle ulaşımda akıllı teknolojilerin uygulanması konusunda önemli bir örnek “Ego Cepte” uygulamasıdır.

“Vatandaşların akıllı aygıtlarına indirerek kolaylıkla kullanabildikleri uygulama vatandaşların otobüslerin duraklara ne zaman gelecekleri, anlık olarak buldukları yerleri görme, otobüs ücretini ödemek için kredi yükleme gibi ihtiyaçlarını gidermelerini sağlamanın yanı sıra, uygulama, aynı zamanda vatandaşlara belediyenin ilgili hizmetleri ile alakalı geri dönüşlerde bulunma fırsatı da vermektedir” (m.ego.gov.tr, 2020).

Bunun yanı sıra şehir yönetimi akıllı teknolojileri çevre, ekonomi, yaşam gibi konularda da uygulamayı amaçlamaktadır (Armağan, 2018).

Sözü edilen alanların yanı sıra, ülkenin başkenti olması bakımından şehrin akıllı yönetim alanında yaptığı yatırımlar da önem taşımaktadır. Şehrin ve şehre bağlı ilçelerin bu konudaki çabalarının ve yatırımlarının oldukça işlevsel olduğu görülmektedir. Nitekim Varol'un (2016) çalışmasına göre belediyeler e-yönetim sistemleri ve mobil uygulamalar gibi ilgili teknolojileri etkin bir biçimde kullanmakta, bu anlamda akıllı sistemlere uyum sağlamış görünmektedirler. Ancak, yine Varol'un bulguladığı üzere;

“Şehir ve ilçeleri akıllı kent uygulamalarında farklı düzeylerdeki yönetimlerle, özel sektör ve sivil toplum örgütleriyle birarada çalışmaları ve planlama, işletme ve uygulamayı içeren sürecin yönetilmesi çoklu sistemleri gerektirmesine karşın, birimler arası koordinasyon konusunda eksik kalmaktadır” (Varol, 2018, s. 53).

Bu durum aslında şehirde akıllı yönetimin etkili bir biçimde uygulanamadığını göstermektedir çünkü alanyazının da gösterdiği üzere akıllı yönetimin birincil bileşeni şehrin paydaşlarının, ortak yaratıcılar/tasarımcılar olarak ilgili süreçlere dâhil olmasıdır. Bu durumun eksikliği, bu anlamda önem arz etmektedir. Bununla birlikte, bu çalışma bağlamında Ankara şehrine ait bir dijital strateji raporu bulunamamıştır.

2.3.2.4. İzmir'in Akıllı Şehir Girişimleri ve Uygulamaları

Türkiye'deki akıllı şehir uygulamaları bağlamında projeleri ve uygulamaları ele alınması gereken bir başka şehir de İzmir'dir. İzmir'in de tıpkı İstanbul ve Ankara gibi, akıllı şehirler bağlamında öncelikle ulaşım ve trafik ile ilgili altyapısal yatırımlar yaptığı ve bu bağlamda projeler gerçekleştirdiği görülmüştür. “Bunlardan engelli dostu olarak tasarladığı Akıllı Trafik Sistemi 2016 yılında Amsterdam Intertraffic Fuarı'nda “en iyi proje ödülü”nü kazanmıştır” (Armağan, 2018, s. 124).

Şehrin yönetimle ilgili olarak ise e-devlet benzeri bir portal olan İzmirNet'i kurmuş olduğu görülmektedir. Belediye, bu portal sayesinde vatandaşların ihtiyaçlarını en hızlı şekilde öğrenmek ve bu ihtiyaçları hızlı bir şekilde gidermeyi (ebelediye.info, 2020) amaçladığını belirtmiştir. Bu portal üzerinden şehre ilişkin trafikten, tasarıma, yönetime pek çok konuda eyleme geçileceğini belirten belediye portalı “İzmir'in kentsel bilişim omurga altyapısı” olarak tanımlamaktadır (ebelediye.info, 2020). Son olarak, bu tez bağlamında yapılan çalışmada şehre ait herhangi bir dijital strateji raporuna erişilememiştir.

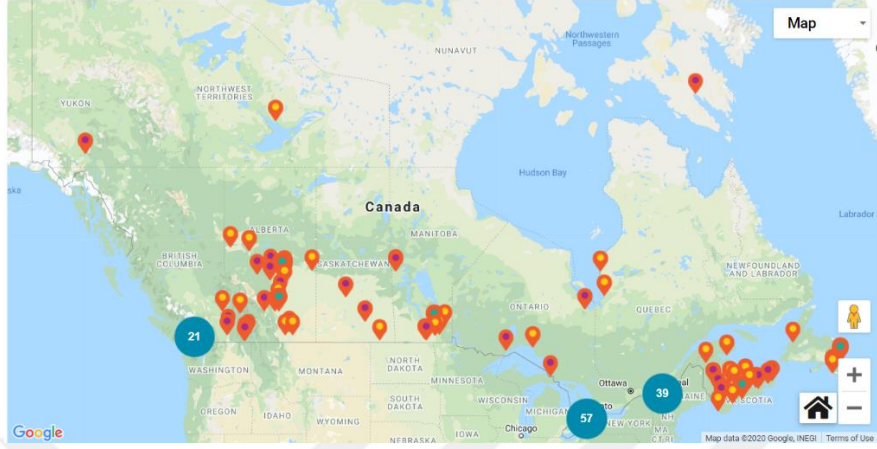
Dünyadaki ve Türkiye'deki akıllı şehir uygulamalarına özetle bakıldığında, gerçekten kapsamlı ve bütüncül bir uygulamanın henüz yaşama geçirilmediği görülmektedir. Bunun yerine tekil alanlarda uygulanan teknolojiler, akıllı şehir uygulaması olarak sunulmakta ve bu tekil uygulamaları yaşama geçiren şehirler kendilerine akıllı etiketini uygun görmektedirler. Alanyazında tasarlandığı haliyle fütüristik akıllı şehir uygulamaları ise IBM ve Google'ın vadettiği ancak henüz yaşama geçiremediği kavramsal bir fanteziden ibaret kalmaktadır. Dolayısıyla, akıllı şehirler henüz birkaç fütüristin hayal gücünde var olmaktadır ve gerçek yaşamda tam bir karşılığı yoktur denilebilir.

2.4. Kanada'nın Akıllı Şehir Uygulamaları

Bu çalışmanın verileri Kanada'nın Toronto kentinde toplanmıştır. Bu bağlamda çalışma içerisinde Kanada'nın akıllı şehir projelerinden söz edilmesinin yerinde olacağı düşünülmüştür. Bu çalışmanın bir tez önerisi olarak kabul edildiği 2017 yılında, araştırmanın örnekleminin belirlenmesi için kullanılan Easy Park Group Akıllı Şehir Index'ine (2017) göre Kanada'nın 4 büyük şehri olan Montreal, Ottawa, Vancouver ve Toronto altyapı ve vatandaş etkileşimi bağlamında dünyada ilk 25 şehir içerisinde bulunmaktadır. Bununla birlikte, Kanada'da bulunan irili ufaklı pek çok belediye, resmi internet sayfalarında akıllı şehir olmaya yönelik bir Dijital Strateji hazırlamış ve resmi internet sitelerinde vatandaşlarıyla paylaşmışlardır. Kanada hükümetinin ülke çapında başlattığı ve yoğun ilgi gören “Kanada Akıllı Şehirler Meydan Okuması” (Canada Smart Cities Challenge) isimli yarışma da hem hükümetin, hem de belediyelerin akıllı şehir olma konusunda ne kadar istekli ve hevesli olduklarının bir göstergesidir. 2017 yılında duyurusu yapılan Kanada Akıllı Şehirler Meydan Okuması, Kanada'nın hükümet düzeyinde şu ana kadar akıllı şehirlere yönelik olarak yapmış olduğu en önemli projedir.

2.4.1. Akıllı şehirler meydan okuması

“Yarışma, veri ve bağlantılı teknolojileri kullanarak ülke çapında toplulukları güçlendirmek ve vatandaşların yaşamlarını iyileştirmek için tasarlanmıştır” (Galambos, 2019). Yarışmaya toplam 225 başvuru olmuş, bunlardan 130'u geçerli kabul edilmiştir, bunlardan 20'si finale kalmış; 4 topluluk/şehir ise ödül kazanmıştır (Infrastructure Canada, 2020). Yarışmada belirlenen ödül kategorileri katılımcıların evrenine göre sınıflandırılmış ve “Nüfustan bağımsız olarak 1 adet \$50 Milyon”, “Nüfusu 500.000'in altında olan topluluklar/şehirler için 2 adet \$10 Milyon” ve “Nüfusu 30.000'in altında olan topluluklar/şehirler için 1 adet \$5 Milyon” olarak belirlenmiştir.

Görsel 1. Kanada Akıllı Şehirler Meydan Okuması'na katılan şehirleri gösteren harita

Kaynak: <https://www.infrastructure.gc.ca/sc-vi/map-applications.php> (Erişim Tarihi: 12.11.2019)

Yarışma sonunda 5 milyon Dolarlık Ödülü şehirdeki enerji yoksulluğunu ortadan kaldırmaya yönelik olarak hazırlamış oldukları proje ile Nova Scotia Eyaleti'nde bulunan Bridgewater Kasabası kazanmıştır. 10 Milyon Dolarlık ödüllerden ilkini teknoloji destekli Döngüsel Yiyecek Ekonomisi projesiyle Ontario Eyaleti'nde bulunan Guelph Şehri ve Wellington Bölgesi ortaklığı, ötekini ise kişisel desteğe olan erişimi arttırarak intihar oranlarını düşürmeyi amaçlayan projeleriyle Nunavut Eyaleti'nde bulunan Nunavut Toplulukları kazanmıştır. Son olarak 50 Milyon dolarlık büyük ödülü ise mobilite ve yiyeceğe erişimi arttırmaya yönelik projesiyle Quebec Eyaleti'nde bulunan Montreal Şehri kazanmıştır.

Tablo 2. Kanada Akıllı Şehir Meydan Okuması'nın Kazananları
Kaynak: <https://www.infrastructure.gc.ca/cities-villes/winners-ann-gagnants-eng.html>

Şehir	Odaklandığı Alan	Proje Bildirisi/ Ne Yapacağı	Ödül
Bridgewater Kasabası	Çevresel Kalite	2025 yılına kadar enerji yoksulluk oranını %20 azaltarak şehir sakinlerini enerji yoksulluğundan çıkaracaktır.	\$5 Milyon
Guelph-Wellington Bölgesi	Güçlendirme ve Dâhil Etme Ekonomik Fırsatlar	Kanada'nın teknolojiyle etkinleştirilmiş ilk çevreci Gıda Ekonomisi yaratılacaktır. Atıkların bir kaynak haline geldiği, 50 yeni dairesel işletme ve işbirliğinin yaratıldığı, uygun fiyatlı, besleyici gıdalara erişimi% 50 oranında artıran kapsamlı bir gıda güvenli ekosistemi yeniden canlandırarak, ve 2025 yılına kadar dairesel ekonomik gelirler% 50 artırılabilecektir.	\$10 Milyon
Nunavut Toplulukları	Güçlendirme ve Dâhil Etme Sağlıklı Yaşam ve Rekreasyon	Ulusal ortalamanın on katı olan Nunavut'taki intihar riskini azaltmak için koruyucu ve önleyici tedbirler uygulanacak ve tüm Nunavummiut'a pozitif Ruh Sağlığını destekleyen akran destek ağlarının, eğitim kaynaklarının ve yaratıcı satış noktalarının miktarını ve erişilebilirliğini artırılacaktır.	\$10 Milyon
Montreal Şehri	Mobilite Çevresel Kalite	Hareketliliği ve gıdaya erişim geliştirilerek verimli ve dinamik bir mahalle yaşamı şekillendirilmektedir. Ortak yaratım ve vatandaş katılım süreci ile hizmetlerin erişilebilirliği ve Montreallilerin refahı önemli ölçüde artmaktadır.	\$50 Milyon

Tablo 3'te görüldüğü üzere, ödül kazanan projelerin tamamında, belirtilen odak noktalarında ve/veya proje bildirimlerinde bir vatandaşları “dâhil etme”, “ortak yaratım” ve “katılım” vurgusu bulunmaktadır. Bu durum, ödüller dağıtılırken, alanyazında akıllı şehirlerin vaat ettiği ileri demokrasi ve karşılıklı iletişime dayalı bir kamusal alan sözüne dikkat edildiğini göstermektedir. Bu durumun eylemde karşılığını bulup bulmayacağı ise

henüz proje ödülleri harcanmaya yeni başladığı için -ödülleri 2019 yılında anons edilmesine karşın katılımcılar bu ödülleri harcamaya 2020 yılı itibariyle başlamışlardır- gelecek 5 yılın konusudur ve ne olacağını gelecek gösterecektir.

2.4.2. Sidewalk Toronto Projesi: Kapsam, uygulama ve tartışmalar

Bu çalışmanın alan araştırmasının yürütüldüğü Toronto ise kendi projesi ile Kanada Akıllı Şehir Meydan Okuması'na başvurmuş olmasına karşın öteki şehirlerin projeleriyle rekabet edememiştir.¹ Teze konu olan Sidewalk Toronto projesi ise hem kurgulanışı hem de şu ana kadar uygulamada yapılanlarla bambaşka bir yerde konumlanmaktadır. Projenin uluslararası alanda pek çok akademik disiplin tarafından odak noktası olmasının ve bu denli tartışılmasının birçok sebebi olmakla birlikte, aslında bu sebeplerin altında yatan temel, projenin son yıllarda özellikle karıştığı mahremiyet ve veri ihlali skandallarıyla uluslararası alanda pek çok tartışmaya sebep olan Google ve yine hem yönetim anlayışı hem de organize oluş biçimiyle Kanada'da tartışmalı bir konumda olan Waterfront Toronto ortaklığında gerçekleşiyor olmasıdır. Bu bağlamda konunun daha iyi anlaşılabilmesi için her iki ortağı ayrı ayrı ele almak yerinde olacaktır.

2.4.2.1. Waterfront Toronto

“Uygulamayı gerçekleştiren ortaklardan Waterfront Toronto, 2001 yılında Kanada Merkezi Hükümeti (Federal Hükümet), Ontario Eyaleti yönetimi (Bölgesel yönetim) ve Toronto Belediyesi (yerel yönetim) ortaklığıyla şehrin geniş kıyı şeridini planlamaya yardımcı olmak amacıyla kurulmuş olan yarı özel bir şirkettir” (Flynn ve Valverde, 2019,

---

¹ Bu araştırmanın odak noktası olan Sidewalk Toronto projesi Toronto Belediyesi'ne ait olan akıllı şehir girişiminden bağımsız bir projedir. <https://www.toronto.ca/city-government/council/2018-council-issue-notes/smart-cities-initiatives/> linkinde görülebileceği üzere Toronto Belediyesi'nin kendisine ait bir akıllı şehir girişimi bulunmaktadır; Sidewalk Toronto Projesi'nde ise ancak Waterfront Toronto'nun yönetim kurulunda bulunan üç üyesi ile söz sahibidir.

s.1). Şirket öncelikle Toronto Sahil Bölgesi Canlandırma Şirketi (Toronto Waterfront Revitalization Corporation) adıyla kurulmuş; sonradan kısaca “Waterfront Toronto” adını almıştır. Projenin, bu tarihte başlatılma sebebi Toronto’nun 2008 Dünya Olimpiyatları’na ev sahipliği yapmak için aday olmasıdır. Dönemin Kanada başbakanı Jean Chrétien, Ontario Eyaleti’nin başbakanı Mike Harris ve Toronto belediye başkanı Mel Lastman Toronto sahilinde yeniden geliştirmeyi denetleyecek ve öneride bulunacak bir ekip kurulduğunu duyurmuşlardır (Peel ve Tretter, 2019, s.1). Daha sonra, olimpiyatların Toronto’da gerçekleştirilmesi hedefiyle başlayan bu proje, olimpiyatların Pekin’de gerçekleştirilmesine karar verilmesine karşın devam ettirilmiştir. Kuruluş aşamasında şirkete 20 yıllık bir ömür biçilmiş, gerekli görülmesi halinde bu sürenin 2025’e kadar uzatılabilmesine karar verilmiştir.

Şirket, kamusal yönetimin üç düzeyini ve özel sektörün gücünü bir araya getirmesi ve yönetim modelini bu birliktelik üzerinden kurması anlamında hem Kanada özelinde hem de uluslararası alanda oldukça sıra dışı bir konuma sahiptir. “Kuruluşun amacı, yaklaşık bir asırlık planlama başarısızlığı ve siyasal ihmali tersine çevirmek ve yüzlerce dönümlük gelişmemiş ve az kullanılmış sahil mülklerini yeni yerleşim bölgeleri, parklar, kamusal alanlar ve ticari alanların canlı bir karışımına dönüştürmektir” (Eidelman, 2013, s. 3). “Waterfront Toronto özel sektör verimliliğini, kamu hesap verebilirliğini ve üç taraflı işbirliğini (merkezi, bölgesel ve yerel) dengelemeyi amaçlayan benzersiz bir yapıdır” (Flynn ve Valverde, 2019, s.1). “Waterfront Toronto’ya 5 yıllık bir uzatma potansiyeliyle sınırlı bir yetki ve 20 yıllık bir ömür verilmiştir” (Toronto Waterfront Revitalization Corporation Act, 2002, aktaran. Flynn ve Valverde, 2019, s.2). Bununla birlikte, şirketin kamuya ilişkin karar alabilme yetkisi aslında oldukça kısıtlıdır. Öyle ki, yönetim kurulunda verilen her kararı ve uygulanacak her projeyi, hükümetin üç düzeyinin de ayrı ayrı onaylaması gerekmektedir.

Bu noktada, üçlü yönetim (tri-government) modeline kısaca değinmek yerinde olacaktır. “Öncelikle, böylesi bir yönetim modelinin Toronto’nun kıyı şeridinde denenmesinin temel sebebi, kıyı yeniden yapılanmasının maliyetinin ve karmaşıklığının düzenli olarak yönetimlerarası işbirliğini gerektirmesidir” (Eidelman, 2013, s. 6).

Eidelman'ın (2013) belirttiği üzere: “Bu yönetim modelinde bir kararın verilebilmesi ve/veya bir projenin onaylanabilmesi için Waterfront Toronto'nun üç hükümet düzeyinde (Federal Hükümet, Eyalet, Belediye yönetimi) en az on ayrı sekreterlik, departman ya da özel makamla neredeyse günlük teması sürdürmesini gerektirmektedir”.

Bu durum da şirket yöneticilerinin hükümetin farklı düzeylerindeki yetkililerle düzenli ve sağlıklı bir iletişim ve pazarlık sürecine girmelerini gerektirmektedir. Aksi takdirde, bürokrasinin bu kadar derinden işlediği Waterfront Toronto'da, projelerin zamanında ve tam olarak gerçekleştirilebilmesi olası görünmemektedir.

Eidelman'ın (2013) belirttiği üzere, Waterfront Toron'nun başarısı üç ölçüt bağlamında değerlendirilmektedir. “Bunlar: (a) şirketin kamu hedefleri; (b) devlet ortaklarıyla ilişkilerinin sağlığı; (c) hizmet verdiği yerel toplumun beklentileridir” (Eidelman, 2013, s. 9). Geleceğe yönelik büyük vaatlerle kurulan ve kamuda da çeşitli beklentiler yaratan Waterfront Toronto şirketin bu ölçütleri hangi ölçüde karşılayabildiği ise ciddi bir eleştiri konusudur. İlerleyen bölümlerde görüleceği üzere şirket konunun uzmanları tarafından, özellikle giriştiği akıllı şehir projesi bağlamında, şehirde yaşayan öteki paydaşlar, özellikle de vatandaşlarla yeterince saydam ve açık bir iletişim kurmadığı gerekçesiyle yoğun şekilde eleştirilmektedir. Bu durumu Eidelman'ın (2013) çalışması da destekler niteliktedir. Bu araştırmacıya göre (Eidelman, 2013. S. 10);

“Waterfront Toronto, genellikle halkın verdiği sözleri kolayca değerlendirebileceği tutarlı bir orta vadeli kilometre taşları listesinden yoksundur. Web sitesi vizyon ifadeleri ve gösterişli yorumlarla doludur. Ancak şirketin gerçek kamu taahhütlerinin kötüye gitmesi, değişen önceliklerin oluşturduğu yamalı bir görüntüyü ortaya koymaktadır.”

Bunun yanı sıra şirket, taahhüt ettiği işleri genellikle zamanında gerçekleştirememesi nedeniyle de sıkça eleştirilmektedir. Bu durum, daha önce belirtildiği üzere, üçlü yönetim sisteminden kaynaklanmaktadır. Üçlü yönetim sistemi, şirketi derin bir bürokrasi ağına sokmakta ve şirket kamu ortaklarının çatışan politik çıkarları arasında projelerini gerçekleştirmekte zorlanmaktadır.

Deneysel bir proje olarak başlatılan, 20 yıllık bir geçmişe sahip olan ve geleceği bilinmeyen Waterfront Toronto Şirketi, kuruluşunda belirtilen sonlanma tarihine çok kısa bir zaman kala, 2017 yılında hem akademik olarak hem de kamu nezdinde dünya çapında çokça tartışılan bir karar vermiştir. Son yıllarda mahremiyet skandallarıyla sıkça gündeme gelen Google’ın bir alt şirketiyle “Sidewalk Labs” ile canlandırma projelerini yürüttüğü Toronto’nun sahil bölgesinde bir akıllı “mahalle” kurmak üzere sözleşme imzalamıştır.

2.4.2.2. Sidewalk Labs

Projenin tartışmalı öteki ortağı ise 2015 yılında kurulan Google’ın kardeş şirketi Alphabet’e bağlı bir kuruluş olan Sidewalk Labs’tir. Bu sebeple Sidewalk Labs’e ilişkin tartışmalara geçmeden önce kısaca Google’dan ve Alphabet’ten söz etmek yerinde olacaktır.

2.4.2.2.1. Google ve Alphabet

“Google şirketi ilk olarak bir internet arama motoru olarak 1998 yılında Sergey Brin ve Larry Page tarafından 1998 yılında kurulmuştur” (Hosch ve Hall, 2020). Bu sade arama motoru ilerleyen yıllarda verdiği hizmetleri zenginleştirmiş; bu yolla bir yandan bugün bildiğimiz anlamda Yüzey Web’in² büyük bir bölümünü denetleyen bir eşik bekçisi haline gelmiş; öte yandan ise pek çok sıradan kullanıcı için gerçek anlamda internetin kendisi haline

---

² İnternetin sıradan kullanıcının arama motorları aracılığıyla rahatlıkla erişebildiği ve arama motorlarının filtreleyerek kullanıcıların görmesini engelledikleri internet içeriklerinin bir sınıflandırması olan Yüzey Ağ (Surface Web) – Derin Ağ (Deep Web) ayrımı internetin çalışma dinamiklerinin anlaşılması açısından önemli bir kılavuzdur. Buna göre Yüzey Web (Surface Web), ilk tarayıcı 1990 'da icat edildiğinden beri kullanıcıların İnternet tarayıcıları (Google, Bing, Yahoo, vb.) üzerinden herhangi bir ana arama motorunu kullanarak keşfedilebildikleri internet sitelerini, World Wide Web’in bu yolla erişilebilir olan kesimlerini işaret etmektedir (Camilleri, 2018, s. 3).

gelmiştir. Bu anlamda Google, Bilgi Toplumu'nun yeni ekonomik düzeni içerisinde bir tekel, ticari bir dev haline gelmiştir.

Google'ın verdiği hizmetlerin hızlı bir biçimde çeşitlenmesiyle birlikte, 2015 bu hizmetlerin tek çatı altında yönetilmesi amacıyla Alphabet Inc. kurulmuştur. “Şirketin yönetim kurulu başkanı Larry Page'in, şirketin kendi internet sitesinde verdiği tanıma göre Alphabet, en büyüğünü Google'ın oluşturduğu bir şirketler topluluğudur” (Page, 2020). Alphabet'in bünyesi altındaki her bir şirket alfabadeki bir harfi temsil etmektedir. Şirket ismini buradan almaktadır. Alphabet'in bünyesinde 25 şirket bulunmaktadır. Şirketlerin bazıları, bağımsız birimler olarak hizmet vermeye devam ederken, bazıları ise öteki şirketlerin bünyesine dâhil edilmiş ya da projeleri kapatılmıştır. Yine bu şirketlerin bazıları Google ya da Alphabet tarafından başlatılan girişimler iken ötekiler ise (Youtube ve Jigsaw gibi) önceden bağımsız şirketler iken sonradan Google tarafından sindirilmişlerdir.

Pek çok farklı sektöre yönelen Google, bu yolla aslında fiziksel gerçeklikle sanal gerçekliğin ya da fiziksel alanla çevrimiçi alanın kesiştiği yeni bir iş modelinin de başlatıcısı olmuştur. Bu iş modelinin en önemli temsilcilerinden biri de dijital teknolojileri şehircilik ile birleştiren Sidewalk Labs'tir.

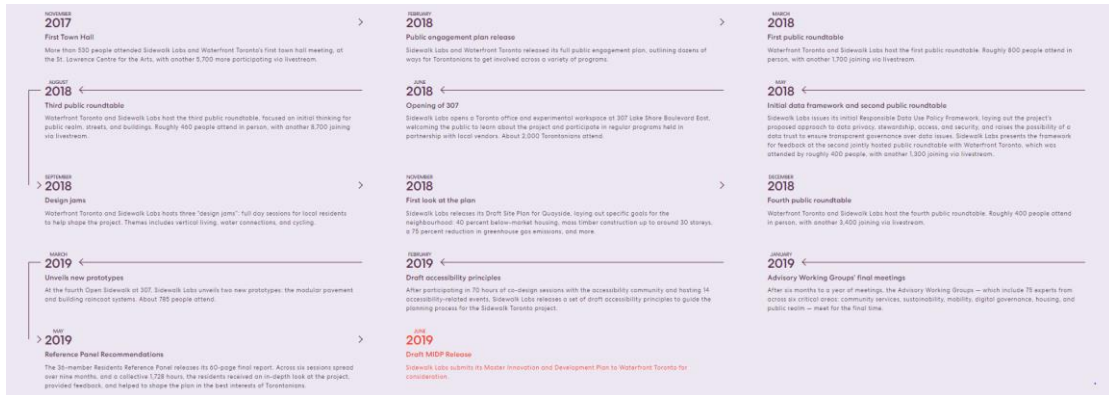
Sidewalk Labs, 2015 yılında Dan Doctoroff tarafından Google bünyesinde kurulmuştur. Daha önce belirtildiği üzere, şirketin temel amacı dijital teknoloji aracılığıyla kentsel yenilik ve gelişmenin sağlanmasıdır. Şirketin merkezi New York'tadır. Ayrıca şirketin, akıllı şehir çalışmaları yürüttüğü Toronto'nun sahil bölgesinde de bir binası bulunmaktadır. Şirket kendi web sitesinde amacını kentsel yaşamı kökten iyileştirmek için ileri görüşlü kentsel tasarımı ve en son teknolojiyi birleştirmek olarak açıklamaktadır (sidewalklabs.com, 2020). Bu bağlamda şirket, 2017 yılında Waterfront Toronto şirketiyle anlaşarak Toronto'nun sahil bölgesinde bir akıllı şehir uygulamasına girişmiştir.

2.4.2.3. Waterfront Toronto ve Sidewalk Labs'ın tartışmalı çocuğu: Sidewalk Toronto ya da Quayside Projesi

2017 yılının ilkbaharında Waterfront Toronto, şehrin, karmaşık kentsel sorunların çözümü için teknolojinin kullanılmasını içeren kentsel bir gelişim modeli geliştirme çabalarını destekleyecek bir Yenilik ve Finansman Ortağı aradığını duyuran bir Teklif Talebi (Request for Proposals- RFP) yayınlamıştır. Gerçekleştirilen uluslararası başvuruların ardından Sidewalk Labs başarılı aday olarak belirlenmiştir (Sidewalk Labs, 2019). Sonrasında aynı senenin Ekim ayında şirket projeyi başlatmıştır.

Projenin başlangıç aşamasında şirket, vatandaşları dâhil ettiği bir süreç başlatmıştır. Süreç 18 aydan uzun sürmüş, araştırmacılardan, devlet kurumlarından, vatandaşlardan ve topluluk liderlerinden aldığı dönütler almıştır (Citizen First, 2020, s. 2). Şirketin kendi web sitesinde belirttiğine göre;

“Bu süreçte halka açık olarak yapılan bilgilendirme toplantılarında 21,000’in üzerinde insanla etkileşime geçilmiş, Vatandaş Referans Paneli üyeleri tarafından gönüllü olarak toplam 1700 saatlik çalışma yapılmış ve topluluklarla 100 saatin üzerinde bir süre ortak tasarlama süreçleri gerçekleştirilmiştir (Sidewalk Labs, 2019). “

Görsel 2. Sidewalk Toronto MIDP geliştirme sürecinde gerçekleştirilen halka açık etkinlikler
Kaynak: <https://www.sidewalktoronto.ca/project-background/>

Şirketin belirttiğine göre, paydaşlardan alınan bu dönütler sonucunda 2019 Haziran’da “Master Innovation Development Plan-MIDP (Temel İyileştirme Geliştirme Planı)” adında projenin ana hatlarını çizen bir metin oluşturulmuştur.

MIDP’de özetle Sidewalk Labs’in, Sidewalk Toronto projesi kapsamında mobilite, kamusal alan, binalar, uygun fiyatlı konutlar, sürdürülebilirlik, sosyal altyapı ve dijital yenilik alanlarında çalışmalar ve iyileştirmeler yapacağı belirtilmekte, oldukça fütüristik ve ütopyacı bir yapılanma vaat edilmektedir.

Görsel 3. Sidewalk Toronto Projesi
Kaynak: <https://www.sidewalktoronto.ca/>

Sidewalk Toronto, Alphabet için bir prototiptir. Şirket, batılı bir ülkede, çok küçük bir alanda olsa bile, böylesi bir projeyi başarıyla uygulamayı başarırса gelecekte dünyanın geri kalanına Google tarzı ve Google yönetiminde bir akıllı şehri pazarlaması daha kolay olacaktır. Öyle ki, Molly Sauter (2018) Toronto’yu “Google’ın kobay faresi olan şehir” olarak nitelemiştir (Sauter, 2018). Ancak projenin 3 yıllık gelişimi göz önünde bulundurulduğunda, sürecin seyrinin tam olarak Sidewalk Labs ve Alphabet yöneticilerinin istediği gibi gitmediği görülmüştür.

Proje başlangıç aşamasında her ne kadar bazıları tarafından yoğun olarak eleştirilse de vatandaşların geneli tarafından ilgiyle ve sevinçle karşılanmıştır. Öyle ki “Kanada

başbakanı Justin Trudeau “projenin bölgeyi yenilik için bir merkez haline dönüştürebileceğini” bile söylemiştir (Canon, 2018). Bu durum da projeye olan ilgiyi iyice arttırmıştır. Fakat bu ilgi zamanla yerini yoğun eleştirilere bırakmış, ünlü mahremiyet uzmanı Ann Caoukian’ın Waterfront Toronto’ya danışmanlık yapan Dijital Strateji Danışma Kurulu’ndan istifa etmesiyle birlikte projeye karşı yoğun bir muhalefet başlamıştır. Ann Cavoukian istifa gerekçesi olarak, “Sidewalk Labs’in, projenin o dönemki halinde sebep olabileceği mahremiyet ve gözetim sorunlarına yönelik olarak sağlıklı bir çözüm üretmeye yanaşmaması olduğunu belirtmiştir” (CBC News, 2018).

Bu durumun sonrasında Waterfront Toronto’nun danışma panelindeki uzmanlardan istifa eden başkaları da olmuştur. Bununla birlikte Twitter’da “#BlockSidewalk” hashtag’i ile başlayan muhalif söylemler büyüyerek projeye karşı, aynı isimli, bir toplumsal harekete dönüşmüştür. Hareket, topluluğu oluşturanların kendi tanımlarıyla şöyle bir yapıya sahiptir (Blocksidewalk, 2020):

“Şehre ve geleceğine derinden bakan yaklaşık 30 kişilik Torontolu bir grup tarafından başlatılmıştır. Hepimizin paylaştığı şey, demokrasinin satılık olmadığı inancıdır. Gruba dâhil olan kişiler arasında: Nasma Ahmed, Sam Burton, April Dunford, Jennifer Evans, JJ Fueser, Milan Gokhale, Melissa Goldstein, Javier Moreno, Saadia Muzaffar, Ana Serrano, Mariana Valverde, Thorben Wieditz, David Murakami Wood ve Bianca Wylie gibi kişiler vardır (*Yazarın notu: Bu kişiler akıllı şehir alanyazınına da katkı sağlayan, alandaki önemli kişilerdir.*). Bugün, düzinelerce kuruluş ve 1000’den fazla Torontolu #BlockSidewalk çağrısına katılmıştır ve dünya çapında Big Tech ile ilgilenen topluluk grupları dayanışma ve desteklerini dile getirmiştir”.

Bianca Wylie gibi önemli toplumsal figürler de ortaya çıkmış ve kamusal olarak proje ortaklarını sorgulamaya başlamışlardır. Sidewalk Toronto’ya karşı ciddi bir mücadele veren Bianca Wylie, teknoloji ve halkın katılımı konusunda ikili bir geçmişe sahiptir ve açık hükümet yapısı savunucusudur. 2014 yılında Toronto Açık Veri Enstitüsü’nü kurmuştur. Köşe yazarı, misafir öğretim görevlisi ve açık hükümet ve kamu sektörü teknoloji politikası üzerine konuşmacı ve Toronto Halk Kütüphanesi Yenilik Konseyi üyesidir (biancawylie.com, 2019). Günümüzde Sidewalk Toronto projesine yönelik muhalefetin simgelerindendir.

Bunu takip eden süreçte, projenin ana hatlarını çizen MIDP'nin de 1500 sayfadan uzun, vatandaşlar tarafından anlaşılması güç teknik bir metin olması ve metinde Sidewalk Labs'in projede başlangıçta sunulandan farklı taleplerde bulunması da projeye olan güveni son derece sarsmıştır. Öyle ki, bu araştırmanın alan çalışmasının yapıldığı dönemde (Ekim 2019) proje ortakları olan Waterfront Toronto ve Sidewalk Labs arasında projenin devam edip etmeyeceğini de içeren bir toplantı gerçekleşmiştir. Ancak, sonuçta taraflar uzlaşmaya varmış ve projenin bir süre daha devam etmesine karar verilmiştir.

Hem bu süreçte hem de sonrasında hem proje hem de projeyi gerçekleştiren Waterfront Toronto ve Sidewalk Labs sıkça eleştirilmeye devam etmiştir. Bu eleştirilerden en temeli, daha önce belirtildiği üzere mahremiyet, veri madenciliği, gözetim ve demokrasi bağlamlarında yapılmaktadır. Bunların yanı sıra, projeye, farklı pek çok konuda eleştiriler de yöneltilmiştir.

Bu eleştirilerden biri de Flynn ve Valverde'nin (2019) Waterfront Toronto'nun proje sürecini başlatma şekline getirdikleri eleştiridir. Yazarlara göre, "Waterfront Toronto, Sidewalk Labs ile anlaşmaya varmış, ancak bir yıla yakın bir süre vatandaşları bu anlaşmadan haberdar etmemiştir" (Flynn ve Valverde, 2019, s.1). Yani aslında, Waterfront Toronto'nun 2017 baharında Sidewalk Labs'in ilgili çağrışı kazandığını duyurmasından; hatta çağrışı yapmasından bile daha önce projenin Sidewalk Labs'e verildiğine ilişkin bir şüphe bulunmaktadır. Bu durum, kamuoyunda şaşkınlıkla karşılanmıştır, çünkü Flynn ve Valverde'nin (2019) belirttiği üzere, bu, şirketin alışılmış açık iletişim süreçlerine ve verdiği kararlara vatandaşları dâhil etme süreçlerine aykırı bir olaydır. Buna karşın proje başlangıçta kamuoyu tarafından büyük bir ilgi ve hatta sevinçle karşılanmıştır. Waterfront Toronto, bu süreçte yararlanmak ve daha demokratik bir süreç yürütmek amacıyla bir "dijital strateji danışma paneli" kurmuştur. Bu panel içerisinde, akademisyenler, kamu çalışanları, avukatlar, özel sektör temsilcileri ve alanla ilgili olarak tanınmış figürler yer almaktadır. "Ancak panelin çalışmaları gerçekleşen istifalar ve bazı toplumsal grupların ve uzmanların panelin işini yapmak konusunda yeterli uzmanlığa sahip olmadığı konusundaki şikayetleriyle biraz gölgelenmiştir" (Flynn ve Valverde, 2019, s.1).

Sidewalk Toronto Projesine ilişkin bir başka eleştirisi yine Flynn ve Valverde tarafından yapılmıştır. Yazarlara göre, “Waterfront Toronto, araziye kalkınma için hazırlama ve tedarik sürecini yönetme konusunda önemli uzmanlığa sahiptir. Ancak 'akıllı şehirler', veri toplama, sensörler ve dijital ekonomi politikaları konusunda herhangi bir uzmanlığa sahip değildir” (Flynn ve Valverde, 2019, s.1).

Bu durum şirketi, bir akıllı şehir geliştirme konusunda anlaşma imzaladığı partneri Sidewalk Labs karşısında ciddi bir şekilde dezavantajlı konuma düşürmektedir. Konuya ilişkin yorum yapan kişiler, bu durumu açıklarken, Waterfront Toronto'nun Sidewalk Labs karşısındaki durumunu David'in Goliath karşısındaki durumuna benzetmektedirler.³ “Ortakların ilişkisindeki asimetri her düzeyde mevcuttur: finansal olarak, dijital bilgiyle ilgili olarak ve yasal güçler açısından” (Flynn ve Valverde, 2019, s.1). Aslında bu asimetri projenin tartışılmalı hale gelmesinin de başlıca nedenidir.

Bunların yanı sıra, anlaşmanın duyurulmasından günümüze, Toronto'nun maddi anlamda büyük değere sahip bu bölgesinde bir akıllı şehir uygulama fırsatını ve kontratını elde etmiş olan Sidewalk Labs, vatandaşlara hem web sitesinde yayınlamakta olduğu görseller üzerinden pek çok teknolojiyi ve yeni mimari özelliklerle yeni bir fiziksel kamusal alanı biçimsel olarak betimlemekte; hem de kamusal alanın niteliklerinin sadece biçimsel olarak değil, toplumsal, ekonomik ve siyasal olarak iyileştirileceğine yönelik bir vaadi de sunmaktadır. Aslında projenin ve Waterfront Toronto- Sidewalk Labs ortaklığının eleştirildiği önemli biri de budur. Side Labs, web sitesi, sosyal medya ve geleneksel medya

---

³ David and Goliath ya da Türkçeleştirilmiş haliyle “Davut ve Golyat” İncil’de, Samuel 17 isimli metinde, yer alan dini bir hikayedir. Hikaye, İsrail’li bir genç olan David’in, Filistinli dev Goliath’a karşı vermiş olduğu mücadeleyi konu almaktadır (biblestudytools.com). Sidewalk Toronto Projesi de bazı akademisyenler tarafından bu hikayeye benzetilmektedir. Projenin kamuyu temsil eden ortağı ve projeye muhalefet eden diğer gruplar, kendilerine göre finansal, teknolojik yeterlilik ve diğer her açıdan adaletsiz bir biçimde üstün ve güçlü bir dijital dev olan Google’a karşı haklarını ve -kimilerine göre özgürlüklerini- korumaya çalışmaktadırlar.

üzerinden paylaştığı iletilerle ütopyik bir şehir yapılanmasının resmini çizmekte, ancak hem kurulacak olan bu ütopyanın olabilecek olan dezavantajlarından hiç söz etmemektedir; hem de 2 yılı aşkın bir süredir ortaya somut bir çıktı koyamamıştır. “Öte yandan Waterfront Toronto ise süreç boyunca genel olarak pasif kalmıştır” (Flynn ve Valverde, 2019, s.4).

Projeye bir başka önemli eleştiri de ekonomik bağlamda yapılmıştır. Sauter’e (2018) göre;

“Bu proje benzeri Kanada’da yapılan Amerika temelli yatırımlar genelde başarısız olmakta ve arkasında hem fiziksel hem de ekonomik olarak bir yıkıntı bırakmaktadır. Bununla birlikte, böylesi projeler Kanada ekonomik ortamlarını Amerikanlaştırmakta ve Kanada sermayesini ve işgücünü tüketmektedir.”

Bu bağlamda projeye ilişkin olarak, neden Kanadalı firmaların değil de bir Amerikan firmasının böyle büyük bir projenin yürütücüsü olarak belirlendiği de sıklıkla sorgulanmaktadır.

Projeye ilişkin bir endişe de projenin uygulanması için seçilen bölgeyle ilişkilidir. Projenin, Bill Gates’in Arizona, Belmont’ta akıllı şehir uygulaması yapmak için seçtiği boş alanın aksine, “ek maliyetlerden kaçınmak için kentsel bir alanda gerçekleştiriliyor olması lojistik, kentsel doku ve var olan pazarın zarar görmesi gibi tehlikeleri de beraberinde getirmektedir” (Sauter, 2018).

Ekonomik bağlamdaki bir başka eleştiri de kamusal alanlarda bilgi teknolojilerinin kamuya hizmet sağlayan altyapıların kullanımına yönelik karar verme süreçlerinde kamu ve özel sektör aktörlerinin ortaklığının gerçekten önemli olduğunu kabul etmekle birlikte; “özel sektörün ve kamunun akıllı şehirlerden beklentilerinin ve çıkarlarının birbirinde farklı olduğunun unutulmaması gerektiği üzerinedir” (Flynn ve Valverde, 2019, s.4). Buradan doğabilecek bir çatışma hem gerçekleştirilen projeye hem de projenin gerçekleştirildiği şehrin ekonomik, toplumsal ve demokratik dokusuna ciddi zarar verebilecek bir potansiyeli beraberinde getirmektedir. Nitekim, Sidewalk Toronto Projesi, görünene göre, tam olarak bu konuda bir kaos ortamına neden olmuştur. Bir yanda, projeye muhalefet eden kesimin

savunduğu vatandaşların hak, özgürlük ve değeri; bir yanda hem Waterfront Toronto'nun bir şirket olarak hem de şirket içerisinde temsilcileri bulunan kamusal yönetimin ayrı ayrı çıkarları ve beklentileri, öte yanda ise ticari bir dev olan Alphabet ve Sidewalk Labs'in geleceğe dönük amaçları arasında proje artık umuttan çok endişe ve korku getiren bir hale gelmiştir. Vatandaşların ve uzmanların proje hakkındaki endişeleri ve korkuları ise Sidewalk Labs'in 2019'da projeye ilgili olarak yayınladığı Ana Yenilik Geliştirme Planı (Master Innovation Development Plan-MIDP)" ile perçinlenmiştir.

2.4.2.4. Ana Yenilik Geliştirme Planı (Master Innovation Development Plan-MIDP)

MIDP, proje ortaklarından Sidewalk Labs'in RFP'yi kazanmasının ardından Toronto'nun Quayside bölgesinde uygulamayı planladığı akıllı şehir projesini ayrıntılarıyla anlattığı 1523 sayfalık rapordur. Rapor, projenin web sitesinde kamuoyuyla paylaşılmıştır. Rapor, toplamda 4 cilt ve 8 bölümden oluşmaktadır. Raporun, projenin web sitesinde erişilebildiği kadarıyla kapsamı ve ilgili ciltleri şu şekildedir (Sidewalk Toronto, 2020):

- MIDP Cilt 1: Planlara Giriş ve Bölüm 1 – Quayside
- MIDP Cilt 1- Bölüm 2: Nehir Bölgesi (River District)
- MIDP Cilt 1- Bölüm 3: Ekonomik Gelişme
- MIDP Cilt 2: Kentsel Yeniliklere Giriş
- MIDP Cilt 2- Bölüm 1: Hareketlilik
- MIDP Cilt 2- Bölüm 2: Kamusal Alan
- MIDP Cilt 2- Bölüm 3: Binalar ve Evler
- MIDP Cilt 2- Bölüm 4: Sürdürülebilirlik
- MIDP Cilt 2- Bölüm 5: Dijital Yenilikler
- MIDP Cilt 3: Ortaklıklar
- MIDP Cilt 0: Değerlendirme

MIDP Raporu önemli ölçüde projenin şehirde yaratacağı fiziksel dönüşümler ve altyapının sağlayacağı olanaklar üzerine yoğunlaşmıştır. Projenin demokratik süreçleri nasıl etkileyeceği, dönüştüreceği ve projenin uygulanması sürecinde kamuoyu katılımından nasıl yararlanıldığı ve yararlanılacağına ise hem raporda her bölümün sonunda bulunan "Kamuoyu

Katılımı” isimli bölümlerde hem de Vatandaş Katılımı Strateji Raporu isimli sonradan hazırlanan bir raporda yer vermiştir.

Bu bağlamda, MIDP’nin oluşturulma sürecinin kendi içerisindeki tarihselliğine bakmak yerinde olacaktır. Şirketin belirttiği üzere, MIDP, kentte çeşitli danışmanlık etkinliklerine katılan sakinler, araştırmacılar, topluluk liderleri ve devlet kurumlarından gelen girdilerle şekillenmiştir. 18 ay boyunca, on binlerce Torontolu ile projeyi birbirine bağlamak için toplam 13 farklı program geliştirilmiştir (VKSR, 2019, s. 11).

Ana planın oluşturulması aşaması kamu istişaresine geleneksel yaklaşımlar tipik olarak bir geliştiriciyle çalışan bir belediye ya da danışman ekibi tarafından düzenlenen dört istişare etkinliğini içerir ve konut sakinlerini önerilen kalkınma alanı çevresinde en az 120 metre etki alanına girmeye odaklanır. Bu olaylar genellikle aşağıdaki alanlara yoğunlaşır:

- Fırsatların ve sorunların belirlenmesi
- Seçenek geliştirme
- Taslak planın incelenmesi
- Nihai planın sunumu

Şirket de planın oluşturulması sürecinde bu adımları takip etmiş ve 2019 yılında nihai planı kamuoyuna sunmuştur. Şirket bu süreçte MIDP’nin açıklanmasından önce ve sonra, 2018 ve 2019 yılları boyunca bir dizi halka açık katılım toplantısı düzenlenmiştir. Aşağıda, Toronto Yarın (Sidewalk Toronto) teklifinin oluşturulmasında yararlanılan kamu katılım sürecinin önemli anlarının ve bileşenlerinin kısa bir özeti Vatandaş Katılımı Strateji Raporu’nda açıklandığı kadarıyla bulunmaktadır (VKSR, 2019):

- “Kasım 2017- Birinci Belediye Toplantısı: Sidewalk Toronto projesinin St. Lawrence Sanat Merkezi’ndeki ilk belediye binası toplantısına 530’den fazla kişi canlı olarak, 5700 kişi ise canlı yayın aracılığıyla katıldı. Bu etkinliğin amacı, Sidewalk Labs’i topluma tanıtmak, projeye ilişkin süreci taslak haline getirmek ve topluluk katılım planının gelişimini başlatmak için topluluğun beklentilerini, isteklerini ve endişelerini erkenden öğrenmekti.
- Şubat 2018- Kamu Katılımı Planının Sunulması ve İlk Mahalle Toplantısı: Sidewalk Toronto ekibi, halka açık tam katılım planını yayınlarken Torontoluların çeşitli programlarda yer alması için

onlarca yolu özetledi. Kamu Katılımı Planı ilk belediye binası toplantısı ve paydaşlarla yapılan erken dönem görüşmeleriyle şekillendirildi.

Sidewalk Labs ilk sunumunu doğu sahildeki yerel sakinler için bir mahalle toplantısında yaptı. Mahalle toplantısı sunumları, sakinlerin gelişim planları hakkında daha fazla bilgi edinmelerine, sorular sormasına ve fikirlerini paylaşmalarına yardımcı olmayı amaçladı.

- Mart 2018- İlk Halka Açık Yuvarlak Masa Toplantısı (First Public Roundtable): Waterfront Toronto ve Sidewalk Labs halka açık ilk yuvarlak masa toplantısına ev sahipliği yaptı. Kabaca 800 kişi bu toplantıya şahsen katıldı ve 1700 kişi de canlı yayın aracılığıyla katıldı. İlk halk toplantısının amacı, projeye bir yönlendirme sağlamak, vizyonu paylaşmak, iş akışlarını tanıtmak ve Toronto sakinlerinin ilk bakış açılarını duymaktı.
- Mayıs 2018- İlk Veri Çerçevesi ve İkinci Halka Açık Yuvarlak Masa Toplantısı: Sidewalk Labs, ilk Sorumlu Veri Kullanımı Politika Çerçevesini yayınlamaya projenin veri gizliliği, yönetim, erişim ve güvenlik yaklaşımını ortaya koydu ve bağımsız bir kuruluşun veri sorunları üzerinde şeffaf yönetim sağlama olasılığını artırdı. Sidewalk Labs, ortaya çıkan düşünceleri ve geribildirimleri toplayarak planlama sürecini şekillendirmek için tasarlanan ikinci halka açık yuvarlak masa toplantısında geribildirimler sonucunda belirlediği noktaları vurguladı: Sorumlu veri kullanımı, hareketlilik ve uygun fiyatlı konut. Toplantıya yaklaşık 400 kişi şahsen katıldı ve 1300 kişi de canlı yayın aracılığıyla katıldı.
- Haziran 2018- 307'nin açılışı: Sidewalk Labs, 307 Lake Shore Boulevard East'de bir Toronto ofisi, deneysel çalışma alanı ve halk merkezi açtı. Yıl boyunca 307, Kaldırım Toronto projesi hakkında daha fazla bilgi edinmek için sakinleri, sanatçıları ve yenilikçileri çeken açık oturumlara ve özel etkinliklere ev sahipliği yaptı, çeşitli kentsel yenilikler hakkında erken keşiflerde bulundu ve geribildirim kartları ve personelle görüşmeler yoluyla değerli geribildirimler sağladı. Açılışından bu yana, haftada en az bir gün halka açıldı, 16.000'den fazla insanı ağırladı ve istişare ve keşif için dinamik ve özgün bir mekan yaratmaya devam ediyor.
- Ağustos 2018- Üçüncü Halka Açık Toplantı: Waterfront Toronto ve Sidewalk Labs üçüncü halk toplantısına ev sahipliği yaptı. Toplantıya 460 kişi kişisel olarak ve 8700 kişi de canlı yayın aracılığıyla katıldı. Bu toplantı, özellikle kamusal alan, sokaklar ve binalar etrafında ortaya çıkan düşünce ve geribildirimleri toplayarak planlama sürecini şekillendirmek için tasarlanmıştır.
- Eylül 2018- Tasarım Noktaları (Design Jams): Waterfront Toronto dikey yaşam, su bağlantıları ve bisiklete binme konusunda üç "tasarım sıkışmasına" ev sahipliği yaptı. Oturumlar, kamusal alan ve konut geliştirme için tasarım olasılıkları üzerine daha fazla araştırma ve inceleme yapmak üzere tasarlandı. Kasıtlı olarak daha büyük yuvarlak masa toplantılarından farklı olarak, tasarım sıkışmaları, daha küçük bir topluluk üyesinin, kentimizin geleceğini nasıl daha iyi hale getireceğine ilişkin çeşitli

fikir ve seslerle zenginleştirilmiş daha odaklanmış, etkileşimli konuşmalar yapabilmemesini sağlamak için ayarlanmıştır.

- Eylül 2018- Şehir Sakinleri Referans Paneli Ara Raporu: Üye Sakinler Referans Paneli, Quayside projesinin izlemesi ve ele alması gerektiğine inandığı bir dizi ilke ve meseleyi dile getiren ara raporunu yayınladı. Panel, geniş bir temsili Torontolu grubunun Quayside planını şekillendirme ve kentsel yaşama daha sağlıklı, daha kapsayıcı ve sürdürülebilir bir yaklaşım hayal etme şansına sahip olmasını sağlamak için oluşturuldu. Yaklaşık 400 gönüllü arasından 36 bölge sakinleri panele hizmet etmek üzere rastgele seçildi. Ara rapor sırasında panel, dört tam günlük oturum için bir araya geldi.
- Kasım 2018-Fellows Programı Nihai Raporu ve Öneriler: Program, yapılar ve barınma, hareketlilik, kamu politikası ve yönetim, veriler, tasarım, kamusal alanlar ve olanaklar üzerine 27 tavsiyeyle nihai raporlarını yayınladı. Fellows Programı, 19 ila 24 yaşları arasındaki 12 erken kariyer Torontolunun Kuzey Amerika ve Avrupa'daki şehirlere seyahat etmeleri ve kıyıdaki canlanma ve teknolojinin kullanımı hakkında bilgi edinmeleri için bir fırsat olarak tasarlandı. Bursiyerler, Toronto'nun her yerinden bir dizi bakış açısı, beceri ve eğitim geçmişini temsil ediyordu. Katılımcılar, öğrendiklerini sentezlediler ve raporları, Sidewalk Labs'ın planlama ekiplerini doğrudan etkiledi.
- Kasım 2018- Taslak Plana İlk Bakış: Sidewalk Labs, Quayside için Taslak Site Planını yayınlamak mahalle için belirli hedefler belirledi: pazarın yüzde 40'ı altında konut, 30 kata kadar kütle ahşap inşaat, sera gazı emisyonlarında yüzde 75 azalma ve daha fazlası.
- Aralık 2018- Dördüncü Halka Açık Toplantı: Waterfront Toronto ve Sidewalk Labs 4. Halka açık toplantıya ev sahipliği yaptı. Toplantıya yaklaşık 400 kişi şahsen katıldı ve 3400 kişi de canlı yayın aracılığıyla toplantıyı takip etti. Bu tam günlük toplantı, ortaya çıkan düşünce hakkında geribildirim toplayarak planlama sürecini bilgilendirmek için tasarlanmıştır, özellikle: Quayside alan planlaması ve taşımacılık planlaması taslağı; sosyal altyapı ve konut satın alınabilirliği; dijital yönetim; ve sürdürülebilirlik...
- Ocak 2019- Danışma Gruplarının Son Toplantıları: Altı aydan bir yıla kadar olan toplantılardan sonra, altı kritik alandan (toplum hizmetleri, sürdürülebilir ve iklim dayalı gelişim, hareketlilik, dijital yönetim, barınma ve kamusal alan) 75 uzmanı içeren Danışma Çalışma Grupları son kez bir araya geldi. Gruplar, projenin varsayımlarına ve planlarına meydan okumak ve bunları geliştirmek için toplandı. Ayrıca, proje personeli işletme, akademik, kar amacı gütmeyen ve kurumsal sektörlere ortak erişim de dâhil olmak üzere yüzlerce bire bir ya da küçük grup toplantıları düzenledi.
- Şubat 2019- Taslak Erişilebilirlik İlkeleri: Erişilebilirlik topluluğuyla 70 saatlik ortak tasarım oturumlarına katıldıktan ve erişilebilirlikle ilgili 14 etkinliğe ev sahipliği yaptıktan sonra Sidewalk Labs, Sidewalk Toronto projesinin planlama sürecine rehberlik etmek için bir dizi taslak erişilebilirlik ilkesi yayınladı.

- Mayıs 2019- Referans Paneli Önerileri: 36 üyeli Sakinler Referans Paneli 60 sayfalık nihai raporunu yayınladı. 9 Aya yayılan ve toplamda 1728 saat süren seanslar boyunca, bölge sakinleri Sidewalk Toronto projesine derinlemesine baktılar, geribildirim sağladılar ve planın Torontoluların yararına şekillenmesine yardımcı oldular.”

MIDP, her ne kadar önerinin vatandaşların katılımıyla yapıldığını vurgulasa da ana planın yayınlanmasının ardından, hem belgenin çok hacimli ve teknik olması, hem de Sidewalk Labs’ın bazı taleplerinin vatandaşların taleplerini tam olarak yansıtmaması ve bunlara benzer başka sebeplerle proje etrafında şüpheli bir hava oluşmuş ve proje hem vatandaşlardan hem de uzmanlardan yoğun bir biçimde eleştiriler almaya başlamıştır. Sidewalk Labs, projeyi savunmak, kamuoyunda oluşan bu endişe ve korkuları gidermek ve projenin devamlılığını sağlamak için tıpkı daha önce sözü edilen akıllı şehir projelerinin yaptığı gibi bir dijital strateji raporu oluşturmuştur. Bu raporun adı “Sidewalk Toronto Projesi için Vatandaş Katılım Katılımı Strateji Raporu”dur (Public Participation Strategy Report for the Sidewalk Toronto Project).

2.4.2.5. Sidewalk Toronto Projesi için Vatandaş Katılım Katılımı Strateji Raporu

Sidewalk Labs, 42 sayfalık bu raporla birlikte hem projenin uygulanmaya başladığı 2017 tarihinden itibaren kamuoyunun projeye dâhil edilmesi için yaptıkları çalışmaları, hem de projenin bundan sonraki aşamalarında vatandaş katılımını geliştirmek için neler yapacaklarını anlatmışlardır.

Belge, bu tez çalışmasının “Bulgular” bölümünde ayrıntılarıyla incelenmiş olmakla birlikte özetle şunlardan söz etmektedir (PPSR, 2019):

Öncelikle rapor, şirketin kendi rızasıyla düzenlenmemiştir. Şirket raporu, Waterfront Toronto’nun 21 Kasım 2018 tarihinde yapılan halka açık bir sunumda belirttiği halka açık katılım için “Uygulama Gereksinimleri Seti”nde yapılmasının zorunlu olduğunun belirtilmesi üzerine, bu talebe yanıt vermek üzere tasarladığını belirtmiştir (PPSR, 2019, s.5).

Bununla birlikte raporda şirket, kamunun projeye katılım süreçlerini 6 temel ilkeye dayanarak gerçekleştirdiklerini belirtmektedir: “Dâhil etme, yaratıcılık, öğrenme, ilişki kurma, eşitlik ve oyun” (VKSR, 2019, s.8).

Böyle bir raporun yayınlanması konusunda şirketin çok yavaş hareket ettiğini ve oldukça geç kaldığını söylemek ve şirketi bu anlamda eleştirmek olanaklıdır. Nitekim proje 2017 yılında duyurulmasına karşın şirket bu raporu iki yıl sonra Kasım 2019’da, projenin duyurulmasından 2 yıl sonra ve iptal edilmesinden sadece 8 ay önce yayınlamıştır. Bir anlamda bu belge şirketin geçen iki yıl zarfında kendilerine yöneltilen eleştirilere karşı bir savunma niteliği taşımaktadır. Belge bu nedenle, araştırmanın bulgular bölümünde, şirketin söz hakkına yer vermek amacıyla kullanılmıştır.

Özetle Sidewalk Toronto ya da öteki adıyla Quayside Projesi, geleceğe yönelik pek çok şey vaat etmekle ve bu bağlamda pek çok kişiyi heyecanlandırmakla birlikte proje ortaklarına duyulan güvensizlik ve hem demokraside hem de şehrin dokusunda yaratabileceği ekonomik ve sosyal yozlaşma sebebiyle eleştirilmektedir. Bu bağlamda, bu çalışma projeyi savunan, eleştiren uzmanların, vatandaşların ve proje ortaklarının; kısacası projeye ilişkili paydaşların düşüncelerinin bir değerlendirmesini sunmaktadır.

Sözü edilen rapor ve ana planla birlikte aslında şirket bir anlamda kurmayı vadettiği kamusal alanın sınırlarını çizmiştir. Bu bağlamda kamusal alan tartışmalarının değerlendirilmesi, şirketin yarattığı kurgunun daha anlaşılır olması açısından önemli görünmektedir.

2.5. Habermas Bağlamında Kamusal Alan, İletişimsel Eylem ve Akıllı Şehir Tartışmaları

Alman düşün adamı Jurgen Habermas, kamusal alan tanımlamasıyla ve bireylerin kamusal alanlarda var olabilmek için gerçekleştirdikleri eylemlere yönelik çalışmalarıyla oldukça önemli bir yol göstericidir. Yazarın, 1962 yılında yazdığı “Kamusallığın Yapısal Dönüşümü” ve 1981 yılında yazdığı “İletişimsel Eylem Kuramı” isimli eserler Habermas’tan

sonra gelen pek çok araştırmacı için yol gösterici olmuştur. Habermas bu eserlerinde bir yandan var olanı eleştirirken; öte yandan da olması gerekenin idealini ortaya koymuştur. Bir idea olarak akıllı şehirler de kendilerinden önceki pek çok dönüşüm ve teknoloji gibi, insanlara kamusal alanın ve bu alanlarda gerçekleştirilmesi olası pek çok eylemin ideal olanaklarını sunması açısından aslında özünde oldukça “Habermasçı” söylem barındırmaktadırlar. Bu söylemlerin geçerliği ve gerçekliği her zaman tartışmaya açıktır, ancak bu gerçekliğin tartışılması ve araştırılması için her iki söylemin birbiriyle ne kadar uyum sağladığı göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bağlamda, bu çalışma da Habermas’ın söylemlerini takip ederek ve bunları akıllı şehirlerin söylemleriyle karşılaştırarak bu duruma ilişkin gerçekliğin ne olduğunu ve böylesi ideal söylemlerin gerçekleştirilebilirliğine ilişkin bir tartışma yapmaktadır. Bunun için ilk olarak kamusal alanın ne olduğuna ve Habermas’ın bu konudaki söylemlerine bakmak yerinde olacaktır.

2.5.1. Kamusal alan tanımı, konuya ilişkin teorik tartışmalar

Kamusal alanlar geçmişten günümüze insanların siyasal, ekonomik ve sosyal eylemlerini toplu olarak gerçekleştirdikleri önemli alanlar olarak değişik biçimlerde de olsa var olmaktadır. Bununla birlikte kamusal alan toplumsal katılımın tartışılması anlamında, katılım eyleminin gerçekleştiği yer olması bakımından, önem arz etmektedir. Ancak bu kadar önemli bir kavram olmasına karşın, kavramın tanımı net olarak yapılamamakta ve kapsamı sıklıkla tartışmaya açılmaktadır. Örneğin, Özgür’ün (2017) belirttiği üzere “‘kamusal’ nitelemesi kimi durumda herkese (tüm kamuya) açık, herkesi (tüm kamuyu) ilgilendiren, ‘özel’ olanın karşıtı anlamında kullanılırken, kimi durumda da devlete ait olan hatta resmi anlamında kullanılabilir” (Özgür, 2017, s. 81). Jacobs ve Madanipour ise kamusal alanları “insanların ücretsiz erişebildiği açık alanlar” olarak tanımlamaktadır (Uzgören ve Erdönmez, 2017, s. 44).

Bu tanımların yanı sıra kamusal alan kavramının politik eylemleri çağrıştıran bir tımsı da vardır. Kavram sadece vatandaşların sosyalleştiği ya da kamu hizmetlerinden yararlandıkları yerleri değil; aynı zamanda vatandaşların ve öteki kesimlerin politika

yaptıkları bir alanı da betimlemektedir. “Bu anlamda “kamusal alanın politik işlevi her kesimden insanı demokrasi, özgürlük, eşitlik ve adalet için bir arada tutmasıdır”” (Uzgören ve Erdönmez, 2017, s. 44). Kamusal alan politik işlevi bağlamında ele alındığında alanın kendisi ve demokrasi olgusu arasında bir bağın var olduğu görülmektedir. Özgür’ün (2017) belirttiği üzere bu bağ iki yönlüdür: “Öncelikle kamusal alanlar demokratik eylemlerin gerçekleştirilebilmesi için gerekli fiziksel mekanı sağlamaktadırlar; bununla birlikte, bu alanlar sayesinde vatandaşlar görünür olmakta, aleni hale gelmekte, meşrulaşmakta ve demokratik ortamın bir parçasını oluşturmaktadır” (Özgür, 2017, s. 84). Eğer, fiziksel ya da sanal olsun, kamusal alanlar olmasaydı, farklı toplumsal kesimlerin bir araya gelmesi de olanaklı olmayacaktı. Bu da günümüzdeki anlamıyla demokrasinin asla tam anlamıyla gelişemeyeceği anlamına gelmektedir.

Kamusal alanın bu çok anlamlılığı ve kavramı tamamen açıklayabilecek bir tekil tanımın bulunmaması gibi nedenler, kavramın daha doğru anlaşılabilmesi için hem farklı teorisyenlerin kavram hakkında ne düşündüğünden söz edilmesi hem de kavramın tarihsel olarak nasıl bir gelişim gösterdiğinin anlatılması yerinde bir karar olacaktır. Bu bağlamda öncelikle, kavramın teorik altyapısından söz etmek amacıyla bazı ünlü düşünürlerin “kamusal alan” hakkındaki fikirleri tartışmaya açılmıştır.

Kamusal alan tartışmaları Jürgen Habermas ile başlayıp, Hannah Arendt’e ve Richard Sennet’e uzanan bir teorik uzamda, siyasal, ekonomik ve toplumsal çerçevelerde gerçekleştirilmektedir.

Bu düşünürlerden, kavramı eleştirel bir bağlamda ele alan, Sennet kamusal alanı en basit haliyle, birbirine yabancı olan insanların buluştukları yerler olarak tanımlamaktadır. Bununla birlikte “Sennett (2010), kentsel mekânı bir kamusal mekânlar bütünü, kentsel toplumu da dışa dönük, farklılıklarla beslenen, çeşitlilik içinde yaşayan ve türdeş olmayan bir toplum olarak algılamaktadır” (Özgür, 2017, s. 82). Sennet, Kamusal insanın çöküşü adlı eserinde, kamusal alanın kitle kültürüyle birlikte nasıl değişime uğradığını anlatmaktadır. Yazar, “kitlesele üretim ve buna bağlı olarak kitlesele tüketimin bir ürünü olan mağazaların doğuşuyla birlikte kamusal alan deneyimlerinin alışveriş odaklı, daha yoğun fakat daha az

sosyal bir hale geldiğini” (Sennett 2010, s. 190) belirtmektedir. Bunun yanı sıra Sennett, kitle kültürünün bir başka ürünü olan kitle medyasının da kamusal alan üzerindeki etkilerini yine eleştirel bir bağlamda tartışmıştır. Yazarın belirttiği üzere (Sennett 2010, s. 364);

“Kitle iletişim araçları vatandaşların toplumsal olaylar üzerindeki bilgilerini sürekli arttırmakta ve onların bu bilgiyi kullanarak toplumsal eyleme geçmelerini engellemektedir; bu bağlamda yine yazarın belirttiği üzere bireyler topluma ilişkin daha fazla şey görmekte ancak daha az etkileşime geçmektedirler.”

Bu noktada aslında kitle medyasının hem kamu krizlerini sürekli yeniden üretme yoluyla normalleştirdiği hem de kamusal alanda vatandaşların eyleme geçmesini engellediği söylenebilir. Richard Sennett bunlar ve bunlara benzeyen başka pek çok örnekle birlikte, aslında kamusal eylemlerin geçirdiği dönüşümü ve insanların geleneksel anlamdaki kamusal eylemlerden gittikçe koparak nasıl sosyal varlık olma niteliklerini yitirdiklerini anlatmaktadır.

Kamusal alanla ilgili fikirleri alanyazında önemli bir yer tutan bir başka düşünür ise Hannah Arendt'tir. Arendt, kamusal alanı kamu özgürlüğüyle bir arada ele almaktadır. “Düşünüre göre eyleyerek ve konuşarak kamusal alanda tezahür etmek ve bu tezahür alanının koşulu olan insani çoğulluk, kamusalın en temel kavramlarıdır” (Uzgören ve Erdönmez, 2017, s. 43). Bu bağlamda Arendt “kamu özgürlük ancak kamuyla birlikte var olabilir demektir” (Arendt, 1990, s. 31). Düşünüre göre “kamusal alan pek çok kişi tarafından paylaşılan, insanları ayıran ve birleştiren, kendini her bireye farklı gösteren ve anlaşılabilir olan bir alandır” (Arendt, 2005, s. 128). Arendt bu ortak kamusal alanın ortaya çıkış biçimleriyle ilgili olarak ise şöyle demektedir (Arendt, 2005, s. 128): “Bu ortak kamusal alanlar ancak pek çok insanın bu kamusal alan hakkında konuşabildiği ve fikirlerini ve bakış açılarını birbirleriyle paylaşabildikleri ve tartışabildikleri ölçüde var olabilirler ve bu da ancak insanların birbirleriyle olan konuşma özgürlüklerinde ortaya çıkar.”

Arendt gibi kamusal alanın temelini toplumsal iletişime dayandıran bir başka ünlü düşünür de Jürgen Habermas'tır. Yazarın hem kamusal alan tartışmalarında hem de iletişim alanyazınında son derece önemli bir yeri vardır.

“Frankfurt Okulu’nun son temsilcisi olan Habermas, kamusalılığı hem tarihsel hem de normatif bir kategori olarak ele almış; hem kamu, kamusalılık, kamuoyu, kamusal alan gibi kavramların tarihsel dönüşümünü değerlendirmiş, hem de iletişimsel eylem teorisi ile iletişime dayanan yeni bir kamusal alan modeli üzerine düşüncelerini ifade etmiştir” (Odabaş, 2018, s. 2055).

Habermas (1991) Kamusalılığın yapısal dönüşümü isimli eserinde kamusal alanın tarihsel gelişimini ve değişimini tartışmaya açmış; burjuvazinin gelişiyile birlikte kamusal alanın nasıl bir dönüşüm geçirdiğini tartışmış ve eleştirmiştir. 13. yüzyılda uzun mesafeli ticaretle birlikte ortaya çıkan pazar yerlerinden, 17. yüzyılda kamusal alan etkinliklerinin (tiyatro, konser gibi) burjuvaziye özel, kapalı kapılar arkasına çekilmesine, 18. yüzyılda gazetelerin ortaya çıkmasıyla birlikte gücünü ticaretten alan ilk kuşak burjuvazinin yerini daha entelektüel ve bilgiyle haşır neşir olan (gazeteciler, profesörler, askerler vb.) yeni nesil bir burjuvaziye bırakmasına, bu entel burjuvazinin buluşma yerleri olarak kahvehanelerin açılmasına, 19. yüzyılda liberalizm ile burjuva kamusalılığının sarsılmasına ve ortadan kaybolmaya başlamasına uzanan geniş bir tarihsel izlekte kamusal alanın tarihsel serüvenini anlatmıştır. Bunu yaparken de kavramı sosyoloji, ekonomi, siyaset gibi farklı başlıklara ayırarak çalışmıştır.

Habermas’ın bakış açısından gerçekleştirilen bir okumayla kamusal alan; “bir araya gelmiş bireylerin kamusal akıl yürüterek ortak yarara ilişkin konular hakkında toplanabildiği ve kısıtlanmamış tarzda konuşabildiği bir alandır” (Hekimoğlu, 2018, s. 546). Bu alanlarda, bir iletişimsel eylemde bulunan vatandaşlar ve kamusal alanın öteki bütün paydaşlarıyla ortak noktada buluşmak üzere eşitler olarak karşılaşırlar. Bu da onlara, yaşadıkları şehre ilişkin karar verme süreçlerine katılma ve toplum olarak ortak geleceklerini şekillendirme fırsatı verir. Düşünürün kamusal alan betimlemesi özünde iletişimseldir. Bu bağlamda aslında Arendt’in kamusal alan betimlemesiyle benzer nitelikler göstermektedir. Tıpkı Arendt’teki gibi, Habermas’ta da “kamusal alan tartışma, fikir oluşturma ve beyan etmek için bir iletişim ortamı oluşturması niteliği dolayısıyla, demokratik kurumların ve demokratik olgunluğun oluşmasıyla da birlikte değerlendirilmektedir” (Özgür, 2017, s. 81).

Dolayısıyla kamusal alan dendiğinde ortaya bazı kavramlar çıkmaktadır. Özgür (2017) bu kavramları şu şekilde sıralamaktadır: “serbestçe tartışabilme, düşüncelerini ifade edebilme özgürlüğü ve kamuoyu oluşturmak için toplanma ve örgütlenme hakkından oluşan temel insan hak ve özgürlükleri” (Özgür, 2017, s. 81). Bu bağlamda Habermas’ın kamusal alan anlayışı iletişimsel eyleme ve ortak akla dayalıdır. Onun için otoritenin kaynağı, kamuoyunun açık uçlu, konuşmasından ve tartışmasından doğan fikir birliğidir. Bu tartışma ortamına bütün vatandaşlar eşitler olarak katılabilmeli ve demokratik haklarını kullanabilmek adına eyleme geçebilmelidirler. Ancak bu durum, içerisinde bulunduğumuz ötekileştirmenin ve sınıf çatışmalarının oldukça yoğun yaşandığı mevcut koşullarda ne kadar başarılabilir; bu tartışmalı bir konudur.

Özetle bakıldığında, Odabaş’ın (2018) bu konuda söyledikleri Habermas’ın kamusal alan tanımlamasını oldukça öz bir biçimde açıklıyor görünmektedir. Odabaş konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir (Odabaş, 2018, s. 2055):

“Habermas, kamusallığı hem tarihsel hem de normatif bir kategori olarak ele almış; hem kamu, kamusallık, kamuoyu, kamusal alan gibi kavramların tarihsel dönüşümünü değerlendirmiş, hem de iletişimsel eylem teorisi ile iletişime dayanan yeni bir kamusal alan modeli üzerine düşüncelerini ifade etmiştir.

Kamusal alanın daha net ve açık bir şekilde anlaşılabilmesi için bu temel teorik bakış açılarının yanı sıra, kavramın tarihsel olarak yaşadığı dönüşüm ve dijital teknolojilerin baskın iletişim ve üretim aracı olarak yer aldığı günümüzde bu dijitalleşmenin kamusal alan nosyonunu nasıl etkilediğinin de üzerinde durulması gerekmektedir.

2.5.2. Kamusal alanın tarihsel gelişimi üzerine gerçekleştirilen tartışmalar

Ortak konuşma ve müzakere alanları olarak kamusal alanların tarihi, ilk çağdan günümüze çeşme başlarından pazar yerlerine, meydanlardan kamusal tartışmanın yapıldığı kiliseler gibi kapalı alanlara, kitle iletişim araçlarından yeni medya ortamlarına uzanan bir gelişim süreci izlemektedir.

Vatandaşların iletişime geçtikleri çeşme başları ya da aynı zamanda seyyahlık yapan tüccarların öteki şehirlerden getirdikleri haberleri paylaştıkları insanların gündelik olarak kolaylıkla karşılaşma olanağı bulabildikleri, herkese açık buluşma yerlerini kamusal alanın ilk örnekleri olarak kabul etmek olasıdır. Ancak politik anlamda, vatandaşlar ve yöneticilerin iletişime geçerek, toplumsal kararlar tartışmaları gerçekleştirdikleri ve önemli kararlar etrafında uzlaşmaya çalıştıkları kamusal alanların ilk örnekleri olarak ise Antik Yunan agoralarını⁴ ve Roma dönemi forumlarını⁵ göstermek daha yerinde olacaktır. Nitekim “Helenistik kamusal alan, sorunların konuşularak çözüldüğü, karar verme mekanizmasındaki temel kodun tartışma olduğu, siyasal kararlar almaya muktedir özgür ve yurttaş bireylerin yer aldığı siyasal bir alandır” (Odabaş, 2018, s. 2052). Burada görüldüğü üzere özellikle Roma’da kamusal alan siyasal bağlamla eş tutulmaktadır. Bu anlamda, kamusal alanlar daha kontrollü ve insanların tesadüfen değil, bir amaç uğruna bir araya geldikleri alanları işaret etmektedir. Bununla birlikte Odabaş’ın (2018) belirttiği üzere; “Roma’da nüfusun artması ve kentsel yaşam üzerine odaklanmasıyla birlikte toplumsal etkinliğin devamı ve kent mekânının sürekliliği bağlamında kamusal kullanım için kapalı mekânlar inşa edilmeye başlanmıştır” (Odabaş, 2018, s. 2053). Böylelikle ilk kez kamusal iç mekanlardan söz etmek olanaklı hale gelmiştir ve iç mekânın “özel alan” ile bir tutulması durumu ortadan kalkmıştır.

Ortaçağ’a gelindiğinde, kamusal alan fikrinin ciddi bir değişime uğradığı görülmektedir. Dönemin en önemli kamusal alanları olan kiliseler ve meydanlar, mutlak bir biçimde otoritenin kontrolündedir ve toplumsal tartışmaların ve müzakerelerin yapıldığı yerler olarak değil, otoritenin vatandaşları bilgilendirme, yönlendirme ve cezalandırma gibi bazı rollerini icra ettiği yerler haline gelmişlerdir. Başka bir deyişle kamusal alan, devlete ait

---

⁴ Yunan klasik devrinde, sitenin yönetim, politika ve ticaret işlerini konuşmak için halkın toplandığı alan, halk meydanı (TDK,2020).

⁵ Eski Romalılar zamanında, Roma’da ve diğer şehirlerde kamu işlerini konuşmak için halkın toplandığı alan (TDK,2020)

olanı da nitelemesi bağlamında, siyasal otoritenin kendini gerçekleştirdiği ve meşru kıldığı yer haline gelmiştir. Bir başka önemli kamusal alan olan pazar yerlerinin işlevi daha ise ekonomik olmakla sınırlanmıştır.

Orta Çağ'da merkezi otoritenin gücünü simgeleyen kamusal alanların bu işlevi Habermas'ın da (1991) tartıştığı üzere burjuva sınıfının yükselişiyle birlikte ciddi yapısal dönüşümlere uğramıştır.

“18. yüzyıl Avrupa'sında yaşanan rejim değişiklikleri, devlet ve toplum ilişkisinin yeniden yapılandırılmasıyla devletin asli görevleri arasında sayılan eğitim, sağlık gibi birtakım etkinliklerin kuruluşlara devredilmesi, dünya ekonomisindeki değişimlerle serbest piyasa koşullarının oluşması, toplumsal hareketlerin ivme kazanması gibi nedenlerle Aydınlanmanın argümanlarına bağlı kalınan bu dönemde kamusal alan yine akıl çerçevesine yerleştirilmiştir” (Odabaş, 2018, s. 2053).

Böylece derebeylerinin ve kilisenin yarattığı demokratik yoksunluğun altından yükselen burjuva sınıfının toplumsal alışkanlıkları bağlamında yeni bir kamusal alan anlayışı doğmuştur. “Burjuva kamusal alanının işlevinin böyle bir yorumu ise “kamuoyu” kavramında somutluk kazanmıştır” (Habermas, 1991, s. 89). Bu kavramla birlikte vatandaşların toplumsal dönüşümdeki fikirleri yeniden önem kazanmaya başlamıştır. Ancak, burada unutulmaması gereken nokta, Habermas'ın da belirttiği üzere, bu dönemde, yeni kamusal alanlar olan müzelerde, tiyatrolarda, konserlerde buluşan “büyük” halkın esasında sosyal kökeninde “burjuva” olduğudur (Habermas, 1991, s. 43). Bu bağlamda kamusal alan her ne kadar eski özgürlükçü yapısına bir dönüş yaşamış gibi görünse de esasında günümüzde “özel sektör” olarak tanımladığımız grubun tarihi kökenlerinin dayandığı burjuva sınıfının da dâhil olduğu, ekonomi temelli, yeni bir sınıf çatışmasının öne açılmıştır.

Tarihsel olarak bakıldığında, kamusal alanın karıştığı bir başka önemli kavşak da kitle iletişim araçlarının baskın iletişim ortamları haline gelmesidir. Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmaya başlaması kamusal alan üzerinde çok önemli etkiler yaratmıştır. Öncelikle bu gelişmeyle bir anlamda, kamusal alan fiziksel sınırlarından ve köklerinden bağımsızlaşmış ve daha “sanal” bir kimliğe bürünmüştür. Kitle iletişim araçları yoluyla, güç sahipleri, artık bireylere özel alan içerisinde de erişebilir hale gelmiştir. Bununla birlikte bu

araçların sahipliği hükümetlerde ve sermaye sahiplerindedir ve bu durum da bu grupların kamusal alanı diledikleri gibi yönetebilmeleri ve kamuoyunu istedikleri yönde yönlendirebilmeleri için uygun şekilde donatmıştır. Nitekim Habermas'ın bakış açısından yola çıkan Odabaş'ın da (2018) açıklamaları bu bakış açısını desteklemektedir. Yazarın belirttiği üzere (Odabaş, 2018, s. 2056):

“Bu yapılanmada temel sorun medyanın belli sermayedarların elinde olması, mülkiyet sahiplerinin otorite ile olan ilişkilerinin düzenlenmesinde aracı işlevi görmesi, dahası sunulanın kamu düşüncesi olarak lanse edilmesidir. Bu yapısal düzende siyasal iktidarın hesap vermesi gereken kamu, medya sahiplerinin sözde temsiline rıza göstermek zorunda bırakılmakta, hatta birer izleyiciye dönüşmektedir. Böylece kamusal alan devlet ve toplum arasında yeni bir alan haline gelmiştir.”

Her ne kadar vatandaşlar bu araçlar üzerinden kurulan kamusal alana okuyucu/izleyici mektupları ve telefonları gibi araçları kullanarak dâhil olabilseler de bu dâhil olma durumu ancak otoritenin kontrolünde temsili bir şekilde gerçekleşmektedir; çünkü kitle medyası tamamen devletin ve sermayedarların kontrolü altındadır ve vatandaşların bu yeni kamusal alanda temsil edilebilmeleri, eşik bekçilerinin süzgecinden geçtikleri ölçüde olanaklı olmaktadır; bu da önemli bir sansürü beraberinde getirmektedir. Bununla birlikte, vatandaşlara yönelik herhangi bir sansür olmasa bile, vatandaşlar toplumsal bilgiyi ve haberleri yine bu eşik bekçilerinin süzgecinden geçebildiği ölçüde edinebilmektedirler. Bu durum da güç sahiplerine vatandaşlarla istedikleri bilgiyi paylaşma, istediklerini paylaşmama şansı vermekte ve kamuoyu bu şekilde şekillendirilmektedir. Bu bağlamda, kamusal alan bir şekilde, tıpkı orta çağ Avrupası'nda olduğu gibi büyük ölçüde otoritenin temsil edildiği, kamuoyunun zayıflatıldığı sözde demokratik bir alana dönüşmektedir. Kamuoyunun dışlandığı bu yeni kamusal alan, sermaye sahipleri ve siyasal otoritenin toplumsal hegemonyayı kendi istedikleri doğrultuda oluşturabilmek için mücadele ettikleri bir çatışma alanına dönüşmüştür. Vatandaşların, bu alandaki rolleri ise tamamen pasif alıcılara indirgenmiştir.

Bilginin bir metaya dönüştüğü ve kamusal alanların da bu metanın rızanın yeniden üretimi için bir tüketim alanı haline geldiği bu dönemde, kamuoyunu bir şeylerin

değişebileceği yönünde heyecanlandırıcı yepyeni bir gelişme yaşanmıştır. Bu gelişme, 1967’de DARPA aracılığıyla üretilen ve duyurulan ARPANET’in yani İnternet’in icadıdır. İnternet teknolojisiyle yaşanan dönüşüm kamusal alanın yaşadığı dönüşümlerin belki de en önemlisidir çünkü bu teknolojiyle birlikte yaşanan sanallaşma kitle iletişim araçlarının sebep olduğu sanallaşmanın ötesindedir. Artık, iletişim teknolojileri üzerinden oluşan kamuoyu sadece siyasal yöneticilerin ve sermayedarların gündemine göre şekillenmemektedir. Artık vatandaşların, ağa bağlanabilen dijital aygıtlar aracılığıyla, kendi gündemlerini görece bağımsız bir şekilde tartışma, bu gündemi yöneticilere sunma ve hatta dayatma olanakları bulunmaktadır. Başka bir deyişle, artık bağımsız bir kamuoyunun önü açılmıştır ya da en azından beklentiler bu yönde gelişmiştir. İnternet’in bu beklentilerin ne kadarını karşıladığı bir yana, artık kamusal alanın pek çok çatışmasının çevrimiçi ortamlara taşındığı ve bu alanda yeni ve çok güçlü aktörler olarak temel kazanç malzemeleri veri olan uluslararası dijital şirketler de çok güçlü bir şekilde kamusal alana girmişlerdir. Bu da beraberinde pek çok yeni tartışmayı getirmiştir.

2.5.3. Kamusal alanın dijital dönüşümü ve yeni kamusal alanlar olarak akıllı şehirler

Kamusal alan, doğası gereği, bir iletişim ortamını, aracını nitelemektedir. Tarihsel örnekleri üzerinden değerlendirildiğinde kamusal alan, bir yandan vatandaşların bir araya gelerek iletişimsel eylemde buldukları halka açık -fiziksel ya da sanal- her türlü forum ortamına işaret ederken; öte yandan da kitlesel ya da değil vatandaşların başka bireylerle düşüncelerini paylaşmalarına aracılık eden her türlü iletişim aracını ifade etmektedir. Bu bağlamda, örneğin geçmişten günümüze kamusal eylemin ve iletişimin gerçekleştirildiği ortamlar olmaları açısından “meydanlar” kamusal alanın en klasik tanımına karşılık gelmektedirler. Öte yandan da kitle iletişimin gelişmesiyle birlikte, kitle iletişim araçları da vatandaşların okuyucu/izleyici mektupları, telefon bağlantıları gibi yollarla fikirlerini toplumun geri kalanına iletme şansı buldukları kamusal alanlar olarak kendilerini göstermişlerdir. Tarihsel olarak bakıldığında da kamusal alanların o dönemin baskın iletişim teknolojileri ve ortamlarındaki evrimle birlikte dönüşüme uğradıkları görülmektedir. Bu bağlamda akıllı şehirlerin tarihsel evrimi, kitle iletişim araçlarının yarattığı dönüşümle son

bulmamıştır. İnternet teknolojisi de kamusal alanın bu dönüşümünde oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Öyle ki, kamusal alanların dijitalleşmeye başlaması aslında akıllı şehirler ideasından çok daha önce, İnternet'in yaygınlaşmaya başlamasıyla birlikte gerçekleşmiştir denilebilir.

İnternet'in kamusal alanlar üzerindeki dönüştürücü etkisi oldukça önemlidir. Habermas'ın kamusal alan tanımlaması, bu alanın herkesçe erişilebilir olması gerektiği şeklindedir. Ancak pek çok açıdan tartışılan burjuva kamusal alan modeli bu yönüyle de eleştirilmiştir çünkü “Habermas'ın bu savının olgusal olarak gerçekleşmemiş olduğu bilinmektedir” (Hekimoğlu, 2018, s. 546). Bu bağlamda iletişim teknolojileri geliştikçe ve insanlara iletişimin yeni yollarını ve iletişim kurma biçimlerinin yeni olanaklarını sağladıkça kamusal alanın Habermas'ın idealize ettiği doğrultuda bir değişim gösterebileceği yönünde bir inanç oluşmuştur. Bu durumun en net örneğini, 1966-67 yıllarında ARPANET'in geliştirilip, sonrasında kamu paylaşımına açılmasıyla bireylerin yaşamına giren İnternet'e yüklenen büyük anlam ve bu teknolojinin yaratması umut edilen büyük değişimler gösterilebilir.

İnternet'in yaygınlaşmaya başlamasıyla konuyla ilgilenen araştırmacılar bu teknolojiye demokratik alanlar olması bağlamında öyle büyük anlamlar atfetmişlerdir ki, İnternet'i bütün bireylere açık bir 'bilgi agorası' (Branscaomb, 1994) olarak nitelemeye varan açıklamalarda bulunmuşlardı. Fakat aradan geçen zaman, İnternet'in özgürlükçü ve eşitlikçi yeni bir kamusal alan olduğu yönündeki inançları sarsan birçok gelişmeyi de beraberinde getirmiştir. Teknolojiye erişimde ve teknolojiyi sağlıklı bir şekilde kullanmak için gerekli yeterliklere sahip olma konusunda bireyler arasındaki eşitsizliklere dayalı “sayısal uçurumun” gittikçe derinleşmesi, devletlerin sansür ve gözetim mekanizmalarıyla birlikte etkisinin bu alanda da gittikçe hissedilmeye başlaması ve Google, Facebook gibi dijital devlerin bu alanı tekelleştirmeye başlaması araştırmacıların ve vatandaşların İnternet'e yönelik gittikçe daha eleştirel bir pozisyon almalarına neden olmuştur.

2000'li yıllara gelindiğinde ise, kamusal alanlarla ilgili olarak yeni bir fikir ortaya çıkmıştır. Kamusal alan fiziksel nitelikleriyle sanal niteliklerini bir araya getiren bu yeni fikir

akıllı şehirlerdir. Akıllı şehir projeleri her ne kadar şehrin fiziksel kapasitesinden kaynaklanan bir takım çevresel ve ekonomik sorunların çözümüne yönelik teknoloji uygulamaları vaadiyle yola çıkmış olsalar da aynı zamanda kamusal alanın fiziksel yapısını ve vatandaşların bu kamusal alanlardaki iletişim pratiklerini de değiştirmektedirler. Bu anlamda bu projelere birtakım demokratik misyonlar da yüklenmektedir. Yüklenen bu misyonlar iki yönlüdür: bir yanda bu yeni kamusal alanların şehirlerdeki demokratik süreçleri besleyeceğine ve geliştireceğine yönelik bir inanç varken; öte yanda ise kullanılan dijital teknolojilerin çok uluslu şirketlere ve baskıcı hükümetlere hizmet edeceğine, böylece var olan demokratik kurumların altını oyacağına yönelik bir endişe hali bulunmaktadır.

Fiziksel olanı ve sanal olanı bir araya getirmesi anlamında akıllı şehirler sadece yeni bir kamusal alan modelini değil; ama aynı zamanda yeni bir iş modelini de tanımlamaktadır. Google ve Microsoft gibi temel iş alanları İnternet olan birçok şirket, akıllı şehir yatırımlarıyla, artık fiziksel dünyada iş yapabilme kapasitelerini de arttırmaya çalışmaktadırlar. Böylelikle artık küresel piyasalar bu firmaların var olan şehirleri dijitalleştirme ve/veya kendilerine tahsis edilen kamu arazilerinde sıfırdan dijital şehirler yaratma amacıyla yarattıkları yeni rekabet ortamı çerçevesinde şekillenmeye başlamıştır. Bu yeni rekabet ortamının temel ham maddesi ve para birimi ise petrol ya da dolar değil; “veri” olmaktadır. Bu bağlamda, akıllı şehirler, kamusal alanlar kavramıyla bir arada düşünüldüğünde geleceğe yönelik birçok fırsatı ve tehlikeyi içinde barındırmaktadır. Artık tartışılması gereken sadece bu kamusal alanlara kimlerin erişimi olduğu ya da toplumun ne kadarlık bir kesimini kapsadığı değil; kamusal olana ilişkin verinin kimler tarafından nasıl toplanacağı, yönetileceği, depolanacağı ve kullanılacağıdır. Bu anlamda bu yeni kapitalist aktörler vatandaşları kamusal alana daha fazla dâhil etmeye, eğer bunu yapamıyorlarsa da dijital teknolojiler aracılığıyla kamusal alanın özel alanı daha işgal etmesine çalışmaktadırlar. Öyle gününüyor ki, dijital ekonomide artık hammaddenin toplandığı yerler madenler ya da ormanlar değil, kamusal alanın kendisidir. Temel hammadde kaynağı ise kamusal alanda eyleyen vatandaşlardır.

Bununla birlikte, daha önce belirtildiği üzere, demokrasi ve kamusal alan kavramları, birbirine sıkı sıkıya bağlıdır çünkü en basit bağlamda kamusal alanlar aktörlerin demokratik eylemleri gerçekleştirdikleri alanları betimlemektedirler. Bu bağlamda, akıllı şehir söylemi üzerinden geliştirilen bir kamusal alan algısı, akıllı şehirlerin demokratik vaatleri de göz önünde bulundurulduğunda oldukça büyük bir öneme sahiptir.

Özetle ele alındığında kamusal alan bir yandan demokratik süreçlerin yürütülmesi için herkese açık olan ideal iletişim alanlarını, öte yandan ise içerisinde bütün sınıfsal çelişkileri ve çatışmaları barındıran bir toplumsal savaşın gerçekleştiği alanları nitelendirmektedir. Bu bağlamda, pek çok disiplin ve düşünce okulu tarafından farklı şekillerde tanımlanan kavram, sosyal bilimler açısından bakıldığında ise vatandaşların iletişim kurdukları ve toplumsal bir varlık olarak varlıklarını sürdürdükleri özel alanın dışında kalan yerleri ifade etmektedir denilebilir. Bu bağlamda Odabaş (2018) kavramı “demokrasi tartışmalarının merkezinde yer alan kamusal alan kavramı, bütün vatandaşların erişim hakkına sahip olduğu, kamuyla ilgili işlerin görüşülüp tartışıldığı ve nihayetinde kamuoyunun şekillendiği bir alanı ifade etmektedir” (Odabaş, 2018, s. 2052) şeklinde tanımlamaktadır.

Kamusal mekanların demokratik vaatlerini yerine getirebilmeleri için sahip olmaları gereken en önemli özellik herkes tarafından erişilebilir olması ve bunu talep eden ya da buna ihtiyaç duyan bütün vatandaşların eşitler olarak kamusal alanlarda var olabilmeleri ve kamuyu ilgilendiren konularda fikirlerini özgürce dile getirebilmeleridir. Buna duyulan ihtiyaç ve ideal bir kamusal alan betimlemesi tarih boyunca Platon’un “Devlet”inden Thomas Moore’un “Ütopya”sına kadar pek çok eserde kendine yer bulmuş ve toplumlar kamusal alanda yaşanan her değişimle birlikte oluşan yeni formlara bu fikrin yeni temsilcisi olma misyonunu yüklemişlerdir. İletişim bilimleri açısından bakıldığında, her insanın fikirlerini özgürce dile getirebileceğine inanılan İnternet teknolojisi etrafında gerçekleştirilen tartışmalar bu durumun önemli bir örneğidir. Ancak İnternet’in kamusal kullanıma açılmasının üzerinden geçen 30 yılı aşkın süre göstermiştir ki süreç vatandaşların istediği yönde gelişmemiştir. Hükümetler ve uluslararası şirketler, bu yeni kamusal alanı tıpkı daha

önceki kamusal alanlara yaptıkları gibi kendi ihtiyaçları ve istekleri doğrultusunda yönlendirmeye başlamışlardır. Bu da bu yeni kamusal alanın daha yeni ve şiddetli toplumsal çatışmalar için bir savaş alanı haline gelmesine neden olmuştur.

2000'li yılların ilk çeyreğinin sonuna yaklaştığımız şu günlerde ise ideal kamusal alan misyonu yeni bir toplumsal oluşuma, “akıllı şehirler” teknolojisine yüklenmeye çalışılmaktadır. Ancak henüz gerçek anlamda fiziksel bir uygulaması bulunmamasına karşın, veri yönetimi ve mahremiyetten gözetime uzanan bir yelpazede yarattığı pek çok çelişki nedeniyle, bu yeni ütopyanın potansiyel olarak içerisinde barındırdığı distopik olasılıklar etrafında vatandaşlar, hükümetler ve özel sektör arasında şiddeti giderek artan çatışmalar çoktan başlamıştır. Bu durum, akıllı şehirleri sadece bir söylem olarak kalma tehlikesiyle karşı karşıya bırakırken; uygulamaların yaşama geçirilme ihtimali ise toplumlara bilinmeyen bir geleceğin korkutucu gölgesiyle karşı karşıya bırakmaktadır.

2.6. İletişimsel Eylem Kuramı ve Akıllı Şehirlerde Karar Verme Süreçleri

Yeni kamusal alanlar olarak akıllı şehirlerin işlevini sürdürmesinin temelinde başarılı bir iletişim sürecinin yürütülmesi yatmaktadır. Bu süreç, “nesnelerin interneti” (IoT) kapsamında, şehrin teknolojik dokusunu oluşturan akıllı aygıtlar ve ağlar arasındaki iletişimi kapsadığı gibi akıllı şehirlerde yaşayan vatandaşların kendi içlerindeki, şehirlerdeki kurumlarla ve şehir yönetimiyle iletişimlerini de kapsamaktadır. Bunlardan ilkinin, trafik ve park sistemleri, enerji sistemleri, atık temizleme sistemleri gibi öteki sistemlerin bir arada çalışmasını sağlayan ağların kurulmasına yönelik olan ve çoğunlukla yapay zekaya dayalı iletişim sistemleri olarak sıralamak olanaklıdır. Bu sistemlerde iletişim, daha çok teknolojik altyapının ileri bir mühendislik çalışmasıyla örülmesine dayalıdır. İkinci iletişim biçimi ise akıllı şehirlerde yaşayan paydaşların ördüğü toplumsal, siyasal ve ekonomik ağların sürdürülebilir olmasına dayalıdır.

Bu ağların etkili bir biçimde oluşturulabilmesi ve yürütülebilmesinin temelinde ise yine büyük orada teknolojik altyapıya dayanan ancak teknik olmanın ötesinde sosyal bir iletişimin varlığı yatmaktadır. Bu sebeple, akıllı şehirlerde bireylerin gerçek anlamda akıllı

vatandaşlar olarak kabul edilebilmeleri için sürekli olarak bir iletişimsel eylem içerisinde olmaları gerekmektedir. İletişimsel eylem Alman düşün insanı Jürgen Habermas tarafından ortaya atılan bir kuramdır. Habermas, “Konuşmak dünyayı değiştirmeye başlamak” demekte ve bu idealist ve onarıcı ereği iletişimsel eylemle birleştirmektedir” (Yıldırım, 2012, s. 203).

İletişimsel eylemin temelinde “toplumsal uzlaşma” yatmaktadır. Buna göre iletişim sürecinin başarılı olabilmesi için bu sürece dâhil olan aktörlerin daha sürecin başından uzlaşmaya niyetli olmaları gerekmektedir. Habermas kuramını “batılı toplumların iç ilişkilerinin sosyal devlet uzlaşması temelinde kararlaştırılmasına, giderek artan sosyal, psikolojik ve kültürel maliyetlere yanıt vermeye yönelik yazılmış bir üst kuramsal çalışma (Habermas,2001, s. 20)” olarak tanımlamaktadır. Akıllı şehirlerin günümüzde geldikleri nokta ve geleceğe yönelik olarak vaat ettikleri düşünüldüğünde, bu sosyal yapıların sosyal devlet uzlaşmasına en elverişli yapılar olduklarını söylemek olanaklıdır. Bu nedenle de akıllı şehirlerin Habermas’ın bakış açısından değerlendirilmesi gerek var olan duruma gerekse geleceğe ilişkin önemli bilgi sağlayacaktır.

Akıllı şehirlerde iletişimsel eylem kitlesel olmamakla beraber, şehirlerin iddiaları gereği eylemin çapı bütün şehri kapsamaktadır ve büyük ölçüde sayısal ağlar üzerinden işlemektedir. Bu nedenle bu şehirlerde yaşayan vatandaşların, ‘konuşmak’, ‘uzlaşmak’ amacıyla iletişimsel eylemde bulunabilmeleri için bu iletişim ağlarını etkin bir şekilde kullanabilmeleri, ‘sayısal vatandaşlık becerilerine’ sahip olmaları gerekmektedir. Mike Ribble (2011) “Digital Citizenship in Schools: Nine Elements All Students Should Know (2. Edition) isimli çalışmasında sayısal vatandaşlığın gerçekleşebilmesi için gerekli 9 bileşeni “Sayısal Erişim”, “Sayısal Görgü”, “Sayısal İletişim”, “Sayısal Hukuk” “Sayısal Ticaret”, “Sayısal Okuryazarlıklar”, “Sayısal Haklar ve Sorumluluklar”, “Sayısal Sağlık” ve “Sayısal Güvenlik” olarak sıralamıştır (Ribble, 2011). Daha sonra Kızılhan (2016) tarafından bu yeterliklerle donanımsal anlamda “teknoloji kullanım becerileri” de dâhil edilmiştir (Kızılhan, 2016, s. 35). Bu çalışmada vatandaşların bir iletişimsel eylem olarak karar verme

süreçlerine eşitler olarak dâhil olabilmeleri için bu becerilere sahip olmalarının gerçekte ne kadar gerekli olacağı da ele alınacak konulardan biridir.

İletişimsel eylem, dil ve eylem yetisi bulunan en az iki öznenin kişilerarası ilişkisinde oluşan, eylem planlarını ve etkileşimlerini görüş birliğine ulaşmak amacıyla uygun bir şekilde koordine ederek gerçekleştirdikleri anlaşma arayışına ilişkindir. Burada anahtar kavram olan yorumlama, durum tanımlamalarının görüş birliğine uygun olarak yapıldığı tartışma sürecidir. Habermas'a göre (Habermas 2001, s. 122);

“Sadece iletişimsel eylem modeli, dili daraltılmamış bir anlaşma modeli olarak varsaymakta, burada konuşucu ve dinleyici ortak durum tanımlamaları hakkında görüşebilmek için önceden yorumlanmış yasama evrenlerinin ufkundan, es zamanlı olarak, nesnel, sosyal ve öznel dünyada bir şeyle ilişki kurmaktadır. Bu yorumlamacı dil tasarımı, biçimsel bir pragmatik kurma yolundaki çeşitli çabaların temelinde yatmaktadır.”

Habermas, İletişimsel Eylem Kuramı kapsamının içinde, dilin tüm işlevlerinin eşit ölçüde göz önünde bulunduğunu söylemektedir.

Habermas'ın İletişimsel Eylem Kuramı'nın hareket noktası, modern dünyadaki aklın bireysel ve yararcı niteliğinin, bu bireysellikten kurtarılarak toplumsal anlamda bir ortak iyi etrafında temellenen ve ortak akla yönelen bir kolektif niteliğe dönüşümüdür. İletişimsel eylem, ben merkezli olmayan ve bireylerin kendi çıkarlarının yerine kolektif çıkarları önemseyen eylemlerdir. Burada Habermas, karşılıklı iletişimde bulunan en az iki öznenin, sözlü ve sözsüz bir genel iletişim kavrayışıyla birlikte, bu öznelerin daha başlangıçtan itibaren bir uzlaşma sonucuna varmaya yönelik bir mental ve eylemsel potansiyel içerisinde olabilme durumları ve bu eylemin bir karşılıklı anlama, anlaşma ve uzlaşma temelinde çözümlenerek noktalandığı bir süreci açıklamaktadır. Bireyin kolektif çıkarları önemsemesi, sonuç olarak kendi çıkarıdır ve bu nedenle akılcı düşünme, aynı zamanda evrensel ahlaki değerlerin oluşmasını olanaklı kılmaktadır. İlkeli ve tartışmaya açık bir akılcılaştırma önemlidir ve akılcılaştırmanın yalnızca hesaplı kitaplı bir amaca ulaşmak olarak görülmesi Habermas tarafından eleştirilmektedir. İnsanların gündelik yaşamlarındaki maruz kaldığı ideolojik

tahakkümü ortadan kaldırmak Habermas'ın ele aldığı başka bir önemli sorunsaldır. Modern toplumdaki bu engellenme, tüm toplumların zehridir. Bu zehrin panzehri ise, iletişimsel aklın akılcılaştırılması ve araçsal aklın reddinden geçmektedir. Bu tahakkümün ortadan kaldırılmasıyla modernleşme sürecinde de iyileşme olabilecektir.

Habermas'ın İletişimsel eylem kuramı, argümantasyon, söylem etiği, ideal söz toplulukları, anlaşma, sanal katılımcı gibi çok çeşitli kavramlar arasında bir bağlantı kurmayı gerektirmektedir. Bu kuramda, aklın ve bilimin mitleştirilmesi, pozitivism ve Marksizm'e yönelik eleştirilere yer verilmekte, kültürel yapıların temel alındığı bir üst yapı kavrayışı ön plana çıkarılmaktadır Modernizmi tümünden reddetmeyen fakat onun dönüştürülmesini önemli bulan Habermas, bireylere içkin olan uzlaşma sürecinin iletişimsel eylemle bireylere hatırlatılmasının bir yöntemi olarak sunulmaktadır. Bu doğrultuda bireylerin başlangıç noktasında kurdukları iletişimin, iletişimin sonunda bir uzlaşma, anlaşmayı getireceğini bilerek bu sürece başlamaları olanaklı olabilecektir." Kuramın en temel katkısı da modernizmin sunduğu özgürleşme ve disiplin altına alınma ikilemini çözümleyici bir araç olarak iletişimsel eylemi önermektir (Yıldırım, 2012).

İletişimsel Eylem Kuramı bağlamında ele alındığında dikkat edilmesi gereken bir başka önemli konu ise yaşam dünyası ve sistem dünyasıdır. "Yaşam dünyası Habermas'ın kuramında; bilgi, gelenekler ve alışkanlıkların meydana geldiği günlük yaşam boyutunu ve bu boyut sayesinde özneler arasındaki fikir birliğini meydana getiren sosyal süreçleri ifade eder" (Coles, 1992, s. 76). Yıldırım'ın belirttiği üzere (Yıldırım, 2012, s. 205);

"Yaşam dünyası Habermas'a göre iletişimsel eylemin kültürel ufkuna işaret etmektedir çünkü yaşama evreni sayesinde anlaşmaya yönelmiş konuşucu ve dinleyici, kültürel olarak önceden yorumlanmış bir dünyanın anlam çerçevesini birlikte kullanabilmektedirler. "Böylece taraflar, teorik ve ideal bir dile değil, ellerinin altında her zaman birlikte yararlanabilecekleri, kültürel olarak oluşturulmuş ortak bir bilgi stokunun rehberliğine başvurabilmektedirler."

Habermas'a göre, "yaşam dünyası, bireylerin nesnel, öznel ve sosyal dünyada bulunan bir şey hakkında tartışmaları ve bir uzlaşmaya ulaştıkları süreçlerin ufkunu

oluşturmaktadır” (Habermas, 2001, 159). Toplumsal sistemler; “sembolik bir yapısı olan yaşam dünyaları olarak” görülmektedir. Bu bakımdan toplum, yaşam dünyası ve sistem olarak iki paradigmanın, yarışmayan ve işlevsel birliği aranmaması gereken, bağlı yapılarıdır. Yaşam dünyası bu bileşkede, kültürün, sembollerin, anlamın, kişiliğin –ki her biri iletişimin temelini oluşturur- alanıdır. Toplum Habermas için eş zamanlı olarak sistem ve yaşama evreni biçiminde kavranmalıdır.

İletişimsel eylemin rasyonalitesi, iradi şekilde oluşturulan kolektif özneler üzerinden hem bu özneleri, hem söylem tiplerini ve de toplumsal üretimin mimarı olarak yaşam dünyasının eksen bilgisini ve normlarını oluşturmaktadır. “İdeal söz toplulukları”, bu iletişimsel ‘topluluğun’ katılımcıları olarak müzakereye varmak üzere bu rasyonelliği kuran, kumanda eden ve üreten öznedir. Habermas, yaşam dünyası ve sistem dünyası kavramlarını işlevsel ya da birbirlerine belli olguları kanıtlama çabasında olmayan, bir yapı içerisinde eşzamanlı olarak var olan şekliyle ele almayı önemsemektedir. “Yaşam dünyası, iletişimsel edimleri tamamlayan ve ortak öznellik içinde harekete geçirilen dil ve kültür alanıdır” (Timur, 2008, s. 177). Habermas’a göre, toplumdaki her bireyin günlük pratiklerini içeren ve çoğunlukla akılcılığın değil, duygusal ve yüz yüze ilişkilerin egemen olduğu bir yaşam dünyası ile, bürokrasinin, akılcılığın ve rasyonel ilişkilerin egemen olduğu bir sistemler dünyası birbiriyle etkileşim halindedir. Yaşam dünyasında iletişimsel akıl ve iletişimsel eylem söz konusu iken, sistem dünyasında araçsal akıl ve araçsal eylem ön plandadır. Timur bu durumu ve bu durumun sebebini şu şekilde açıklamaktadır (Timur, 2008, s. 195):

“Habermas’ın kuramında yaşam dünyası bilişsel, normatif ve estetik davranışlarımızın cereyan ettiği kültür alanıdır. Bu yapısıyla yaşam dünyası aynı zamanda özgürlük alanını da oluşturuyor. Araçsal aklın egemen olduğu ekonomi ve devlet alt sistemlerinin karşısında, bu alan, iletişimsel aklın ağır bastığı ve bireyin insan ve vatandaş olarak iki farklı statüde hareket ettiği alandır.”

Modernleşmeyle birlikte, yaşam dünyası, sistem dünyasının etkisi altına girmiştir. Zamanla modernleşme sürecindeki ivme, sistem dünyasının yaşam dünyasını tahakkümü altına almasına neden olmuştur. Habermas’ın İletişimsel Eylem Kuramı, yaşam dünyasını

temel alacak şekilde kurgulanmıştır. Sistem dünyası, bireyin bürokrasi ve güç ilişkileriyle olan karşılaşmasının olduğu yerdir ve bu anlamda iletişimsel eylemi engellemektedir. “Temel sorun, iletişimsel aklın egemen olduğu yaşam dünyası ile araçsal aklın egemen olduğu para (pazar ekonomisi) ve iktidar (devlet ve bürokrasi) alt sistemlerinin nasıl ayrıştıklarını ve nasıl tekrar buluşabileceklerini bilme sorunudur” (Timur, 2008, s. 179). Akıllı şehirler bu soruna bir çözüm yolu vaat etmektedirler.

Habermas’ın fikirleri bağlamında ele alındıklarında “akıllı şehirler” yaşam dünyası ve sistem dünyasının iç içe geçmiş bulunduğu, şu ana kadarki, en iyi toplumsal yapı örnekleridir. Öncelikle akıllı şehirlerde, Habermas’ın iletişimsel eylem bağlamında dile getirdiği üzere, artık tekil özneler olarak bireylerin iktidar mücadelesi değil; kurdukları iletişim ve etkileşim yoluyla ortak bir bilinç üreten toplulukların, şehrin iyiliği için, eyleme yönelik bilgi alışverişleriyle ilgilidir. Ayrıca, “Her anlaşma süreci kültürel olarak kökleşmiş bir ön anlama zemininde gerçekleşir” (Habermas 2001, s. 128). Bu ön anlama zemini, kamusal alanın paydaşlarının iletişim sürecine dâhil olmaları için gerekli çerçeveyi oluşturur.

Büyük Veri’nin daha toplumsal bir yorumlanmasından yola çıkıldığında görüleceği üzere, bireyler içerisinde yaşadıkları çevreye ilişkin sürekli olarak bilgi üretmekte, bunu kamusallaştırmakta ve bu bilginin yaşam alanlarının iyileştirilmesinde kullanılmasını sağlamaya çalışmaktadırlar (Engelliler için uygun olmayan bir geçidin ya da bozuk bir yolun fotoğrafının çekilip, şehrin sosyal medya gruplarında paylaşılması ve düzeltilmesi için kampanya başlatılması örneğinde olduğu gibi). Bununla birlikte, daha önce belirtildiği üzere, iletişimsel eylem, tarafların uzlaşmaya dayalı olarak etkileşimde bulunmasına bağlıdır. Akıllı şehirlerin temel dayanağı olan sayısal iletişim teknolojileri ve ağlar daha önce hiç olmadığı kadar çok bireyi ve grubu şehre ilişkin karar alma sürecinde ortak bir paydada buluşmak üzere bir araya getirmeyi başarmıştır.

Son olarak ise; akıllı şehirlerde vatandaşlar herhangi bir bürokratik engelle karşılaşmaksızın şehir yöneticileriyle iletişime geçebilir hale gelmişlerdir. Böylelikle bireylerin özgürce iletişim kurabildikleri alanı da kapsayan yaşam dünyası; katı bürokrasinin

hakim olduğu sistem dnyasını gitgide kendi içinde çözmeye başlamıştır. Bunlar ve bunlara benzer birçok başka etken, akıllı şehirlerin Habermas'ın idealize ettiği kamusal alanlar olabilecekleri düşüncesini beraberinde getirmekte ve bu düşüncenin geçerliliğinin test edilmesini gerekli kılmaktadır.

Özetle bakıldığında; İletişimsel Eylem Kuramı ile akıllı şehirlerin örtüşür görüldüğü noktalar aşağıdaki gibidir:

- İletişimsel eylemin özünde tarafların uzlaşmak amacıyla iletişim sürecine dâhil olmaları yatmaktadır. Aynı şekilde akıllı şehirler de şehre ilişki kararların şehirde yaşayan ve/veya şehirde olan gelişmelerden etkilenen tüm paydaşların uzlaşmasına yönelik bir kamusal alan vaat etmektedirler.
- Kamusal alan ve iletişimsel eylem kuramı bağlamında ele alındığında, tarafların ortak bir anlayışta uzlaşmaya varabilmek amacıyla belirli ödünler vermeleri gerektiğini öngörülmektedir. Akıllı şehirler fikrinde de yönetimler karar verme güçlerini vatandaşlarla paylaşarak böyle bir ödün de bulunurken; vatandaşlar ise ortak geleceğin şekillenmesinde yönetsel sorumluluk alarak kendi konforlu alanlarından ödün vermektedirler.
- İletişimsel eylem kuramı, bireylerin iletişim sürecine eşitler olarak katılabilmeleri için belirli yeterliklere sahip olmaları gerektiğini belirtmektedir. Aynı şekilde akıllı şehirlerde yaşayan vatandaşların da şehre ilişkin karar verme süreçlerine eşitler olarak katılabilmeleri için sayısal iletişim teknolojilerinin kullanımına yönelik olarak belirli yeterliklere sahip olmaları gerekmektedir.
- İletişimsel eylem kuramına göre taraflar iletişim sürecine belirli bir kültürel art alan, toplumsal ön anlama zemini içerisinde dâhil olmakta; ortak bir bilinç oluşturmaktadırlar. Akıllı şehirler bağlamında bakıldığında ise, vatandaşlar sayısal bir kültür içerisinde, Büyük Veri'ye dayalı bir ön anlama zemini ve bu zemine dayanan bir kolektif bilinç oluşturmaktadırlar.

- Son olarak ise Habermas, bireylerin iletişim kurdukları bir alanı betimleyen bir yaşam dünyasından ve keskin bir bürokrasiye sahip bir sistem dünyasından söz etmektedir. Ona göre modernleşmeyle sistem dünyası, yaşam dünyasını etkisi altına almaya başlamıştır. Ancak akıllı iletişim teknolojileriyle, bireylerin iletişim alanlarının bürokrasinin en tepesindeki kişilere doğru genişlemesi, bu iç içe geçmişliğin yönünü yaşam dünyasının lehine çevirmiş görünmektedir. Bu nedenle akıllı şehirler ideal bir kamusal alan betimlemesi gibi görünmektedirler.

Siyasal iletişim yönetimi geniş kapsamlı disiplinler arası bir konudur. Birçok sosyal bilimci, politik iletişimin ne olduğunu tanımlamaya çalışmıştır fakat politik iletişimin tüm anlamını temsil edebilecek tek bir tanım henüz yoktur. Siyasal iletişimin tanımlarından birini Lord Windlesham (1973) yapmıştır: “Siyasal iletişim, istenilen şekilde davranmasını sağlamak amacıyla bir alıcıya siyasal bir mesajın iletmesidir” (Jamila ve diğerleri 2016, s. 924). Bu ve benzeri tanımlar belki de geleneksel anlamdaki şehirler için geçerlidir. Ancak akıllı şehirler açısından bakıldığında, vatandaşların iletişimdeki rolünün pasif alıcıdan eşit katılımcılara doğru evrilmesiyle siyasal iletişimin tanımının da değiştiği görülmektedir. Siyasal iletişim artık bir alıcıda bir davranış değişikliği yaratmak amacıyla değil; yönetimin ve şehrin tüm paydaşlarının, ilgili konularda en etkili ve yararlı çözümün sunulması için karşılıklı ödünlere açık bir şekilde bir ortak yol bulma çabası olarak tanımlanabilir. Bu, siyasal iletişimde bir Habermascı bakış açısının geliştirilmesi anlamına gelmektedir.

Akıllı şehirlerdeki katılım dinamikleri ve Habermas’ın İletişimsel Eylem Kuramı bir arada düşünüldüğünde, karar verme süreçlerine bir anlamda “iletişimsel katılım”dan söz etmek olanaklı hale gelmektedir. Katılımın, iletişimsel yapısı akıllı yönetim sürecinin temelinde etkili bir iletişim yönetimi sürecine eş değer olduğu anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, Habermas’ın bakış açısından ele alındığında hem siyaset iletişimsel bir eylemdir hem de iletişim siyasal bir eylemdir. Özellikle akıllı şehirlerde paydaşlar arası iletişimin temel amacı, ortak bir noktada buluşarak şehir planlamasına ilişkin bir karara varmak ve bu kararın uygulanması için gerekli politik baskıyı yaratmaktır. Bu bağlamda, bu çalışmada,

daha önce söz edilen, Habermas'ın İletişimsel Eylem Kuramı'nın akıllı şehirler fikriyle kesiştiği noktalar ele alınacaktır.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada, nitel ve nicel yöntemler bir arada kullanılarak karma bir araştırma modeli oluşturulmuştur. “Karma araştırma yöntemleri, bir araştırma probleminin anlaşılması için hem nicel hem de nitel yöntemlerin bir ya da bir dizi çalışmada toplanması, analiz edilmesi ve karıştırılması işlemidir (Creswell & Clark, 2011).” Başka bir deyişle, aynı araştırma içerisinde her iki araştırma modelinin bir arada kullanılmasıdır. “Karma araştırma yöntemleri, özellikle son dönemde hızla gelişmiş ve özellikle eğitim, sağlık bilimleri psikoloji ve sosyoloji gibi bazı alanlarda farklı bir kimliğe sahip bir araştırma yöntemi olarak daha fazla kullanılmaya başlamıştır” (Azorin, 2016, s. 37). Bunun sebebi olarak sözü edilen alanların toplumsal ve bireysel düzeylerde son derece karmaşık olabilen yapılar üzerinde çalışıyor olmaları gösterilebilir. Böylesi karmaşık yapıların anlaşılabilmesi için tek başına nicel ya da tek başına nitel paradigmlar yetersiz kalabilmektedir.

Bu bağlamda, bu araştırmanın yapısı gereği, verilerin toplanmasının, analizinin ve bulguların yorumlanmasının daha sağlıklı olacağına olan inançtan ötürü böyle bir araştırma modelinin problemin çözümlenmesinde daha etkili olacağı düşünülmüştür. Gerek iletişim alanının köklerinin yukarıda sözü edilen alanlara sıkı sıkıya bağlı olması, gerekse bu araştırmanın iletişimi bir toplumsal ve siyasal eylem biçimi olarak ele alması, son derece karmaşık sosyolojik yapılar olan şehirlerle ilgileniyor olması ve dijital teknolojiler -özellikle veri- gibi son derece yeni tartışma alanlarında geziniyor olması; araştırmayı, amacına ulaşması için, tek başına nitel ya da nicel paradigmanın yetersiz kaldığı bir noktaya taşımaktadır. Tüm bu faktörler bir arada değerlendirildiğinde, araştırmanın karma bir model oluşturularak yapılmasına karar verilmiştir.

Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler temel alınmıştır. İçerik analizinden, Likert ölçeğinden ve sistematik olmayan gözlemden elde edilen veriler ise yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen verilerin tartışılmasında ve bulgularında destekleyici, yan veriler olarak kullanılmışlardır. Bu anlamda araştırma

“gömülü karma desen” kullanılarak gerçekleştirilmiştir. “Gömülü karma desen, bir veri setinin, öncelikli olarak öteki bir veri türüne dayalı olarak gerçekleştirilen bir çalışmada destekleyici, ikincil bir rol sağladığı karma bir yöntem tasarımıdır” (Kanga ve diğerleri, 2015, s. 16). Başka bir deyişle, gömülü karma desende nicel ya da nitel yaklaşımlardan biri asıl, biri de destekleyici olarak kullanılmaktadır” (Şimşek, 2015, s.189). Bu araştırmada nitel yaklaşım (yarı-yapılandırılmış görüşmeler, belge incelemeleri ve gözlem) öncelikli ve ağırlıklı olarak belirlenmiş, nicel yaklaşım (Likert türü ölçek uygulaması) da tamamlayıcı bir işlev üstlenmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın örneklemini belirlenirken sistematik bir yol izlenmiştir. Bu bağlamda öncelikle, Easy Park Group’un oluşturmuş olduğu 2017 Akıllı şehirler İndeksi’ne göre dünya sıralamasında üst sıralarda bulunan ve toplam puanı 7’nin üzerinde olan şehirler belirlenmiştir. Bu şehirleri, Kopenhag (Danimarka), Singapur, Stockholm (İsveç), Zürih (İsviçre), Boston (ABD), Tokyo (Japonya), San Francisco (ABD), Amsterdam (Hollanda), Cenova (İsviçre), Melbourne (Avustralya), Vancouver (Kanada), Sydney (Avustralya), Berlin (Almanya), Hamburg (Almanya), Gothenburg (İsveç), Montreal (Kanada), Londra (İngiltere), Tel Aviv (İsrail), Paris (Fransa), Toronto (Kanada), Seul (Güney Kore), Luxemburg, Helsinki (Finlandiya) olarak sıralamak olanaklıdır.

Araştırmada Easy Park Group’un yapmış olduğu sınıflandırmanın temel alınmasının sebebi, yapılan araştırma sonucunda bu kurumun çalışmasının alanyazındaki en geniş sınıflandırma çalışması olduğunun görülmesidir. Kurum, bu sınıflandırmayı yaparken 500 şehri ele almış ve alanında uzman olan 20.000 kişiyle görüşerek bu şehirler arasından en iyi 100 akıllı şehri belirlemiştir (EasyPark, 2017). Sonrasında ise bu şehirler, akıllı yönetim (Vatandaş katılımı, Devletin sayısallaşması, Kentsel planlama, eğitim) ve sayısallaşma (4G LTE, İnternet hızı, Wifi noktaları ve akıllı telefon penetrasyon oranı) ölçütlerine göre incelemeye alınmıştır. Bununla birlikte, bu araştırmanın başlamış olduğu Haziran 2018 tarihinde, henüz 2018 yılına ait sıralamalar yayınlanmamış olduğu için, araştırmada 2017

tarihli sıralama temel alınmıştır. Bu bağlamda öncelikli olarak araştırmanın Easy Park Group'un sıralamasına göre de bu ölçeklerde en üst sıralarda olan Stockholm (İsveç), Singapur ya da Vancouver (Kanada) şehirlerinden birinde gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Ancak yine bu analizler esnasında Toronto'nun ve Sidewalk Toronto Projesi'nin tekil durumu fark edilmiş ve Sidewalk Toronto Projesi üzerine odaklanılmasına karar verilmiştir. Bu anlamda örneklem belirlenirken amaçlı örnekleme tekniği kullanılmıştır. Araştırmada Sidewalk Toronto Projesi'nin incelenme gerekçeleri aşağıda detaylarıyla verilmiştir:

Öncelikle Easy Park Group'un yaptığı sıralamada dikkate alınan Sidewalk Toronto Projesi değil, Toronto şehrinin, belediye olarak kendisinin gerçekleştirmeye çalıştığı çalışmalarıdır. Dolayısıyla, öteki şehirlerden farklı olarak Toronto şehrinde birbirinden bağımsız iki akıllı şehir çalışmasının eş zamanlı olarak yürütüldüğü görülmektedir. Bu açıdan Sidewalk Toronto Projesi benzersizdir. Ayrıca, Sidewalk Toronto Projesi kamu- özel ortaklığında gerçekleştirilen bir projedir. Sadece kamunun yönetiminde ya da sadece özel sektörün yönetiminde değildir. Dahası, projenin kamu ortağı olan Waterfront Toronto Şirketi'nin, kamu yönetiminin her üç kademesini de içinde barındıran (belediye, eyalet, federal hükümet) ancak aynı zamanda bir kamu kuruluşu değil, şirket anlayışıyla yönetildiği kendine özgü bir yapısı bulunmaktadır. Bu durum da kamusal alanın inşa edilmesi ve akıllı yönetim, katılma ve iletişim davranışlarıyla ilgili alanyazında çok da sözü edilmeyen biricik fırsatlar ve zorluklar yaratmaktadır.

Bununla birlikte, projenin özel sektör ortağı ise Google'ın çatı firması olan Alphabet'in bünyesinde bulunan Sidewalk Labs'tir. Proje bu anlamda da biriciktir çünkü temel kazancını çevrimiçi sektörden kazanan bir firma ilk kez bu projeye birlikte fiziksel gerçeklikte iş yapmaya başlamıştır. Microsoft'un Arizona çöllerinde kurmayı planladığı akıllı şehir gibi çeşitli projelerin söylentileri o dönemde var olsa da Sidewalk Toronto Projesi uygulamaya dönük bir adım atmış olan -ilk olmasa da- ilk projelerden biridir. Ancak, sonuç bölümünde de tartışılacağı üzere, bu araştırmanın sonuç bölümünün yazıldığı döneme denk düşen 08.05.2020 tarihinde Sidewalk Labs'in CEO'su olan Dan Doctoroff, projeyi resmen sonlandırdıklarını açıklamıştır. Proje bu anlamda başarısız olmuştur denilebilir.

Sözü edilen sebeplerle, henüz deneysel bir uygulama olan Sidewalk Toronto akıllı şehirlerin gelecekte alabileceği forma ilişkin fikir verebilecek bir potansiyele sahip olduğu için ve mevcut akıllı şehir uygulamalarından çok farklı olmasına neden olan birtakım benzersiz özellikleri bünyesinde barındırdığı için bu araştırmanın gerçekleştirileceği örnek durum olarak seçilmiştir.

3.3. Verilerin Toplanması

Gerçekleştirilen saha araştırması özünde bir örnekölay incelemesidir. Örnekölay incelemesi, yapısal olarak ele alındığında, bir olgunun-durumun doğal ortamında araştırıldığı bütüncül bir araştırmadır. Vural ve Cenkseven'in (2005) aktardığı tanıma göre "örnekölay incelemesi güncel bir olguyu kendi gerçek yaşam çerçevesi (içeriği) içinde çalışan, olgu ve içinde bulunduğu içerik arasındaki sınırların kesin hatlarıyla belirgin olmadığı ve birden fazla kanıt veya veri kaynağının mevcut olduğu durumlarda kullanılan, görgül bir araştırma yöntemidir" (Vural ve Cenksever, 2005, s. 127). Ayrıca, "örnekölay incelemesi büyük ölçüde sosyal bilimlerde kullanılan ve özellikle uygulama odaklı alanlarda (eğitim, yönetim, kamu yönetimi ve sosyal hizmet gibi) değerli değerli olan bir araştırma türüdür" (Starman, 2013, s. 29). Bu tanımlar çerçevesinde ele alındığında ve bu araştırmanın nitelikleri göz önünde bulundurulduğunda araştırma, bir olgu olarak akıllı şehirciliği, Sidewalk Toronto Projesi'nin kendi özgül koşullarında, birden fazla teknikle kanıt toplayarak ortaya koymaya çalışması bakımından bir örnekölay incelemesidir.

Bu doğrultuda, alan araştırması başlamadan önce araştırmanın veri toplama sürecinin çok aşamalı olarak gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda veri toplama araçları olarak, Likert ölçeği, yarı yapılandırılmış görüşmeler, içerik analizi ve sistematik olmayan gözlem kullanılmıştır.

Üzerinde çalışılan örneklemin İngilizce konuşulan bir ülkede yer alması nedeniyle, veri toplamak amacıyla oluşturulan formlar ve veri toplama araçları İngilizce'ye çevrilerek kullanılmıştır. Ancak çalışmanın yapıldığı ülke ve anadili göz önünde bulundurularak bu raporda Türkçe olarak paylaşılmıştır.

Araştırmacı, verileri toplamak ve Sidewalk Toronto Projesini yakından inceleyebilmek amacıyla 01.09.2019-30.11.2019 tarihleri Kanada'da bulunan McMaster University'de misafir doktora öğrencisi olarak bulunmuştur. İlgili üniversiteden Etik Kurulu Onay Raporu'nun alınmasının ardından 28.09.2019-30.11.2019 tarihleri arasında yarı yapılandırılmış görüşmeleri ve Likert ölçeğini kullanarak veri toplamaya başlamıştır.

3.3.1. Akıllı şehir katılım ve akıllı vatandaşlık ölçeği uygulaması

Yapılan alanyazın taraması temel alınarak beş dereceli bir Likert ölçeği formu oluşturulmuştur. Ölçek temelde üç bölümden oluşmaktadır. Ölçeğin ilk kısmında katılımcılara ilişkin demografik veriler toplanmıştır. İkinci kısımda ise, katılımcıların sayısal dâhil edilmeye ve yerel yönetimlerin bu amaçla yaptığı çalışmalara ilişkin algılarının ölçülmesi amacıyla oluşturulan yargılar kendilerine sunulmuştur. Ölçeğin bu kısmı için oluşturulan yargılar aşağıdaki gibidir:

- Yaşadığım şehir bir akıllı şehirdir.
- Proje ortakları vatandaşları projeye yönelik olarak yeterince bilgilendirmektedirler.
- Bütün vatandaşlar karar verme süreçlerine eşit katılım şansına sahiptir.
- Projeye ilişkin karar verme süreçlerinde proje ortaklığı vatandaşların fikirlerini dikkate alır.
- Projeye ilgili uygulamalarda sadece proje ortaklarının gündemi takip edilir.
- Proje ortakları kendileriyle iletişime geçebilmeleri için vatandaşlara gerekli kanalları sağlar.
- Proje ortaklığı gerekli dijital becerilere sahip olmayan vatandaşları da projeye dâhil etmek için projelere gerçekteştirmektedir.
- Proje ortaklığı vatandaş odaklı etkinlikler düzenler.
- Projeye ilgili verilere erişebildiğim bir açık veri platformu bulunmaktadır.

Ölçeğin üçüncü bölümü olan sayısal katılımıla ilgili olan kısmı ise yine kendi içinde iki bölümden oluşmaktadır. Öncelikle, alanyazın taramasının gösterdiği üzere, vatandaşlar

açısından sayısal katılım için bir politik ilgi, sayısal katılıma niyet ve yönetimi paylaşmanın getireceği sorumluluklara ortak olma isteği olması gerekmektedir. Bu çerçevede katılımcılara bu durumu ölçmeye yönelik önermeler/yargılar sunulmuştur. Bu yargıları şu şekilde sıralamak olanaklıdır:

- Dijital iletişim teknolojileri aracılığıyla bilgiye erişebilmek beni katılım konusunda teşvik eder.
- Şehre ilişkin karar verme süreçlerine dijital teknolojileri kullanarak katılım.
- Proje ortaklarının gündemlerini resmi sitelerinden takip ederim.
- Yönetim ile iletişim kurabilmek için bir çevrimiçi bir platform olmasını isterim.
- Eğer yaşadığım şehrin gelişmesine katkı sağlayacaksa kişisel verilerimi gönüllü olarak paylaşıyorum.
- Şehrin geliştirilmesiyle ilgili olarak gerçekleştirilen çevrimiçi tartışmalara katılım.
- Olumsuz olduğunu düşündüğüm projeleri dijital teknolojileri kullanarak protesto ederim.
- Olumlu olduğunu düşündüğüm projeleri dijital teknolojileri kullanarak desteklerim.
- Bence politika üretmek sadece seçilmiş aktörlerin görevidir.
- Dijital teknolojileri kullanarak çevrimiçi tartışmalara katılmak benim için önemlidir.
- Çevrimiçi ortamları kullanarak proje ortaklığının gündemine alternatif bir gündem oluşturmanın önemli olduğunu düşünüyorum.
- Siyasal konularla ilgili olarak öteki insanlara etkileşime geçerim.

Bu faktörlerin yanı sıra vatandaşların akıllı yönetim sürecinde etkin olabilmeleri için geliştirmeleri gereken bir takım sayısal (digital) yeterlikler bulunmaktadır. Bu sebeple, öncelikle bu becerilerin neler olduğu katılımcıya anlatıldıktan sonra; sayısal vatandaşlık becerilerinin ölçülmesine yönelik yargılar sunulmuştur. Bu yargılar, Mike Ribble'ın (2007) belirlemiş olduğu "Sayısal Vatandaşlığın 9 Bileşeni" ve Kızıllan'ın (2016) bu dokuz bileşen üzerine yapmış olduğu yüksek lisans tez araştırması temel alınarak oluşturulmuştur.

- İhtiyaç duyduğumda dijital teknolojilere erişebilirim.
- Dijital teknolojileri etkili birer iletişim aracı olarak kullanarak ötekilerle etkileşime geçebilirim.
- İnternette karşılaştığım bilginin doğruluğunu teyit etmek için çeşitli yöntemler geliştirebilirim.
- Çevrimiçi ortamlarda yaptıklarımın fiziksel dünyada yaptırımları olabileceğinin farkında olarak eylemde bulunurum.
- Çevrimiçi ortamlara katılırken haklarımın ve sorumluluklarımın neler olduğunu bilirim.
- Çevrimiçi ortamları kullanırken verilerimi koruyabilirim.
- Dijital teknolojileri yasalara uygun olarak kullanırım.
- Dijital teknolojileri kullanırken sağlığımı korumaya dikkat ederim (fiziksel/ruhsal)
- Dijital teknolojileri kullanırken öteki insanları rahatsız etmemeye dikkat ederim.
- Dijital teknolojileri kullanarak ticari eylemlerde bulunabilirim.

Uygulanan Likert ölçeğine toplamda 54 kişi katılmıştır. Bu sayı geleneksel anlamda gerçekleştirilen nicel araştırmalar için az gibi görünse de bu araştırma kapsamında hem araştırmacı hem de Türkiye'deki ve Kanada'daki danışmanlar tarafından yeterli bulunmuştur; çünkü rakamın bu düzeylerde kalmasının birden çok sebebi var görünmektedir. Bunlardan ilkinde göre Sidewalk Toronto Projesi'ne ilişkin vatandaşlarda yeterli bir ilgi ve/veya bilgi var olmayabilir. Bununla birlikte, Kanada vatandaşları kültürel yapıları gereği bu araştırmaya katılmak istememiş olabilirler. Araştırmacı bu bağlamda yaptığı gözlemlerde, bu tarz anketlere katılan kişilerin anketi doldurmaları karşılığı bir ödül ya da ücret aldıklarını görmüştür. Araştırmaya katılacak kişi sayısının artırılması için araştırmacılar tarafından bu yöntem sıklıkla kullanılmaktadır. Ancak bu araştırma bağlamında araştırmacı böyle bir bütçeye sahip olmadığı için bu gerçekleştirilememiştir. Bunun son bir sebebi olarak da Kanada'daki akademik kültür gösterilebilir. Araştırmacı, Likert ölçeğine olan katılımı arttırmak için yarı-yapılandırılmış görüşmelerin gerçekleştirildiği uzmanlardan, özellikle akademisyenlerden, Likert ölçeğine olan katılımın artırılması için yardım istemiştir. Ancak

araştırmacının genel olarak aldığı yanıt ‘‘Bu sayının gayet iyi bir sayı olduğu, neden bunun üzerine çıkılmaya çalışıldığını anlamadıkları’’ yönünde olmuştur. Dolayısıyla Likert leğinden elde edilen veriler bu koşullar altında yeterli kabul edilmiştir. Kaldı ki, uygulanan gömülü karma desen gereği, zaten nicel veriler destekleyici olarak grlmştir.

Tablo 3. Katılımcıların demografik özellikleri

<u>Cinsiyet</u>			<u>Yaş</u>					<u>Eğitim</u>				
Erkek	Kadın	Diğer	18-25	26-35	36-45	46-55	56+	Lise	nlis.	Lisans	YL.	Dr.
21	31	2	13	15	11	6	9	2	9	14	20	9
%39	%57.5	%3.5	%24	%28	%21	%11	%17	%3	%17	%26	%37	%17

Araştırma kapsamında uygulanan Likert leğine toplamda 54 kişi katılmıştır. Araştırmaya katılan kişilerin 21’i erkek (%39), 31’i kadındır (%55.5). Kalan 2 kişi ise (%3,5) cinsiyetini belirtmemeyi tercih etmiştir.

Bununla birlikte, katılımcıların yaşlarına bakıldığında 13 katılımcı (%24) 18-25 yaş arasında, 15 katılımcı (%28) 26-35 yaş arasında, 11 katılımcı (%20.5) 36-45 yaş aralığında, 6 katılımcı (%11) 46-55 yaş aralığında ve son olarak da 9 katılımcı (%16.5) 56 yaş ve üzeri yaş grubundadır. Buna göre Likert leğine katılan kişilerin büyük çoğunluğunun dijital yerli olarak kabul edilen yaş grubunda olduğunu (45 yaş altı) söylemek olasıdır.

Vatandaşların eğitim durumlarına bakıldığında, 2 katılımcının (%3.5) lise mezunu olduğu, 9 katılımcının (%16.5) nlisans mezunu olduğu, 14 katılımcının (%26) lisans mezunu olduğu ve kalan 29 katılımcının ise (%54) lisansüstü eğitime sahip olduğu grlmştir. Buna göre, katılımcıların neredeyse tamamının alanyazında akıllı vatandaş olmanın bir gereği olarak sunulan ‘‘yüksek eğitimi’’ olma gerekliliğine sahip olduğu grlmştir.

Likert leğine katılan bireylerin tamamı Toronto şhrinde yaşamaktadır. Katılımcıların Toronto şhrinde ne kadar zamandır yaşadıklarına bakıldığında ise 3

katılımcının (%5.5) bir yıldan kısa, 12 katılımcının (%22.5) 1-5 yıl, 6 katılımcının (%11) 5-10 yıl, 33 katılımcının ise (%61) 10 yıldan uzun süredir bu şehirde yaşadıkları görülmüştür. Buna göre, katılımcıların neredeyse tamamı, içerisinde buldukları şehirde, şehri bu tezin konusu bağlamında yorumlayabilecek kadar uzun süredir yaşamaktadırlar.

Tablo 4. Katılımcıların Toronto’da yaşama sürelerine göre dağılımları

Toronto’da yaşama süresi	n	%
0-1 yıl arası	3	5.5
1-5 yıl arası	12	22.5
5-10 yıl arası	6	11
10 yıl ve üzeri	33	61
Toplam	54	100.0

3.3.2. Yarı yapılandırılmış görüşmeler

Araştırmada kullanılan bir başka veri toplama tekniği yarı yapılandırılmış görüşmelerdir. “Her seferinde bir katılımcıyla konuşarak gerçekleştirilen yarı-yapılandırılmış görüşmeler, genellikle birbirini takip eden açık uçlu ve kapalı uçlu sorulardan ve “neden” ya da “nasıl” gibi takip sorularının karışımından oluşan bir görüşme yöntemidir” (Adams, 2015, s. 493). Bu bağlamda, araştırmacı tarafından katılımcılara sormak üzere -her bir katılımcının kendi uzmanlık alanına göre belirlenmiş- 6 soru hazırlanmıştır. Görüşmenin gidişatına bakılarak katılımcılara sorulan soru sayısı 14-15’i bulmuştur. Bu bağlamda toplamda 24 katılımcıyla görüşülmüştür ve gerçekleştirilen görüşmelerin en kısası 19, en uzununu 58 dakika sürmüştür.

Yarı yapılandırılmış görüşmelerde şehirdeki farklı paydaşları temsil ettiği düşünülen farklı gruplardan uzmanlarla görüşülmüştür. Görüşmeye katılan kişiler “kartopu örneklem” kullanılarak belirlenmiştir. “Bir nitel veri toplama tekniği olan kartopu örneklem genellikle bir çalışma başladıktan sonra devam ettirilen ve araştırmacının katılımcıdan örnekleme dâhil etmek üzere başka bir kişiyi tavsiye etmesini istediğinde gerçekleşen bir örnekleme

terimidir” (Creswell, 2012, s.209). “Kartopu örnekleme, evrenin temsilcilerine doğrudan erişmek zor olduğunda kullanılan bir yöntemdir” (Şimşek, 2016). “Bu örnekleme yönteminde örnekleme dâhil edilen ilk katılımcı araştırmacıya bir başka potansiyel katılımcının ismini verir, ikinci katılımcı da üçüncü katılımcının ismini verir ve bu böyle devam eder” (Atkinson ve Flint, 2001, s. 1). Araştırmacı bu öneriler doğrultusunda yeni kişilere ulaşır, onlardan yeni kişiler önermesini ister ve süreç bu şekilde devam ettirilerek araştırmanın örnekleme oluşturulur. Daha önce söz edildiği üzere, akıllı şehir alanyazını ve uygulaması henüz çok yeni bir alan olduğu için ve konuyla ilgili teoride ve/veya pratikte çalışan uzman sayısı az olduğu için bu çalışmada da örnekleme kartopu örnekleme tekniği kullanılarak oluşturulmuştur.

Bu bağlamda araştırmacı ilk olarak McMaster University’de çalışan ev sahibi danışmanı (Hosting supervisor) Dr. Sara Bannerman ile görüşmeleri sonucunda ve onun önerileri doğrultusunda araştırmaya katılması muhtemel uzmanların isimlerini belirlemiştir ve bu isimlere ulaşmak üzere girişimlerde bulunmuştur. Sonrasında dönüş alabildiği ve görüşme yapabildiği kişilerden yeni isimler alarak sürece devam etmiştir. Süreç sonunda araştırmayla ilgili olarak görüşme yapmayı kabul eden 24 kişiyle görüşmeler yapılarak veri toplanmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşmeler bağlamında katılımcılara sorulan sorular, katılımcının içerisinden geldiği sektöre ve toplumsal gruba göre kısmen değişmekle ve verilen yanıtlara göre arttırılmakla birlikte aşağıdaki gibidir:

- Akıllı şehirler konusunda ne kadar süredir çalışıyorsunuz? Siz gözlemlemeye başladığınızdan beri projeye ilişkili olarak geçirdiği sosyal dönüşümler nelerdir?
- Şehrin ve projenin bir paydaşı olarak, proje ortaklığının tüm tarafların eşit olarak katılabileceği bir kamusal alan yaratmada yeterli olduğuna inanıyor musunuz? Neden böyle düşünüyorsunuz?
- Proje ortaklığının yönetsel karar verme gücünü öteki paydaşlarla paylaşma çabaları hakkında ne düşünüyorsunuz?

- Vatandaşlar istedikleri için mi yoksa şehir yönetimi tarafından belli karar verme süreçlerine dâhil olmaları istendiği için mi katılım davranışı gösteriyorlar?
- İçerisinde bulunduğunuz sektörün/grubun Sidewalk Toronto Projesi'ndeki rolü hakkında ne düşünüyorsunuz.
- Akademik olarak idealleştirilmiş akıllı şehirlerle Sidewalk Toronto Projesi arasında ne gibi farklılıklar ve / veya benzerlikler olduğunu düşünüyorsunuz?
- Proje etrafında oluşan iletişim ağı hakkında ne düşünüyorsunuz? Sizce proje ortakları iletişimi başarılı bir şekilde yönetebiliyor mu?
- Vatandaşların proje bağlamında oluşan toplumsal ve iletişimsel ortamdaki yeri ve işlevi nedir?
- Sizce akıllı şehirler kimler için inşa ediliyor?

Yarı yapılandırılmış görüşmelere, 10 akademisyen, 4 kamu görevlisi, 3 özel sektör temsilcisi, 2 sivil toplum kuruluşu üyesi, 1 aktivist, 1 gazeteci ve 3 konuyla yakından ilgili vatandaş gönüllü olarak katılmıştır. Araştırmaya katılan kişilerin kimliklerini ifşa edebilecek bilgi, araştırmacı tarafından saklanmakla birlikte; katılımcıların uzmanlıkları, sektörleri ve ne kadar zamandır “akıllı şehir” konusunda çalışmalar yürüttüklerine ilişkin bilgi aşağıdaki tabloda ayrıntılarıyla verilmiştir.

1. *Görüşmeci* Kadın. 51 yıldır Toronto'da yaşamaktadır. Toronto'da bulunan bir üniversitede şehircilik alanında ders veren ve araştırma yapan bir öğretim üyesi ve birim yöneticisi olarak görev yapmaktadır. 2016 yılından itibaren akıllı şehirler konusuyla ilgilenmeye başlamış olup;

2018 yılında kazandığı bir araştırma ödeneğiyle çalışmalarını bu konuya odaklamıştır.

2. *Görüşmeci* Erkek. Toronto dışında yaşıyor ancak çalışmaları özellikle Sidewalk Toronto üzerine odaklanmış durumda. Akıllı şehirlerdeki paydaşlar arasındaki iletişimin yönetilmesine yönelik bir kar amacı gütmeyen örgütün yöneticisi. 2019 başında örgütü kurmuş ve bu konuyla ilgili çalışmalarını başlatmıştır.
3. *Görüşmeci* Erkek. Toronto’da bulunan bir üniversitede siyaset bilimleri alanında öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Üniversitede öğretim üyesi görevine başlamadan önce uzun yıllar devlette çalışmış ve şu anda halâ politika danışmanlığı yapmaktadır. 2017’den beri akıllı şehirler alanında araştırmalar yürütmektedir.
4. *Görüşmeci* Kadın. Dünya çapında tanınmış bir mahremiyet uzmanıdır. Ontario eyaletinde bir dönem “Bilgi ve Gizlilik Komiseri” olarak görev yapmıştır. Toronto’da bulunan bir üniversiteden fahri doktora almıştır ve üniversitede “Kıdemli Üye” olarak kabul görmektedir. Waterfront Toronto’nun Sidewalk Toronto konusunda fikir almak için kurduğu komisyonun eski üyesidir. Akıllı şehirler konusundaki çalışmalarına bu kurumdan aldığı danışmanlık teklifiyle başlamıştır ve 2017’den beri bu konuda çalışmaktadır. Günümüzde Sidewalk Toronto projesine karşı olan muhalefetiyle konu hakkındaki önemli isimlerden biridir.
5. *Görüşmeci* Kadın. “Canada Smart City Challenge”ın kazananı olan şehirlerden birinin, akıllı şehir projelerinin yöneticilerindedir. Öncesinde politika ve belediyelerarası ilişkiler müdürü olarak görev yapmakta iken, Kanada hükümetinin yarışmayı açıklaması ve görev yaptığı

şehrin bu yarışmaya katılmaya karar vermesi birlikte 2018 yılından itibaren akıllı şehirler alanında çalışmaya başlamıştır.

6. *Görüşmeci* Erkek. Kanada’da bulunan bir üniversitede Hukuk Profesörü olarak görev yapmaktadır. Özellikle teknoloji ve politika, internet politikası gibi konularda uzmandır. Daha öncesinde akıllı şehirler konusuna ilişkin çalışmaları olmakla birlikte, konuya özellikle 2018 sonrası Waterfront Toronto’nun kurduğu “Dijital Strateji Danışma Kurulu”na davet edilmesiyle odaklanmıştır.
7. *Görüşmeci* Kadın. Kanada’da bulunan bir üniversitede Bilgi Hukuku ve Politikası alanında öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Özellikle veri ve verinin kullanımı kaynaklı sorunlar üzerinde uzmanlaşmıştır. Son üç yıldır, özellikle Sidewalk Toronto üzerinden, akıllı şehirlerde veri yönetimi konusunda çalışmaktadır.
8. *Görüşmeci* Erkek. Öncesinde bilişim sektöründe dünyaca ünlü bir firmada görev yapmıştır; ayrıca bir dönem firmanın CEO’su olarak da görev yapmıştır. Sosyal mülkiyette bilgiye dayalı ekonomi alanında 30 yıllık bir deneyime sahiptir ve son 6 yıldır temiz teknoloji alanında çalışmaktadır. Konuyla ilgili pek çok enstitünün kurucusudur ve yöneticisi olarak da görev yapmaktadır. Sidewalk Toronto projesinin başlamasıyla birlikte çalışmalarını akıllı şehirlerde veri yönetimi konusunda yoğunlaştırmıştır. Bir özel sektör temsilcisi olarak Sidewalk Toronto projesini en yoğun şekilde eleştiren kamusal figürlerden biridir.
9. *Görüşmeci* Erkek. Kanada’da çeşitli firmalarda 9 yıl boyunca Bilgi İletişim Teknolojileri ve Yenilikler alanında görev yapmıştır. Şu anda teknoloji alanına bir web sitesine sahiptir ve kendi girişimini başlatmaktadır. Kurulduğu günden bu yana teknoloji ve demokrasi

bağlamında ve Sidewalk Toronto projesi özelinde akıllı şehirlerle ilgilenmektedir.

10. Görüşmeci Kadın. Kanada’da bir üniversitede Akıllı Şehirler ve Veri Mahremiyeti alanında doktora yapmakta ve araştırmacı olarak çalışmaktadır. Kurulduğu günden bu yana çalışmalarını Sidewalk Toronto üzerinde yoğunlaştırmıştır ve konuyla ilgili çeşitli yayınlar yapmıştır.

11. Görüşmeci Erkek. Montreal merkezli, açık veri ve sivil teknoloji alanında hizmet veren kar amacı gütmeyen bir örgütte görev yapmaktadır. Akıllı şehirler bağlamında Kanada’da kamusal alanlarda veri ve teknoloji kullanımı alanında uzmanlaşmıştır. Çalışmalarına 2016’da başlamıştır ve günümüzde halâ devam ettirmektedir.

12. Görüşmeci Kadın. Toronto’da bulunan bir üniversitede Coğrafya ve Planlama alanında öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Çalışmalarını 10 yıldır “kamusal alan” başlığı altında yürütmektedir. Kurulduğu günden itibaren Sidewalk Toronto projesi üzerinde çalışmalar yapmıştır.

13. Görüşmeci Kadın. Sidewalk Toronto projesinin ortaklarından Waterfront Toronto kuruluşunda yenilik ve sürdürülebilirlik alanında çalışmaktadır. Çalışmaları doğrudan Sidewalk Toronto ile alakalıdır, projenin Waterfront Toronto ile ilgili kısmında yönetici konumundaki kişilerden biridir.

14. Görüşmeci Erkek. Toronto’da bir üniversitede Sürdürülebilirlik Yönetimi alanında lisansüstü eğitim almaktadır. Son iki yıldır Sidewalk Toronto Projesi ile ilgili olarak çalışmalar yapmaktadır.

- 15. Görüşmeci* Kadın. Toronto’da bir üniversiteden Planlama alanında doktora sahibidir. Çalışmaları sanal ve fiziksel kamusal alanların kesiştiği noktalar üzerinde yoğunlaşmıştır; ayrıca serbest gazeteci olarak çalışmaktadır. Kamusal kentsel alanlarda hesap verebilirlik ve gözetim bağlamında Sidewalk Toronto projesi ile ilgilenmekte ve çalışmalarını sürdürmektedir.
- 16. Görüşmeci* Erkek. Toronto’da bulunan teknoloji alanında girişim yapmak isteyen yeni şirketlere danışmanlık sağlayan bir kuruluşun akıllı şehirler bölümünün yöneticisi olarak görev yapmaktadır. 3 yıldır bu pozisyonda çalışmaktadır. Öncesinde ise Kanada’nın Ontario eyaletinde akıllı altyapının tasarlanması sürecinde görev almıştır.
- 17. Görüşmeci* Kadın. Büyük Toronto Bölgesi içerisinde kalan bir şehirde belediye personeli olarak görev yapmaktadır. 10 yıldır Belediye’nin ekonomik gelişme bölümünde yönetici olarak görev yapmaktadır. 3 yıldır akıllı şehirlerle ilgilenmekte, projenin kendi görev yaptığı şehre olabilecek potansiyel etkileri nedeniyle Sidewalk Toronto Projesi ile yakından ilgilenmektedir.
- 18. Görüşmeci* Kadın. Büyük Toronto bölgesi içerisinde kalan bir şehirde belediye personeli olarak görev yapmaktadır. Belediyenin akıllı şehir projelerini yönetmektedir. Projenin kendi görev yaptığı şehre olabilecek potansiyel etkileri nedeniyle ve projenin hangi yönleriyle kendi görev yaptığı şehirde uygulanılabileceğini anlamak amacıyla Sidewalk Toronto Projesi’ni yakından takip etmektedir.
- 19. Görüşmeci* Kadın. Toronto’da bulunan bir üniversitede hukuk, suç ve teknoloji alanında öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Projenin başladığı günden itibaren Sidewalk Toronto Projesi’ni “akıllı şehirler ve suç”

ve “veri ve mahremiyet” konuları bağlamında çalışmaktadır. Projeye muhalefet eden kamusal bir figür olarak göze çarpmaktadır.

20. *Görüşmeci* Erkek. Kanada’da bulunan bir üniversitede öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. “Veri ve Mahremiyet” ve “Veri Yönetimi” konuları bağlamında 2 yıldır akıllı şehirler ilgili olarak Sidewalk Toronto Projesi üzerinden çalışmalarına devam etmektedir.

21. *Görüşmeci* Kadın. Toronto’da bulunan bir üniversitede Sosyoloji bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Akıllı şehirler bağlamında kamu-özel altyapı ortaklıklarının nasıl işlediğine ilişkin çalışmalar yürütmektedir. Son 2 yıldır bu konuyu Sidewalk Toronto Projesi üzerinden yürütmektedir.

22. *Görüşmeci* Kadın. Toronto’da Sidewalk Toronto Projesine karşı gelişen BlockSidewalk isimli toplumsal hareketin bir üyesidir ve projenin başladığı zamandan günümüze kadar, projeye karşı gerçekleştirilen pek çok eylemde yer almıştır.

23. *Görüşmeci* Erkek. Toronto’da bulunan bir üniversitede kentsel planlama alanında öğretim üyesidir. Teknolojik Girişim Oluşumu ve İnovasyon konularında çalışmaktadır. Waterfront Toronto’nun Sidewalk Toronto Projesi ile ilgili olarak danışmak amacıyla kurduğu Dijital Strateji Danışma Kurulu’nun bir üyesidir.

24. *Görüşmeci* Erkek. Toronto’da bulunan bir üniversitede Kentsel planlama alanında yüksek lisans yapmaktadır. Sidewalk Toronto Projesi ile ilgili bir yüksek lisans tezi yazmaktadır ve son bir yıldır bu projeye ilgilenmektedir.

3.3.3. İçerik analizi

Araştırmada kullanılan üçüncü veri toplama tekniği ise nitel içerik analizidir. Hsieh ve Shannon'un (2005) belirttiği üzere "nitel içerik analizi tek bir yöntemle değil, aksine üç farklı yaklaşımla gerçekleştirilebilmektedir" (Hsieh ve Shannon, 2005, s. 1277). Bu yaklaşımları geleneksel, yönlendirilmiş ve özetleyici olarak sıralamak olanaklıdır. Bu alışma bağlamında içerik analizi gerçekleştirilirken "yönlendirilmiş içerik analizi" yaklaşımından yararlanılmıştır. Yönlendirilmiş içerik analizi, geleneksel yaklaşıma oranla, daha yapılandırılmış olması ve özetleyici yaklaşıma oranla araştırmaya söz konusu olan belgeleri daha kapsayıcı bir şekilde analiz edebilecek olması nedeniyle tercih edilmiştir. Nitekim "yönlendirilmiş içerik analizinde araştırmacı mevcut teoriyi ve önceki araştırmaları kullanarak bir takım temel kavramlar ve kodlar belirler ve analizini bu kodlar bağlamında gerçekleştirir" (Hsieh ve Shannon, 2005, s. 1281).

Bu alışma bağlamında da araştırmacı 1523 sayfalık MIDP ve Sidewalk Labs'in Kasım 2019'da kamuoyuyla paylaştığı 42 sayfalık "Sidewalk Toronto Projesi için Vatandaş Katılımı Strateji Raporu (Public Participation Strategy Report for the Sidewalk Toronto Project) isimli belgeler incelenmiştir. Bu yapılırken, araştırmacı bu belgeleri, yarı yapılandırılmış görüşmelerde katılımcılara sorulan sorular, katılımcıların bu sorulara verdiği yanıtlar ve projeye yönelik eleştiriler temel olarak gerçekleştirmiştir çünkü her iki belge de hem söz konusu eleştirilerin nesnesi hem de bir anlamda Sidewalk Labs'in bu eleştirilere verdiği yanıt ya da şirketin savunması niteliğindedir. Araştırmacı, böylelikle Sidewalk Labs'in araştırmaya söz konusu olan duruma ilişkin bakış açısını da çalışmaya dâhil etmeye çalışmıştır.

3.3.4. Sistematik olmayan gözlem

Sosyal ve insani bilimler bağlamında bakıldığında gözlem, genel olarak psikoloji ve sosyal psikoloji alanlarında veri toplamak amacıyla kullanılan bir veri toplama tekniğidir. Araştırma yöntemleri çerçevesinde tanımlandığında "gözlem, araştırma konusu hakkında bilgi toplamak için nesnelerin, olayların ve durumların sistematik bir biçimde izlenerek

betimlenmesidir” (Dönmez, 2015). Gözlem, temelde, sistematik gözlem ve sistematik olmayan gözlem olarak sınıflandırılmaktadır.

“Bunlardan sistematik olanda araştırmacı, üzerinde gözlem yapacağı fenomenin özellikleri bağlamında neyi, nasıl gözlemleyeceği ve nasıl kayıt altına alacağı gibi birtakım kriterleri baştan belirlerken; sistematik olmayan gözlemde ise gözlemci gündelik yaşamın bir parçası olarak deneyimlediği süreçleri gözleme ve kayıt altına alma çabası içerisinde” (Selman, 2013).

Bu çerçevede düşünöldüğünde, araştırmanın gözlem yapacağı yerin kendi kültürünün dışında olması ve ilgili şehirdeki gündelik hayatı daha önce hiç deneyimlememiş olması nedenleri ile bir sistematik gözlem inşa edilmesi mümkün görölmemiş ve sistematik olmayan bir gözlem sürecinin yürütölmesine karar verilmiştir. Araştırmacı bu süreçte, deneyimlerini kayıt altına alabilmek için bir fotoğraf makinesi, bir ses kayıt cihazı ve bir not defteri kullanmıştır.

Araştırmacı, alan çalışmasını gerçekleştirdiği 1 Eylül 2019-30 Kasım 2020 tarihleri arasında, Sidewalk Toronto Projesi'nin uygulanması planlanan yeri birçok kez ziyaret etmiş, projenin çıktılarının ve sürecin sergilendiği, Sidewalk Toronto tarafından açılmış olan 307 isimli yeri pek çok defa ziyaret etmiş ve hem projeye hem de daha geniş kapsamda akıllı şehirlerle ilgili olan 3 etkinliğe katılmıştır. Bu etkinlikleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Bunlardan ilki York Üniversitesi Şehir Enstitüsü ve Coğrafya Bölümü'nün bünyesinde gerçekleştirilen, Malmö Üniversitesi öğretim üyelerinin davet edildiği ve konuşma yaptığı 8 Ekim 2019 tarihinde gerçekleştirilen Akıllı Şehir Konuşmaları (Smart City Talks) isimli etkinliktir.
- İkinci etkinlik, Kanada çapında kamu çalışanlarının, özel sektör temsilcilerinin, akademisyenlerin ve pek çok başka farklı alanda insanların katıldığı, dünyanın çeşitli bölgelerinden uzmanların konuşma yaptığı ve 7-8 Kasım 2019 süresince iki gün süren Future Cities Canada Summit: Catalyzing Community Solutions isimli etkinliktir.

- Son olarak ise, araştırmacı, karar verme ve katılım süreçlerinin nasıl işlediğini kişisel olarak deneyimleyebilmek amacıyla Waterfront Toronto şirketi tarafından vatandaşları Sidewalk Toronto Projesi hakkında ilgilendirmek ve soru ve düşüncelerini duymak amacıyla düzenlediği halka açık bilgilendirme toplantılarından biri olan ve 19 Kasım 2019 tarihinde gerçekleştirilen Quayside Kamu Bilgilendirmesi (Quayside Public Briefing) isimli toplantıya katılmıştır.

Bu anlamda araştırmacı, doğrudan ya da dolaylı olarak edinebildiği tüm bilgiyi Sidewalk Toronto Projesi'nin bir anatomisini çıkarmak için kullanmıştır. Ancak bunları, yarı yapılandırılmış görüşmeden elde ettiği verileri temel alarak ve bu verilere sadık kalarak gerçekleştirmiştir.

3.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

3.4.1. Akıllı şehir katılım ve akıllı vatandaşlık ölçeğinden elde edilen verilerin çözümülenmesi

Uygulama için hazırlanan ölçek formu için yanıtılama düzeni "5'li Likert Ölçeği" olarak belirlenmiştir. Her bir yargı için katılımcılara, "(1) Kesinlikle Katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Fikrim Yok, (4) Katılıyorum, (5) Kesinlikle Katılıyorum" seçenekleri sunulmuştur. Katılımcılardan her bir yargı için düşüncelerini ve tutumlarını en iyi ifade eden seçeneği işaretlemeleri istenmiştir. Ölçeğin puan aralığı, ölçek genişliğinin derecelendirme sayısına bölünmesiyle .80 olarak hesaplanmıştır. Buna göre her bir madde için belirlenen puan aralıkları şu şekilde olmuştur olmuştur:

- Kesinlikle katılmıyorum: 1.00-1.80
- Katılmıyorum: 1.81-2.60
- Kararsızım: 2.61-3.40
- Katılıyorum: 3.41-4.20
- Kesinlikle Katılıyorum: 4.21-5.00

Buna göre, katılımcıların ölçekteki her ifadeye verdikleri yanıtın olumlu kabul edilebilmesi için gerekli eşik değer “Katılıyorum” seçeneğinin alt sınırı olan 3.41 olarak belirlenmiştir ve toplam puanlar bu eşik değer bağlamında değerlendirilmiştir.

Sonrasında, Likert ölçeği uygulamasından elde edilen veriler SPSS aracılığıyla işlenerek tablo haline getirilmiş ve yorumlanmıştır. Verilerin işlenmesi sürecinde, nicel verilerin yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen verileri destekleyici biçimde kullanılması ve araştırmanın amaçlarına hizmet etmemesi bakımından ikili değişkenler arasında herhangi bir karşılaştırma yapılmamıştır. Ancak, katılımcıların, genel olarak, mevcut duruma ilişkin algılarının ve düşüncelerinin anlaşılması amacıyla verilerin frekans dağılımına ve ortalamalara bakılmıştır. Böylelikle öteki veri toplama araçlarından elde edilen verilerin sağlamlasının vatandaş bakış açısından yapılması amaçlanmıştır.

Son olarak ölçeğin güvenilirlik düzeyine bakıldığında Cronbach Alpha katsayısının .743 olduğu görülmüştür. Buna göre, ölçeğin güvenilirlik düzeyi oldukça yüksektir.

3.4.2. Yarı yapılandırılmış görüşmeler

Görüşmelerden elde edilen verilerin çözümlenmesi sürecinde öncelikle gerçekleştirilen görüşmelerin yazılı dökümleri oluşturulmuştur. Buna göre araştırmacının elinde bu dökümler dikkate alındığında ve Times New Roman yazı karakteri, 12 punto, 1.5 satır aralığı olacak şekilde düzenlendiğinde 253 sayfalık bir metin oluşmuştur. Daha sonra bu veriler “tematik analiz” tekniği kullanılarak yorumlanmıştır. “Tematik analiz, verilerdeki örüntüleri belirleme, analiz etme ve raporlama için kullanılan; böylelikle veri setinin en küçük boyutlarda düzenlenmesini ve derinlemesine betimlenmesini sağlayan bir tekniktir” (Braun ve Clarke, 2019, s. 875). Bu bağlamda bu araştırmada elde edilen veriler de öncelikle Habermas’ın İletişimsel Eylem Kuramı ve akıllı şehirler kavramsallaştırmasının kesişim noktalarının her biri bir tema kabul edilerek sınıflandırılmıştır. Buna göre toplamda 5 tema bulunmaktadır:

- Tüm paydaşların iletişimsel eyleme dayalı olarak, alınan kararlar üzerinde uzlaşmak amacıyla eşitler olarak katılabildikleri bir kamusal alanın varlığı hakkındaki katılımcı düşünceleri,
- Uzlaşmaya varmak amacıyla kamusal alanın paydaşlarının iletişimsel eylem kuramında da belirtildiği üzere verdikleri/vermeleri gereken ödünler hakkındaki katılımcı düşünceleri,
- Kamusal alanın paydaşlarının söz konusu kamusal alana ve karar verme süreçlerine dâhil olabilmek için sahip olmaları gereken yeterliklere ne derece sahip olduklarına ilişkin katılımcı düşünceleri,
- Kültürel art alanı ve ortak kolektif bilinci oluşturması bakımından Büyük Veri'ye ilişkin katılımcı düşünceleri,
- Özel alanın (yaşam dünyası) ve kamusal alanın (sistem dünyası) iç içe geçmesiyle yaşanan dönüşüme ilişkin katılımcı düşünceleri.

Araştırmacı, bu beş temaya ek olarak sürecin iletişimle ve iletişim yönetimi ile ilgili boyutlarını da altıncı bir tema olarak veri analiz sürecine dahil etmiştir.

Bunların yanı sıra katılımcıların düşünceleri olumsuz (eleştirel söylemler), olumlu (destekleyici) söylemler ve -çeşitli sebeplerden ötürü- çekimser söylemler bağlamında da sınıflandırılmıştır.

Bu noktada öncelikle değinilmesi gereken konu, katılımcılara ilgili soruların Sidewalk Toronto Projesi bağlamında sorulduğu ve temaların da bu bağlamda değerlendirildiğidir. Bununla birlikte, katılımcılara her bir temaya ilişkin olarak doğrudan sorular sorulmamış; ancak katılımcıların verdiği olumlu olumsuz yanıtlar içerisinde bütün bu temaları kapsayacak bilgi ve yorumun varlığından ötürü bu sınıflandırmalara sadık kalınarak veriler yorumlanmıştır.

3.4.3. Sistematik olmayan gözlem

Verilerin yorumlanması sürecinde sadece yarı yapılandırılmış görüşmelere verilen yanıtlardan yararlanılmamıştır. Araştırmaya öngörülen düzeyde katkı sunmadığı için doğrudan temel birer veri seti olarak kullanılmasalar da araştırmacının Kanada’da geçirdiği üç ay boyunca araştırmaya yönelik olarak gerçekleştirdiği öteki eylemlerden elde ettiği veriler de uygun yerlerde bulguları güçlendirmek için kullanılmıştır.

Bu noktada öncelikle, araştırmacının Kanada’da geçirdiği üç ay boyunca Toronto’ya, özellikle de Quayside gölgesine ilişkin olarak aldığı kişisel gözlemine dayanan notlardan ve ses kayıtlarından da yararlanılmıştır. Bu süreçte araştırmacı aldığı notların ve ses kayıtlarının bir dökümünü çıkarıp içerik analizi tekniği ile inceleyerek, elde ettiği verileri işe yarayabilecek noktalarda tematik analize dahil etmiştir. Yine araştırma bulgularını destekleyebilecek noktalarda çektiği fotoğrafları da bulgulara dahil etmiştir.

3.4.4. İçerik analizi

Yönlendirilmiş içerik analizi tekniğiyle toplanan veriler, sonrasında tıpkı yarı yapılandırılmış ölçek formundan elde edilen verilerde olduğu gibi, belirlenen temalara göre analiz edilmiş ve bulgular bölümünde destekleyici veri olarak kullanılmışlardır.

Araştırmanın alan çalışmasının gerçekleştirildiği dönem, hem Kanada’da yerel-ulusal seçimlerin gerçekleştirildiği döneme rastlaması hem de gerek siyasal aktörler gerekse medya tarafından oldukça ağır bir şekilde eleştirildiği bir döneme denk düşmektedir. Bu nedenle Sidewalk Labs yetkililerinin hiçbir şekilde kurum dışı bir görüşmeyi kabul etmedikleri bir süreç olmuştur. Görüşmeler esnasında araştırmacı her ne kadar proje ortaklarından Waterfront Toronto’nun yetkilileriyle görüşmüş olsa da Waterfront Toronto’nun kamuya karşı sorumlulukları olan, yarı kamusal bir şirket olması verilen yanıtların tam olarak projenin çıkarları doğrultusunda gerçekleşmemesine neden olabilecektir. Bu nedenle, bu belgeler görüşme soruları bağlamında incelenmiş ve sorulara yanıt olabilecek bölümler

Bulgular bölümünde Sidewalk Labs'in konuya ilişkin yanıt hakkına yer verilebilmesi için kullanılmıştır.

4. BULGULAR

Yöntem bölümünde açıklandığı üzere araştırma bulguları, yarı yapılandırılmış görüşmelerin temel alındığı ve öteki veri toplama araçlarından elde edilen verilerin destekleyici bir rolle kullanıldığı bir anlayışla yorumlanmıştır. Buradaki temel amaç tartışmaya olabildiğince çok bakış açısının dâhil edilmesidir. Yarı yapılandırılmış görüşmelerin araştırmaya çok geniş bir yelpazede bakış açısının dâhil edilmesini sağlamış olmasına karşın böyle yapılarak hem daha geniş bir vatandaş grubunun bakış açısının tartışmaya dâhil edilmesi, hem de araştırmanın yapıldığı dönemde proje hassas bir dönemden geçerken ve bu nedenle araştırmacının görüşme gerçekleştiremediği Sidewalk Labs'in bakış açısının da az da olsa, araştırmada yer alması sağlanmaya çalışılmıştır.

Bulguların yorumlanması sürecinde, yarı yapılandırılmış görüşmelerde sorulan sorular ve bu sorular bağlamında gerçekleştirilen tartışmalar uygun yerlere başka veri toplama araçlarından elde edilen verilerin yerleştirilmesiyle zenginleştirilmeye çalışılmıştır. Bütün kesimlerin söz hakkı sahibi olduğu ve eşitler olarak katılabildikleri bir kamusal alan arayışının tartışıldığı böyle bir çalışmada, araştırmacı bu türden bir yol izleyerek hem gerçekleştirmeye çalıştığı tartışmayı derinleştirmeyi hem de araştırmada kullanılan kavramların özüne uygun davranmayı amaçlamıştır.

Bulgular, alanyazın bölümünde Habermas'ın söylemlerinin akıllı şehirlerin söylemleriyle kesiştiği görülen beş nokta dikkate alınarak yorumlanmış ve bu noktalar bağlamında sınıflandırılmıştır. Bu noktaları şu şekilde belirtmek olanaklıdır:

- Uzlaşmaya dayalı ve tarafların eşitler olarak dâhil olabildikleri bir iletişim ortamının varlığı,
- Ortak yararlar çerçevesinde uzlaşmaya varabilmek için tarafların birtakım ödümler vermeleri,
- İlgili süreçlere dâhil olabilmek için tarafların belirli yeterliliklere sahip olmaları gerekliliği,

- Ortak bir anlayışa, kolektif bir bilince sahip olma; ilgili süreçlere bu bağlamda dâhil olabilme,
- Yaşam dünyası, sistem dünyası ve akıllı şehir bağlamında dijital teknolojilerin bu dünyaları nasıl dönüştürdüğü.

Bu beş temanın yanı sıra altıncı bir tema olarak iletişim süreçlerinin nasıl işlediği, bu süreçlerde hangi araçların kullanıldığı, tarafların bu süreçlerdeki ve iletişim yapılarındaki yerlerinin ne olduğu, kısaca iletişim yönetiminin nasıl yürütüldüğü tartışılmıştır.

4.1. Tema 1: Uzlaşmaya Dayalı ve Tarafların Eşitler Olarak Dâhil Olabildikleri Bir Kamusal Alanın Varlığı Üzerine Tartışmalar

Yapılan alanyazın taramasında iletişimsel eylem ve akıllı şehirler fikirlerinin kesiştikleri ilk noktanın *iletişimsel eylemin tarafların çeşitli ödünlere bulunması temeline dayandırdığı uzlaşmacı iletişim sürecine yönelik söylemi ve akıllı şehirler kavramının şehre yönelik kararlar alınırken şehirdeki tüm paydaşların yaşadıkları yerin geliştirilmesi için uzlaşmaya varmak amacıyla eşitler olarak katılabildikleri bir kamusal alan yaratması* olduğu görülmüştür. Katılımcılara öncelikle bu doğrultuda sorular yöneltilmiştir.

Bu tema bağlamında katılımcılara yöneltilen sorularla projenin yarattığı toplumsal dönüşümler, proje ortaklarının eşitlikçi bir kamusal alan yaratmak konusundaki çabaları, vatandaşların kamusal alana dahil olmak konusundaki niyetleri, çeşitli toplumsal grupların proje sürecinde üstlendikleri roller, literatürde anlatılan akıllı şehirler ve gerçekleştirilen uygulama arasındaki benzerlikler/farklılıklar, hem projenin vaatlerinin hem de literatürdeki akıllı şehirler söyleminin erişilebilirliği ve akıllı şehirlerin kimler için gerçekleştirildiği/inşa edildiği konuları birer alt başlık olarak tartışılmıştır. Böylelikle, her iki düşünce yapısının da (akıllı şehirler söylemi ve iletişimsel eylem kuramı) bir kesişim noktası olan bu ilk temanın uygulanırılığı ve gerçekliği Sidewalk Toronto Projesi bağlamında tartışmaya açılmıştır.

4.1.1. Projenin yarattığı toplumsal dönüşümler üzerine gerçekleştirilen tartışmalar

Birinci tema doğrultusunda katılımcılara öncelikle “Gözlemledikleri kadarıyla projenin başladığı tarihten günümüze projenin etkisiyle şehirde bir toplumsal dönüşüm gerçekleşip gerçekleşmediği sorulmuştur. Bu bağlamda katılımcılar, “dönüşüm olmuştur”, “olmamıştır”, “bunu gözlemek henüz olanaklı değildir” diyenler şeklinde üç gruba bölünmüştür.

Öncelikle bir dönüşüm yaşandığını düşünen katılımcıların yanıtları değerlendirmeye alınmıştır. Uygulanmaya başladığı 2017 yılının üzerinden geçen iki yılı aşkın sürede, projenin toplumsal olarak bir sosyal değişim yarattığını düşündüklerini bildiren katılımcılara devam sorusu olarak “*projenin ne gibi toplumsal değişimler yarattığını ya da ne gibi toplumsal etkileri olduğunu düşündükleri*” sorulmuştur. Bu soruya verilen yanıtlar geniş bir yelpaze oluşturmakla birlikte, katılımcıların genel olarak yaşandığını düşündükleri bu değişimlere eleştirel yaklaştıkları ve iki konu üzerine yoğunlaştıkları görülmüştür. Buna göre öne çıkan ilk tartışma *proje sonrasında vatandaşların kamusal alana katılımlarının yönetsel etkinliklere destek ve/veya protesto yoluyla arttığıdır.*

Katılımcılar, projenin duyurulduğu tarihten günümüze kadar iki yılın üzerinde bir zamandır süregelen bir kamusal katılım ve danışma sürecine girdiklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte bu sürecin çok tartışmalı geçtiğini belirten katılımcılar, özellikle “*mahremiyet ve gözetim*” konuları bağlamında şehirdeki öteki paydaşlardan proje yöneticilerine yönelik olarak ciddi bir eleştirinin olduğunu dile getirmişlerdir. Bu eleştirilerin bir sonucu olarak kamusal alanda, vatandaşları temsil eden yeni bir aktör olarak *#BlockSidewalk* hareketi doğmuştur. Katılımcılara göre bu toplumsal hareket, projeye ilişkin olarak söz hakkı arayan vatandaşların seslerini duyurma çabalarının bir ürünüdür. Nitekim 19 numaralı katılımcının bu grubu betimleme biçimi, aslında hem grubun doğasını hem de ortaya çıkış sebebini oldukça net bir şekilde anlatmaktadır. Katılımcı, bu toplumsal grubu, “*Toronto vatandaşlarının projeye ilgili bütün korkuları ve endişeleri bu #BlockSidewalk*

hareketinde vücut buldu.” şeklinde anlatmaktadır ve projenin toplumsal anlamda yarattığı en önemli değişimin bu hareketin ortaya çıkması olduğunu söylemektedir.

#BlockSidewalk’un ortaya çıkışı ve gün geçtikçe daha fazla destekçiye sahip olması da toplumun projeye bakış açısındaki değişimle yakından ilişkilidir. Bu bağlamda 22 numaralı katılımcının söyledikleri hem projeye muhalif bu toplumsal hareketin neden kurulduğunu hem bu grubun temel söylemini hem de toplumda projeye ilişkin tutumun değişim çizgisini gösterir niteliktedir. Katılımcı konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

“Ben #BlockSidewalk adında tabandan doğan, dijital aktivistlerden, emek aktivistlerinden, vergi veren vatandaşlardan, şehir planlamacılarından ve demokrasi bekçilerinden oluşan bir grubun üyesiyim. Geçen yıl oldukça büyüdük, gittikçe daha çok destek alıyoruz. Bence bu proje ilk başladığında herkes “Ah, Google harika, sadece yollarından çekilip teknoloji derebeylerinin bütün bu işleri bizim için yapmalarına izin vermelisiniz” diyordu. Fakat artık bu eskide kaldı. Zaman geçtikçe daha fazla insan gerçek katılımın ne demek olduğunu anlıyor. Aslında biz Waterfront bölgesini şehrin istediği gibi bir vizyona uygun bir şekilde geliştirmek için gerekli kaynaklara sahibiz ve bunları kullanabiliriz. Bunun için insanların demokratik ilkelere uygun bir şekilde sürece katılmalarının sağlanması gerekli. Fakat böyle yapmadılar. İnsanları manipüle ettiler ve bunu kendilerinin yapamayacağına inandırarak bütün işi Google’a devrettiler. Fakat özellikle son altı aydır hem insanlar hem de şirket yöneticileri “bekleyin bir dakika, biz bu insanlara dükkanın anahtarını verdik galiba. Durun, bu konuda biraz daha düşünceli olmalıyız.” demeye başladılar.

Bu durum projeye bağlı olarak ortaya çıkan bir başka önemli toplumsal değişimin *“toplumdaki projeye yönelik tutumun zamanla olumludan, olumsuzla doğru yaşadığı değişim”* olduğunu da göstermektedir. Buna göre, projenin ilan edildiği 2017 yılından itibaren başlarda projeye yönelik oluşan olumlu tavır sonradan eleştirel bir hale gelmiştir ve vatandaşları çeşitli sebeplerden ötürü projeye ilgili konularda giderek daha endişeli ve projeye karşıt bir hale gelmişlerdir. Yarı yapılandırılmış görüşme sonuçlarına göre bunun iki temel sebebi olduğu görülmektedir. Bunlardan ilki toplumun, özellikle 2017 sonrası ortaya

çıkan Cambridge Analytica⁶ gibi skandallar nedeniyle, zamanla teknolojiye ilişkin konularda ve teknolojinin yaratabileceği potansiyel risklere ve olumsuzluklara karşı bilinçlenmesinin olduğu düşünülmektedir. Katılımcıların söylemlerinden görüldüğü üzere ve proje kendi tarihselliği içerisinde ele alındığında bir Google firması olan Sidewalk Labs'ın projeye dâhil edilmesi başlarda toplum tarafından politik bir zafer olarak algılanmıştır. Katılımcılar tarafından bu durumun sebebi, *bu akıllı şehir projesinin şehre çekebileceği yatırımlar ve oluşabilecek fırsatların büyüklüğü* olarak gösterilmiştir. Ancak teknoloji şirketlerinin dünya çapında karıştıkları mahremiyete ilişkin skandallar ve devam eden süreçte Sidewalk Labs'ın vatandaşların ve uzmanların mahremiyetle ilgili endişelerine tatmin edici yanıtlar verememesi projenin güven kaybetmesine ve baştaki olumlu havanın olumsuzla dönmesine neden olmuştur.

Bu bağlamda değinilmesi gereken önemli bir nokta da aslında projenin sahibi olan Waterfront Toronto Şirketi'ni temsilen araştırmaya katılan 13 numaralı katılımcının dile getirdikleridir. 13 numaralı katılımcı da önceki katılımcılara benzer bir şekilde, projenin ve Alphabet gibi uluslararası büyük bir şirketin bu projeyi yapıyor olmasının başlangıçta hem hükümet tarafından hem de vatandaşlar tarafından büyük bir ilgiyle karşılandığını dile getirmiştir. Ancak o zaman Cambridge Analytica skandalının yaşanmamış olduğu belirten katılımcı, o zamanlar *teknolojiye ve veriye bakış açısının daha masum olduğunu* belirtmiştir.

---

⁶ Cambridge Analytica Skandalı: 17 Mart 2018'de The Guardian ve The Observer, The New York Times, Channel 4 News tarafından yayımlanan dosyalarla, Brexit Referandumu ve ABD Başkanlık Seçimleri'nde de kampanyalara destek sağlayan veri analiz ve siyasal danışmanlık şirketi Cambridge Analytica'nın, 50 milyondan fazla Facebook kullanıcısının (daha sonra 87 milyon olarak duyurulacak) kişisel verilerini uygunsuz ve izinsiz bir biçimde elde ederek kullandığı ortaya çıkmıştır. (Güden, 2019, s. 212 <https://doi.org/10.16878/gsuilet.656553>). Bu krizin ardından tüm dünyada veriye ve mahremiyete ilişkin ciddi protestolar olmuş; hatta Facebook'un yöneticisi Mark Zuckerberg konuyla ilişkili olarak yargılanmış ve mahkemeye ifade vermiştir.

Katılımcıya göre bu skandalla birlikte insanlarda veriye ve verinin kullanımına ilişkin bir güvensizlik oluşmuştur. Sonuç olarak da projeye ilgili eleştirel bir grup doğmuştur. Ancak katılımcı yine de halâ projeye karşı hevesli ve isteki insanların var olduğunu da söylemiştir. Katılımcının genel olarak öteki katılımcıları destekleyen ifadelerde bulunması aslında, projenin toplumsal olarak kabul görmediğinin de net bir örneği olarak gösterilebilir. Ancak katılımcı, projeye yönelik bu muhalif anlayışın aslında tamamen Quayside projesinden kaynaklanmadığını da söylemektedir. Buna göre aslında insanlar, teknolojiye ilişkin olarak rahatsız oldukları mahremiyet, kendi verilerinin kontrolüne sahip olmama gibi sorunları bu projenin kendilerine söz hakkı vermesi nedeniyle, projenin kendisine yansıtıklarını belirtmektedir. Katılımcı konuyla ilgili olarak şöyle bir örnek vermiştir:

Bir örnek vermek gerekirse, otumlardan birinde sosyal medya ve iş yaşamının sosyal medyanın yaygınlığından nasıl etkilendiği, sosyal medya hesabının hacklendiği ile ilgili olarak çok öfkeli olan ve sürekli bu konuları gündeme getiren bir adam vardı. Bence bu proje dijitalle bağlantılı olan bütün bu sorunlar için bir paratoner haline geldi. Evet, insanların projeye yönelik şu anki bakış açıları başlangıçtakinden sıra dışı bir şekilde ayrışıyor. Ancak bence bunun farklı sebepleri var.

Bu durum, projeye yönelik eleştirilerin dünyadaki genel eğilimden etkilendiğine ilişkin bakış açısını desteklemektedir. Ancak, bu açıklamalar proje sahiplerinin projelerini aklama çabası mıdır yoksa bir gerçekliği mi yansıtmaktadır, bu da tartışılması gereken önemli bir sorudur.

Projenin gerçekleştirildiği döneme denk düşen zaman aralığında, dünyada genel bir eğilim olarak, pek çok insanın bakış açısının “*dijitalin harika bir gelişme olduğu düşüncesinden uzaklaşmaya başladığı*” ve insanların Silikon Vadisi şirketlerinin sahip olduğu olağanüstü güç hakkında endişelenmeye başladıkları görülmektedir. Avrupa’da bu bağlamda, aynı dönemde Google’a karşı hükümetler düzeyinde bir eylem olduğu ve Google’ın pek çok eyleminden ötürü sorgulandığı görülmektedir. Vatandaşlar düzeyinde ise bu durum insanların daha teknofobik davranmaya başladığı, sosyal medya hesaplarını, çevrimiçi dünyadaki dijital izlerini silmeye, teknoloji şirketlerinin veri madenciliğini önlemeye çabaladıkları bir şekilde kendini göstermiştir. Katılımcı 13 bu durumu “*insanların*

teknolojiyle olan ilişkilerinin Cambridge Analytica sonrası masumiyetini kaybetmesi” olarak açıklamaktadır. Toronto’daki yerel durumun da uluslararası bu teknoloji kriziyle benzer bir seyirde olduğu görülmektedir. Daha önce söz edildiği üzere, pek çok insan teknolojiye ilişkin sorular sormakta, proje ortaklığı bu sorulara tatmin edici yanıtlar veremediği için de projeye karşı şüphe duymaya başlamıştır.

Odaklanılan başka bir önemli konu ise bu projeye *toplumda dijitalleşmenin aslında özelleşme olduğuna ilişkin bir bakış açısı gelişmesidir*. Bu durum da zamanla vatandaşların ve şehirdeki öteki paydaşların projeye bakış açılarının olumsuz bir hale gelmesinin alt sebeplerinden biri olarak görülmektedir. Genel olarak akıllı şehir projeleri ele alındığında, kamunun kendi başına böyle büyük ölçekli projeler için gerekli teknolojiyi uygulayabilecek maddi ve teknik yeterliliğe sahip olmaması kamu-özel sektör ortaklığını kaçınılmaz yapmaktadır. Bu durum da beraberinde, özel sektörün kamusal alan üzerinde şu ana kadar olduğundan çok daha fazla söz sahibi olması durumunu getirmektedir. Bu da *kamusal alanın özelleştirilmesine giden yolda atılan bir adım* olarak görülmektedir. Ancak bu, tek başına fiziksel alanın özelleştirilmesiyle ilgili bir durum da değildir. Aynı zamanda, bu süreçle birlikte, özellikle Sidewalk Toronto Projesi’nin gösterdiği üzere, *bireylere ait kişisel veriler de ticarileştirilmekte; özel şirketlerin malı haline gelmektedir*. Yine daha önce sözü edilen skandalların da gösterdiği üzere veri, günümüz ekonomik ve siyasal ortamında çok değerli bir varlıktır çünkü verinin ekonomik ve siyasal güç sahipleri tarafında doğru (!) bir şekilde yönetilmesiyle geniş toplumsal kitleler hem istenilen yönde manipüle edilebilir hem de gayet etkili bir şekilde gözetim altında tutulabilir. Katılımcılara göre projeye ilişkin baştaki tutumun değişmesindeki önemli sebeplerden biri de insanların bu konuda bilinçlenmeye başlamasıdır.

Katılımcıların bu konuda üzerinde durdukları başka bir tartışma da yine bu özelleşme süreciyle bağlantılıdır. Buna göre, kamusal alanın ve kamuya ait verilerin özelleştirilmesi ve ticarileştirilmesi ve kamu kurumları ile özel sektörün ilişkilerindeki sınırların bulanıklaşması beraberinde demokratik kurumların erozyona uğramasına yönelik bir endişenin de ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu bağlamda 8 numaralı katılımcının söyledikleri

teknolojinin olumsuz etkileri hakkındaki bilinçlenmeyi özetler niteliktedir. Katılımcı konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

Son birkaç yılda büyük teknolojinin⁷ akıl sağlığı sorunları, eşitsizlik, zorlaşan çalışma koşulları ve demokrasi sorunları gibi negatif etkileri hakkında giderek artan bir farkındalık var. Dolayısıyla bence artık insanlar teknolojinin aydınlık yüzünü gördükleri kadar karanlık yüzünü de görebiliyorlar. Bununla birlikte kamu iyiliğinin korunması ve kamu hizmetlerinin demokratik olarak sorgulanabilir kurumların elinde kalması gibi konularda da artık daha dikkatli.

Projeye ilişkin, projenin başladığı ilk dönemde yaşanan bu durum üzerinden Kanada halkına ve halkın teknolojiye bakış açısına ilişkin toplumsal bir eleştirinin ortaya konulması da olanaklıdır. Vatandaşların, bu ilk dönemde, projeye ilişkin olarak eleştirel olmayan bir kutlama, bir tezahürat yaptıkları görülmektedir. Bu konuyla ilişkili olarak katılımcı yorumlarında ortaya çıkan genel eğilim, *“Toronto’da ve genel olarak Kanada’da insanlarda uluslararası, büyük bir Amerikan şirketi ne zaman Kanada’da yatırım yapmaya niyetlense kendilerini seçilmiş olarak hissetmeye ve bundan dolayı sözü edilen şirkete bir Amerikan şehri yerine kendilerini setikleri için minnet duymaya yönelik bir eğilim olduğu”* olduğu yönündedir. Bu durum genel olarak katılımcılar tarafından eleştirilirken; 1 numaralı katılımcı, bir adım daha ileri giderek bu durumu *“aptalca”* olarak nitelemiştir. Ancak daha sonra bu yöndeki tutumun eleştirel bir yönde değiştiğini söyleyen katılımcı, bu konudaki düşüncelerini şöyle bir anekdotla örneklendirmiştir:

---

⁷**Büyük teknoloji (BigTech):** Büyük teknoloji ya da bir başka ismiyle büyük dörtlü (Big Four) internet ekonomisinde bir devrime yol açan gündelik olarak dünya çapında milyarlarca insanın yaşamını etkileyen Google, Amazon, Facebook ve Apple’ı ifade etmek için kullanılan bir deyimdir. Kaynak: <https://fas.org/sgp/crs/misc/R45910.pdf>

“Bir örnek vereyim, tanıdığım bir kadın meclis üyesi var. Geçenlerde onunla Chinos’ta⁸ gerçekleşen bir etkinlikte karşılaştık. Benim Sidewalk Labs ile ilgili araştırma yaptığımı biliyor ve bana artık Dan Doctoroff’a görüşme için randevu vermediğini söyledi. Bu bana çok ilginç geldi. Yani onunla buluşmak için yalvaranın Dan Doctoroff olması ve onun da “Of artık adamla görüşmek istemiyorum” demesi. Bu, başlangıçtakinden çok daha farklı bir durum. Başlangıçta insanlar projenin üstüne atıyorlardı ve Dan Doctoroff ile buluşmak için yanıp tutuşuyorlardı. Dolayısıyla bence bu çok keskin bir değişim.”

Bu örneğin de gösterdiği üzere toplumun ve toplumu temsil eden kamu aktörlerinin projeye yönelik tutumlarındaki bu eksen kayması, projede zaman geçtikçe tarafların rollerinde de değişiklikler yaratıyor gibi görünmektedir. Projenin başlangıcından beri kendi istekleri konusunda daha talepkar davranan ve iletişim hiyerarşisinde kendi yöneticilerini öteki paydaşlardan daha üstte tutan Sidewalk Labs ve Google, karşılaştıkları bu sert muhalefet karşısında savunmaya çekilmek zorunda kalmıştır. Bu duruma ilişkin örneklerle pek çok katılımcının anlattıklarında rastlanmakla birlikte; 21 numaralı katılımcının söyledikleri, öteki kişilerin düşüncelerini de kapsamakta ve özetlemektedir. Katılımcı konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

Yani bilmiyorum, dışarıdan bakınca sen de aynı fikirde mi olursun ancak oldukça defansif görünüyorlar. Örneğin bu projenin ilk yılı boyunca, ben Dan Doctoroff’un Toronto’ya geldiğini hiç görmedim ya da duymadım. Fakat geçen sene boyunca sürekli buradaydı ve yerel haberlere çıkmak, yerel medyaya röportaj vermek için sürekli fırsatlar kolladı. Yani, artık sürekli burada, sürekli belediyeye gidip şehir meclis üyeleriyle görüşmeye çabalıyor. İnsanları projeye ilgili olarak ikna etmeye çalışıyor.

Son olarak, projenin yarattığı değişimler nedeniyle üzerine odaklanılan bir başka tartışma ise farklı paydaşlar arasında bu projeden yararlanmak ya da projeyi eleştirmek maksatlı iletişimin ve/ veya gerilimin artmış olduğudur. Bu bakış açısına göre, aslında olumlu ve olumsuz değişimler bir arada var olmakta gibi görünmektedir. Ancak, bu noktada, olumlu

---

⁸ Toronto’da etkinlik gösteren bir Meksika restoranı.

gibi görünen *daha fazla iletişim fırsatı, daha fazla katılım, daha fazla danışma gibi gelişmelerin nicel olarak artmakla birlikte niteliklerinin tartışmalı olduğunun* düşünüldüğü görülmektedir.

Projenin yarattığı toplumsal değişimler konusunda odaklanılan öteki konuları ise şu şekilde sıralamak olanaklıdır: “Uygulanan ya da uygulanmaya çalışılan teknolojik altyapılar nedeniyle kentin fiziksel yapısı değişmeye başlaması”, “Projenin gerçekleştirildiği bölgede yaşam pahalılığının, özellikle konut fiyatlarının artması”, “Toronto’da uygulanan projeden kaynaklı sorunlar nedeniyle hareketliliğin ve iç göçün artması ve buna bağlı olarak Toronto’ya yakın küçük belediyelerdeki sosyal ve ekonomik yaşamın değişmesi”, “Vatandaşların veri yönetimi ve veri kaynaklı olarak oluşabilecek sorunlar hakkında daha bilinçli hale gelmesi”, “Yönetimsel düzeyde şehir yönetiminin zorluklarının farkına varılması ve bu konuda harekete geçilmesi”.

Projenin henüz herhangi bir toplumsal dönüşüm yaratmadığını düşünen katılımcılar ise genel olarak iki konu üzerine yoğunlaşmaktadırlar. Bunlardan ilki daha eleştirel bir bakış açısidir ve vatandaşların uygulanan proje ve bu projenin gelecekte yaratabileceği etkiler hakkında yeterince bilinçli olmadıkları, deyim yerindeyse “*çok saf davrandıkları*” üzerinedir. Buna göre, vatandaşların önemli bir kısmı bu projeyi sadece ekonomik olarak yaratabileceği fırsatlar bağlamında değerlendirmekte ve akıllı şehircilik sektöründe Toronto’nun, bu proje sayesinde, dünyaya liderlik edeceğine inanmaktadırlar. Bu nedenle de projenin yaratabileceği olumsuz etkileri göz ardı etmekte ya da görememektedirler. 15 numaralı katılımcı bu bağlamda “*Bence vatandaşlar veri toplama ve yönetimi konusunda safça bir iyimserliğe sahipler*” demekte, vatandaşların bu bağlamdaki tutumunu eleştirmekte ve bu doğrultuda düşünen katılımcıların düşüncelerini de böylece özetlemektedir.

Projenin henüz bir toplumsal değişim yaratmadığı konusundaki ikinci tartışma ise; sürecin henüz çok yeni olması ve herhangi bir fiziksel uygulamanın tam olarak başlamamış olması nedeniyle projenin ‘henüz’ bir toplumsal etki yaratıp yaratmadığından emin olmanın zor olduğu yönündedir. Ancak bu yönde düşünen katılımcılar da projenin gelecekte

yaratabileceği olumsuz etkiler konusunda özellikle gözetim ve mahremiyet konularıyla ilgili olarak endişeli olduklarını dile getirmişlerdir.

Bütün bu tartışmalar özetlenirse, katılımcıların Sidewalk Toronto Projesi'nin getirdiği toplumsal dönüşümlere ilişkin söylemlerine bakıldığında, özetle, projeye bağlı olarak ortaya çıkan en belirgin toplumsal değişimin insanlarda teknolojinin pek çok olumsuz etkisinin olabileceğine ve akıllı şehirlerinde aslında söylemde vadettiği pek çok harika şeye karşın gayet “*nahoş*” oluşumlar olabilecekleri yönünde gelişen bir farkındalık olduğu görülmektedir. Projenin başlangıçta vatandaşlar tarafından daha olumlu görülmesinin nedeni bir teknoloji firması olan Google'ın bu projeye ilgili tam olarak ne istediğinin ve/veya bu projenin toplumsal olarak ne gibi olumsuzluklara sebep olabileceğinin bilinmemesi olarak görülmektedir. Ancak, ilerleyen süreçte hem bu proje özelinde hem de uluslararası pazarda büyük teknolojinin sebep olduğu ve olabileceği sorunlar vatandaşlar tarafından daha iyi anlaşılmaya başlandıkça proje sorgulanmaya, eleştirilmeye başlamış; projeye yönelik bir muhalefet gelişmiştir. Proje ortaklarının bu muhalefeti tatmin edebilecek adımlar atmaması ya da atamaması nedeniyle de paydaşlar arasında giderek artan bir toplumsal mücadele ve çatışma ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, aslında Sidewalk Toronto Projesi uzlaşma yönelik bir kamusal alan değil; toplumsal bir çıkar çatışmasının savaş alanı olarak bir kamusal alan yaratmıştır. Bununla birlikte, projenin gelecekteki etkileri konusunda da daha olumsuz, eleştirel ve endişeli bir tutumun varlığı da görülmektedir.

4.1.2. Proje ortaklarının eşitlikçi bir kamusal alan yaratma çabası üzerine tartışmalar

Projeye bağlı olarak yaşanan toplumsal dönüşümlere ilişkin fikirlerinin alınmasının ardından katılımcılara, iletişimsel eyleme dayalı bir kamusal alanın varlığı ve/veya oluşturulmasıyla ilgili “şehrin bir paydaşı olarak ortaklığın bu proje kapsamında şehirdeki tüm kesimlerin eşit olarak katılabildikleri bir kamusal alanın yaratılması konusunda çalışmalarını hakkında” ne düşündükleri ve neden bu şekilde düşündükleri sorulmuştur.

Bu soruya katılımcıların verdikleri yanıtları irdelemeden önce konuya ilişkin olarak Sidewalk Labs'ın MIDP'de ve Kamu Katılımı Strateji Raporu'nda konuya ilişkin belirttiği

noktaları göz önünde bulundurmak yerinde olacaktır. Böylelikle, hem Sidewalk Labs'in bu konudaki çabalarının neler olduğunu, neler yaptığını ya da yaptığını iddia ettiği, ilerleyen süreçte neler yapmayı vaat ettiği göz önünde bulundurularak tartışmanın derinleştirilmesi hem de konuya ilişkin tüm tarafların bakış açılarının sunulması ve tartışılması olanaklı olacaktır.

Sidewalk Labs tüm paydaşların projeye ilişkin olarak bilgilendirilmelerini ve eşitler olarak projeye ilgili fikirlerini kamusal alanda beyan edebilmelerini sağlamak için şu ana kadar neler yaptığını, her iki belgede de -bu çalışmanın alanyazın bölümünde de görüldüğü üzere- kronolojik bir sırayla kamuoyu ile paylaşmıştır. Bu konuda pek çok halka açık toplantı ve etkinlik düzenlediğini belirten şirket, yaptıklarını Vatandaş Katılımı Strateji Raporu'nda şu şekilde özetlemektedir (VKSR, 2019, s. 5):

“2017 Sonbaharında, Sidewalk Labs ve Waterfront Toronto, şehir sakinleri, araştırmacılar, topluluk liderleri ve devlet kurumlarından çok çeşitli geribildirimler talep etmeye başladı. 18 ay boyunca Sidewalk Labs büyük çaplı halka açık yuvarlak masa toplantılarına ev sahipliği yaptı; düzinelerce topluluk toplantısına katıldı; 307'de Torontolulara açık bir çalışma alanı açtı; bir Şehir Sakinleri Referans Paneli ve bir bursiyer programı oluşturdu; yerel uzmanların konuya özel altı danışma grubunu topladı; yaşlılar, gençler ve erişilebilirlik ve yerli toplulukların üyeleriyle ortak tasarım oturumları ve çalıştaylar düzenledi; iş dünyası, akademik, kar amacı gütmeyen ve kurumsal sektörlerle erişim sağlanması; Waterfront Toronto ve kamu görevlileriyle her üç yönetim kademesinde de yoğun bir şekilde çalıştı”.

Görsel 4: Sidewalk Labs'in Sidewalk Toronto Projesi hakkında vatandaşları bilgilendirmek için açtığı 307'de çekilmiş araştırmacı fotoğrafları

Gerçekleştirmiş olduğu etkinlikler aracılığıyla toplamda 21.000 Toronto sakinine eriştiğini belirten Sidewalk Labs, proje ekibinin şehir sakinlerinden, araştırmacılardan, topluluk liderlerinden ve devlet kurumlarından çok çeşitli geribildirimler aldığını ve bunun projenin ön aşamasında *benzeri görülmemiş bir kamu girdisi* sağladığını belirtmiştir (MIDP, 2019). Şirket, projenin ve dolayısıyla MIDP'nin şekillenmesinde bu kamu girdisinin oldukça yararlı olduğunu da MIDP'nin ilgili bölümlerine eklemiştir (MIDP, 2019).

Bu girişimler arasında şirketin özellikle önemseydiği ve gerçekten de vatandaşlara erişim konusunda önemli bir yer tutan bir girişim olarak 307'nin rolünün sıkça vurgulandığı görülmektedir. Görsel 4'de de görülebileceği üzere 307, vatandaşlara projenin tamamlanması durumunda neye benzeyeceğinin gösterilmesinde ve vatandaşların proje hakkında bilgilendirilmesinde oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Şirketin MIDP'de belirttiği üzere 307 açıldığı günden itibaren 11.000'in üzerinde ziyaretçiye ev sahipliği yapmıştır (MIDP, 2019).

MIDP raporunda projeye ilgili kamu istişare süreçlerinin projenin çok erken safhalarından itibaren başladığını belirten Sidewalk Labs, bu kamu girdisiyle ilgili RFP'de ve projenin amaçlarında yapılan değişiklikleri ise Kamu Katılımı Strateji Raporu'nda;

“Daha erişilebilir olmaları için binaların inşa edilmiş biçimlerinin yeniden düşünülmesi, şehirlerde veri güvenliği ve yönetimi için yeni standartlar oluşturulması, raylı sistemlerin geliştirilmesi ve Sidewalk Labs'ın şehirdeki ve projedeki rolünü, yerel üçüncü tarafların gayrimenkul ve teknoloji gelişiminin çoğuna liderlik edebilmesine olanak sağlamak için yeniden yapılandırmak”

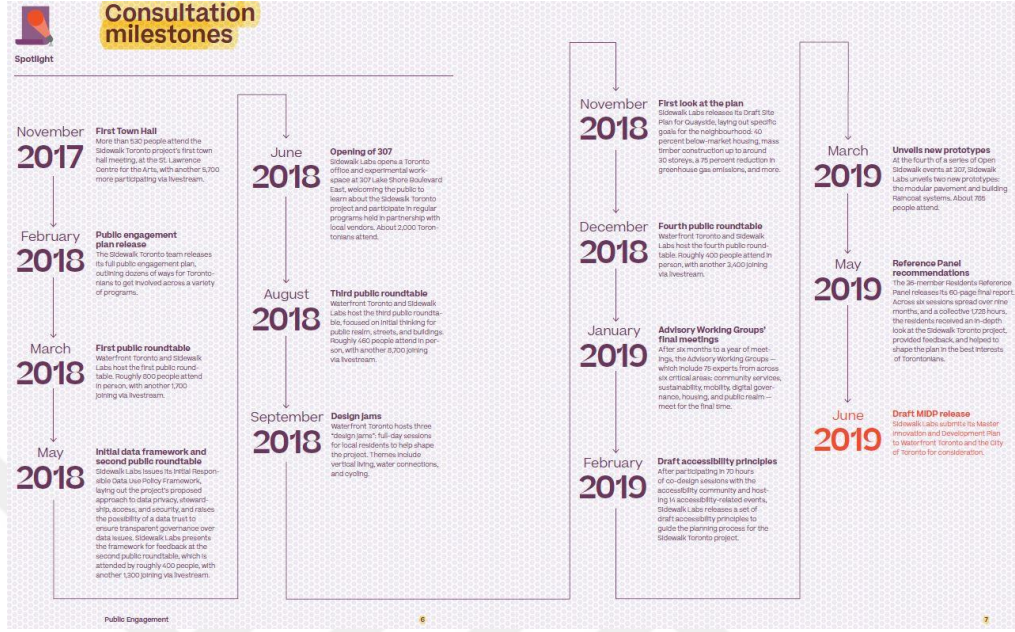
olarak sıralamıştır (VKSR, 2019, s. 4). Sidewalk Labs, proje amaçlarında vatandaş ve paydaş geribildirimlerine dayalı olarak yaptığı değişimleri ve geribildirimlerin sağlanabilmesi için gerçekleştirdiği etkinlikleri herkesin fikrini paylaşabildiği, bu fikirlerin karar verme sürecinin baskın tarafınca dikkate alındığı ve ortak geleceğin kurulması için oluşturulan kamusal istişare alanının, ya da en azından böyle bir kamusal alanın kurulabilmesi için şirketin çabalarının bir kanıtı olarak sunmaktadır. Ayrıca şirket, ilerleyen sayfalarda görüleceği üzere, eleştirilerin aksine bu kamusal alanın yaratılmasına projenin daha hemen başında başladığını belirtmiştir. Şirket, vatandaş katılımını projenin erken dönemlerinden itibaren

sağladığının bir kanıtı olarak projenin duyurulmasının hemen ardından, Kasım 2017’de, ilk halka açık toplantısını gerçekleştirmesini göstermektedir. Şirket, MIDP’de (MIDP, 2019) bu ilk toplantıyla ilgili olarak şunları belirtmiştir:

“Kasım 2017’de, soğuk bir akşamda, yaklaşık 530 Toronto’lu, Sidewalk Toronto projesi hakkında bilgi almak için St. Lawrence Sanat Merkezi’ni doldurdu. Gerçekleştirilen bu toplantı internette canlı olarak yayınlandı ve bu yayınlar 5.000’in üzerinde insan tarafından çevrimiçi olarak izlendi. Bu, sonraki 18 ay boyunca giderek büyüyen, halâ devam eden ve şehirdeki kentsel gelişim hakkında gerçekleşen en geniş çaplı kamu tartışmasının başlangıcıydı.”

Oldukça büyük bir kamusal tartışma ortamı yarattığını belirten Sidewalk Labs, sürece olanaklı olan tüm vatandaşların katılması ve şehirdeki tüm kesimlerin seslerini duyurabilmeleri için çaba sarf ettiğini de belirtmiştir. Şirket, bu konuda yaptığı önemli bir girişim olarak ise, toplumda marjinalleştirilen ve seslerini duyurmakta zorlanan grupları projeye dâhil etmesini, onların da projede temsil edilmesini sağlamış olmasını göstermiştir. Bu kesimlerin, projeye dâhil edilmeleri için gerekli çalışmalara 2018’in ikinci yarısında başladığı belirtilmiştir. MIDP’de, “şirketin proje ekipleri yerli topluluklarının, bağımlılık ve akıl hastalıklarıyla mücadele eden insanların, çocukların, gençlerin ve yaşlı insanların sürece dâhil edilmeleri için pek çok atölye, toplantı ve ortak yaratım/tasarım oturumları gerçekleştirildiği belirtilmiştir (MIDP, 2019)

Sidewalk Labs, MIDP’de bütün bu vatandaş katılım sürecini Görsel 5’teki gösterildiği gibi bir zaman çizelgesiyle kamuoyuyla paylaşmıştır. Şirket paylaştığı bu çizelgeyle, kamuoyunu proje sürecine dâhil etmek için oldukça çaba sarf ettiğini göstermek istemiştir.

Görsel 5. Danışma sürecinin önemli aşamaları
Kaynak: MIDP, Volume 2, 2019

Şirket sadece bu etkinlikleri gerçekleştirmekle kalmadığını; gerçekleştirdiği her etkinliğin ardından o etkinliğe ait çoğunlukla çeşitli yorumları da içeren bir özet raporun hazırlanıp çevrimiçi olarak paylaşıldığını belirtmiştir. Şirket, bütün bu oturumlar, danışma etkinlikleri, çevrimiçi iletiler ve öteki etkileşimler bir arada düşünüldüğünde kendilerine projeye ilgili binlerce yorum geldiğini belirtmişlerdir. Devam eden süreçte şirketin kamuoyu etkileşim ekibi bu geri dönüşleri -raporlar, buluşma süreleri, oturum notları, 307'den alınan dönüt kartları ve daha fazlası- derleyerek, proje planlama ekibine sunmaktadır (MIDP, 2019). Şirket böylelikle tüm seslerin planlama sürecine dâhil edilmesini sağladığını belirtmektedir.

İlginçtir ki, Sidewalk Labs kamuoyunu projeye dâhil etmek için pek çok girişimde bulunduğunu ve paydaşların düşüncelerini dikkate alarak uygun hale getirdiğini belirtmesine karşın bu başlıklar projenin başlamasından 2 sene sonra dahi halâ oldukça eleştirilmekte ve tartışılmaktadır. Özellikle veri ve mahremiyet yönetimi gibi konularda Sidewalk Labs, ciddi bir kesimi halâ ikna edememiştir ve ilerleyen sayfalarda görüleceği üzere bu durum, Sidewalk Labs'in herkesin fikirlerini duyurabileceği ve bu fikirlerin dikkate alındığı bir kamusal alan yarattığına ilişkin iddialarını gölgelemektedir.

Bu durumun potansiyel nedenlerinden birisi olarak ilerleyen tartışmalarda göz önünde bulundurulması gereken önemli bir durum olarak şu gösterilebilir: 2019 verilerine göre Toronto'nun nüfusu yaklaşık olarak 2.96 milyondur (citypopulation, 2020). Bu rakam ve yapılan uygulamanın bütün şehri etkileyebilecek bir doğaya sahip olması göz önünde bulundurulduğunda erişildiği söylenen rakamlar projenin tartışılması için gerekli kamuoyunu ne derece yaratabileceği tartışmaya açık bir konudur. Bununla birlikte, Sidewalk Labs konuyla ilgili olarak oldukça fazla nicel veri sunmaktadır. Ancak yapılan bu etkinliklerin niteliğiyle ilgili olarak sağlanan veri oldukça sınırlıdır. İlerleyen sayfalarda görüleceği üzere, bu durum yarı yapılandırılmış görüşmelere katkı sağlayan uzmanlar tarafından çok eleştirilmektedir. Yine, böylesi bir nitel verinin eksikliği katılımcılarda Sidewalk Labs'in sadece kendi çıkarlarına uygun önerileri dikkate aldığı ve muhalif ya da çıkarlarına ters düşen fikirleri ise göz ardı ettiğine yönelik bir algı gelişmesine neden olmuştur.

Peki, katılımcılar bu konuyla ilgili olarak ne söylemişlerdir? Yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen verilere göre, bu soruya yanıt olarak 6 katılımcı proje ortakları olan Sidewalk Labs ve Waterfront Toronto'nun şehirdeki tüm kesimlerin tartışmaya katılabildiği bir kamusal alan oluşturma konusunda başarılı olduklarını dile getirirlerken; 9 katılımcı ise şehirde konuyla ilişkili herkesin başarıyla katılabildiği bir kamusal alanın kurulmadığını dile getirmişlerdir, 4 katılımcı ise çeşitli sebeplerden ötürü böylesi bir soruya yanıt vermenin zor olduğunu belirtmişlerdir.

Öncelikle ortakların başarılı bir kamusal alan oluşturduğunu savunan katılımcıların söylemleri ele alındığında, üzerinde vurgu yapılan ortak noktanın *ortaklığın vatandaşların da dâhil edildiği pek çok halka açık oturum gerçekleştirilmesi* olduğu görülmektedir. Sidewalk Labs'in kamuoyuyla paylaştığı raporlar göz önünde bulundurulduğunda gerçekten de oldukça fazla sayıda halka açık toplantı yapıldığı görülmüştür. Katılımcılar tarafından bu oturumların uygun ve eşitlikçi bir kamusal alan yaratılmasında etkili olduğu düşünülmektedir. Katılımcılar ayrıca, proje ortakları olan Waterfront Toronto ve Sidewalk Labs'in projenin gelişme süreci esnasında demokratik bir kamusal alan yaratmaya yönelik çabalarının *kendilerine iyi hissettirdiğini* belirtmişler ve bu konuda olumlu düşüncülerini

söylemişlerdir. Halka açık oturumların yanı sıra, bu oturumlara katılamayan vatandaşlar için projeye ilişkili raporların kütüphanelerde ve öteki kamusal alanlarda erişime sunulması ve çevrimiçi olarak da paylaşılması konusunda da, bu katılımcılar arasında, genel olarak bir memnuniyet olduğu görülmektedir. Katılımcılar, ortaklığın vatandaşlara erişebilmek için bütün bu farklı yolları denemesini “*vatandaşların proje hakkında bilgi sahibi olabilmeleri ve kendi bakış açılarını sunabilmeleri için gerçek bir çabanın varlığı*” olarak değerlendirmektedirler. Bu bağlamda önemli bir bakış açısı sunan 7 numaralı katılımcı, vatandaşların fikirlerini paylaşabilmeleri ve projeye katkıda bulunabilmeleri ya da eleştirmeleri için proje ortakları tarafından yaratılan fırsatlardan kendisinin de memnun olduğunu belirtirken; önemli bir noktaya da dikkat çekmiştir. Buna göre, genel olarak kamuoyunda vatandaşların projeye geç dâhil edildiğiyle ilgili olarak birçok eleştiri bulunmaktadır. Katılımcı bu konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

“Bugün bazı insanlar, ortakların vatandaşları projeye dâhil etmeye başladıkları sürecin zamanlamasıyla ilgili olarak eleştirilerde bulunuyorlar. Bu danışma ve dâhil etme süreci, Waterfront Toronto’nun bir proje ortağı aradığıma ilişkin ilanından önce mi olmalıydı yoksa şu anda olduğu gibi projeyi gerçekleştirecek şirket ya da gerçekleştirilecek teklif seçildikten sonra mı olmalıydı bunu tartışıyorlar. Bence bu tartışmanın önemli bir parçası. Tam ne zaman başlamalıydı bilmiyorum, fakat şu anda vatandaş katılımı için pek çok fırsat yaratıldığını söyleyebilirim.”

Proje ortaklarının hem bu konudaki hem de genel olarak vatandaşlara katılım sağlayabilecekleri bir ortam yaratma konusundaki çabalarını yeterli bulan katılımcıların bu eleştirileri yersiz ve gereksiz buldukları görülmüştür çünkü bu katılımcılara göre Waterfront Toronto ve Sidewalk Labs ortaklığı, vatandaşların proje hakkında bilgilenebilmeleri ve fikirlerini, eleştirilerini dile getirebilmeleri için hem pek çok halka açık toplantı yapmışlardır; hem de bu toplantıların yanı sıra sokağa inip insanlarla etkileşime geçmeye varan pek çok farklı etkinlik gerçekleştirmişlerdir. Yapılan etkinlikler arasında vatandaşlara projeye ilgili broşürler dağıtmak, stantlar kurup vatandaşlarla birebir konuşmak gibi birçok eylem bulunmaktadır. Dolayısıyla ortaklık, bu katılımcıların deyimiyle “*bu konuda gerçekten iyi iş çıkarmaktadır.*”

Ayrıca, katılıma yönelik bir kamusal alan yaratılmasının yanı sıra, ortaklığın bu konudaki çabalarından memnun olduğu görülen katılımcıların, kullanılan yeni teknolojiler sayesinde projenin fiziksel olarak da vatandaş dostu bir kamusal alan vadettiğini düşündükleri görülmüştür. Bu katılımcılara göre, tasarım bağlamında ele alındığında Quayside bölgesi, bu proje sayesinde, “*tasarımsal olarak şehirdeki en gelişmiş mahalle olacaktır*”. Kullanılan teknoloji bir yana, binaların şekli, yerleştirildiği yerler, aralarındaki mesafeler gibi pek çok etkenin, bu mahalleyi şehrin geri kalanından daha gelişmiş yapacağına inanılmaktadır. Vatandaşlar, bölgenin kullanıcı ve vatandaş dostu bir tasarıma sahip olacağına inanmalarının sebebi olarak ise *tasarım sürecinde pek çok halka açık danışma toplantısı gerçekleştirilmesini* görmekteyiz.

Son olarak, proje ortaklarının, vatandaşların fikirlerini özgürce ifade edebilmeleri için, eşitlikçi bir kamusal alan yaratma konusundaki çabalarından memnun olan katılımcılar arasında bu bağlamda eleştirilerin olduğu da görülmüştür. Buna göre, dijital teknolojilerin ve çevrimiçi ortamların yerine ve etkili bir biçimde kullanılmaması kamusal alanda ve bu alanda gerçekleştirilen tartışmalarda bir devamlılık sorunu yaratmaktadır. Bu konuda, 9 numaralı katılımcının söyledikleri bu eleştirileri kapsamı açısından önemli görülmektedir:

“Şehrin süreçleri yönetmek için iyi bir dijital mekanizmaya sahip olduğunu düşünmüyorum. Yani, vatandaşların seslerini istedikleri zaman, sürekli olarak duyurabilecekleri bir mekanizma olduğunu düşünmüyorum. Ama böyle bir şey gerekli çünkü insanların fikirleri günden güne değişebilir. Yeni bir şey öğrenirsin ve “Biliyor musun aslında halka açık toplantıya katıldım ama artık bu projeye inanmıyorum, bu yeni öğrendiğim şey projeye olan inancımı sarstı” diyebilirsin. Peki, böyle bir durumda vatandaşların nabzını anlık olarak nasıl ölçecekler?”

Bu bağlamda katılımcılar, katılımı çevrimiçi kamusal alanların kullanımıyla ilgili olarak girişilen çalışmalardan söz etmemişler ya da bu konudaki çalışmaların yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Birtakım belgelerin çevrimiçi ortamlarda paylaşılmasıyla ilgili olarak yorumlarda bulunmuşlardır; ancak kapsamlı bir çevrimiçi tartışma ortamının varlığından söz etmemişler ya da -9 numaralı katılımcı gibi- bu noktadaki bir eksikliği vurgulamışlardır.

Ancak bu noktada, içerik analizine dönülecek olursa, katılımcıların bu noktayı eksik bildiği söylenebilir. Nitekim Sidewalk Labs hem MIDP’de hem de Vatandaş Katılımı Strateji Raporu’nda çeşitli dijital platformlar oluşturarak vatandaşların sadece fiziksel olarak değil; dijital olarak da katılabilecekleri kamusal alanlar yaratmaya çalıştıklarını belirtmiştir. MIDP içerisinde bir açık veri portalı kurduğunu belirten şirket bunun yanı sıra güncellemeleri paylaştığı sosyal medya hesaplarına (Twitter, Facebook) sahiptir hem de Reddit üzerinden “Bana Herşeyi Sor” (Ask Me Anything- AMA) portalı kurarak burada gerçekleştirdiği tartışmalarla iletişim halinde olduğunu belirtmektedir. Katılımcıların şirketin sağladığı bu dijital iletişim ve etkileşim olanaklarından yeterince haberdar olmaması ise taraflar arasındaki iletişimin aslında Sidewalk Labs’in belirttiği kadar iyi ilerlemediğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Bir başka okumaya göre ise bu durum aslında katılımcıların, genel olarak, kamusal alan hakkında düşünürken halâ geleneksel toplanma alanlarını düşündükleri; çevrimiçi teknolojilerin getirdiği dönüşümlerin bu anlamda ortaklık tarafından yeterince kullanılmadığı, kullanılsa bile vatandaşların bu konuda yeterince bilgilendirilmedikleri ya da vatandaşların bu yeni kamusal alanlara yeterince uyum sağlamadıklarının bir göstergesi olarak gösterilebilir. Bu anlamda, akıllı şehir teknolojilerinin teknolojik söylemleri göz önünde bulundurulduğunda, durumla ilgili bir karşıtlık olduğu gözlemlenmiştir. Çünkü, literatür bölümünde de değinildiği üzere, akıllı şehirlerdeki özellikle yönetsel süreçlerde dijital iletişim araçlarının aktif kullanımı vatandaşların süreçler hakkında bilgilendirilmesi ve sürece dahil edilmeleri açısından oldukça önemlidir. Öyle ki, akıllı vatandaşlık kavramının önemli koşullarından biri bireylerin dijital vatandaşlık becerilerine sahip olmaları olarak görünmektedir. Ancak, özellikle yarı yapılandırılmış görüşmeler göstermiştir ki, katılımcılar hala geleneksel yöntemlerin kullanılması yönünde bir beklentiye sahiptirler. Bu durum da vatandaşların gerçekten bu süreçlere hazır olup olmadıkları gibi pek çok sorunun ortaya çıkmasına neden olmakta ve bahsi geçen karşıtlığın temelini oluşturmaktadır.

Waterfront Toronto ve Sidewalk Labs ortaklığının herkesin katılabileceği, eşitlikçi bir kamusal alan yaratmasıyla ilgili olarak olumsuz yönde düşünen katılımcılara bakıldığında

ise katılımcıların uzmanlık alanlarının çeşitliliği de göz önüne alındığında, konuyla ilgili sorunlarla ilişkin olarak pek çok farklı bakış açısının ortaya çıktığı görülmektedir.

Öncelikle, katılımcıların birbirlerinin verdiği yanıtlardan haberdar olmamalarına karşın, konuya eleştirel yaklaşan katılımcıların bu konuda olumlu düşünelere yanıt niteliğinde bir konuya vurgu yaptıkları görülmüştür. Buna göre, *yapılan halka açık toplantılar aslında eşitlikçi bir kamusal alan yaratma konusunda yetersizdir*. Ortaklığın herkesin eşit olarak katılabileceği bir kamusal alan yaratmak üzerine olan çabalarına eleştirel yaklaşan katılımcılar, Waterfront Toronto şirketinin bu proje kapsamında eskisine göre çok daha fazla sayıda halka açık danışma toplantısı yaptığına katılmaktadırlar. Ancak, katılımcılar, bu artışın sadece sayısal bir artış olduğunu, toplantıların içeriğinin ve projeye olan etkisinin nitelik anlamında eksik olduğunu düşünmektedirler. Bu da katılım süreçlerinin ancak “*görünüşte*” geliştiğini göstermektedir. Bu duruma 3 numaralı katılımcı iyi bir örnek vermektedir:

“Örneğin MIDP oldukça büyük bir teklifti. Hazır edilene kadar neredeyse 1 buçuk yıl üzerinde çalıştılar. Fakat bu belgenin içeriği, bana göre kamunun kendilerinden talep ettiği şeyleri içermiyordu. Dolayısıyla, bu halka açık toplantılarda vatandaşların söylediği her şey dikkate alınarak yaşama geçirilmiyor. Planın, halkın söylediklerine dayanarak kökten değiştiği ya da değişmekte olduğu söylemine katılmıyorum.”

Her ne kadar, Sidewalk Labs MIDP içerisinde ve sonradan yayınladığı vatandaş katılımı strateji raporunda vatandaşlardan gelen dönütleri dikkate aldıklarını ve bu dönütler bağlamında projeyi iyileştirdiklerini ve iyileştirmekte olduklarını belirtmiş olsa da bu yönde eleştirilerde bulunan görüşmeciler, Quayside projesiyle ilgili olarak olumsuz görülen bazı konularda düzeltmelerin vatandaşların tepkisi ve katılımıyla olmadığını dile getirmişlerdir. Buna göre, proje ortakları ancak bazı politikacılar projeye karşı muhalif söylemlerde bulunmaya başladığı zaman ya da Bianca Wylie gibi kamuoyu üzerindeki etkisi yüksek, medyatik figürler projeye ilgili söylemlerde bulunmaya başladığı zaman projeye ilgili değişiklikler yapmaktadırlar. Dolayısıyla, bu açık oturumlara kaç kişi katıldığıнын ya da kaç kişinin projeye ilişkin fikir belirttiğinin bir önemi yoktur. Medya görünürlüğü yüksek olan

aktivistler ve kamusal figürler projeyi yönlendirme konusunda tek başlarına, halka açık toplantılardan daha etkili görünmektedirler. Bu durum da projeye ilgili karar verme süreçlerinde aslında kamunun hiç etkili olmadığını ya da çok etkili olduğunu göstermektedir. Bu durum, bir anlamda projeyi ve kamusal alanı sıradan vatandaşların ötesinde, kamuoyu oluşturma konusunda yetkin ve güç sahibi olan farklı grupların bir çatışma alanı haline getirmektedir. Bu çatışmada bir tarafta proje ortaklığı ellerindeki maddi ve yönetsel gücü kullanarak; diğer tarafta bahsi geçen kamu figürleri ise medyada görünür olmanın kendilerine sağladığı gücü kullanarak kamuoyunu şekillendirmeye çalışmaktadırlar. Kamunun kendisi ise bir öznenen çok, özellikle proje ortaklığının gözünde, bir nesne olma durumundadır.

Bunun sebebi olarak, *özel bir şirket olan Sidewalk Labs'in, bu çalışmanın yapıldığı tarih itibariyle, şu ana kadar çok fazla yatırım yapmış oldukları, bu proje için bir vizyona sahip oldukları ve bu nedenle de vatandaşların önlerine çıkmalarına neden olacak kadar çok şey bilmelerine izin vermeyecekleri* gösterilmektedir. Öte yandan politik ya da toplumsal etkisi olan figürler projeye karşı en ufak bir eleştiride bile bulunsalar bunun toplumdaki karşılığı büyük olmakta ve bu eleştiriler insanları projeye karşı harekete geçirmektedirler. Bu nedenle, proje ortakları bu kişilere karşı daha açık olmak ve bu kişilerden gelen sorulara tatmin edici yanıtlar vermek zorunda görünmektedirler. Bu bağlamda 24 numaralı katılımcı;

“İnsanları endişelendiren şeylerin proje planında karşılık bulduğunu düşünmüyorum, bunları çözmek için herhangi somut bir eylemde bulunmuyorlar, fakat Bianca Wylie gibi insanlar bir şey söylediğinde bu onları daha çok eyleme geçiriyor. Vali bir şey söylediğinde buna tepki gösteriyorlar. Kamu bir şey söylediğinde ise kollarını bile kımıldatmıyorlar.”

diyerek aslında bu yöndeki eleştirileri bir anlamda özetlemiştir.

Bununla birlikte, bu proje bağlamında eşitlikçi yeni bir kamusal alan yaratılmadığı, ancak projeyi yürüten ortakların böyle bir zorunluluğu olmadığına yönelik bir düşüncenin olduğu görülmüştür. Bunun öncelikli sebebi olarak “akıllı şehirlerin” aslında *yeni bir kent modeli değil, ticari bir ürün olduğu düşüncesi* ileri sürülmektedir. Buna göre akıllı şehirler, *reklam amaçlı olarak çeşitli vaatlerde bulunmaktadırlar* -etkililik, kapsayıcılık, güvenilirlik, sürdürülebilirlik gibi-. Bu vaatler, başka herhangi bir ürüne ilişkin reklamlardaki gibi

insanlara bu ürünü aldirmek için vardır. Teknoloji şirketleri bu ürünleri satmak için bu vaatlerde bulunurlar; gerçekten kamunun iyiliğini düşündükleri ya da daha iyi bir kamusal alan inşa etmek istedikleri için değil. Dolayısıyla bu bakış açısını savunan katılımcılara göre ortaklığın böyle bir zorunluluğu yoktur çünkü aslında *ortada bir ortaklık yoktur*. Elindeki ürünü satmaya çalışan bir teknoloji şirketi (Sidewalk Labs) ve bu ürünü satın almak isteyen bir kamu temsilcisi (Waterfront Toronto) vardır. Bu anlamda Sidewalk Labs, yeni bir kamusal alan oluşturmakla değil, *var olan kamusal alanda parmak izini bırakmak* ve kamusal alanı ticarileştirmek için çalışmaktadır. Şirketin, Quayside bölgesini inşa ederek kamusal alana girmek istediğini belirten katılımcılar, böylece kamusal alandan kazanç elde etmek istediğini vurgulamışlardır. 3 numaralı katılımcının da belirttiği üzere şirket bu yüzden, *“kamusal alanın bir parçasını ele geçirmek, onu ellerinde tutmak ve kendi amaçları doğrultusunda kullanmak istemektedir”*. Katılımcının bu anlamda söyledikleri mevcut durumu çarpıcı bir şekilde ve öteki katılımcıların da yorumlarını kapsamaması anlamında dikkat çekicidir. Katılımcı şunları söylemiştir:

“Bence mevcut kamusal alanı almak ve onu özelleştirmek istiyorlar. Eğer gerçekten istedikleri veriyi toplayabilirlerse ve bu veri üzerinden insanların gündelik yaşam pratikleri hakkında bilgi edinebilirlerse bunu akıllı kamusal alanı manipüle etmek için kullanacaklar. Özetle, yeni bir kamusal alan yaratmıyorlar, var olan kamusal alanı manipüle ediyorlar ve bir parçasını özelleştiriyorlar, bunun karşılığında da bize hiçbir şey vermiyorlar.”

3 numaralı katılımcının da söyledikleri takip edildiğinde, bu bağlamda, akıllı şehir söyleminde belirtilen kamu yararı ilkesinin bu proje bağlamında geçerli olmadığı görülmektedir.

Bununla beraber, bilginin ve öteki kaynakların paylaşımı ve dağıtımı konusunda mekanın fiziksel sınırlarından doğan sorunların da olduğu görülmektedir. Projeye ilgili görüşmelerin sürekli olarak şehrin bir bölgesinde ve sınırlı sayıda insanın katılabileceği mekanlarda yapılması, süreçle ilgili olarak paylaşılan bilginin sadece belirli kişilere ulaşması ve sadece belirli seslerin duyulması gibi sorunlara sebep olmaktadır. Bu bağlamda ortaklık *“bütün herkesi sürece dâhil etmek için bir girişimde bulunmamakla”* eleştirilmektedir. Bu

noktada, Sidewalk Labs'in konu hakkında ilgili belgelerde paylaştığı rakamlara dönmek yerinde olacaktır. Şirket her ne kadar yaptığı etkinliklerin sayısal çokluğu ve bu etkinlikler aracılığıyla ulaştığı kitlenin genişliği hakkında tatmin olmuş görünse de sözü edilen rakamlar kent nüfusuna oranlandığında, şirkete bu anlamda yöneltilen eleştiriler haklı görünmektedir.

Konuyla ilgili üçüncü bir grup ise bu konuya ilişkin net bir yorumda bulunmanın şehrin ve şehirdeki çıkarların çokluğundan ve ilişki ağlarının karmaşıklığından ötürü zor olduğunu dile getirenlerden oluşmaktadır. Burada karşılaşılan sorun, bu karmaşık süreçleri yönetmeye çalışan, pek çok eski süreç, teknoloji ve *“2019 ve sonrası için çok da uygun olmayan kültürel sorunlar”* ile yükümlü olan eski kuruluşların yeni teknolojilere uyum sağlaması ve bir dönüşüm yaşamasıyla ilgilidir. Dolayısıyla bu yönetsel süreçlerin nasıl çağdaştırılacağı, kamu kurumlarının nasıl yenileceği ve vatandaşların güncel ihtiyaçlarına daha fazla yanıt verebilir hale getirileceği aşılması gereken büyük bir durumu işaret etmektedir. Bu durumun aşılması için de özel sektörün bilgi birikiminden oldukça ciddi bir şekilde yararlanılması gerekmektedir. Fakat bu kez de bu durumun ve özel sektörle olan ilişkilerin demokratik süreçleri erozyona uğratmadan nasıl yönetileceğine ilişkin bir sorun ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, bu karmaşık yapının kamusal alan yaratma konusunu nasıl zorlaştırdığını dile getiren katılımcılar, bu noktada aslında *“vatandaşlarla işbirliği yapılarak çözülmesi gereken”* ve *“vatandaş katılımını gerektirmeyen karar verme süreçlerini”* ayırarak hareket edilmesi gerektiğini düşünmektedirler ve vatandaşların kamusal alanda her konuyla ilgili fikir beyan etmek zorunda olmadıklarını söylemektedirler.

Bu noktada 2 numaralı katılımcı farklı bir noktaya dikkat çekmektedir. Katılımcı, Sidewalk Toronto projesinde yaşanan temel sorunun aslında kamusal alana gerçekleştirilen demokratik eylemlerle ilgili olmadığını, sorunun kamusal alanı dönüştürmekte kullanılan teknolojik altyapı ve bu altyapının kullanım biçimiyle ilgili olduğunu dile getirmektedir. Katılımcı, konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

“Biliyorsun her yere sensörler koyuyorlar, böylelikle sokakta yürürken dahi seninle ilgili olan verileri topluyorlar. Ve bu konudaki haklarımızın neler olduğu ve akıllı şehirlerde vatandaş katılımına yönelik yeni mevzuatın varlığıyla ilgili olarak net yanıtlarımız yok. Sana bu konuda bir örnek vereyim: Ontario

İş Planlama Yasası (Better Job Planning Act in Ontario). Bu yasa geliştirme süreçlerinde şehirlerin takip etmesi gereken kuralları yönetir. Bilirsin, yeni bir bina inşa edilirken ne yapılmalı vs. Çok açık birtakım kurallar, süreçler ortaya koyar. Bunun için mutlaka projenin ilanından itibaren 60 gün içerisinde halka açık toplantı yapmalısın, şehir meclisini toplamalısın vs. Gelişmenin olacağı 20 metre çapında ikamet eden ya da işletmeye sahip olan herkesi bu durumdan haberdar etmelisin. Bu yasaya bağlı olarak pek çok halka açık toplantı düzenliyoruz çünkü şehrin gelişmeden etkilenecek kişileri ikna etmesi önemli bir şey. Bu bağlamda akıllı şehir teknolojilerinin uygulanması konusunu düzenlemek için yeni yasalar gerekebilir. Yani bunun tartışmaya açık bir soru olduğunu düşünmüyorum, bu yapılmalı. Yani biz fiziksel bir değişimden etkilenecek olan insanlarla iletişime geçmek ve onları bu gelişme için ikna etmek zorundaysak; aynı zamanda ben kamusal alanları kullanırken kişisel bilgileri haberleri olmadan toplanacak insanları da bilgilendirmemiz ve rızalarını almamız gerektiğini düşünüyorum. Bunlar, bu teknolojilerin ortaya çıkmasıyla birlikte yükselen sorular. Bu meydan okumanın şu anda çok bunaltıcı olmasının sebeplerinden biri de teknolojinin değişim hızı ve yönetimin aynı zamanda çöp toplamak gibi şehre ilişkin gündelik işleri de yürütmek zorunda olması. Bütün bunlar yönetimin aynı anda yapmak zorunda olduğu şeyler. Yani hem yönetimi çağdaşlaştırmak hem de gündelik işleri beraber yürütmek gerçekten çok zor bir iş.”

Katılımcıların bu konudaki düşüncelerine özetle bakıldığında, özel bir şirket olan Sidewalk Labs sürece dâhil olduğu için, projenin şehir sakinlerinin özgürce düşüncelerini ifade edebildikleri demokratik mekanlar olarak yeni kamusal alanlar inşa etmekle ilgili olmadıklarının genel düşünce olduğunu söylemek olanaklıdır. Bunun yerine, özelleştirilebilir, ticari ve üzerinden kazanç elde edilebilecek bir kaynak olarak kamusal alanın dönüştürülmesine yönelik bir çaba söz konusudur. Proje ortakları oldukça fazla sayıda halka açık danışma toplantısı düzenlemektedirler. Ancak, bu toplantılarda tartışılan konular, tarafların konuya ilişkin bilgi düzeylerindeki farklılıklardan ötürü yeterince derinlik kazanmamakta ve daha çok ortaklığın istediği şekilde yönlendirdiği yüzeysel tartışmalar yaşanmaktadır. Bu da vatandaşların projeye ilişkin düşüncelerinin olgunlaşmasını engellemekte ve bu anlamda demokratik olması gereken karar verme süreçlerine zarar vermekte ya da demokratik dokuyu bozmaktadır. Bununla birlikte, katılımcılar, proje ortaklarının vatandaş katılımına yönelik gerçekleştirdiği etkinlikleri oldukça sembolik bulmaktadırlar. 19 numaralı katılımcının verdiği örnek bir yana, 21 numaralı katılımcının

verdiği örnek ve yaptığı açıklama bu konuyu daha anlaşılır bir düzeye taşımaktadır. Katılımcı konu ilgili olarak şunları söylemiştir:

“Ben bu Google olayı ortaya çıkmadan çok önceleri bile bu toplantılara katılıyordum, bazı temel şeyler tartışılıyordu bu toplantılarda. Örneğin hazırlamış oldukları bir planın ayrıntıları tartışılıyordu. 2007-2008 gibi bu toplantılardan birine katıldım. Bu toplantıda ciddi ciddi “Bir park yapacağız, bu park yuvarlak mı olsun istersiniz yoksa kare mi olsun?”. Yani aslında finansal kararlar gibi önemli kararlar çoktan verilmiş olmasına karşın böyle basit konularda toplantılar yapılıyor ve bunlar tartışmaya açılıyor; böylece insanları oyalıyorlar. “

Katılımcılar bunun sebebi olarak hem seçilmiş değil atanmış kişiler tarafından yönetilen Waterfront Toronto Şirketi'nin hem de Sidewalk Labs'in doğaları gereği demokratik kurumlar olmamaları ve demokratik açıdan sorgulanabilirliklerinin, hesap verebilirliklerinin olmamasını göstermektedirler. Bu bağlamda bir kamu kuruluşu olmasına karşın Waterfront Toronto Şirketi'nin yapılanması da günümüzde ticari bir şirketin yapılanmasına benzediği, katılımcıların şirketi özel bir şirket gibi yorumladıkları görülmektedir. Şirketin yönetim kurulunda eskiden en azından sivil toplum örgütlerini, çevre gruplarını temsil eden insanların olduğunu söyleyen 24 numaralı katılımcı, artık bu insanların yönetim kurulunda olmadığını, bunların yerine finansçıların, şehir planlamacılarının, mimarların bu görevi üstlendiklerini belirterek aslında örgütün artık daha “*şirketvari*” bir yapıda olduğu yönündeki düşüncüyü desteklemiştir. Ancak kamuyu önemli bir şekilde etkileyecek olan bu projenin şirketler gibi olması pek olanaklı görünmemektedir. Kamuyu ilgilendiren bu projeler, daha önce belirtildiği gibi, bürokrasiye dayalı daha geleneksel süreçlerden geçerek gerçekleştirilmekte ve şehir pek çok farklı topluluk bulunduğu için çok fazla çıkar çatışması yaşanmaktadır. Bunun yanı sıra demokrasi kurumu bütün bu çıkarların göz önüne alınmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla, şirketlerdeki gibi, yukarıdan aşağı bir şekilde emirlerin alt birimlere iletildiği ve hiçbir gerilimle karşılaşmadan işleme konduğu bir sürecin işletilmesi pek olanaklı görülmemektedir.

Bu noktada, daha geniş bir ölçekte vatandaşların konuya ilişkin bakış açılarını da tartışmaya dâhil etmek için Likert ölçeğinden elde edilen bulgulara göz atmak da yerinde olacaktır.

Tablo 5. Proje ortaklarının vatandaşları karar verme süreçlerine dâhil etmesine ilişkin katılımcı görüşleri ortalaması

	n	Mean
Proje ortaklarının vatandaşları karar verme süreçlerine dâhil etmesine ilişkin katılımcı görüşleri	54	2.84

Ölçek uygulamasına katkı sağlayan katılımcılara şehirdeki tüm paydaşların oluşturulan bu kamusal alana eşitler olarak katılabilmeleri ve proje ortaklığının bu konudaki çalışmalarının yeterliliğiyle ilgili olarak 8 adet önerme ya da yargı şeklinde ifade yöneltilmiştir. Katılımcıların bu yargılara verdiği yanıtların ortalamasının 2.84 olduğu görülmüştür. Bu ortalama, eşik değer olan 3.41'in oldukça altındadır. Dolayısıyla katılımcıların, genel eğilim olarak proje ortaklığının paydaşları yönetsel süreçlerden haberdar etmek ve yönetsel süreçlere dâhil etmek konusundaki çalışmaları yetersiz gördüklerini söylemek olanaklıdır.

Bununla birlikte, Tablo 6'da görüldüğü üzere, katılımcıların sözü edilen bu altı yargıdan sadece iki tanesinden haberdar oldukları ya da yönetimi bu konuda yeterli buldukları görülmüştür. Buna göre vatandaşlar proje ortaklığının halkı bilgilendirmek için yeterli sayıda “vatandaş odaklı etkinlik yaptığını” ($\bar{x}$: 3.48) ve “kendilerine projeye ilgili verilere ulaşabilecekleri bir açık veri platformu sunulduğunu” ($\bar{x}$: 3.61) düşünmektedirler. Öte yandan, katılımcılar kadar projeye hakkında yeterince bilgilendirilmediklerini ($\bar{x}$: 2.77), vatandaşların projeye eşit katılım şansına sahip olmadıklarını ($\bar{x}$: 2.03) ve proje ortaklığının dijital becerilere sahip olmayan vatandaşların projeye dahil edilmesi için yeterli çalışma yapmadıklarını ($\bar{x}$: 2.48) düşünmektedirler. Son olarak, Likert ölçeğine katkı sağlayan katılımcılara göre proje etrafında gelişen iletişim süreçleri ile ilgili olarak da birtakım sorunlar bulunmaktadır. Katılımcılara göre proje ortaklığı her ne kadar vatandaşlara yönelik etkinlikler düzenliyor görünse de öte yandan, katılımcılara göre, süreçlerde vatandaşların fikirlerini dikkate almamaktadır ($\bar{x}$: 2.75). Bununla birlikte, katılımcılar ortakla iletişime geçebilmeleri kendilerine yeterli iletişim kanalının sağlanmadığına inanmaktadırlar ($\bar{x}$: 2.90).

Öte yandan katılımcılar süreçte sadece ortaklığın gündeminin takip edildiğine de inanmamaktadırlar ($\bar{x}$: 2.66). Her ne kadar bu durum bir tezat oluşturuyor gibi görünse de aslında yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen verileri desteklemektedir. Nitekim, yarı yapılandırılmış görüşmelerde vatandaşların süreçteki yeri tartışılırken katılımcılar *ortaklığın vatandaşları dikkate almadığını ancak birtakım medyatik aktörlerin ve kanaat önderinin baskısı ile vatandaşların bakış açısını göz önünde bulundurmak zorunda kaldıklarını* belirtmişlerdir (bknz: Başlık 4.1.3.5). Böylelikle, her ne kadar vatandaşlar kendi düşüncelerinin ortaklık tarafından dikkate alınmadığını düşünseler de sonuçta böylesi bir baskıyla sürekli ve sadece ortaklığın gündeminin takip edilmesinin önüne geçmektedir.

Tablo 6. Proje ortaklarının vatandaşları karar verme süreçlerine dâhil etmesine ilişkin katılımcı görüşleri
*1=Kesinlikle katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3= Kararsızım, 4= Katılıyorum, 5=Kesinlikle katılıyorum

	n	Mean	1	2	3	4	5
Proje ortakları vatandaşları projeye yönelik olarak yeterince bilgilendirmektedirler.	54	2.7778	8 (%15)	18 (%33.5)	9 (%16.5)	16 (%29.5)	3 (%5.5)
Bütün vatandaşlar karar verme süreçlerine eşit katılım şansına sahiptir.	54	2.0370	18 (%33)	25 (%46.5)	3 (%5.5)	7 (%13)	1 (%2)
Projeye ilişkin karar verme süreçlerinde proje ortaklığı vatandaşların fikirlerini dikkate alır.	54	2.7593	6 (%11)	22 (%40.5)	7 (%13)	17 (%31.5)	2 (%4)
Projeye ilgili uygulamalarda sadece proje ortaklarının gündemi takip edilir.	54	2.6667	10 (%18.5)	18 (%33.5)	8 (%15)	16 (%29.5)	2 (%3.5)
Proje ortakları kendileriyle iletişime geçebilmeleri için vatandaşlara gerekli kanalları sağlar.	54	2.9074	4 (%7.5)	20 (%37)	10 (%18.5)	17 (%31.5)	3 (%5.5)
Proje ortaklığı gerekli dijital becerilere sahip olmayan vatandaşları da projeye dâhil etmek için projelere gerçekleştirmektedir.	54	2.4815	10 (%18.5)	22 (%40.5)	10 (%18.5)	10 (%18.5)	2 (%5)
Proje ortaklığı vatandaş odaklı etkinlikler düzenler.	54	3.4815	1 (%2)	11 (%20.5)	9 (%16.5)	27 (%50)	6 (%11)

Tablo 6. (Devamı) Proje ortaklarının vatandaşları karar verme süreçlerine dâhil etmesine ilişkin katılımcı görüşleri

*1=Kesinlikle katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3= Kararsızım, 4= Katılıyorum, 5=Kesinlikle katılıyorum

Projeyle ilgili verilere erişebildiğim bir açık veri platformu bulunmaktadır.	54	3.6111	0 (%0)	11 (20.5)	10 (%18.5)	22 (%40.5)	11 (%20.5)
---	----	--------	-----------	--------------	---------------	---------------	---------------

4.1.3. Katılımcıların dâhil oldukları grubun/sektörün projenin gerçekleştirilmesi sürecinde oynadığı rol üzerine tartışmalar

Kamu ve proje temsilcilerinin, vatandaşların ve paydaşların karar verme süreçlerindeki rolleri ve vatandaşlardan bu anlamda beklentilerinin neler olduğunun öğrenilmesinin ardından herkesin katılabildiği, uzlaşmacı bir kamusal alanın varlığıyla ilgili olarak katılımcılara kendilerinin içerisinde buldukları sektörün veya grubun (akademi, özel sektör, kamu, muhalefet, vatandaşlar) söz konusu olan Sidewalk Toronto Projesi'nin geliştirilmesinde ve şu ana kadarki uygulamasında nasıl bir rolü olduğu ve bu konuda ne düşündükleri sorulmuştur.

Öncelikle Sidewalk Labs, ısrarcı bir şekilde konuyla ilgili olarak, paylaştığı belgelerde, sadece sıradan vatandaşların değil, ama özelleştirilmiş bir bağlamda çeşitli paydaşların da projeye eşitler olarak dâhil edildiğini ve çok çeşitli sektör temsilcileriyle sürekli etkileşim halinde olarak projeyi geliştirdiklerini belirtmiştir. Şirket hem MIDP hem de Vatandaş Katılımı Strateji Raporu'nda şehirdeki tüm paydaşların ortak yaratıcılar/ ortak tasarımcılar olarak projeye dâhil edildiklerini vurgulamıştır.

MIDP içerisinde birtakım rakamlar paylaşan şirket, bu rakamları sözü edilen ortak yaratım sürecinin bir kanıtı olarak sunmuştur. Buna göre şirket,

“Şehirdeki çeşitli toplulukları dâhil ettiği, toplamda 100 saatin üzerinde süren ortak tasarım etkinlikleri düzenlemiş, Şehir Sakinleri Referans Paneliyle 1700 saatin üzerinde süren gönüllük etkinlikleri gerçekleştirmiş, 6 farklı danışma grubundan 75 uzmanın katıldığı ve 2300 saatin üzerinde süren çalışmalar gerçekleştirmiştir” (MIDP, 2019).

Bunun yanı sıra şirket, MIDP içerisinde her kritik başlığın sonuna, “vatandaşlar ne talep etti?”, “Biz nasıl karşılık verdik?” sorularının yanıtlarını içeren bölümler koymuş; bunları da yine bu ortak tasarım ve yaratım sürecinin bir göstergesi, ispatı olarak sunmuştur.

Şehirdeki farklı meslek gruplarının, toplulukların ve paydaşların projenin geliştirilmesi ve yürütülmesi sürecindeki rolleri tartışılırken öncelikle akademinin ve akademisyenlerin proje içerisindeki rolü ve yeri üzerine bir irdeleme yapılmıştır.

4.1.3.1. Akademinin ve akademisyenlerin rolü üzerine gerçekleştirilen tartışmalar

Bu bağlamda öncelikle akademide çalışan ya da akademiyle bağı olan katılımcıların fikirleri değerlendirilmiştir. Dolayısıyla, bu noktada Katılımcı 1, 3, 6, 7, 10, 12, 19, 20, 21 ve 23 olmak üzere toplamda 10 katılımcının beyanları ele alınmıştır. Bu soru bağlamında katılımcıların düşüncelerinin iki karşıt kutupta yoğunlaştığı görülmektedir. Bir grup, *özellikle muhalif akademisyenler tarafından yapılan çalışmaların projenin eksiklerinin ve yanlışlarının düzeltilmesi konusunda etkili olduğunu savunurken; ana akım çalışma yapan akademisyenlerin statülerinin ise Alphabet tarafından Sidewalk Toronto Projesi’ne meşruiyet kazandırmak için kullanıldığını savunmaktadırlar.* Buna karşın akademisyenlerin katkısının olumlu olduğunu düşünen ve projeyi ve projeye destek veren kişileri eleştiren bu akademisyenleri mesleki kıskançlıkla itham eden katılımcılar da vardır. Bununla birlikte bu iki grup dışında farklı düşünceleri olan akademisyenler de bulunmaktadır.

Bu noktada öncelikle projeye eleştirel yaklaşan akademisyenlerin söylemleri ele alınacak olursa, katılımcılar, konuyla ilgili olarak çalışan muhalif akademisyenlerin varlığını kabul etmekle birlikte; proje ortaklarının bazı statülü akademisyenleri kullanarak projeden elde etmek istediklerini meşrulaştırdıklarını dile getirmişlerdir. Buna göre, Quayside Projesi’nde Sidewalk Labs’in yapmaya çalıştığı şey basitçe, *vatandaşlar yolda yürürken*

dahi, onlarla ilgili erişebildiği bütün veriyi toplamaya çalışmaktır. Sidewalk Labs ve Waterfront Toronto, projeye danışmanlık sağlaması amacıyla kurulan Dijital Strateji Danışma Paneli’ni ve bu panelde görev yapan prestijli uzmanları, bu amaçlarına ulaşabilmek için insanların güvenini kazanmak insanların güvenini kazanmak amaçlı kullanmışlar ve kullanmaya da devam etmektedirler. Sidewalk Labs bu insanları işaret ederek kamuoyuna *“Bakın bütün bu prestijli insanlar bizimle, bizi destekliyor, yani siz neden bizi eleştiriyorsunuz ki?”* demektedir, böylece toplumu kendilerini desteklemeleri konusunda ikna etmeye çalışmaktadır. 12 numaralı katılımcının konuya ilişkin olarak söyledikleri de bu konuyu açıklaması bakımından çarpıcıdır. Katılımcı konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

“İnsanlara “bakın tanıdığınız yüksek profilli insanlar bu projeyi onaylıyor; siz de onaylamalısınız” mesajı veriyorlar. Yani basitçe “Ann Cavoukian bize danışmanlık yapıyor. Onu tanıyoruz!” diyerek onun ününü, projeyi eleştiren öteki yüksek profilli uzmanları onayını almak ya da en azından gelen eleştirileri susturmak için kullandılar.”

Ancak katılımcıların gözünde bu prestijli insanların proje ortakları tarafından bu şekilde kullanılması onları projeye dâhil oldukları için projenin potansiyel olumsuz etkilerinin suç ortağı da yapmamaktadır. Sidewalk Toronto Projesi, daha önce belirtildiği üzere, küresel çapta etkileri olabilecek çok büyük bir projedir ve bu insanların aslında projeyi şekillendirebilmek için bir şansları varmış gibi görünmektedir. Bu durum da proje istedikleri gibi gitmiyor olsa bile, danışma kurulundan istifa etmelerini oldukça zorlaştırmaktadır. Katılımcılar, bu bağlamda *“Panel üyelerinin bu durumdan ötürü sıkıntı çektiklerini, kullanıldıklarının farkında olduklarını fakat yine de istifa edip böylesi bir şansını kaçırmak istemediklerini”* dile getirmektedirler.

Ancak bu durum aslında içerisinde bir ikilem ve çelişki bulundurmaktadır çünkü bu durum projenin kendi tarihselliği içerisinde ele alındığında aslında Dijital Strateji Danışma Paneli’nin ve bu panelde yer alan uzmanların arasında en büyük etkiyi Ann Cavoukian’ın yaptığı görülmektedir. Buradaki çelişki ise, aslında Cavoukian’ın etkisinin büyüklüğünün, panel içerisinde görev aldığı sırada yaptığı işlerden değil, panelde yer alarak bir şeyleri değiştiremeyeceğini dile getirip panelden “istifa” etmesinden gelmektedir. Cavoukian, hem

Kanada içerisinde hem de dünyada akıllı şehirler ve mahremiyet konularında oldukça önemli bir uzman ve medyatik bir karakterdir. Sidewalk Labs ile mahremiyet konularında anlaşamayıp istifa etmesiyle birlikte, kamuda sosyal medya üzerinden mahremiyet ve veri yönetimi konularında projeye yönelik oldukça büyük bir eleştiri akımı oluşmuştur. Bu akım sonuçta öyle bir hale gelmiştir ki, sonuçta bu eleştirilerin yöneltildiği için kullanılan #BlockSidewalk hashtag'i Sidewalk Toronto Projesi'ne karşı olan en örgütlü toplumsal harekete dönüşmüştür. Bu bağlamda, Dijital Strateji Danışma Paneli'nde yer almaya devam eden akademisyen ve uzmanların bu kararları kamuoyunda çokça tartışılan bir konu olmuştur.

Dijital Strateji Danışma Paneli'nden bağımsız düşünüldüğünde ise, akademinin rolüyle ilgili olarak öne çıkan en önemli tartışma, aslında *akademinin, bu araştırmanın yapıldığı tarih itibariyle, hem bu projeye ilgili olarak hem de genel olarak akıllı şehirler alanyazınıyla ilgili olarak çok da bir şey vademediği* yönündedir. Bunun öncelikli sebebi olarak ise, projeye ilgili olarak doğrudan çalışan akademisyenlerin bundan dolayı para alan maaşlı danışmanlar olması gösterilmektedir. Bu akademisyenlerin projeden maddi çıkarları bulunmaktadır ve katılımcıların belirttiği üzere bu kişiler, çıkarlarını kamuya açıklamak durumunda kalmışlardır. Projeden çıkarları olan ve bu çıkarları kamusal olarak açıklayan bu akademisyenler, bu anlamda, tarafsızlıklarını yitirmişlerdir ve projeyi eleştirmek gibi bir şansları kalmamıştır. Bu etik bir sorun olarak görülmektedir çünkü 10 numaralı katılımcının belirttiği üzere *bu akademisyenler projede yer almak için bir gizlilik sözleşmesi imzalamıştır ve bundan ötürü proje hakkında kesinlikle konuşmamaktadırlar, bu pazarlık konusu bile olamayacak bir durumdur*. Bu, araştırmacıların projeye ilgili gördükleri olumsuzlukları vatandaşlarla paylaşmalarının engellenmesini ve projenin gidişatıyla ilgili kamuoyuna sunulan belgelerin Sidewalk Labs'in tekelinde tutulmasını getirmektedir. Böylelikle, Sidewalk Labs vatandaşlarla paylaşacağı ya da paylaşmayacağı içeriği ve bilgiyi özgürce belirleyerek kamuoyunu istediği gibi manipüle etmektedir.

Bununla birlikte görüşmeciler, Google'ın Kanada'da gerçekleştirilen birçok araştırmayı desteklediğini belirtmekte ve bundan endişe duymaktadırlar çünkü bunun

akademisyenlerin projeyi eleştirmeye yönelik istekli olmalarının önüne geçeceğini düşünmektedirler. Bu Google'ın insanların düşüncelerini satın alacağı anlamına gelmesede, Google bu araştırma fonlarını kendi gibi düşünen akademisyenleri desteklemeye daha eğilimli olacağı için *insanlar araştırma fonlarını kaybetmekten de korkacaklar ve Google projelerini eleştirmekten kaçınacaklardır*. Bir oto-sansüre yol açabilecek olan bu durum, bu proje için de geçerli olabilecek önemli bir sorundur.

Bu durumla bağlantılı olan, bir adım daha ileri giden bir tavrıyla, görüşmeciler bir kısım akademisyenin ise kendini Google'a sattığını ya da Google tarafından satın alındığını ve onların istekleri doğrultusunda çalışmalar yaptıklarını dile getirmektedirler. Katılımcılar, bu kişilerin kimler olduğunu her zaman bilmenin olanaklı olmadığını çünkü ilgili mecralarda herhangi bir yayın yapmadıklarını, fakat yaptıkları çalışmaların sonuçlarını Sidewalk Labs ile paylaşarak, bu anlamda şirkete bir kaynak oluşturduklarını belirtmişlerdir. Bu konuyla ilgili en keskin eleştiri ise 21 numaralı katılımcıdan gelmiştir. Katılımcı *ruhlarını Google'a satmakla ve entelektüel birikimlerini Google'a pazarlamakla* eleştirmektedir. Projeye eleştirel yaklaşan akademisyenlerin ise, ellerinde konuya ilişkin katkıda bulunmak için yeterli kaynak bulunmadığı için istedikleri katkıyı yapamadıkları düşünülmektedir çünkü proje ortaklarının bu akademisyenleri görmezden gelmekte olduğuna ve bilgi kaynaklarını bu akademisyenlerden sakladıkları düşünülmektedir. Katılımcı 24'ün bu konuya ilişkin olarak verdiği örnek bu genel kanının sebebini açıklar görünmektedir:

“Eleştirel akademik çalışmalara gelindiğinde ise Sidewalk Labs bu akademisyenlerin kendileriyle ilgili çalışmalarını engellemek, bu çalışmaları sınırlamak için elinden gelen her şeyi yaptı. MIDP yayınlanmadan önce biz projenin dijital ile ilgili tarafları, algoritmaları, veri yönetimi, bölge sakinlerinden ve gelip geçenlerden veri toplamak için kullanacakları sensörlerle ilgili olarak hiçbir şey bilmiyorduk...”

Eleştirel akademisyenlerin fikirlerinin göz ardı edilmesiyle ilgili olarak ise katılımcılar, ortaklığın bu kişiler tarafından yazılan makaleleri ve öteki yayınları hiç dikkate almadıklarını dile getirerek bir eleştiride bulunmaktadır. Bu bağlamda Sidewalk Toronto'nun tutumu yanlış ama normal karşılanmakla birlikte, katılımcılar Waterfront

Toronto'nun bu konuyla ilgili tutumundan şaşkınlık duyduklarını dile getirmişlerdir. Sonuçta Waterfront Toronto, kamuyu temsil eden bir kurumdur ve kamu yararına yönelik yayınlara dikkate alması gerekmektedir. Bununla birlikte Waterfront Toronto'nun zaman zaman projenin değerlendirilmesiyle ilgili olarak bazı akademisyenlerle iletişime geçtikleri dile getirilmiştir. Ancak o zamanlarda da projeye ilgili bir ayrıntı vermeye gönüllü olmamışlar ve projeye ya da kuruma yönelik herhangi bir eleştiri olmasını istememişlerdir. Katılımcılar bu nedenle de Waterfront Toronto'yu ayrıca eleştirmişlerdir.

Bununla birlikte, proje ortakları, akademisyenlerden çok kısıtlı ve pratik alanlarda destek istemektedirler. Bu konuda 10 numaralı katılımcının vermiş olduğu örnek açıklayıcı görünmektedir:

“Sidewalk Labs bir noktada akademisyenlerin kendileri için araştırma yapmalarını istediği bir çağrıya çıktı. Fakat bu araştırmalar uygulamaya yönelik çok kısıtlı bir alanla ilgiliydi. Örneğin, şehir planlayıcılarını şehrin hangi bölgesinin trafik anlamında daha yoğun olduğuyla ilgili çalışma yapmak için davet ettiler. Ya da Toronto'nun hangi bölgesinin küçük işletmecilerin dükkan açmaları için daha uygun olduğunu analiz etmeleri için araştırmacıları davet ettiler. Yani bu araştırma ödenekleri çok kısıtlı bir alana harcandı. Yapılan çalışmalar teoriyi de kapsayan ya da eleştirel olan akademik çalışmalar değildi. Sıradan araştırma şirketlerinin de yapabileceği basit çalışmalardı. Yani bu konudaki fikir şuydu, bu insanlar Sidewalk Labs tarafından finanse edilerek, Sidewalk Labs ile projenin belirli dar alanlarda geliştirilmesi için çalıştılar. Yani benim okumama göre ayrılan bu bütçe, Ryerson Üniversitesi'nde okuyan ve Sidewalk Toronto ile ilgili olarak çok spesifik alanlarda çalışan lisansüstü öğrencilerine yönelikti. Şehrin değişik bölgelerindeki kesişme noktalarındaki trafiğin ölçülmesi gibi.”

Proje katılımcılar tarafından kapalı bir kutu olarak görülmektedir ve MIDP açıklanana kadar katılımcılar ellerinde hiçbir şey olmadığını dile getirmişlerdir. Bu bağlamda proje ortaklarının paydaşlara yönelik çabaları gerçek anlamda bir erişim çabasıysa bir halkla ilişkiler kampanyası olarak görülmekte ve eleştirilmektedir.

Akademisyenlerin projeye yeteri kadar katkısının bulunmadığını düşünen katılımcılar arasında ön plana çıkan bir başka tartışma da Dijital Strateji Danışma Paneli'nde bulunan akademisyenlerle ilgilidir. Daha önce, akademisyenlerin bu konudaki çabalarıyla ilgili olarak görüşmecilerin bir kısmının bu paneli olumlu bir örnek olarak gördükleri

belirtildiği. Aslında bu konuya tersten bakıldığında, bir anlamda, akademisyenlerin bu panelde aldıkları aktif rol, onların projeye ilgili akademik çalışma özgürlüklerini kısıtlamaktadır çünkü ortaklık bu kişilerin sadece kendi uzmanlık alanlarıyla ilgili olarak danışmanlık yapmalarını beklemektedir ve aslında araştırmaya katılan görüşmecilere göre, bu insanlar kendi iş alanlarıyla ilgili olarak oldukça iyi iş çıkarmaktadırlar. Ancak ironik bir biçimde bu durum aynı zamanda onları aslında bir bütün olarak sürecin dışına atmaktadır. Bu durum, basitçe, bu akademisyenlerin projenin geneli hakkında daha geniş eleştirilerde bulunmalarının önünü kesmektedir çünkü bu insanlar aynı zamanda proje için çalışmaktadırlar ve bu nedenle de projeyi kamusal olarak eleştirmemeleri gerekmektedir. Görüşmecilere göre *“Bu kişiler kendilerini bu projeye bürokratik bir yapı olarak dâhil etmeyi tercih etmişlerdir ve projeyi kamusal olarak eleştirememek de bunun için ödemeleri gereken bir bedeldir.”*

Bununla birlikte panelde bulunan pek çok akademisyen, aslında kendi uzmanlık alanlarıyla ilgili olarak da yeterince aktif olarak davranmamakla eleştirilmektedirler. Teresa Scassa⁹ bu duruma istisna olarak gösterilirken, Richard Florida.¹⁰ ise Sidewalk Labs ile olan ilişkisi bağlamında eleştirilmektedir. Aslında burada yapılan eleştiri doğrudan Richard Florida'nın kendisine değildir. Katılımcılar Sidewalk Labs'in de tıpkı Waterfront Toronto gibi kendisine bir danışma paneli kurduğunu Florida'nın bu panelin bir üyesi olduğunun kamusal olarak bilindiğini ancak onun bunu açıkça kabul etmediğini belirtmektedirler. Burada önemli olan nokta, Sidewalk Labs'in de bir danışma panelinin olması ancak bu panelde kimlerin olduğunun vatandaşlardan saklanıyor olmasıdır. Katılımcıların belirttiği üzere, bazı isimler, bireysel olarak kendilerinin bu panelde olduklarını açıklamışlardır ama

---

⁹ Ottawa Üniversitesi'nde Kanada Araştırma Kürsüsü sahibi ve Hukuk fakültesinde profesör olarak çalışan bir akademisyen. Daha fazla bilgi için bkz. <https://commonlaw.uottawa.ca/en/people/scassa-teresa>

¹⁰ Toronto Üniversitesi'nde Rotman İşletme Okulu'nda görev yapan dünyaca ünlü akademisyen. Daha fazla bilgi için bkz. http://www.creativeclass.com/richard_florida

bunlar akademisyen değildir. Bu gizlilik de demokratik açıdan süreci olumsuz etkilediği için eleştirilmektedir.

Bunların yanı sıra, katılımcılar, Toronto şehrinin büyüklüğü ve şehirde ikamet eden akademisyen sayısı ve etkinlik gösteren üniversite sayısı göz önüne alındığında, aslında projenin akademik dünyadan gereken ilgiyi görmediğini düşünmektedirler. Sözü edilen rakamlarla proje hakkında aktif olarak çalıştığı bilinen, bu konuda çeşitli mecralarda yayınlar yapan akademisyenlerin sayısı karşılaştırıldığında bu oran çok düşük görünmektedir. Katılımcılara göre, konuyla ilgilenen çok az sayıdaki akademisyenin de önemli bir kısmı devletten korktukları ya da ilerleyen projelerinde – eğer öyle bir şans doğarsa- Alphabet’ten ödenek alamamaktan çekindikleri için sessiz kalmaktadırlar. Bu noktada katılımcı 19’un bu konuda söyledikleri, genel olarak yapılan yorumları kapsamı ve özetlemesi anlamında önemlidir. Katılımcı konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

“Bazı insanlar da eleştirel davranamıyorlar çünkü sanırım Google tarafından bir kenara itilmekten korkuyorlar. Google araştırmalar için çok fazla para sağlıyor ve eleştirel bir akademisyen isen, varsayalım ki bir mühendissin. Bir anda Google’ın bursları ve ödenekleri senin için açık olmayabilir. Dolayısıyla bazı insanların böyle bir korkudan ötürü sessiz kaldıklarını düşünüyordum. Ayrıca, proje, federal hükümet tarafından da oldukça güçlü bir şekilde destekleniyor. Dolayısıyla bazı insanlar da hükümetten korktukları için sessiz kalmayı tercih ediyor olabilirler. Ben bu konuda birkaç şey yazdım; peki insanlar bunu nasıl karşıladılar? Block Sidewalk Hareketi’nin yazdıklarına çok açık fikirli davrandıklarını söyleyebilirim; fakat sonuçta benim fikirlerim onlarınkiyle aynı hızda. Waterfront Toronto’ya bazı tavsiyelerde bulundum. Fakat bu benim gibi insanların tavsiyelerini ne kadar ciddiye alacaklar? Bunu söylemek zor. Umarım en azından üzerine düşünürler.”

Bunun yanı sıra, bazı akademisyenler basitçe, bu projede kendilerini çekecek bir şey bulamamaktadırlar. Ayrıca, daha önce belirtildiği üzere, akıllı şehirler ve akıllı şehirlerle birlikte ortaya çıkan sorunlar çok yenidir ve pek çok akademisyenin halâ bu konuda çalışacak kadar bilgisi ve fikri yoktur. Bu durum kısmen projenin karmaşık yapısından kaynaklanmaktadır.

Akademik uğraşın kendisi ve bir alanyazın oluşturmak bağlamında düşünüldüğünde, akademisyenlerin projeye henüz yeterince katkıda bulunamadıkları da düşünülmektedir.

Akıllı şehirler – özellikle sosyal bilimler için- çok yeni bir kavramdır ve henüz üzerine bir alanyazın oluşturabilecek kadar akademik çalışma yapılmamıştır. Dolayısıyla farklı disiplinlerde farklı çalışmalar yapılıyor olsa da henüz akademisyenlerin de bu konuda öğrenmeleri gereken çok fazla şey bulunmaktadır. Alan, köklü ve geniş bir akademik alanyazına sahip değildir. Ancak 7 numaralı katılımcının da belirttiği üzere *akademisyenlerin sürece katılması ve genişlemesi için bir alan da bulunmaktadır*. Fakat bu aynı zamanda akademik sektör için de bir öğrenme süreci olarak görülmektedir. Fakat bu öğrenme sürecinde, akademisyenlerin partizan bir tavır sergilememeleri, tarafsız araştırmacılar olarak hareket etmeleri de hem projenin hem de akademik bir alan olarak akıllı şehirler alanyazınının sağlıklı bir şekilde gelişebilmesi için önem arz eden bir faktör olarak görülmektedir. 1 numaralı katılımcının söyledikleri bu bağlamda çarpıcıdır:

“Ben, konuyla ilgili çalışmalarımı mümkün olduğunca insanlarla paylaşmaya çalışıyorum. Yine yapabildiğim ölçüde yerel yönetimlerle birlikte çalışmaya çalışıyorum. Akıllı şehirler alanında çalışmaya başladığımdan beri belediyelerin, eyalet yönetimlerinin hatta federal hükümetin yaptığım çalışmaları paylaşmam için yaptıkları davetlerle pek çok halka açık konuşma yaptım. Dolayısıyla bence işimizin bir parçası araştırmaları titizlikle kurgulanan ve üçüncü partilerin etkisi altında kalmayan araştırmacılar olmak. Yine bence işimizin bir başka parçası da araştırmalarımızı uzun süre alan geleneksel yayın araçlarıyla değil, daha hızlı olan farklı yollarla paylaşmak. Bence kamu diyaloguna yaptığımız kolay erişilebilen araştırmalarla katkıda bulunmak gerçekten çok önemli... Ve bazen de bence, bizim işimiz, yönetimlerin, eğer yaparlarsa çok politik görüneceği için yapamadıkları, yapılması zor sohbetleri gerçekleştirmek. Bunları biz gerçekleştirebiliriz çünkü biz öğrenmeyi ve araştırmayı teşvik etmek için varız.”

Bu tartışmanın öteki ucunda ise Sidewalk Toronto Projesi'nin geliştirilmesinde akademinin çok önemli bir role sahip olduğunu belirten bir vurgu bulunmaktadır. Bu vurgunun etrafında şekillendiği tartışmalardan ilki tıpkı 21 numaralı katılımcının bazı akademisyenleri *ruhlarını Google'a satmakla* eleştirmesinde olduğu gibi çok keskindir. Ancak bunun tam tersi bir uçtadır. Bu görüşü savunan 23 numaralı katılımcı, projeyi ve projeyi savunan akademisyenleri eleştiren başka akademisyenleri *profesyonel kıskançlık yapmakla* eleştirmektedir. Katılımcı, bu konudaki düşüncelerini şöyle bir anekdotla temellendirmiştir:

“Sana bu konuda iyi bir örnek vereyim, bu konuda çalışan bir teknoloji uzmanı var. O bu proje konusunda çok eleştirel, ancak bu eleştirelliği bu kişinin kişisel çıkarları ya da profesyonel kıskançlığı bağlamında ele almamak çok zor. Bu kişi bu projeye karşı çünkü projeden istediği ödeneği alamadı; eğer alabilseydi ya da Google bu kişiye iyi bir para vaat etseydi eminim ki bu kişi bu projeye çok istekli bir şekilde dâhil olur ve projeyi savunurdu. Fakat bu ödeneye başvurdu ama başvurusu reddedildi. Dolayısıyla şu anda projeden ödenek alabilen insanları oldukça şiddetli bir biçimde eleştiriyor.”

Görüldüğü üzere, aslında toplumun entelektüel kesimini temsil eden akademisyenler arasında bile uzlaşmaya yönelik bir iletişim ortamı kurulamamaktadır. Projenin bu anlamda başarısız olduğu, ya da tam tersi bir şekilde proje ortaklarının, özellikle Sidewalk Labs’ın, çıkarları doğrultusunda başarılı olduğu, söylenebilir.

Akademisyenlerin projedeki etkilerine yönelik görüşmecî yorumlarında ortaya çıkan bir başka tartışma konusu da katılımcıların vatandaşların projede söz sahibi olmalarına yönelik olarak yaptıkları yorumlarla benzerlik taşımaktadır. Buna göre, akademisyenlerin yaptıkları pek çok çalışmanın projenin şekillenmesinde önemli etkisi olmuştur; ancak bunun her zaman istediklerini elde ettikleri ya da edecekleri anlamına da gelmemektedir. Bu bağlamda, örneğin 6 numaralı katılımcı *bu durumun politik bir gerçeklik olduğunu ve kabullenilmesi gerektiğini söylemektedir*. Böyle bir bakış açısından bakıldığında bu durum, iletişimsel eylem kuramındaki tarafların ortak bir amaç etrafında uzlaşmak için ödün vermeleri gerektiği konusuyla bağlanmaktadır. Katılımcılara göre, bu durumun kabullenilmesi fakat buna karşın akademik çalışma yapmaya devam edilmesi akademisyenlerin bu süreçte vermeleri gereken ödündür. Ancak katılımcılar bu konuda yorum yaparken Waterfront Toronto ve Sidewalk Labs ortaklığının bu bağlamda nasıl bir ödünde bulunduğu ya da bulunması gerektiğine değinmemişlerdir.

Akademinin projeye katkıları sadece akademik çalışmalar ya da pratikte gerçekleştirilen birtakım danışmanlıklarla sınırlı görünmemektedir. Aynı zamanda bir kurum olarak üniversite de hem şehrin bir paydaşı olarak sürece aktif bir biçimde dâhil olmakta, hem de şu anda projede çalışan ve gelecekte çalışacak olan profesyonelleri yetiştirerek projeye katkıda bulunmaktadır. Üniversitelerin bu bağlamdaki katkıları özellikle önemlidir

çünkü geleceğin dijital dünyasında internetin karmaşık yapısı içerisinde çalışabilecek, proaktif *yeni nesil* kamu çalışanları bu üniversitelerde yetiştirilmektedir. Bu kamu çalışanlarının iyi yetiştirilmesi, kamu özel sektör ortaklığında gerçekleştirilen akıllı şehir uygulamalarında özel sektörün bilgi ve teknik yeterliklerdeki üstünlüğüne dayanarak baskın ortak haline gelmesinin önüne geçmek ve bu projelerde kamu yararının ön plana çıkarılmasını sağlamak konusunda önem arz etmektedir.

Ancak bunları söylerken, bu konuyla ilgili genelleme yapmak ve kesin konuşmak oldukça zor görünmektedir. Akademinin rolünü, ortak kamusal alanda ne kadar güçlü bir rolü olduğunu ya da olabileceğini anlatılırken; yerel akademisyenlerin, Amerika'daki Silikon Vadisi'nin güçlü şirketleri ve dolayısıyla Sidewalk Labs karşısında aslında oldukça dezavantajlı durumda olduklarının da belirtilmesi gerekmektedir. Sonuç itibariyle, bu şirketlerin çok büyük ölçekli araştırma bütçeleri bulunmaktadır ve AR-GE alanında çalışan personel sayıları da oldukça fazladır. Katılımcılar bu durumun kendilerini Sidewalk Labs ve dolayısıyla Google karşısında *Davut'un Golyat'ın karşısındaki durumuna* düşürdüğünü ve dolayısıyla bu mücadeleyi kazanmalarını çok zor olduğunu düşündüklerini de belirtmişlerdir.

Projeye ilgili olarak akademinin ve üniversitelerin rolünün tartışılmasının ardından, konuyla ilgili aktif olarak çalışmalar yaptığını belirten bütün bu akademisyenlere, bir izleme sorusu olarak, konuya ilişkin yaptıkları çalışmaların bir fark yaratıp yaratmadığını noktasında ne düşündükleri, çabalarının gerek proje ortaklarında gerekse vatandaşlarda iletişimsel olarak bir karşılığı bulunup bulunmadığına inanıp inanmadıkları sorulmuştur.

Bu soruya yalnızca üç katılımcı yanıt vermeyi uygun bulmuştur (Görüşmeci 1, 19 ve 20). Bunlardan ilki aynı zamanda Waterfront Toronto'nun kurmuş olduğu Dijital Strateji Danışma Paneli'nde de aktif olarak rol alan 1 numaralı katılımcıdır. Katılımcı bir fark yaratıp yaratmadığını bilmediğini fakat öyle olduğunu umduğunu çünkü panelden sıklıkla geri çağrıldığını belirtmiştir. Ancak yine de proje şu anda çok erken bir safhada olduğu için emin olmadığını belirtmiştir.

“Bilmiyorum, yani kuruluştaki insanlar bana geri gelmemi söyleyip duruyorlar. Dolayısıyla, umarım. Yani bilirsin, eğer çabalarsan bir fark yaratma şansın daha fazla olur. Fakat bilmiyorum, sanırım halâ bunu söyleyebilmek için çok erken. Fakat bazı zamanlarda Waterfront Şirketi’ne tavsiyelerde bulunan Waterfront Dijital Strateji Danışma Paneli’nin bir üyesi olarak Quayside projesiyle ilgili bir şeyler söylediğimi ve bu söylediğim şeylerden bazılarının daha sonra yaşama geçirildiğini biliyorum”.

Yine 19 numaralı katılımcı da bu konuda araştırmalar yaptığını ve hem akademik olarak hem de çeşitli medyada konuya ilişkin yazdığını dile getirmiş; fakat bunun nasıl karşılandığını bilmediğini söylemiştir. Katılımcı, aktivist bir grup olan BlockSidewalk’un yazdıklarına oldukça açık olduğunu, ancak bu grubun bakış açısı kendisiyle aynı olduğu için böyle olabileceğini söylemektedir. Ancak proje ortakları konusunda daha temkinli yaklaşmaktadır.

“Ben bu konuyla ilgili birkaç şey yazdım. Peki, yazdıklarım nasıl karşılandı? BlockkSidewalk Hareketi’nin yazdıklarına çok açık fikirli davrandıklarını söyleyebilirim; fakat, tabi benim düşünce yapım onların çizgisiyle çok uyumlu. Waterfront Toronto’ya bir yorumda bulundum ve yaptığım yorumu sunumlarına dâhil ettiler. Peki, benim gibi insanların yapmış olduğu yorum ve başvurulara ne kadar ağırlık verecekler? Bunu bu noktada söylemek oldukça zor. Umarım en azından üzerinde biraz düşünürler. Yazdığım şeylerden ötürü medyadan biraz ilgi gördüm. Bu iyi bir şey. Fakat sonuçta bunun nasıl bir karşılığı olduğunu bilmiyorum.”

Son olarak 20 numaralı katılımcı ise, yine bilmediğini ancak bir akademisyen olarak bu konularla ilgilenmeye yönelik bir sorumluluk ve yükümlülük hissettiğini, sesini duyurmak, fark yaratmak için çabalamanın sonunda hiçbir şey yapmamaktan daha iyi olduğunu dile getirmiştir. Katılımcı sözlerine şu şekilde devam etmiştir:

“Ben bunu çalışan insanlardan biriyim. Dolayısıyla bu konuya ilişkin olarak bulduğum şeyleri paylaşmak konusunda bir sorumluluğum var. Bununla birlikte dürüst olmak gerekirse bütün bu proje son derece soluk. Daha güçlü kelimelerle ifade etmek gerekirse bu proje iğrenç bir şey. ... Toronto’da Waterfront Toronto ile ilgili olarak başından beri yaşanan şey akademik anlamdaki demokratik hesap

verebilirliğin gülünç bir taklidi. Bu basitçe demokratik dayanaklılığın Potemkin Kasabası.¹¹ Dolayısıyla bu beni hükümetten yaptığı işlerde ve verdiği hizmetlerde bir standart bekleyen bir vatandaş olarak hem kişisel düzeyde hem de profesyonel düzeyde rencide ediyor. Biliyorum ki insanlar benim yazdığım şeyleri okuyorlar ve dolaşıma sokuyorlar. Bir etkisi var mı yok mu bilmiyorum. Bu konudaki düşüncelerime ilgili olarak bazı gazetecilerle röportaj yaptım, fakat sadece birkaç tane. Fakat bu aynı zamanda, sadece benimle ilgili olmayabilir. Projenin de olması gerektiği kadar ilgi görmediğini gösteriyor olabilir. Fakat, bilirsın, bir işi yapılması gerektiği için yaparsın, illaki bir etkisi olsun diye değil. Bazen de bu konuda hiç kimse seni dinlemediği için çok sinirlenebilirsin. Bazen böyle şeyler çok sinir bozucu olabiliyor, fakat sonra...”

4.1.3.2. Özel sektörün rolü üzerine gerçekleştirilen tartışmalar

Akademinin ve üniversitelerin projedeki rolünün tartışılmasının ardından aynı tartışma özel sektör özelinde, sektör temsilcileri olarak araştırmaya dâhil olan katılımcılarla da gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan özel sektör temsilcilerine benzer bir şekilde özel sektörün bu projedeki rolü hakkındaki düşünceleri sorulmuştur.

Katılımcılar, projede özel sektör temsilcisi rolünü büyük oranda Sidewalk Labs’in kendisi karşıladığı için yanıtlarını mevcut durum üzerinden değil; daha çok olması gereken ideal durum üzerinden vermişlerdir. Katılımcılar özel sektörün projedeki katkısı bağlamında benzer konular üzerinde durmuşlardır. Bu konuları, *uzmanlık, teknoloji, altyapı sağlanması, yönetimin ve öteki grupların göremediği fırsatların değerlendirilmesi ve bu konuda öngörü sağlanması* olarak sıralamak olasıdır. Katılımcılar tarafından özel sektörün rolüne ilişkin olarak vurgulanan bir başka nokta *özel sektörün böyle projelerde farklı paydaşlar arasında iletişimi sağlayıcı ve bütünleştirici bir rol oynaması gerektiğidir*. Kanada’da bu konuyla ilgili çalışan Open North, Open City Network ve Mars gibi örgütlenmeler bulunmaktadır.

---

¹¹ Başkalarını etkilemek amacıyla çok büyük, ayrıntılı veya müreffeh görünen, ancak gerçek değeri veya özü olmayan bir şey. Kaynak: <https://idioms.thefreedictionary.com/a+Potemkin+village>

Katılımcılardan elde edilen verilere göre hem kentlerin ve kamu kuruluşlarının hem de özel sektörün akıllı şehir olma yönündeki değişimi kendi başlarına başarmaları oldukça zordur. Teknoloji çok karmaşık bir yapıdır ve çok hızlı değişmektedir. Özü itibariyle bürokrasiye dayalı olarak işleyen kamu sektörünün buna ayak uydurması da oldukça zordur. Teknolojiyle ilgili olarak iyi politikalar ve güçlü bir yönetim inşa edilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, özel sektörün de tek başına yapmaması gereken ya da yapamayacağı şeyler bulunmaktadır. Örneğin *veri ile, verinin toplanmasıyla ilgili ve yönetimlerin ya da şehir sakinlerinin rızası olmadan hangi teknolojilerin şehirde uygulanabileceği gibi toplumsal etkileri olan kararları* özel sektörün tek başına vermesi olanaklı değildir. Dolayısıyla bu iki grubun da akıllı şehirlerin erişilebilmesi için üzerine düşen yapmaları gereken şeyler bulunmaktadır. Burada önemli olan *birbirinden tamamen farklı etik ve felsefi değerlere sahip bu iki oluşum arasındaki*, ya da başka bir deyişle teknoloji ve kamu politikaları arasındaki, *kesişim noktalarının bulunabilmesidir*.

Bu bağlamda katılımcılar arasında hem bu proje hem de genel olarak akıllı şehir uygulamalarında toplumu etkileyebilecek karar verme süreçlerinin politika yapıcılara ve uygulayıcılara bırakılması gerektiğine ilişkin bir bakış açısının olduğu görülmektedir. Özel sektörün sahip olması gereken rol ise *ister ekonomik anlamda olsun ister sosyal etkiler bağlamında isterse de çevresel etkiler bağlamında olsun olanaklı olanı belirleme, kapasite geliştirmeye yardımcı olma ve potansiyel fırsatları belirleme* olarak görülmektedir. Bu anlamda, özel sektörün rolü öngörü ve bilgi sağlamak olarak görülmektedir. Kamu sektörü ve politika yapıcılarını öze sektörden elde ettikleri bilgiyi en iyi kararı vermek için kullanmalıdırlar.

Bu noktada Sidewalk Toronto Projesi'ne ciddi bir eleştiri olduğu görülmüştür. Görüşmeler boyunca özellikle Waterfront Toronto'ya yönelik olarak keskin eleştirilerde bulunan 8 numaralı katılımcı, *bu projede özel sektörün rolünün çarpıtıldığını, satıcı olması gereken bir şirkete yönetim gücünün devredildiğini* söylemiştir ve bu anlamda *sürecin başından beri bozuk olduğunu* belirtmiştir. Buna göre, teknoloji sağlayıcı rolü üstlenmesi gereken Sidewalk Labs'e, yani satıcıya Waterfront Toronto tarafından sürecin kontrolü

verilmiştir. (Bu duruma yönelik değerlendirmeler öteki temalarla ilgili olarak da farklı katılımcılar tarafından yapılmıştır). Katılımcı bu durumu *arabayı atın önüne koydular*¹² diyerek eleştirmiş ve sürecin olması gerekenin tersine işlediğini belirtmiştir. Katılımcı, vatandaşları, *akıllı şehirlerin kalbi* olarak görmektedir. Buna bağlı olarak olması gereken sürecin öncelikle vatandaşlar ve seçilmiş politikacılar arasında gerçekleştirilip, bu taraflar bir karara varıldıktan sonra bir satıcıya, bir şartnameye bağlı olarak, teknolojiyi sağlaması için yetki verilmesi olarak görülmektedir. Ancak bu projede süreç böyle işlemediği için, proje hem özellikle 8 numaralı katılımcı tarafından hem de genel olarak öteki katılımcılar tarafından oldukça eleştirilmektedir.

4.1.3.3. Medyanın rolü üzerine tartışmalar

Sidewalk Toronto Projesi'nde özel sektörün rolünün ne olduğunun ve genel olarak akıllı şehir projelerinde özel sektörün nasıl bir rolünün olması gerektiğinin tartışılmasının ardından medyanın projede nasıl bir rolü olduğu sorgulanmıştır. Öncelikle konuyla ilgili olarak Sidewalk Labs'in paylaştığı evraklarda ise herhangi bir söyleme rastlanmamıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşmelerde ise, serbest gazeteci ve akademisyen olarak çalışan 15 numaralı katılımcıya bu soru yöneltilmiştir. Ayrıca, akademik anlamda veri ve mahremiyet alanlarında çalışmalar yapan 19 numaralı katılımcı da medyanın bu projede üstlendiği rol(ler) hakkında yorumlarda bulunmuştur. Katılımcıların medyanın şu ana kadarki tavrını yanlış ve yetersiz buldukları ve bu bağlamda medyayı eleştirdikleri görülmüştür.

Öncelikle, görüşmecii yorumlarından anlaşıldığı kadarıyla medyanın Sidewalk Toronto Projesi ile ilgili söylemlerinde doğru tonu bir türlü bulamadığı görülmektedir. Farklı medya aktörleri bu konuda ya aşırı derecede iyimser bir tutum sergilemekte ya da son derece

---

¹² They've put the cart before horse

panik yaratan bir tablo çizmektedir. 15 numaralı katılımcı konuyla ilgili olarak şunları söylemektedir:

“Bence medya bu projeye ilgili olarak iki tonda hareket etme eğilimine sahip. Bunlardan ilki çok iyimser bir şekilde “Hey, şu yeni ve parlak şeye bakın” tarzı şeyler söylüyor. Öteki ise çok telaşlı bir bakış açısına dayanıyor ve “Verilerinizi toplayacaklar. Topladıkları bu verilerle ne yapacaklarını bilmiyorsunuz!” şeklinde çığırtkanlık ve felaket tellallığı yapıyor.”

Burada aslında gerekli olan daha dengeli bir bakış açısıdır. Toplumda yer alan farklı kesimlerin düşüncelerinin hem medyada temsil edilmesi gerekmekte hem de insanlar bu düşüncelerini şekillendirirken medyadan tarafsız bilgi edinebilmelidirler. Ancak medya şu ana kadar bunu başarabilmiş görünmemektedir. Bunun yerine çok basite indirgenmiş bir şekilde insanları telaşa sürükleyen ya da çok iyimser bir dille *işte soru, işte çözümü* şeklinde bir tartışma yapılıyor görünmektedir.

Projeye ilişkin medyanın oynadığı rolle ilgili olarak yöneltilen bir başka eleştiri de medyanın beklenenden daha pasif kaldığı, kendisine atfedildiği kadar önemli bir rol oynamadığı, böylesi büyük bir projenin medyada olması gerektiği kadar yer bulmadığı yönündedir. 19 numaralı katılımcı bu durumu Sidewalk Labs’ın Google’a bağlı bir teknoloji şirketi olmasına bağlamaktadır. Bu nedenle medya projeyi olması gerektiği kadar eleştirmemekte; bir anlamda şirkete hoşgörü göstermektedir. Katılımcı konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

“Bu milyar dolarlık bir proje ve tamamlanması yıllar sürecek. Sidewalk Labs, “Bakın, bu projeyi etkili bir şekilde gerçekleştirebilmek için vergi gelirlerini paylaşmamız gerek” dedi. Bu bir inşaat firmasının çıkıp “Tamam, sadece bu 10 blokluk alanı almakla kalmayacağız, aynı zamanda bu geliştirmeyi yapmak için bize ödeme yapmanız gerek ve ayrıca bize daimi olarak bir miktar vergi ödeyeceksiniz” demesine benziyor. Eğer bu olsaydı insanlar çıldırırdı. Fakat bence bu bir teknoloji firması olduğu için insanlar bunun yenilikçi bir şey olabileceğini, iş yapmanın yeni bir yolu olabileceğini düşünüyorlar.”

Buradaki temel sorun insanların ve medyanın gerçekte teknolojiyi tam olarak anlayamaması gibi görünmektedir. Gerçekten de bu projeden bağımsız olarak düşünüldüğünde, medyada teknolojiyle ilgili konuların iki kutupta ya çok endişeli bir tonla

ya da bir heyecanla sunulduğu görülmektedir. Bazı konularda ise medya daha sessiz kalmaktadır ya da konuyla ilgili uzmanların, teknolojiyi uygulayan kurumun yetkililerinin söylediklerini birinci ağızdan iletmekle yetinmektedir.

4.1.3.4. Muhalif hareketlerin ve STK'ların proje sürecindeki rolü üzerine tartışmalar

Konuya ilişkin olarak Sidewalk Labs ise projenin gelişim sürecinde vatandaşlardan nasıl geribildirimler aldıklarını anlatırken, dönüt aldıkları kesimlerden birini de projeye muhalif olan vatandaşlar olarak adlandırmış ancak konuya ilişkin daha fazla ayrıntı vermemişlerdir. STK'ların Sidewalk Toronto Projesi'ndeki rolüyle ilgili olarak ise Sidewalk Labs, özellikle sesini duyuramayan yerli topluluklar ve öteki marjinalleştirilmiş toplulukların projeye dâhil edilmeleri ve ihtiyaçlarının projede yansımaları bulunmasıyla ilgili olarak vurgularda bulunmuştur. “Kamuyla etkileşim ve kamuoyunun projeye dâhil edilmesi sürecinde şirketin planlama ve yenilik ekiplerinin binlerce fikirlerini ve ihtiyaçlarını Torontolu ile görüştüğünü belirten şirket görüşülen bu toplulukların arasında sivil toplum örgütlerini de saymışlardır” (VKSR, 2019, s.48). İlgili kurum ve kuruluşlar aracılığıyla, Toronto'da bulunan yerli gruplara (Kızılderili gruplarına), yaşlılara, çocuklara, gençlere ve bağımlılıkla mücadele eden bireylere eriştiğini belirten şirket, bunu yaparken projenin eşitlik, fırsatlar ve sosyal dâhil etme gibi konularda nasıl yarar sağlayabileceğini tartışma amacıyla, “Toronto Topluluk İhtiyaçları Ağı (Toronto Community Benefit Network), Yaşanmış Deneyimler Danışma Grubu (Lived Experience Advisory Group) gibi pek çok sivil toplum oluşumu ile ortak çalıştığını belirtmiştir” (MIDP, 2019).

Bu temayla bağlantılı olarak Sidewalk Toronto Projesi'ne karşı en büyük muhalif toplumsal hareket olan #BlockSidewalk hareketine üye bir aktivist olan 22 numaralı görüşmeciyeye projenin gelişmesinde ve ilerlemesinde muhalefetin nasıl bir etkisi ve rolünün olduğu sorulmuştur. #BlockSidewalk hareketinin ve muhalefetin pek çok farklı gruptan insanı bu projeye ilgili tartışmalar etrafında toplayarak, projenin daha geniş bir demokratik ortamda tartışılabilir hale getirdiğini ve böylece vatandaşların veri yönetimi, mahremiyet,

gözetim gibi çeşitli konulardaki farkındalıklarının arttığını söylemiştir. Katılımcı konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

“Evet bir muhalefet vardı ancak insanlar genel olarak atıl durumdaydılar. Bilirsin, normalde katılım gösterecek insanlar, Sidewalk Labs’ın paylaştığı göze hoş görünen mimari halkla ilişkiler fotoğraflarını görüp “Aman tanrım ne kadar harika, ne kadar güzel ve her şey çok güzel olacka” diyorlardı. Fakat bunu yaparken esas anlaşmada aslında tam olarak ne olduğunu görmelerine yardımcı olacak eleştirel bakış açısını geliştiremiyorlardı. İşte ana muhalif grup olarak biz bunu başardık. Demokrasi, şehir geliştirme, teknoloji, veri mahremiyeti gibi konularla ilgilenen çok geniş yelpazede bir grup insanı bir araya getirdik ve bu sofistike halkla ilişkiler kampanyasına karşı eleştirel bir muhalefet oluşturduk.”

Sivil Toplum örgütlerinin Sidewalk Toronto Projesi’nin geliştirilmesi ve uygulanmasındaki rolüyle ilgili olarak kar amacı gütmeyen bir sivil toplum örgütünün temsilcisi olarak araştırmaya katılan 11 numaralı katılımcıya, projenin şu ana kadar olan gelişiminde Sivil toplum örgütlerinin rolünün ne olduğu hakkındaki fikirleri sorulmuştur. Öncelikle, pek çok farklı sivil toplum örgütü türü bulunduğunu ve bunların her birinin bir akıllı şehir projesinde farklı roller oynayabileceğini ve oynadığını belirten katılımcı, ancak bu durumun bu proje için geçerli olmadığını belirtmiştir. Sivil toplum örgütlerinin bu projede genel olarak pasif kaldığını belirten katılımcı düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir:

“#BlockSidewalk Hareketi gibi proje üzerinde çok büyük etkisi olan gruplar var, fakat bence öteki sivil toplum örgütleri bu projede söz sahibi olma konusunda önlerinin kesilmesi ya da projede yeteri kadar etkili olamama tehlikesiyle karşı karşıyalar. Özellikle para odaklı bir kurumdan söz ediyorsak bir kurumun yandaştırılması oldukça kolay. Bu olursa sivil toplum tehlikeye girebilir çünkü artık işin içerisine bir çıkar çatışması girmektedir. Dolayısıyla bu ilişkilerin çok çok dikkatli yönetilmesi gerekiyor.”

Özetle bakıldığında, Sidewalk Labs, projenin geliştirilmesi sürecinde birlikte çalışabildiği ve projenin çıktılarına daha destekleyici katkılar sağlayabilecek sivil toplum örgütlerini projeye dâhil ederken; muhalefeti göz ardı etmektedir. Buna karşılık ise yarı yapılandırılmış görüşmelere katkı sağlayan katılımcılar hem muhalif hareketlere daha çok önem veriyor görünmektedirler hem de sivil toplum örgütleri arasında projeye daha yakın

olanlarla ilgili olarak daha endişelidirler. Nitekim bu soru hakkında ayrıntılı tartışmalar yapan katılımcılar bir yana; bütün katılımcılar ayrıntı vermeseler de sorulara verdikleri yanıtlarda #BlockSidewalk hareketi gibi muhalif oluşumlardan ya da Bianca Wylie gibi aktivistlerden en az bir kere söz etmişlerdir.

4.1.3.5. Vatandaşların proje sürecindeki rolü üzerine tartışmalar

Bu tema bağlamında tartışılan bir başka yoğunlaşma noktası da doğrudan bu çalışmanın odak noktalarından biri olan “vatandaşların” Sidewalk Toronto Projesi’ndeki rolü ve konumuyla ilgilidir. Bu bağlamda öncelikle Sidewalk Labs’in MIDP’de ve Vatandaş Katılımı Strateji Raporu’nda konuya ilişkin olarak değindiği noktalar ele alınmıştır. Şirket, her iki raporda da vatandaşları projenin ortak yaratıcıları olarak gördüğünü sıkça vurgulamıştır. Şirket, MIDP’de katılımcı tasarımla ilgili özel bir başlık açmış; bu başlık altında vatandaşlarla birlikte pek çok ortak tasarım toplantıları düzenlediklerini belirtmiştir. Buna göre, Sidewalk Labs’in ilgili belgelerde yaptığı açıklamalara göre, şirket *vatandaşları projenin ortak yaratıcıları olarak gördüğünü* söylemektedir. Daha önce de belirtildiği üzere şirket, projenin şu ana kadarki her aşamasında vatandaşların düşüncelerini dinlemiş ve süreçte vatandaşların endişelendiği noktaları düzenleyerek ve vatandaşların talep ettiklerini projeye dâhil ederek ilerlemiştir. En azından kamuoyuna sunulan belgelerde şirket, durumun böyle olduğunu belirtmektedir. Konuyla ilgili olarak şirketin söyledikleri şu şekilde özetlenmektedir (VKSR, 2019, s. 9):

“Torontolularla olan etkileşimin, bilgi paylaşımından ortak tasarıma kadar uzanan bir spektrumda var olduğunu da biliyoruz. Ortak tasarım için fırsatları belirlemek, kapsayıcı tasarım sürecimizin önemli bir parçasıdır”.

Şirket bu bağlamda geçirdikleri süreci ise bir kez daha şu şekilde anlatmaktadır (VKSR, 2019, s. 9):

“Sidewalk Labs, geribildirimlerini projelerinin tasarım ve uygulama aşamalarına entegre etmeye kararlıdır. Geribildirimler anonimleştirilmiş biçimde toplanır ve ilgili tasarım, planlama ve uygulama

ekiplerine sunulur. Topluluklara ve paydaşlara katılımlarının sonuçları nasıl şekillendirdiğini rapor etmek için fırsatlar geliştiriyoruz.”

Bununla birlikte şirket, vatandaşların geribildirimlerinin kullanıldığını ve vatandaşların ortak yaratıcılar olarak projeye nasıl katkı sağladığını MIDP içerisinde “kamu katılımı” adında açtığı başlıklarda göstermiştir. Şirket, Görsel 6’da görüldüğü üzere ilgili bölümlerde vatandaşların neler talep ettiğini ve şirketin bu taleplere nasıl karşılık verdiğini açıklamıştır.

4 Establish an ethical data governance model for the long-term

What we heard

The Sidewalk Toronto Fellows recommended that Sidewalk Labs establish an independent entity to ensure data stewardship, and the Residents Reference Panel suggested that, when possible, data be stored, regulated, and analyzed in Canada.

Residents wanted to know more about the Civic Data Trust initially proposed by Sidewalk Labs in 2018, including how the trust would integrate into existing legal and regulatory frameworks and ensure compliance for all. (The entity has now become the Urban Data Trust; see Page 423 for details on this shift.)

Residents also wanted to better understand the data-governance model overall – including how long-term data management and storage would work – and how the government could provide appropriate oversight over the project.

How we responded

Implementing an entity.

As noted earlier, Sidewalk Labs proposes the creation of an independent entity called the Urban Data Trust with the capacity to approve all proposals for use and collection of urban data and with a mandate to balance the public interest and the need for innovation (see Page 420).

Building on laws.

Sidewalk Labs proposes that the Urban Data Trust coordinate with privacy regulators and that the responsible data use process build on (not replace) existing privacy laws (see Page 419).

Ensuring accountability.

Sidewalk Labs proposes that the Urban Data Trust uphold data agreements through contracts that are legally enforceable and actionable (see Page 421).

Görsel 6. MIDP’de yer alan vatandaş katılımı bölümlerinden bir örnek

Kaynak: MIDP (2019), Cilt 2, Chapter 5, s. 500

Konuyla yakından ilgilenen ve katılım konusu üzerine kendi web sitesi girişimini yapmaya hazırlanan 9 numaralı görüşmeciyse vatandaşların Sidewalk Toronto Projesi’nin gelişim sürecinde ne gibi bir rol oynadıkları üzerine bir görüşme yapılmıştır. Vatandaşların projenin geliştirilmesi sürecinde ne derecede ortak yaratıcı rolü oynadıklarını ve bu anlamda ne kadar işbirliği yaptıkları konusunda tam olarak emin olmadığını belirten katılımcı,

vatandaşların rolünün genel olarak projenin yönlendirilmesinde kullanılan veriyi sağlamak olduğunu söylemiştir.

Araştırmaya vatandaşları temsilen katılan bir başka katılımcı olan 14 numaralı katılımcı da vatandaşların bu süreçte yol gösterici bir rol oynadığını, yaptıkları yorumlarla önceden yaratılmış bir şeyin şekillenmesine yardımcı olduklarını düşündüklerini belirtmiştir. Katılımcı bu bağlamda şunları söylemiştir:

“Vatandaşlar Sidewalk Labs tarafından yaratılan vizyon ve plana rehberlik etme rolü oynadı. Bence Sidewalk Labs bütün bu vizyonu ve projeyi kurup insanlara “Tamamdır, bununla ilgili sorunun ne olduğunu düşünüyorsunuz? Endişeler neler” diye sordu. İşte tam da burada vatandaşlar “Bu çalışmaz, ya da şu şöyle olursa çalışır” gibi yorumlarla şirkete yol gösterdiler.”

Katılımcının bakış açısına göre, Sidewalk Labs bu anlamda vatandaşları tam olarak danışmanlar gibi kullanmasa da onlardan aldığı dönütlerden yararlanarak projeye yön vermiştir. Katılımcı bu anlamda vatandaşların yorumlarını çok yararlı görmektedir.

Araştırmaya, Toronto bölgesine yakın, kendi akıllı şehir projelerini geliştirmek için çalışan belediyelerin temsilcileri de katkıda bulunmuşlardır. Bu kişiler kendi şehirlerindeki projelerde yönetici pozisyonunda olan, bu anlamda karar verme süreçlerinde otoritenin vatandaşlara bakış açısını sunabilecek uzmanlardır. Bu nedenle, bu kişilere alternatif bir soru olarak vatandaşları ve öteki paydaşları karar verme süreçlerine yeterince dâhil edip etmedikleri, vatandaşların rolünün ne olduğu ve ne olması gerektiğiyle ilgili düşünceleri ve vatandaşlarla öteki paydaşlarla olan iletişimlerinin etkililiğiyle ilgili sorular sorulmuştur. Yine bir izleme sorusu olarak da kendi yönetimlerinde gerçekleşen süreçleri Sidewalk Toronto Projesi ile karşılaştırmaları istenmiştir.

Bu soruya yanıt olarak bütün temsilciler yönetiminde buldukları projelerde kurdukları iletişim ağının çok etkili olduğunu; vatandaşlarla oldukça güçlü bir iletişimleri olduğunu dile getirmişlerdir. Sidewalk Toronto Projesi’ne ilişkin olarak ise öteki belediye temsilcilerinden ikisi yorum yapmaktan kaçınırken; 1 belediye temsilcisi ise projenin bu

konuda oldukça başarısız olduğunu dile getirmiştir. 17 numaralı katılımcı olan bu temsilci konuyla ilgili olarak şöyle söylemiştir:

“Eğer biz kamu kurumları, şehir yönetimi, eyalet yönetimi, federal hükümet bu sürece para, toprak veya herhangi bir kamu varlığını vererek katılıyorsak vergi mükelleflerimizi korumak zorundayız. Şehrimizde yaşayan vatandaşları, büyümeye çalışan yerel işletmeleri korumak, onların çıkarlarını her şeyin önüne koymak zorundayız. Sidewalk Toronto Projesi bu konuda başarısız oldu. Proje hem yürütme işlerini uluslararası bir deve vererek yerel işletmeleri yeterince koruyamıyor; hem de vatandaşların başta mahremiyet sorunları olmak üzere pek çok talebine yeterince yanıt veremiyor.”

Projenin kamu ortağı olan Waterfront Toronto temsilcisi ise kurumlarının vatandaşlarla güçlü bir iletişimi olduğunu, demokratik bir kamusal alanın oluşturulabilmesi için çok çalıştıklarını ve bu konuda başarılı olduklarını düşündüğünü dile getirirken; projenin başından itibaren yaptıkları halka açık bilgilendirme etkinliklerinin geniş bir özetini sunmuştur.

Katılımcılar tarafından yapılan yorumlar, Sidewalk Toronto Projesi’nde vatandaşların rolüne ilişkin bir fikir sağlamaktadır. Bununla birlikte, katılımcılar vatandaşların projeye yaptıkları katkıdan ve/veya ortaklığın vatandaş katkısından yararlanma düzeyinden memnun görünmektedirler. Ancak her ne kadar Sidewalk Labs böyle olduğunu iddia etse de, bu durum, akıllı şehirler söyleminde vatandaşlara biçilen “ortak yaratıcılar” rolünü karşılamamaktadır. Dolayısıyla bu bağlamda projede bir eksiklik olduğu bir kez daha görülmüştür.

4.1.3.6. Dijital Strateji Danışma Paneli’nin proje sürecindeki rolü üzerine tartışmalar

Bazı katılımcılar projeye ilişkin olarak kendi sektörleri içerisinde yaptıkları çalışmalarla birlikte, aynı zamanda Waterfront Toronto Şirketi tarafından kurulan Dijital Strateji Danışma Paneli’nde de aktif görev yapmakta, projeye bu yönden de destek vermektedirler. Bu bağlamda, katılımcıların, görev yaptıkları Danışma Paneli’nin proje bağlamında nasıl bir rol üstlendiği ve ortaklık ile Danışma Paneli arasında nasıl bir iletişim

olduğu konusundaki düşüncelerinin öğrenilmesi amacıyla kendilerine bu yönde sorular sorulmuştur.

Daha önce belirtildiği üzere, Sidewalk Labs, ilgili belgelerde sadece Dijital Strateji Danışma Paneli'nden değil, pek çok farklı danışma panelinden de projenin gidişatıyla ilgili danışmanlık aldığını söylemektedir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler dikkate alındığında ise, hemen her katılımcının yanıtlarında Dijital Strateji Danışma Paneli'nden eleştirel ya da destekleyici anlamda söz ettiği görülmüştür. Nitekim panel, panelin işlevi ve panel üyelerinin proje ortaklarıyla ilişkileri en az projenin kendisi kadar tartışılmaktadır.

Araştırmanın bu bölümünde özellikle bu panelde görev yapmış ya da halâ görev yapan katılımcıların söyledikleri üzerinde durulmuştur. Katılımcı 1, 6 ve 7'nin aktif olarak Dijital Strateji Danışma Paneli'nde görev aldıkları; Katılımcı 4'ün ise ilk başlarda bu panelde görev yaparken sonradan, gördüğü sorunlar ve bu sorunların çözümüne yönelik yaptığı önerilerin dikkate alınmaması nedeniyle istifa ettiği bilinmektedir.

3 katılımcı Dijital Strateji Danışma Paneli'nin projenin gelişim sürecinde önemli bir rolü olduğunu ve bir fark yarattığını belirtmiştir. Buna karşın, 1 numaralı katılımcı ise panelin rolünün ne kadar büyük olduğundan emin olmadığını dile getirmiştir. Bunun yanı sıra, katılımcılar, belirttikleri bu etkinin çeşitli sebeplerle bir şekilde sınırlandırıldığını da eklemiştir. Katılımcılar, panelin projenin tamamına değil, sadece proje ortaklarından Waterfront Toronto Şirketi'ne danışmanlık yaptığının altını çizmektedirler. Panelin rolü bu çerçevede değerlendirilmelidir çünkü panel üyeleri her ne kadar Waterfront Toronto ile ilişkilerinde daha esnek bir tonda hareket etseler de Sidewalk Labs ile ilişkileri daha bürokrasiye dayalı bir ilişkiler ağı içerisinde ilerlemektedir.

1 numaralı katılımcı, Danışma Paneli'nin rolünün ne kadar büyük olduğunu ya da bir fark yaratıp yaratmadığı konusunda emin olmadığını dile getirmekle birlikte; kendi kişisel deneyimlerinden örnekler vererek panelin küçük de olsa bir rolü olduğuna inandığını dile getirmiştir. Buna dayanak olarak ise sorduğu bazı soruların daha sonra projede yansımalarının olduğunu gördüğünü belirtmiştir. Katılımcı, etkisinin büyüklüğünden emin

olmama sebebi olarak ise projenin henüz çok erken bir dönemde olduğunu dile getirmiştir. 6 numaralı katılımcı ise paneldeki uzmanların düşüncelerine proje ortakları tarafından oldukça değer verildiğini belirtmektedir. Katılımcı, bunu şu şekilde örneklendirmektedir:

“Açıkçası, geçtiğimiz yıl, bu dijital yönetim sorunlarına kendini adanmış bir kişi vardı. Dolayısıyla ortaklık için bir kaynak ayırdı. Ayrıca her ne kadar Sidewalk Labs ile daha resmi bir ilişkimiz olsa da zaman zaman çok değerli bilgi alışverişlerinde bulunuyoruz.”

7 numaralı katılımcı da Waterfront Toronto ile iyi bir ilişkilerinin ve Dijital Strateji Danışma Paneli olarak projede önemli bir rollerinin olduğunu belirtmektedir. Ancak bunu yaparken nihai karar vericinin kendileri değil Waterfront Toronto olduğunun da altını çizmiştir. Projedeki rollerinin Waterfront Toronto’ya teknoloji, iletişim, bilgi yönetimi gibi süreçlerde danışmanlık yapmak olduğunu belirten katılımcı; konuyla ilgili daha fazla bilgi vermek istemediğini ve zaten kamuya açılmış olan bilginin dışında yorumlar yapamayacağını belirtmiştir.

Sonuç olarak, öteki katılımcıların çalışma boyunca çeşitli başlıklar altında gerçekleştirdikleri eleştirilerinin aksine, Waterfront Toronto Dijital Strateji Danışma Paneli’nin üyeleri olan görüşmeciler panelin projeye başarılı katkıları olduğunu ve hem Waterfront Toronto’nun hem de Sidewalk Labs’in panelin önerilerine değer verdiklerini ve karar verme süreçlerinde bu önerileri göz önünde bulunduklarını düşündüklerini belirtmişlerdir. Ancak bu noktada, sorulması gereken soru panel üyelerinin gerçekten böyle hissettikleri için mi yoksa kendilerine yöneltilen eleştirilerde söylendiği üzere projeye doğrudan bağlantılı olmalarının projeyi eleştirme yeteneklerini kısıtladığı için mi böyle açıklamalarda buldukları sorusudur. Bu bağlamda, 7 numaralı katılımcının belli sorulara yanıt vermekten kaçınması da bu yönde bir kuşkuya yol açmaktadır.

Öteki üç katılımcının aksine, başlarda danışma panelinin üyesi iken sonradan istifa eden 4 numaralı katılımcı ise panele ve bu araştırmanın gerçekleştirildiği tarih itibariyle ortaklıkla panel arasındaki ilişkiye eleştirel yaklaşmaktadır. Katılımcı, hem bir mahremiyet uzmanı olarak kendisinin hem de bir bütün olarak Danışma Paneli’nin başlangıçta çok önemli bir rol oynadıklarını; fakat sonra veri yönetimi gibi konularda çıkan anlaşmazlıklarda

Waterfront Toronto'nun kamu yararına değil, özel sektörün yararına kararlar vermeye başlamasıyla birlikte çıkan anlaşmazlık sonucu panelin işlevsizleştiğini ve kendisinin de panelden istifa ettiğini dile getirmiştir. Söz konusu katılımcı şunları söylemiştir:

“Evet başlangıçta çok önemli bir fark yarattı yaptığım işler çünkü benim toplanan verinin daha toplanırken kaynağında anonimleştirilmesi gerekliliğiyle söylediklerime karşı çıkmadılar. Bunu kabul ettiler, Tasarım Yoluyla Gizlilik olması gerektiğini kabul ettiler. Sorun Jim Ballsille Sidewalk Labs’i veri yönetimi konusunda eleştirmeye başlayınca ortaya çıktı. Toplanan bu devasa miktarda veriyi kim yönetecekti? Kaynağında anonimleştirilseler ve bütün mahremiyet sorunları çözülseler bile halâ devasa miktarda veriden söz ediyoruz. Dolayısıyla neden Sidewalk Labs bu verinin yönetiminden sorumlu olsun ki? Bu eleştiriye yanıt olarak Sidewalk Labs, sadece kendilerini değil aynı zamanda Waterfront Toronto yönetimini, Toronto şehrini ve bilgi teknolojisi alanında hizmet veren çeşitli şirketleri de içeren bir Kentsel Veri Güvenliği (Urban Data Trust) kurdu. Sonrasında “Maalesef biz bu şirketleri verileri kaynağında anonimleştirmeye zorlayamayız. Onları bu konuda teşvik edeceğiz ancak bunu yapmaları için zorlayamayız” dediler. Bu açıklamayı yaptıkları anda istifa etmem gerektiğini anladım çünkü bu ikincil firmaların hiçbirisi gönüllü olarak veriyi anonimleştirmeyecekti. Mahremiyet ve kişisel bilgi çok zengin bir kaynak ve bu şirketlerin hepsi sahibinin kimliği saptanabilir verileri isteyeceklerdir. Bu yüzden istifa etmem gerektiğini biliyordum çünkü bu koşullarda tasarıma dayalı mahremiyetin olanaklı olmadığını biliyordum.”

Son olarak kamu temsilcilerine ve kamuyu temsil eden kuruluşların projelerdeki rolüne bakıldığında, kamunun projenin yürütücüsü rolünü üstlendiği görülmektedir. Esasen, Sidewalk Toronto Projesi ortaklığı niteliği de bu bağlamda tam doğru değildir. Sidewalk Labs, Waterfront Toronto Şirketi tarafından Toronto’daki akıllı şehir uygulamasını gerçekleştirmek üzere “işe alınmıştır”. Ancak Alphabet’in maddi gücü ve bilgi sahipliği onu kısa sürede bu projenin “baskın” ortağı haline getirmiştir.

4.1.4. Akıllı şehir söylemleri ve Sidewalk Toronto Projesi’nin karşılaştırılması üzerine gerçekleştirilen tartışmalar

Akıllı şehirler ideali ve gerçekliği hakkındaki düşüncelerini öğrenmek amacıyla katılımcılara akademik olarak ya da kamu tarafından idealleştirildiği, bu konuda çalışma yapan kurum ve kuruluşların vatandaşlara ideal olarak sunduğu akıllı şehir oluşumu ile bir

gerçeklik olarak Toronto'nun Quayside bölgesinde gerçekleştirilen Sidewalk Toronto Projesi arasında ne gibi benzerlikler ya da farklılıklar gördükleri sorulmuştur.

Öncelikle Sidewalk Labs'in konuya ilişkin bakış açısına bakılacak olursa, proje ekibi MIDP içerisinde tam bir teknolojik ütopya resmetmiştir. Bütün bu teknolojik vaatlerin bu çalışma içerisinde tartışılması olanaklı görünmemektedir. Ancak içerik analizi yapılırken, kısıtlı da olsa projenin toplumsal olarak vaat ettiği bazı noktalara ulaşılmıştır. Her şeyden önce, projenin tamamlanmasının ardından kurulacak olan fiziksel boyutlu kamusal alanların da tüm kesimlere kucak açan kapsayıcı bir yapıda olacağını belirtmişlerdir. Başka bir deyişle, şirket projeyi tamamladığında hem teknolojik hem de toplumsal olarak akıllı şehir söyleminde resmedildiği gibi bir yapıya ulaşılacağını iddia etmektedir.

Şirket fiziksel kamusal alan olarak 40.000 m²'den fazla bir alanı kapsayan geleneksel bir Amerikan banliyö yerleşkesinin teknolojiyle harmanlanmış bir versiyonunu inşa edeceklerini vaat etmektedir. Elbette ki böylesi bir vaatte projenin Kuzey Amerika topraklarında gerçekleştiriliyor olması ve böyle bir yapılanmanın vatandaşların ilgisini çekebileceği düşüncesi önemli bir rol oynuyor görünmektedir. Şirket konuya ilişkin olarak şunları belirtmiştir (VKSR, 2019, s.37):

“Quayside öneri ve planlama süreci, parklar ve açık alanların yanı sıra zemin kattaki alanlar da dâhil olmak üzere hem açık hem de kapalı alanlarda, kaldırımlarımızı canlandıran mağazalar, kafeler ve kreşlerde düşünceli sosyal altyapı alanlarının dijital övgülerle entegrasyonuna öncelik verir. Teknoloji yeniliklerinin düşünceli entegrasyonu bu bağlantıları etkinleştirmeye ve geliştirmeye yardımcı olabilirken, bunların yerini almazlar.”

Şirket özellikle son cümlesiyle, aslında teknolojinin sosyal ekosistem üzerinde yaratabileceği olumsuz yan etkilerden çekinen vatandaşların da içini rahatlatmaya çalışıyormuş gibi görünmektedir.

Şirket, MIDP içerisinde (MIDP, 2019, s. 178) herkesi kapsayan, hoşgörülü bir mahalle kuracaklarını, bütün Torontoluların Quayside bölgesi içerisinde rahatlıkla yaşayabileceklerini belirtmiştir. Bununla birlikte irili ufaklı pek çok şirketin proje alanı içerisinde iş kurabileceğini, kâr odaklı olmayan kuruluşların rahatlıkla etkinlik

gösterebileceklerini, her alandan girişimcinin kendine kolaylıkla hareket alanı bulabileceğini de belirtmiştir. Şirket bunun için, *bölgenin her yaştan yetenekten insan için karşılanabilir, isteyen herkes için erişilebilir olacağını, buna yönelik bir ekosistem inşa edeceğini, bunu sağlayabilmek için çeşitli fırsatlar oluşturacağını* vaat etmiştir.

Bütün bunlar duyulması, okunması hoş vaatler olmakla birlikte; proje henüz uygulanmadığı (ve uygulanmayacağı) için vaat olmanın ötesinde değildir. Bu nedenle, aslında bu tarz bir karşılaştırma yapılırken şirketin bu amaçla şu ana kadar neler yaptığının tartışılması yerinde olacaktır. Bunun için, yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler tartışılmalıdır.

Yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen verilere göre katılımcıların geneli, akıllı şehir vizyonu olarak sunulan imgelerle, şu anda Toronto'da inşa edilen Sidewalk Toronto Projesi arasında ciddi farklar olduğu konusunda hemfikir görünmektedirler. Ancak iki katılımcı (Katılımcı 9 ve 14), yapılan projenin doğru yolda ilerlediğini ve proje tamamlandığında ideale çok yakın bir gerçeklik oluşacağına inandıklarını belirtirken, iki görüşmeci ise akıllı şehir tanımının ve idealinin kendisinin saçma ve yanlış olduğunu belirtmiş ve dolayısıyla zaten projenin erişmeye çalıştığı sonucun sorunlu olduğunu dile getirmişlerdir (Katılımcı 15 ve 21). Geri kalan 13 katılımcı ise şirketler, hükümetler ve girişimciler tarafından vatandaşlara sunulan akıllı şehir imgelerinin son derece ütopyik olduğunu ancak gerçekliğin veri yönetimi, teknoloji uygulaması, vatandaş katılımı, demokrasinin tesisi ve gözetim gibi ciddi sorunlar barındırdığını ve bu anlamda gerçekliğin idealize edilenden ciddi bir şekilde kopuk olduğunu dile getirmişlerdir. Bir katılımcı ise (Katılımcı 8), idealize edilen, olması gereken akıllı şehrin nasıl olması gerektiği konusunda yorum yapamayacağını, ancak Sidewalk Toronto Projesi'nin bir akıllı şehir nasıl olmamalı konusunda örnek bir proje olduğunu söylemiştir. Son olarak, 5 katılımcı ise (Katılımcı 7,12,13,17) buldukları pozisyonun taşıdığı etik sorumluluk, bilgi eksikliği ya da projenin henüz çok erken bir evrede olması gibi gerekçelerle bu soruya yanıt vermek istememişlerdir.

Sidewalk Toronto Projesi'nin doğru yolda ilerlediğini ve tamamlandığında idealize edilen akıllı şehirlere yakın bir sonuç ortaya çıkacağını düşünen katılımcıların düşüncelerini

ele almak gerekirse; bu bağlamda öne çıkan ilk konu Sidewalk Toronto Projesi'nin Toronto'daki en gelişmiş akıllı şehir uygulaması olduğudur. Bununla birlikte, bu yönde düşünen katılımcılar, projenin geleceğinden de oldukça umutlu olduklarını dile getirmişlerdir. Bu bakış açısına göre, Waterfront Toronto ve Sidewalk Labs bu projede doğru yolda ilerlemektedirler ve *şu ana kadar proje bağlamında gerçekleştirilen işler idealize edilene çok yakın bir şekilde yürütülmektedir.*

Bu yönde düşündüğü görülen katılımcıların projeye daha teknoloji bağlamında yaklaştıkları ve daha çok projenin vadettiği teknolojik altyapıyı ve tasarlanan mahallenin fütürist tasarımı yorumladıkları görülmüştür. Projeyi demokrasi, iletişim, kamusal alanın yönetilmesi gibi daha sosyolojik bağlamlarda ele alan katılımcılar ise konuya oldukça eleştirel yaklaşmakta ve mevcut projenin, alanyazında geçen akıllı şehirler söylemiyle hiçbir benzerliğinin olmadığını, eğer bir benzerlik varsa bile bunun daha olumsuz distopik tasarımlarla bir benzerliğini olduğunu belirtmişlerdir.

Bu bağlamdaki ilk vurgu Sidewalk Toronto Projesi'nin bir akıllı şehirde olmaması gereken her şeyi içerdiği, proje ortaklarının süreci tamamen yanlış yönettikleri ve projenin *bir akıllı şehrin nasıl olmaması gerektiğine ilişkin harika bir örnek* olduğu yönündedir. Görüşmeciler proje ortaklığını *vatandaşlara zorbalık yapmakla, eleştirileri bastırmak için yalan haber yaptırmakla, bilgi saklamakla, medya ve kamuoyuyla sürekli kavga halinde olmakla* eleştirmektedirler. Örneğin, 8 numaralı katılımcı projeyi *akıllı şehirler projelerinde ne yapılmaması gerektiğini gösteren bir vaka* olarak nitelirmektedir.

Bunun yanı sıra proje *teknoloji aşkına teknolojinin kullanıldığı* bir proje olmakla eleştirmektedirler. Bu nokta özellikle önemlidir çünkü Tablo 3'te gösterildiği üzere teknoloji odaklı akıllı şehir tanımlamaları 2000'li yıllarda, hatta daha eskide kalmıştır. Yapılan yeni tanımlarda, vatandaşlara ve toplumsal dokuya sürekli bir vurgu yapılmaktadır. Bu yönde bir okuma yapıldığında böylesi bir konjonktürde, *eskinin* bakış açısıyla bu projenin gerçekleştirilmeye çalışılıyor olması aslında projeye ilgili olarak hem bu çalışmada hem de bu çalışmanın ötesinde yapılan pek çok eleştirinin temel kaynağı olarak görünmektedir. Bu bağlamda 8 numaralı katılımcının söyledikleri durumu açıklamakta ve özetlemektedir:

“Akıllı şehirler teknolojinin teknoloji aşkına kullanıldığı yerler değildir. Gerçek akıllı şehirler teknolojiyi arzu edilen en ideal sonuca ulaşmak için kullanır. Yapılan mühendislik ve veri toplamak akıllı şehirlerin nihai amacı olmamalı. Buradaki anahtar belirleyen şehirlerin bütün amacı veri toplamak ve bu veriler doğrultusunda teknoloji sağlayıp bizim davranışlarımızı manipüle etmeye çalışan teknoloji şirketleriyle değil; vatandaşlarla planlanmasıdır. Dolayısıyla dediğim gibi Sidewalk Labs ne yapılmamasını gösteren bir vaka”

Bu konuyla ilişkili olarak ortaya çıkan ikinci tema da oldukça ilginçtir. Buna göre, akıllı şehirler söylemiyle mevcut proje arasındaki en önemli fark birinin vizyonda var olması ötekinin ise uygulamada gerçekleştiriliyor oluşudur. Bu bakış açısına göre akıllı şehirler şu anda *havada uçuşan büyük ve iddialı fikirlerden* ibarettir ve gerçek yaşamda bunların bir karşılığı yoktur çünkü bu fikirleri, onları hayal ettiğimiz kapasitede ve hızda, yaşama geçirememekteyiz. Aradaki fark da tam olarak budur: Gerçek olmak ve olmamak. 1 numaralı katılımcının bu konuda verdiği örnekler ve söyledikleri bağlamı açıklaması bakımından oldukça çarpıcıdır. Katılımcı konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

“Bence akıllı şehirlerden büyük, dönüştürücü ve kapsamlı olarak söz ediyoruz fakat şu anda uygulamada gördüğümüz bazı çok belirli alanlarda kullanılan tekil teknolojilerden ibaret. İnsanlar akıllı şehirlerden söz ediyorlar, fakat aslında sahip olduğumuz şey bisiklet sayan sensör ağlarından ibaret ya da sahip olduğumuz şey ulaşım, özel araç taşımacılığıyla eş zamanlı çalışan mobil uygulamalar, bisikletler... Şu anda akıllı şehirlerden söz ederken sahada sahip olduğumuz teknolojiden daha büyük bir dil kullanıyoruz. Bunun kötü bir şey olduğunu da söylemiyorum ama akıllı şehirlere ilişkin olarak kurduğumuz vizyon, günümüzdeki uygulamaya kıyasla çok daha kapsamlı.”

Buna göre vatandaşlara ideal olarak sunulan akıllı şehirler bir fantezi ürünüdür ve bireylerin sıcak, iyi ve güvende hissetmelerini sağlayan söylemlerde bulunmaktadır. Ancak gerçekte böyle bir şey yoktur. Ayrıca bu ideallerde teknoloji her şeyin çözümü gibi sunulmaktadır. Ancak katılımcılara göre *teknoloji ancak çözümün bir parçası olabilir kendisi değil*. Bu konuda 2 numaralı katılımcının verdiği örnek ve söyledikleri oldukça önemli görünmektedir:

“Şehirler şu anda sosyal sorunlar, kültürel sorunlar, çevre sorunları gibi sorun setleriyle karşı karşıya. Teknoloji, bilirsin, bu konularda çok önemli bir role sahip, fakat bunlar 100 yıldır devam eden sorunlar.

Anthony Townsend'in tarafından akıllı şehirler hakkında yazılmış¹³ve akıllı şehirleri, şehirleri kurtaracak olan süper etkili veri yönetimli ütopyalar olarak betimlediği bir kitabı var. Yazarın öngörülerinin gerçekleşmesini hepimiz isteriz.”

Konuyla ilgili yapılan tartışmalara bakıldığında özetle akıllı şehir ideallerinin teknolojik dönüşüm üzerinden bir ütopya kurduklarının düşünüldüğü görülmektedir. Bu ütopyada, dijital teknolojiler kullanılarak toplumun bir bütün halinde dönüştürülmesi ve fütüristik görsellere karşılaştığımız, havada insansız hava araçlarının uçtuğu, yollarda insansız araçların kullanıldığı vb. bir topluma erişilmesi gibi bir fantezi bulunmaktadır. Bu bağlamda, katılımcıların yorumları okunduğunda, bunun yanlış bir hedef olduğu görülmektedir. Burada öne çıkan bakış açısına göre, esas yapılması gereken yönetimlerin toptan, olanaksız bir dönüşüme yeltenmeleri yerine; toplumdaki bir ihtiyaca, bir soruna eğilmeleri ve teknolojiyi bir araç olarak kullanarak bu sorunun çözümü için çalışmalarınıdır. Bu bağlamda, Infrustructure Canada'nın düzenlemiş olduğu Kanada Akıllı Şehir Meydan Okuması'nın kazananlarından biri olan Guelph şehri iyi bir örnektir. Şehir “döngüsel yiyecek” dağıtımına dayalı projeleriyle, şehirdeki yiyecek israfının önüne geçmek ve herkesin eşit şekilde yiyeceklere erişim hakkına sahip olmasını sağlamak üzerine bir proje yapmışlardır. Yaptıkları bu proje ise henüz, tıpkı Sidewalk Toronto Projesi gibi, başlangıç aşamasında olsa da şimdiden eleştirmenlerin desteğini kazanmıştır. Bu bağlamda, Guelph şehrinin akıllı şehir projesinin yöneticilerinden olan 5 numaralı katılımcı projeyi şu şekilde anlatmaktadır:

“Pek çok girişim belki de öncelikle teknolojilerini tanımlamaya çalıştıkları için başarısız oldular; biz önceliği buna vermedik. Biz sürece teknolojiden değil; vatandaşlarımızdan ve sorunlarımızdan başladık. Kullanmak istediğimiz teknolojiyi belirtmeden önce çözülmesini istediğimiz sorunumuzu

---

¹³ Anthony Townsend, şehirlerin ve bilgi teknolojilerinin geleceği konusunda uluslararası alanda tanınan bir uzmandır. İlk kitabı olan "SMART CITIES: Big Data, Civic Hackers, and the Quest for A New Utopia", 2013 yılında yayınlanmıştır. Daha fazla bilgi için bkz. <https://www.linkedin.com/in/townsendanthony>

tanımladık, ancak ondan sonra bu sorunu çözmek için hangi teknolojiyi kullanmamız gerektiğini belirledik. Biz bir tarım topluluğuyuz ve sorunlarımızda yiyeceklerle ilgili. Dolayısıyla, bu yarışmada bizi öteki insanların önüne geçiren şey işe teknolojiden başlamak yerine öncelikle sorunumuzun ne olduğu ve bu sorunun ne kadar önemli olduğu; toplumumuz için çözülmeye değerip değmeyeceği üzerine çalışmamız oldu.”

Aslında Sidewalk Toronto Projesi'nin yoğun şekilde eleştirilme sebeplerinden biri tam olarak budur. Waterfront Toronto şirketi bölgenin ihtiyaçlarını tam olarak belirlemeden bir teknoloji şirketiyle anlaşmış ve bu şirkette sahip olduğu teknolojiyi kendi çıkarları doğrultusunda, kamunun ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmadan uygulamaya kalkışmıştır. 8 numaralı katılımcının “*arabayı atın önüne koydular*” diyerek kastettiği şey de budur. Bu metaforla at “kamunun ihtiyaçları” araba ise “teknolojiyi” temsil etmektedir.

Akıllı şehirler söylemiyle Sidewalk Toronto Projesi arasındaki farklılıklar ve benzerlikler tartışılırken vurgu yapılan bir başka nokta da kullanılan (ya da kullanılması planlanan) “*teknoloji*”dir. Konuya daha teknoloji odaklı yaklaşan ve projeyi teknolojik bağlamda değerlendiren katılımcılar vaat edilen teknolojik dönüşümün gerçekleşmiyor oluşundan dolayı hissettikleri hayal kırıklığını dile getirmişlerdir. Akıllı şehirler söylemi teknolojik bir devrim öngörmektedir fakat böyle bir devrim, dünyanın çeşitli yerlerinde akıllı şehirlere yönelik uygulamalar gerçekleştirilmesine karşın henüz gerçekleşmemiştir. Bu durum, projeye ilgili olarak daha hevesli olan katılımcılarda ve vatandaşlarda bir *hayal kırıklığı yaratmaktadır*. Ancak burada unutulmaması gereken şey, bir uygulama ve teknoloji olarak akıllı şehirlerin henüz çok erken bir evrede olduğu ve bu anlamda ilerlemeye ve gelişmeye oldukça açık olduğudur. Bu gelişmenin ve ilerlemenin olumlu yönde mi yoksa olumsuz yönde mi gerçekleşeceğini ise belirleyecek olan insan faktörüdür.

Şirket tarafından vaat edilen ve sürdürülebilir pozitif etkileri olan teknolojiler halâ beta niteliğindedir; yani aslında bu teknolojilerin tamamı varsayımsaldır ve uygulamada karşılığı yoktur. 19 numaralı katılımcının bu bağlamda verdiği örnekler, bu durumu açıklaması bakımından oldukça çarpıcıdır. Katılımcı, konuyla ilgili şunları söylemiştir:

“Eğer Sidewalk Labs’in belgelerini okursan, kullanmayı vaat ettikleri teknolojinin henüz beta olduğunu ve gerçekte var olmadığını görürsün. Örneğin, “Acil durum araçlarını, sokakları, yol çalışmalarını, yaya trafiğini gerçek zamanlı yönetecek bir gerçek zamanlı trafik yönetim sistemi” yapacaklarını söylüyorlar, ama bununla birlikte, böyle bir sistemin gerçekte henüz var olmadığını da kabul ediyorlar. “Bunu inşa edebileceğimizi düşünüyoruz” diyorlar. Bir vergi mükellefi, vatandaş, eleştirmen olarak bu teknolojilerin bana söz verilmeden önce var olduklarını bilmek istiyorum. Bu yüzden Sidewalk Labs’in belgelerini okurken bu teknolojilerin ne kadarının halâ kavramsal düzeyde olduklarını gördüğümde çok şaşırdım. Bu teknolojiler henüz yok.”

Akıllı şehirler söyleminin vadettikleri ve Toronto’da uygulanan Sidewalk Toronto Projesi arasındaki farklar bağlamında vurgu yapılan bir başka konu da “demokrasi” kavramı üzerinedir. Buna bağlamda, katılımcıların yorumlarından ortaya çıkan sonuca göre, akıllı şehirlerin vadettiği katılım ve işbirlikçi yönetim modelleri bu projede karşılığını bulamamıştır. Bununla birlikte, *projenin demokratik olarak sorumlu tutulabilecek kurumlar tarafından gerçekleşmesi gerektiğini* belirten katılımcılar Sidewalk Toronto Projesi’nde ise durumun bu olmadığını dile getirmişlerdir. Bu projede, demokratik kurumları güçlendirmek yerine *projenin ve projenin uygulandığı kamusal alanın özelleştirilmesi yönünde* bir eğilim olduğu görülmektedir. Bu durum da, bu çalışma boyunca pek çok tekrarlandığı üzere, demokratik kurumları erozyona uğratmaktadır. Katılımcılara göre, projede, özel bir şirketle baştan ortaklık kurulmasındansa, *süreç kamuoyu tarafından seçilen hükümetin ilgili organlarıyla yürütülseydi ve ilgili görüşmeler tamamlandıktan sonrasında tedarikçi firma işe alınsaydı süreç ideal olana daha yakın olurdu*. Ancak bu süreç böyle işlememiştir ve bu da projenin temel bir eksiği olarak görülmektedir. Başka bir deyişle, bu projede demokratik ilkeler eksik görünmektedir.

Demokrasi bağlamında hem akıllı şehir kavramsallaştırmasına hem de Sidewalk Toronto Projesi’ne yapılan son eleştiri akıllı şehirlerle ilgili tanımların genelde yönetimler ve teknoloji şirketleri tarafından yapılması nedeniyle *vatandaşların kavramdan kopuk olmaları* üzerinedir. Bu durum, vatandaşların akıllı şehirlerden beklentileri ve yönetimlerin ve teknoloji şirketlerinin akıllı şehirler inşa ederek erişmek istedikleri arasında bir uçurum ve çelişki olmasına neden olmaktadır. Bu durum, proje yönetiminin vatandaşlara

gerçekleştirdikleri ve gerçekleştirmeyi amaçladıkları eylemler hakkında yeterince bilgilendirmedikleri ve vatandaşların düşüncelerini yeterince dikkate almadıkları için gittikçe daha da derinleşmektedir. 22 numaralı katılımcının verdiği örnek bu durumu oldukça iyi bir biçimde açıklamaktadır:

“Proje başladığından beri bu sorun devam ediyor; vatandaşlara basit bir biçimde verilerini nasıl toplayacaklarını ve hangi koşullar bağlamında vatandaşların verilerinin toplanmasına rıza gösteriyor olacaklarını açıklayamıyorlar. Dolayısıyla vatandaşlar ve proje ortakları arasındaki bu gelgitleri izlemek benim için büyüleyici bir şey”

Akıllı şehirlerle ilgili alanyazın sadece ideal bir akıllı şehir betimlemekle kalmaz. Bu, akıllı şehir alanyazınının sadece bir kısmını oluşturmaktadır. Bununla beraber, eleştirel bir akıllı şehirler alanyazını da mevcuttur. Yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerde ön plana çıkan bir başka tartışma da bu bağlamda aslında Sidewalk Toronto projesinin alanyazında anlatılan akıllı şehirlerle büyük benzerlikler gösterdiği, fakat bu benzerliği eleştirel betimlemelerle olduğu yönündedir. Bu bakış açısına göre Habermas’ın iletişimsel eyleme dayanan herkese açık, eşitlikçi kamusal alanlara bakış açısı bu proje için geçerli değildir. Bu bakış açısının Sidewalk Toronto Projesi’nde başarısız olması, katılımcı yorumlarından projenin şu ana kadar bu araştırmanın yapıldığı tarih itibariyle ticari ve özel sektör dostu bir şekilde geliştirilmiş olmasıdır. Bu nedenle ortaklık kamusal bir diyalog yaratmaktansa, kamusal alanı kendi istediği gibi manipüle edebilmek amacıyla bilgi topladığı ve bilgiyi kamuoyundan saklamaya yönelik bir politika güttüğü görülmektedir. Bu bağlamda 12 numaralı katılımcı proje tamamlandığında ortaya çıkacak sonucu şöyle tanımlamaktadır: “*Bunu inşa etmeyi başardıkları zaman, diyebilirim ki, aslında en büyük korkuları teyit etmiş olacaklar*”.

Bu soru bağlamında değinilen son konu ise, akıllı şehir kavramsallaştırmasının ve idealinin kendisinin bile sorunlu olduğuna ilişkindir. Hatta katılımcılar bu konuyla ilgili eleştirilerinde bir adım daha ileri giderek kavramı “*aptalca*” olarak nitelemeye varan söylemlerde bulunmuşlardır. Bunun temel sebebi olarak, aslında akıllı şehirler bağlamında gerçekte uygulanan teknoloji ve söylem arasındaki kopukluk gösterilebilir. Katılımcılara

göre, şehrin altyapısında yapılan basit elektronik geliştirmeler ya da vatandaş yönetim arasındaki iletişimde çevrimiçi ortamların kullanılması gibi, *artık günümüzde sıradan hale gelen* uygulamaların akıllı şehir uygulaması olarak sunulduğu görülmektedir. Bu bağlamda vatandaşların yaptığı en temel eleştirilerden biri *sürece yönelik bütüncül bir bakış açısının olmamasıdır*. Bu bağlamda 21 numaralı katılımcının yorumları ön plana çıkmaktadır:

“İnsanlar bir şey hakkında konuşurken “Ah şu akıllı şehir projesi” filan diyorlar ama aslında söz ettikleri şey çok basit bir gelişme. Örneğin, toplu taşımayı kullanan insanların bir dahaki otobüsün ne zaman geleceğini bilmelerine yarayan bir uygulama gibi. Bunlardan Toronto’da da var, güneş enerjisiyle çalışıyor, üzerlerinde dijital bir ekran var ve bir dahaki aracın beş dakika sonra geleceğini filan söylüyor çünkü toplu taşıma merkeziyle bağlantılı çalışıyor. Otobüslerin üzerinde GPS olduğu için de bilgiyi gerçek zamanlı olarak verebiliyor. Tamam, buna sahip olmak güzel bir şey. Fakat bu şehri genel anlamda akıllı yapan bir şey değil.”

Yine bu temayla ilgili olarak insanların neden akıllı şehirler inşa etmekte ısrar ettiklerini anlamadığını dile getiren 15 numaralı katılımcının söyledikleri de oldukça önemli görünmektedir. Akıllı şehir kavramını bir kelime oyunuyla yorumlayan katılımcı, insanların neden hoşgörülü ya da kucaklayıcı şehirler yerine bu şehirleri inşa etmeye çalıştıklarını anlamadığını dile getirmiştir. Katılımcı konuyla ilgili olarak tam olarak şunları söylemiştir:

“Akıllı” kelimesine bayılıyorum. Bu “akıllı”nın ne anlama geldiğini biliyor musun? Bu zekayla mı ilgili? Akıllı olmak istiyorsun. Fakat burada akıllı kelimesinin kendisi aynı zamanda “acı” anlamına geliyor. Yani, akıllı (smart)¹⁴ kelimesinin sözlük tanımlarından biri de keskin acı. Yani, böyle bir fikir için bu iki anlama da gelen bir kelimenin tercih edilmesi çok ilginç. Bunun dışında şehirleri çok acayip şekillerde idealize ediyoruz. Şehirlerin nasıl olabileceği hakkındaki potansiyellerden söz ediyoruz ancak şehir inşa etme sürecinin doğasının ne kadar şiddetli olduğunu fark etmiyoruz. Bir şehir inşa etmek için ortama, çevreye, insanlara ciddi bir şiddet uyguluyoruz. Kentleşme sürecinde insanlar çok

---

¹⁴ “Smart” kelimesi İngilizce tanımında “akıllı” kavramını karşılama yanısıra; “keskin bir acıya sebep olan şey” anlamını karşılamaktadır. Kaynak:

<https://translate.google.com/#view=home&op=translate&sl=en&tl=tr&text=smart>

şiddet içeren bir süreç yönetiyorlar. Bu, acımasız bir süreç. Sonra bir de bu akıllı şehir fikri var. Neden insanlar hiçbir zaman hoşgörülü şehirler ya da kucaklayıcı şehirler ya da güvenli şehirler değil de aynı zamanda acı anlamına gelen akıllı (smart) şehirler hayal ediyorlar?

Özetle bakıldığında, akademisyenlerin, şehir planlayıcılarının ya da politika yapımcıların bu akıllı şehirler dünyasına ilişkin fikirleriyle gerçek dünya arasında ton uyuşmazlığı olduğu görülmektedir. Akıllı şehir söylemleri ve Sidewalk Toronto Projesi arasındaki benzerlikler ve farklılıklar konusu tartışmaya açıldığında, katılımcıların büyük kısmının Sidewalk Toronto Projesini çok şiddetli bir şekilde eleştirdikleri görülmüştür. Bu eleştirilerin çeşitli sebepleri bulunmakla birlikte üzerinde en çok durulan konu, teknolojinin proje ortakları tarafından suiistimal edildiği ve bu nedenle demokratik kurumlara zarar veren olumsuz bir örneğin bu projeye inşa edildiği yönündedir.

4.1.5. Akıllı şehir söyleminin Sidewalk Toronto Projesi'nin vaat ettiklerinin erişilebilirliği üzerine gerçekleştirilen tartışmalar

Katılımcıların akıllı şehir idealleri ve uygulaması arasındaki farklar hakkındaki düşünceleri öğrenildikten sonra, konuyla ilgili bir izleme sorusu olarak Sidewalk Toronto'nun "akıllı şehir ideallerinin ya da vaatlerinin erişilebilirliği" konusunda ne düşündükleri sorulmuştur. Bu soruya 11 katılımcı yanıt vermiştir. Soruya yanıt veren katılımcılardan 9'u proje ortakları tarafından sunulan ideallerin erişilebilir olduğunu dile getirirken 2 katılımcı ise bu konuda emin olmadıklarını söylemişlerdir. Bu ideallerin bir şekilde erişilebilir olduğunu düşünen katılımcılar, aslında projenin ölçeğinden ötürü yapılmasının çok da zor olmadığını dile getirirken ortaya yeni sorular çıkmıştır.

Katılımcı yorumları bağlamında ortaya çıkan en büyük vurgu, sorulması gereken sorunun "Bu amaçlara erişilebilir mi?" sorusu değil, "*Bu ideallere erişilmeli mi?*" sorusu olduğu yönündedir. Buna göre kamuoyunun Sidewalk Toronto Projesi'ne bakış açısı oldukça yanıltıcıdır ve esas sorun teknolojinin proje ortaklığı tarafından kullanış biçimiyle ilgilidir. Daha önce belirtildiği üzere, bir akıllı şehir inşa edilirken *teknoloji aşkına teknolojinin kullanılması* büyük sorunlara yol açmaktadır. Dolayısıyla, uygulayıcıların, bu projenin

yaptığı gibi, teknolojinin uygulanmasını bir amaç olarak belirleme yerine, bu teknolojinin var olan sorunların çözümünde nasıl bir rol oynayabileceğine odaklanması ve bu yönde bir anlayış geliştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, teknoloji şirketlerinin kamuya birçok şey satmaya çalıştığını belirten 1 numaralı katılımcı buradaki esas büyük sorunun “*Kamu parasını bu teknolojilere mi harcamalıyız yoksa daha çok önem arz eden öteki sorunların çözümüne mi?*” olduğunu dile getirerek buradaki ikileme yönelik bir soru sormaktadır. Bununla bağlantılı olarak aslında ortaya bir başka soru olarak da şu çıkmaktadır: Teknoloji şirketlerinin bize satmaya çalıştığı bu şeyler söz ettiğimiz sorunların çözülmesine yardımcı olacak mı? Yani başka bir deyişle, Sidewalk Labs’in ve öteki birçok akıllı şehir projesinin çeşitli mecralarda bizlerle paylaştıkları teknolojiye dayalı fütüristik şehir imgeleri gerçekten de küresel olarak kentlerin sahip olduğu ya da kentleşmeden doğan sorunların çözümü olacak mı? Katılımcıların yaptığı yorumlardan çıkarılabileceği üzere, aslında tam da bu sorunun yanıtı bize “akıllı şehir ideallerine ulaşılmalı mı?” sorusunun yanıtını vermektedir çünkü bunlara ulaşmak toplumsal birtakım ödünlerin verilmesine dayanmaktadır ve aslında katılımcılar burada bu ödünlerin verilmeye değer olup olmadığını sorgulamaktadırlar. 1 numaralı katılımcı bu duruma ek olarak, bu soru bağlamında, şunları da söylemektedir:

“Bu amaçların yerel yönetimler düzeyinde ulaşılacak istenen demokratik amaçlarla ne derece uyduğu da bir başka önemli ve büyük soru. Dolayısıyla bence bu hedefler ve vizyonlar şehir meclislerinden ve vatandaşlardan çıkmalı, Silikon Vadisi’nden değil. Onların akıllı şehirler satılabilir bir ürün. Fakat eğer bu ürünlerini bize satmak istiyorlarsa, teknolojilerinin vatandaşlara uygun fiyatlı konutlar sağlamaya ya da çevresel felaketlerin çözümüne nasıl yarar sağlayacağını bize göstermeleri gerekiyor.”

Aslında bu noktada vatandaşların bu konuyla ilgili çekincelerinin bir sebebi de bu çalışma boyunca vurgulandığı üzere, Sidewalk Labs’in bu insanlar için akıllı şehirler kavramının anlamını olumsuz yönde değiştirmiş olmasıdır. Pprojede yaratılan gizlilik ortamı ve Sidewalk Labs’in projeye ilgili çıkarlarının ve amaçlarının kamuoyu tarafından tam olarak bilinmemesi insanlar da acaba bu proje amaçlarına ulaşmalı mı? sorusunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bir başka sebep de proje ortaklarının “*Bu projenin sonunda vatandaşlar için ne var?*” tatmin edici bir yanıt verememiş olmasıdır. Başka bir deyişle, proje

ortakları, özellikle de Sidewalk Labs, bu projede tam olarak hangi teknolojileri kullanacaklarını, hangi sorunları çözeceklerini vb. tam olarak açıklamamaktadır. Evet, MIDP’de bu konuyla ilgili pek çok söylem bulunmaktadır; ancak hem belgenin çok uzun ve karmaşık olması, hem de daha önce belirtildiği üzere kullanılması planlanan teknolojilerin henüz beta olması vatandaşların bu konuda ikna olmasının önüne geçmektedir. 8 numaralı katılımcının bu konuda söyledikleri durumu özetleyici niteliktedir:

“İşin doğrusu Sidewalk Labs’in amaçlarının neler olduğunu bilmiyorum. Yani bir takım yuvarlak ve genel ifadelerde bulunuyorlar; fakat amaçlarıyla ilgili net olarak hiçbir şey vermiyorlar... Bence Sidewalk Toronto Projesi’ndeki temel sorunlardan biri hiç kimsenin şirketin amaçlarının ne olduğunu bilmemesi çünkü RFP sürecinde bu tarz vatandaş diyaloglarıyla ilgili doğru düzgün bir bilgi yazmıyordu. Dolayısıyla ortak, elle tutulur amaçlar belirlenmesindense, Sidewalk Labs’in insafına kaldık.”

Bu durumu, 10 numaralı katılımcının *eğer insanlar bu projede kamu için de bir şeyler olduğuna inansalardı projeyi bu kadar yoğun bir biçimde eleştirmezlerdi* şeklindeki söylemi de desteklemektedir. Yani aslında insanların çekincelerinin önemli bir kısmı, proje ortakları onları ikna etmekte başarısız olduğu için vardır.

Sidewalk Labs, MIDP’de geleceğe yönelik pek çok şey vadetmiştir. Aslında bunların büyük bir kısmı vatandaşları projeye çekebilmek için yapılan romantik vaatler gibi görünmektedir. Nitekim daha önce belirtildiği üzere, vaat edilen bu teknolojilerin neredeyse tamamı daha önce hiç denenmemiştir. Bu bağlamda, “*erişilmeli mi?*” sorusu bir yana, “*gerçekten erişilebilir mi?*” sorusu da tekrar ortaya çıkmaktadır. 19 numaralı katılımcının bu konuyla ilgili verdiği örnek bu anlamda oldukça iyidir:

“Örneğin söz verdikleri şeylerden bir tanesi ahşap gökdelenler. Ahşap Gökdelenler! Bu fikirle Kanada’nın ahşap sektörü değerlendirilecek değil mi? Ormancılık sektöründe daha fazla istihdam sağlanacak. Ormancılık sektörü buna bayıldı. Fakat mühendisler bunun daha önce denenmemiş olduğuna dikkat çekti. Yani daha önce hiç keresteden gökdelenler inşa etmedik çünkü ahşap çürür... Bu nedenle çelik ve beton kullanıyoruz. Yani, Sidewalk Labs’in bazı fikirleri belirli sektörleri cezbedi. Şirket gayet romantik bir şekilde ahşap gökdelenler fikriyle kereste diyarı Kanada’yı cezbedi. Fakat bu fikir çalışmayabilir, değil mi? Dolayısıyla önerdikleri bazı şeyleri değerlendirirken, bunları

önerirken hakkında gerçekte ne kadar düşündüklerini ya da yeteri kadar düşünüp düşünmediklerini merak ediyorum.”

Proje ortaklarının erişmek istedikleri hedefler katılımcılar tarafından her ne kadar romantik ve sıkıntılı görülse de yine de bunların içerisinde erişilebilir olan ve erişilmesi arzu edilebilecek olan hedefler de olduğu katılımcılar tarafından vurgulanmıştır. Ancak bu noktada da ortaklığın kurgusal yapısı bu hedeflerin önünde bir engel oluşturuyor gibi görünmektedir. Bu çalışma boyunca vurgulandığı üzere, Waterfront Toronto projeye ilgili sorumlulukların büyük bir kısmını Sidewalk Labs’e bırakmış görünmektedir. İşte tam da bu noktada katılımcılar proje sorumluluğu özel sektöre yüklenirse ideal olana asla erişilemeyeceğini çünkü özel sektörün bu amaçları kendi ihtiyaçları ve çıkarları doğrultusunda eğip bükeceğini dile getirmişlerdir. İdeal olana erişebilmek için ihtiyaç duyulan bileşeni ise 2 numaralı katılımcı oldukça iyi bir biçimde tanımlamıştır. Katılımcı, konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir: *“Akıllı şehirlerin bize vadettiği şeylere erişmek ve bu konunun doğasında bulunan zorlukları aşabilmek için güçlü ve zinde bir kamu sektörüne ihtiyacımız var.”*

Aslında buna ek olarak eğitimli, istekli ve güçlü bir kamuoyuna ihtiyacımız var cümlesi de eklenebilir. Bu noktada vurgulanması gereken bir konu da Sidewalk Labs’in, paydaşlardan gelen güçlü bir kamunun varlığı talebinin farkında olduğunu ve buna yönelik girişimlerde bulunduğunu beyan etmiş olmasıdır.

Şirket, MIDP’de (MIDP, 2019) pek çok vatandaşın Sidewalk Labs’in kamu kuruluşlarıyla olan ilişkisi ve projenin kamu sektörlerinin ve kamusal alanın özelleşmesine neden olacağı gibi konular hakkındaki endişelerinin farkında olduğunu belirtmiştir. Yine şirketin MIDP içerisinde belirttiği, kendisine vatandaşlardan gelen tepkilerden bazılarını da şu şekilde açıklamıştır (MIDP, 2019):

“Birçok katılımcının Sidewalk Labs’in hükümetle ilişkisinin doğası hakkında kararsızlıkları vardı. Bazıları özel bir şirketin hükümetin yanıt verme yeteneğini geliştirme potansiyeli konusunda heyecanlı olsa da, başkaları projenin kamu hizmetlerinin özelleştirilmesine yol açacağından endişe duyuyorlardı. Şehir Sakinleri Referans Paneli (The Residents Reference Panel), tarihsel olarak bakıldığında

hükümetlerin teknolojinin hızlı gelişimine ayak uyduramadıklarını ve projenin uygun gözetimini sağlayamayabileceğini belirtti. Torontonlular, Sidewalk Labs ile etkin bir şekilde müzakere edilebilmesi için net yetkilere ve yeterli kaynaklara sahip olan kamu kuruluşlarının önemini vurguladılar ve daha sonra ortaklığın gelişirken güçlü bir sürekli gözetim ve hesap verebilirlik altında işlemesi gerektiğini belirttiler.”

Şirket, kendisine vatandaşlar tarafından yöneltilen bu sorunların çözümü için hükümeti projenin denetleyicisi olarak göreve çağırdığını, Sidewalk Labs’ın projedeki rolünü yeniden tasarlandığını ve şirketin yetkililerinin uygun şekilde kısıtlandığını belirtmiştir (MIDP, 2019). Şirket, böylelikle proje amaçlarının erişilebilir olması yolunda güçlü bir kamu sektörü yaratılması için birtakım yeni ödünlerde bulunduğunu ve eyleme geçtiğini beyan etmiştir.

4.1.6. Projenin kimin için gerçekleştirildiği üzerine gerçekleştirilen tartışmalar

Proje etrafında kurulan iletişimin doğasına ilişkin katılımcı yorumlarından, iletişim süreçlerinin yatay değil, daha dikey organize edilmiş bir yapıya sahip olduğu anlaşılmıştır. Yine benzer bir şekilde katılımcıların, Sidewalk Toronto Projesi ile oluşan ya da dönüşen kamusal alanın hangi kesime hitap edeceği konusunda çekimser fikirlere sahip olduğu görülmüştür. Bu bağlamda, konuyla ilgili fikirlerini daha fazla açıklayabilmelerini sağlamak amacıyla, katılımcılara akıllı şehirlerin kimin için kurulduğu ve özünde oluşan bu yeni kamusal alandan kimlerin en fazla yararlanacağını düşündükleri sorulmuştur.

Sidewalk Labs’ın bu konuda yaptığı açıklamalara aslında daha önceki tartışmalar içerisinde değinilmiştir. Şirket, hem MIDP’de hem de Vatandaş Katılımı Strateji Raporu’nda ısrarla vadettiği *akıllı mahallenin şehirdeki tüm paydaşlar için ve her kesimi kapsayacak şekilde inşa edildiği/edileceğini* belirtmektedir.

Bu tartışmayla ilgili olarak yarı yapılandırılmış görüşmelere bakıldığında ise katılımcılardan bir kısmının böyle bir soruya yanıt vermeyi uygun görmediği, bir kısmının ise bu sorunun yanıtının ancak proje tamamlandıktan sonra ortaya çıkacağını belirttiği; bu nedenle soruyu yanıtızsız bıraktıkları görülmüştür. Bu katılımcılar bir kenara bırakıldığında,

bu soru bağlamında en çok vurgulanan konunun Toronto'nun Queenside Bölgesi'nde gerçekleştirilen Sidewalk Toronto Projesi'nin sadece Sidewalk Labs ve Alphabet'in çıkarları oluşturulduğunu ve proje tamamlandığında -eğer ortakların istediği gibi bir sonuçla tamamlanırsa- bundan karlı çıkan tek tarafın Alphabet olacağı yönündedir. Katılımcılar bu bağlamda projeyi oldukça yoğun bir biçimde eleştirmektedirler.

Katılımcı yorumlarından projenin sadece Google'ın para kazanması ve dünyada yeni yükselen akıllı şehir sektöründe kendine yer edinebilmesi için gerçekleştirildiği çıkarımı yapılmıştır. Akıllı şehirleri ticari birer meta olarak gören bu bakış açısına göre, bu ürünler özel teknoloji şirketlerine aittir ve sonuçta *bu şirketler para kazanmak için etkinlik göstermektedir*. Bu bağlamda aslında dünya çapında teknoloji şirketleri arasında daha sürdürülebilir ve kullanıcı dostu bir akıllı şehir inşa etmek konusunda kıyasıya bir rekabet bulunmaktadır. Alphabet, bu rekabette yaşamda kalabilmek ve akıllı şehirler sektöründe baskın aktör haline gelebilmek için, Toronto'da, daha sonra dünyaya satabilmek için bir prototip geliştirmek için çalışmaktadır. Katılımcılara göre projenin Toronto'da gerçekleştiriliyor olmasının sebebi ise Alphabet'in Toronto gibi bir birinci dünya metropolünde oluşturulan bir prototipi daha sonra üçüncü dünyaya satmanın daha kolay olacağını düşünmesi olarak görülmektedir. Bu noktada 3 numaralı katılımcının vermiş olduğu örnek ve Quayside bölgesinin Alphabet için olan önemine yaptığı vurgu anlamlı görünmektedir:

“Bu VHS ve Betamax¹⁵ arasındaki savaşa benziyor. Yani bu savaştan kimler sağ çıkacak? Dolayısıyla aslında Quayside Google'ın bir akıllı şehir şirketi olmak için ettiği mücadelenin bir yansıması. Dünya çapında kentsel sorunların çözümünde teknoloji kullanımı sektörüne girmek istiyorlar ve Quayside onların gösteri salonu olacak. Google, dünya liderlerini Toronto'ya getirerek onlara kendi ürettikleri

---

¹⁵ Video Kayıt için kaset üretildiği tarihte sektörde başı çeken iki firma. İki firma arasındaki mücadele döneminde büyük ses getirmiştir. Daha fazla bilgi için bkz.

<https://www.mediacollege.com/video/format/compare/betamax-vhs.html>

akıllı şehrin ne yaptığını gösterecek. Quayside'ı vitrin olarak kullanacak. Eğer şehirlerin trafik sistemlerini, vergi ödemelerini kontrol etmelerini sağlayacak ya da temel kamu hizmetlerini yönetecek bir işletim sistemi geliştirirsen geniş bir pazara sahip olursun. Pek çok firma baskın akıllı şehir şirketi olmak için mücadele ediyor ve bunu yaparken küçük firmaları da sindiriyorlar. Dolayısıyla aslında buradaki esas mücadele kamu yararını gözetmek üzerine değil; sindiren mi yoksa sindirilen mi olacakları üzerine yürütülüyor. Sonuçta, nihai olarak, bunlar özel sektör tarafından yönetilen projeler.”

Bu bakış açısıyla paralel olarak ortaya çıkan ve üzerinde durulması gereken bir başka bakış açısı ise Sidewalk Toronto Projesi'nin ve genel olarak dünyadaki akıllı şehir projelerinin tüm vatandaşlar için değil, beyaz yakalı, şehirli ve eğitimli seçkin sınıf için yaratıldığı yönündedir. Bu bakış açısına göre bunun getirdiği maddi ve entelektüel yükü karşılayabilenler Sidewalk Toronto Projesi'nden getirilerinden tam olarak yararlanabilecektir. Bu açıdan bakıldığında ise başka pek çok sorunun yanı sıra toplumsal, ekonomik ve politik bağlamdaki sorunları çözmeyi vadeden akıllı şehir anlayışı bunun yerine *yeni bir sınıf çatışmasını beraberinde getirmektedir.*

Sidewalk Toronto Projesi'nin toplum içerisindeki özel bir kesime hitap ettiğinin ilk belirteci olarak *Sidewalk Labs'in bu akıllı şehir uygulamasının büyük kısmını kullanıcılardan alacağı ücretlerle gerçekleştirecek olması* gösterilmektedir. Bu şu anlama gelmektedir: Proje bölgesinde yaşamak, çalışmak ya da iş sahibi olmak isteyen insanlar evlere ve/veya iş yerlerine ödeyecekleri kiranın ya da satın alma ücretinin yanı sıra hizmetlerden yararlanmak için Google'a ayrıca önemli miktarda ödemeler yapması gerekecektir. Bu bölgede sadece bunları karşılayabilen insanların yer alabileceğini göstermektedir. Fakat Sidewalk Labs'in bölgenin her kesimden insana açık olacağına yönelik bir argümanının olduğu da görülmektedir. Fakat bunun da nasıl eşitsiz bir şekilde yapılacağını 19 numaralı katılımcı oldukça başarılı bir şekilde anlatmaktadır:

“Şirket, bölgede herkesin karşılayabileceği uygun fiyatlı konutlar inşa edeceğini söylüyor. Aslında yapacakları şey Çin'de bulunanlara benzer mikro kapsüller inşa etmek. Çok çok ama çok küçük daireler inşa edecekler... Ve bunun harika olacağını çünkü bu sayede insanların orada yaşayabileceklerini söylüyorlar. Fakat aslında bu daireler tek kişilik. Yani ortaya attıkları fikir şu: Evet burada yoksul insanlar da yaşayabilir; ama ancak bir kutunun içinde yaşamayı kabul ederlerse. “Benim

sokağın aşağısında güzel, lüks bir apartman dairem olacak ama sen bir kutuda yaşayacaksın!” diyorlar.”

Burada da görülebileceği üzere, Sidewalk Toronto Projesi’nin merkezinde vatandaşlar yoktur ve proje vatandaşların çıkarlarını yansıtmamaktadır. Şirket temel amacı dünyada yükselen bu yeni pazarda kendine bir yer edinmektir. Aslında proje ortaklarına, bu çalışma boyunca sık sık dile getirildiği üzere, toplumsal yarara dayalı bir kentsel dönüşüm yaratmak yerine, teknolojiyi kendi istekleri doğrultusunda dayattıklarına yönelik eleştirilerin nedeni de aslında bu bakış açısı olarak gösterilebilir. Katılımcılar, bu bağlamda ve bu bakış açısıyla ilişkili olarak, *Toronto halkının ve Kanadalı uzmanların sadece kendi ülkelerine ve demokrasilerine değil tüm dünyaya karşı sorumlu olduklarını* söylemişlerdir. Eğer Alphabet şu anda Kanada’da durdurulmaz ise daha sonra tüm dünyada demokrasinin altını oyan bir nitelik kazanacaktır.

Katılımcıların vurgu yaptığı bir başka önemli konu da bu noktada ortaya çıkmaktadır. Bu konu, esas odaklanması gereken sorunun şehir sakinlerinin öncelikle projede vatandaşlar için ne olduğunu ve paydaşların ve proje ortaklarının bu sonuçları gerçekten isteyip istemediği sorusu olduğudur. Bu bağlamda Sidewalk Toronto Projesi’nin ve genel olarak akıllı şehir söyleminin vatandaşları yanlış vaatlerle¹⁶ oyaladığına ve aslında bu projelerde vatandaşlar için çok da bir şey olmadığına yönelik bir eleştiri olduğu görülmektedir. Bu bağlamda akıllı şehirler ile yaşanan dönüşümü Bilgi Devrimi ve İnternet’le karşılaştırmak olasıdır. İnternet’in tarihçesine bakıldığında tıpkı şu anda akıllı şehirlerin de söz verdiği gibi İnternet de kuruluş aşamasında insanlara yeni ve özgür bir alan vadetmiştir. Fakat daha sonra yeni ortaya çıkan eşik bekçileri, IP adresleri üzerinden kullanıcıların gözetlenmesi gibi birçok gelişme gerçekleşmiş ve İnternet bu anlamda bir hayal kırıklığı yaratmıştır. Buna göre, katılımcılar akıllı şehir fikrinin de böyle devam ederse,

---

¹⁶ Katılımcı İngilizce olarak “False Promises” kavramını kullanmıştır.

İnternet’le aynı sona ulaşacağına inanmaktadırlar. 10 numaralı katılımcı, bu bağlamda yaşanan gelişmeleri şu şekilde yorumlamaktadır:

“Hem teoride hem pratikte Sidewalk Labs’in bize akıllı şehirlerin fiziksel gerçeklikte dijital gözetimi arttırdığını gösterdiğini söyleyebilirim. Bu yeni kamusal alanı kamunun iletişim alanını genişletmek için kurmuyorlar; ya da var olan kamusal alanları bu amaçla dönüştürmüyorlar. Aslında bu şekilde bizim tercihlerimize göre sınıflandırıldığımız ve buna göre farklı özel şirketler tarafından hedef alındığımız bir dünyaya sokuyorlar. Akıllı şehirlerin bu anlamda yeni bir kamusal alan oluşturmaya katkıda bulunduğunu düşünmüyorum. Özellikle Sidewalk Labs ile bu oluşumların Kanada yasaların ve kamuyu nasıl atlatmaya çalıştıklarını gördük. Bu anlamda aslında akıllı şehirler sadece internetin bir uzantısı hatta bundan daha kötüsü...”

Tartışmanın öbür ucunda, projeye ve projenin potansiyel etkilerine daha olumlu yaklaşan katılımcıların fikirleri göz önünde bulundurulduğunda, bu soruyla ilgili olarak öne çıkan tartışmalardan biri de akıllı şehirlerin bütün paydaşların eşit olarak yararlanabileceği eşitlikçi ve demokrat yapılar olduğu ve en başta özellikle vatandaşların yaşanan bu dönüşümden oldukça yararlanabileceğidir. Araştırmaya katılan katılımcılardan 6’sı bu yönde düşünce beyan etmişlerdir. Bu katılımcılara göre, akıllı şehirler her kesimden ve her demografik sınıftan insana hitap etmektedir ve tüm kesimler Sidewalk Toronto içerisinde yaşayabilmek için eşit hakka sahip olacaktır. 9 numaralı katılımcının yorumları, bu bağlamdaki genel bakış açısını yansıtmaları bakımından çarpıcı görünmektedir:

“Duyduklarıma ve gözlemlediklerime göre bence akıllı şehirler ve bu proje herkes için üretiliyor. Bence her demografik özelliğe sahip kesim için de üretiliyor. Örneğin, anladığım kadarıyla bu proje kapsamında Quayside’a çok güzel binalar yapacaklar. Fakat aynı zamanda bölgede düşük gelirli için de evler olacak. Ve şehirde yaşayan herkesin, civardaki öteki mahallelere kıyasla, çünkü burası çok pahalı bir bölge, orada yaşamak için daha fazla şans olacak. Bence Sidewalk Toronto’nun oluşturduğu bu yeni kamusal alan herkesin tadını çıkarabileceği bir yer ve bence bu sadece herhangi bir kesime yönelik hazırlanmıyor.”

Bu bakış açısına göre proje gerçekten vatandaşlar için gerçekleşen bir dönüşüm getirmektedir ve başarıyla sonuçlanırsa vatandaşların yaşam kalitelerini oldukça arttıracaktır. *Google bünyesinde, dünyanın farklı bölgelerinde akıllı şehir girişimlerinin nasıl işlediğine bakan meraklı insanlar var ve bu yarışta daha iyisini yapabilmeleri için farklı yollar*

olduğunu gören insanların var olduğuna inanan katılımcılar, bu anlamda şirketin gerçekten de daha iyisini yapmak için çalıştığını ve risk aldığını dile getirmektedirler. Bu anlamda 14 numaralı görüşmeci şöyle bir örnek vermektedir:

“İlginç dış mekan ve kamusal alanlara sahipler. Yani sıradan geliştirmelere baktığımda yeterli miktarda kamusal alan olmadığını ya da var olan kamusal alanların yeterince iyi tasarlanmadığını görüyorum. Kereste gibi sürdürülebilir materyallerin kullanımı çok sınırlı. Dolayısıyla bence risk alarak yeni şeyler deniyorlar.”

Bu yönde düşünen katılımcılar Sidewalk Labs'in iyi niyetinin bir kanıtı olarak daha projenin başından yaptığı ve yapmaya gönüllü olduğu yatırımların büyüklüğünü göstermektedirler. Katılımcılara göre şirketin gerçekten tek amacı kâr bile olsa buna yönelik bir dönüt almaları yıllar sürecektir, fakat şirket daha başlangıçta devasa bir yatırım yaparak risk almaktadır. Dolayısıyla katılımcılar, bu vakada ortaya çıkacak yararın daha çok şehrin ve vatandaşların lehine olduğunu düşünmektedirler.

Son olarak Katılımcı 23 ise bu konuyla ilgili olarak öteki tüm katılımcılardan farklılaşan bir bakış açısı ortaya koymuştur. Bu konuda daha çoğulcu bir bakış açısına sahip olduğunu belirten katılımcı, bu projenin ne tam olarak sadece bir kesime ne de aynı anda bütün kesimlere yarar getireceğine inandığını belirtmiştir. Şehirde birbiriyle çatışma ve çekişme halinde olan birçok çıkar grubu olduğunu belirten katılımcı, sonuçta bu gruplardan birinin ötekilere göre daha kârlı olacağını ancak bunun başka grupların tamamen zararlı çıkacakları anlamına gelmediğini söylemiştir. Katılımcıya göre, bu çıkar çatışmasını kaybeden gruplar, tam olarak istediklerini elde edememiş olsalar dahi, bir düzeye kadar projeden kazanç elde edeceklerdir.

Özetle bakıldığında, oluşan bu yeni kamusal alanın sahipliği ve getireceği olumlu etkilerden yararlanacak kesimin kim olduğu hakkında katılımcıların çoğunun oldukça eleştirel olduğu görülmektedir. Katılımcıların çok azı projeden herkesin eşitler olarak yararlanabileceğini – ya da en azından yararlanabileceğini düşünürken- genel bakış açısı bu projeden sadece Sidewalk Labs'in ve bağlı olduğu Alphabet'in kazançlı çıkacağı yönündedir.

Sıradan vatandaşlar ise yarar görmek bir yana, projeden oldukça şiddetli bir biçimde zarar göreceklerdir.

4.2. Tema 2: Proje Taraflarının Ortak Paydada Uzlaşılması Amacıyla Ödün Vermeleri Üzerine Tartışmalar

Bu araştırma bağlamında alanyazın taraması yapılırken, Habermas'ın İletişimsel Eylem Kuramı bağlamında söyledikleriyle akıllı şehirler söyleminin kesiştiği bir başka önemli noktanın kamusal alanlarda gerçekleştirilen eylemlerde tarafların uzlaşmaya varmak için birtakım ödünlere bulunmaları gerektiği görülmüştür. Buna göre, *akıllı şehirler söyleminde de yönetimler karar verme güçlerini vatandaşlarla paylaşarak böyle bir ödün de bulunurken; vatandaşlar ise ortak geleceğin şekillenmesinde yönetsel sorumluluk alarak ve şehre kişisel verilerinin kullanımını açarak kendi konforlu alanlarından ödün vermelidirler.*

Bu bağlamda katılımcılara, projenin herkesin yarar görebileceği, tüm kesimlere hitap eden bir şekilde tamamlanabilmesi için öncelikle ortaklığın, daha sonra ise vatandaşların ödünde bulunup bulunmadıkları hakkında ne düşündükleri sorulmuştur. Öncelikle, konunun proje ortaklarıyla ilgili boyutu ele alınmıştır.

4.2.1. Proje ortaklığının verdiği ödünlere üzerine tartışmalar

Bu boyuttaki tartışmaların daha sağlıklı gerçekleştirilebilmesi için öncelikle Sidewalk Labs'ın bu konuda kendilerinin neler yaptığınına ilişkin açıklamalarına bakılmıştır. MIDP ve Vatandaş Katılımı Strateji Raporu üzerine yapılan incelemede görüldüğü üzere Sidewalk Labs, elindeki uygulama gücünü vatandaşlarla paylaşmak ve vatandaşları projenin bir parçası haline getirmek için yeterince çabaladığını söylemektedir. Bu konudaki çabalarının bir kısmı, herkesin eşitler olarak katılabildiği bir kamusal alan oluşturulması konusu altında zaten tartışılmıştı. Orada söz edilenlere ek olarak, bu başlık altında da proje ortaklarının vatandaşların ve öteki paydaşların projenin gidişatını ne derece etkilemelerine izin verdikleri konusu tartışılmıştır.

Sidewalk Labs, her iki belgede de ısrarla vatandaşları proje hakkında geribildirimlerde bulunmaya davet ettiklerini, bu geribildirimleri dikkate aldıklarını ve projeye ilişkin birçok noktada bu geribildirimlere bağlı olarak düzenlemelerde bulduklarını ya da bu geribildirimlere dayanarak eylemde bulduklarını belirtmektedirler. Nitekim bunun önemli bir örneği olarak Kasım 2017’de yapılan ilk toplantıda aldıkları geribildirimlere bağlı olarak gerçekleştirdikleri eylemleri sıralamışlardır (*MIDP, 2019*):

“İlk Belediye Binası’nda Torontolular, kapsayıcı, şeffaf, sık, geniş kapsamlı ve anlamlı olacak bir topluluk katılım süreci istediklerini söylediler. Kısa süre sonra, Sidewalk Labs sonuçta on binlerce Torontolu ile projeyi birleştirecek 13 farklı programı içeren katılım planını yayınladı. Bir dizi halka açık konuşmada, yerel ve küresel uzmanları güvenli sokak tasarımı, konut satın alınabilirlik, erişilebilirlik ve sürdürülebilir binalar hakkındaki konuşmayı genişletmek için bir araya getirdi.”

Şirket, gerçekleştirilen bu toplantıların ardından, toplantılarda aldığı dönütler ve öneriler üzerine şirketin yetkileri yeniden düzenlemek ve projede belli noktaları daha vatandaş odaklı hale getirmek üzerine çalışmalar yaptığını, projeyi bu anlamda yeniden düzenlediğini belirtmektedir.

Bu noktada üzerinde durulması gereken bir başka önemli konu da Dijital Danışma Paneli’nin varlığıdır. İlerleyen sayfalarda görüleceği üzere, Proje ortaklığının elindeki uygulamaya yönelik yönetsel gücü öteki paydaşlarla paylaşmaya gönüllü olduğunu savunan katılımcıların gösterdiği en önemli kanıtlardan biri de bu danışma panelinin varlığıdır. Sidewalk Labs, hem MIDP’de hem de Vatandaş Katılımı Strateji Raporu’nda bu duruma değinmekte; projeye danışmanlık yapması için kurulan tek panelin ya da bu konuda yapılan tek girişimin Dijital Danışma Paneli olmadığını vurgulamaktadır. Şirket ilgili belgelerde bu konudaki girişimleri ve danışmanlık alınan bazı önemli oluşumları şu şekilde belirtmektedir (*VKSR, 2019*):

“Dijital Strateji Danışma Paneli (Digital Strategy Advisory Panel- DSAP): Dijital Strateji Danışma Paneli, Waterfront Toronto’ya veri gizliliği, dijital sistemler ve yeni alanların güvenli ve etik olarak kullanılmasının kıyı bölgelerinin yeniden geliştirilmesinde entegre edilmesine yardımcı olmak için kurulmuştur. Panel, akademi, endüstri, sivil teknoloji topluluğu ve hukuk uzmanları gibi konu

uzmanlarından oluşuyor ve Waterfront Toronto'ya Quayside projesiyle ilgili politikalar ve stratejiler konusunda tavsiyelerde bulunmaktadır.

Paydaş Danışma Komitesi (Stakeholder Advisory Committee-SAC): Komite, MIDP'de sunulan önerilen yaklaşımlar ve kavramlar hakkında Waterfront Toronto'ya rehberlik etmek amacıyla oluşturulmuştur. Komite, ilgili ve etkilenen paydaş ve kuruluşlardan temsilcilerin yanı sıra rıhtımın yeniden geliştirilmesiyle ilgili özel uzmanlığa sahip kişilerden oluşmaktadır.

Tasarım Değerlendirme Paneli (Design Review Panel-DRP): Waterfront Tasarım Değerlendirme Paneli (DRP) mimarlık, peyzaj tasarımı, mühendislik ve planlama konularında uzmanlığa sahip bağımsız bir danışma organıdır. 2018'den başlayarak 2019 ortalarına kadar Sidewalk Labs, kamuya ait arazideki projeler için dört aşamalı inceleme sürecinin bir parçası olarak beş kez DRP'in önüne çıkmıştır.”

Şirket proje ortağı olan Waterfront Toronto ile birlikte, projeye ilişkin karar verme süreçlerinde vatandaşları ve farklı sektörlerden temsilcileri içeren bu oluşumlarla işbirliği yaparak, elindeki yönetsel gücü ve uygulama gücünü dağıttıklarını belirtmektedir. Ancak, burada dikkate alınması gereken ve ilerleyen sayfalarda tartışılan bir nokta açığa çıkmaktadır. Proje ortaklığının, bu oluşumlardan özellikle Dijital Strateji Danışma Paneli üyeleriyle olan iletişimi ve ilişkileri kamuoyunda oldukça tartışılmakta, projenin güvenilirliğinin bir göstergesi olmaktan çok bu güvenilirliği sarsan bir etki yaratmaktadır.

Bunların yanı sıra MIDP'de projenin kamu ortağının ve çeşitli kamu kuruluşlarının da gerçekleştirmiş ve gerçekleştirecek olduğu bazı etkinlikler, sıralanmıştır. Ancak bunlardan gerçekleştirilmiş olanlar farklı bölümlerde zaten tartışıldığı için tekrar olmaması için gerçekleştirilmesi planlananlarda projenin iptalinden ötürü gerçekleştirilmeyeceği için tartışmadan çıkarılmıştır.

Proje ortaklığının elindeki gücü paylaşma konusunda bir ödünde bulunması yönündeki tartışmaları derinleştirmek amacıyla yapılandırılmış görüşmelere katılan uzmanlara “Waterfront Toronto ve Sidewalk Labs ortaklığının daha iyi bir ortak gelecek için ellerindeki yönetsel gücü ve uygulama gücünü vatandaşlarla paylaşması, bu konudaki çabaları ve niyetleri” ile ilgili ne düşündükleri sorulmuştur. 6 katılımcı ortaklığın gerçekten

ellerindeki yönetimsel gücü vatandaşlarla ve öteki paydaşlarla paylaşmaya niyetli olduklarını düşündüklerini söylerken; 10 katılımcı ise bunun aksi yönünde görüş bildirmişler ve ortaklığın böyle bir niyetinin olmadığına inandıklarını söylemişlerdir. Bunun dışında, bir katılımcı şehrin karmaşık yapısından ötürü bu soruya yanıt vermenin çok zor olduğunu söylerken; 1 katılımcı ise ortaklığın sadece Waterfront Toronto kısmının böyle bir niyeti olduğunu söylemiş ve durumu “kısmen” olarak yorumlamıştır. Bu soruya “evet” diye yanıt veren 1 katılımcı ise duruma farklı bir bakış açısından yaklaşmış ve bu durumu olumsuz bağlamda yorumlamıştır.

Öncelikle, proje ortaklarının ortak bir gelecek kurulması amacıyla karar verme süreçlerindeki yönetimsel gücünü vatandaşlarla ve öteki paydaşlarla paylaşmaya niyetli olduğunu düşünen katılımcılara bakıldığında katılımcıların bu durumu destekleyici örnekler olarak Dijital Strateji Danışma Paneli’nin oluşturulmasını ve sıklıkla yapılan halka açık danışma ve bilgilendirme etkinliklerini gösterdikleri görülmüştür. Bununla birlikte katılımcılar, teknolojinin kullanımı bir yana, Toronto şehrinin geçmişe uzanan demokrasi geleneğinin bir şekilde bu projede de devam edeceğini ve proje ortaklarının bu bağlamda ellerindeki gücü paylaşma yöneliminde olduklarını dile getirmişlerdir. Ancak yine de bu durumun kendi zorlukları olduğunu da belirtmişlerdir. Bu katılımcıların belirttiği üzere ortaklık, “Yapılan bir proje için bu iyi bir fikir mi?” “Ya da bu işi yürütmemiz gerektiğiyle ilgili olarak ne düşünüyorsunuz?” gibi sorularla projenin başlangıcından itibaren vatandaşlara danışmaktadır. Bu katılımcılar, ortaklığın bu konuda iyi niyetle ve başarıyla çalıştıklarını düşünmektedirler.

Çalışmanın önceki kısımlarında bazı katılımcıların şehirle ilgili karar verme süreçlerinin çok dar bir coğrafik alanla ve kısıtlı sayıda insanla sınırlı kaldığı konusundaki eleştirilere değinilmişti. Bu noktada, ortaya çıkan bir başka bakış açısı ise, Toronto’da herkesi kapsayıcı bir şekilde yönetime dâhil etmenin çok zor bir konu olduğudur. Sözü edilen şehir Kuzey Amerika’nın en büyük ikinci metropolüdür ve hem mekânsal olarak çok büyüktür, hem de çok fazla sayıda farklı kültürlerden gelen ve farklı dil konuşan insan şehirde ikamet etmektedir. Dolayısıyla, eğer proje yöneticileri gerçekten insanlara erişmek

istiyorlarsa, bunu pek çok farklı dilde gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Proje ortaklarının ellerindeki yönetsel gücü paylaşmaya istekli olduğunu düşündüklerini belirten katılımcılar, bu anlamda ortaklığın gerçekte iyi niyetli olduğunu ve bu konuda kendilerine iyi hissettirdiklerini belirtmişlerdir. Bu noktada aslında şu konuya değinmek gerekmektedir: Akıllı şehirler söylemleri gereği pek çok farklı dilden ve kültürden, beşeri sermayesi yüksek insanları kendilerine çekmek isterler ve buna yönelik organize olurlar. Dolayısıyla aslında dil, kültür farklılığının ve coğrafi genişliğin proje için aşılması gereken bir engel olmaması gerekmektedir. Ancak, buradaki temel sorun, Kanada'nın özünde bir göçmen ülkesi olması ve geleneksel yöntemlerle gelen göçmenlerin pek çoğunun da Toronto şehrine yerleşmesi gibi görünmektedir. Gelen bu kişilerin pek çoğu, akıllı şehirlerin kendisine çekmek istediği akıllı vatandaş profiline uymamaktadır ve şehirde nitelikli olmayan işlerde çalışmaktadırlar. Dolayısıyla, araştırmacı, ortaklığın vatandaşlara erişmek konusunda yaşadığı sorunun, bu durumdan kaynaklı olabileceğini düşünmektedir.

Bu projenin şu ana kadar geçirdiği süreci iki aşamada değerlendirmek gerekmektedir. Bu aşamalardan ilkinde, katılımcıların belirttiği üzere, "*Waterfront Toronto projenin yönetsel sürecini neredeyse tamamen Sidewalk Labs'e*" bırakmıştır. Katılımcılar, süreçte *Sidewalk Labs daha etkin iken projenin yukarıdan aşağı doğru, daha teknoloji odaklı bir modelle işlediğini*, vatandaşlara herhangi bir şekilde danışılmadığını kararların doğrudan merkezde alındığını belirtmişlerdir. Buna karşın "*Waterfront Toronto'nun vatandaşlarla olan iletişimde daha etkin olmasıyla birlikte, bu durum değiştiğine*" ve şu anda projeye ilişkin yönetsel gücün vatandaşlarla paylaşılmasına yönelik böyle bir niyetin varlığına inanılmaktadır. Katılımcılar buna kanıt olarak "*projeye ilgili belgelerin vatandaşlarla paylaşılmaya başlamasını ve vatandaşları bilgilendirmek ve fikirlerini almak için yapılan etkinliklerin sıklığının artmasını*" göstermektedirler.

Aslında ortaklığın -özellikle Waterfront Toronto'nun- bu proje özelinde, elindeki gücü kamuyla paylaşması bir ödün olarak değil, zorunluluk olarak da görülmektedir çünkü teoride her şey net olmakla birlikte, bütün bu süreçlerin pratikte nasıl işlemesi ve yürütülmesi gerektiğine ilişkin bilgi ve yeterliklerin projenin kamu ayağındaki ortaklarında yeterli

değilmiş gibi görünmektedir. Hatta kamu ortakları bir yana, yapılan görüşmelerde *“teknoloji tasarımcıları ve bu teknolojileri üreten insanların bile her zaman tasarladıkları ya da ürettikleri teknolojilerin gerçek etkilerini ve sonuçlarını, teknolojinin alabileceği tehlikeli hali tahmin edemeyebileceklerine”* ilişkin bir vurgu ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra, akıllı şehirlerin fiziksel donanımı önem arz etmekle birlikte, şehre ilgili süreçlerin işlemlerini sağlayan esas teknoloji görünmezdir. Veri ve yazılımların aktarıldıkları kanallar görünmezdir. Artık modern algoritmalarla birlikte *“tasarımcıların kendilerinin bile bu teknolojilerin nasıl işlediğini bütün boyutlarıyla kavrayamadıkları zamanlar olmaktadır.”* Dolayısıyla, teknoloji uzmanlarının kendileri için bile bunların nasıl işlediğini öteki insanlara anlatabilmek çok zordur. Bu nedenle, özellikle, teknoloji uzmanlığı olan vatandaşların fikirlerinin alınması, katılımcılar tarafından bir seçenek olarak değil; zorunluluk olarak görülmektedir ve bu sürece kamuyu dâhil edilmesi ve vatandaşların uzmanlıkları doğrultusunda projeye ilgili fikirlerini dile getirmeleri bir noktada önem arz etmektedir. Hatta öyle ki, şehirlere bu akıllı şehir dönüşümlerinde danışmanlık yapılması amacıyla kâr amaçlı olmayan Open North, Open City Network ve Mars gibi kuruluşlar bu süreçte etkinliğe başlamışlardır.

Vatandaşların, bu projeye dâhil edilmesi sadece projenin teknik ayrıntılarından ötürü anlaşılmasının zor olmasıyla ilişkili görülmemektedir. Ayrıca, bu gücün paylaşılmasının ortaklar açısından siyasal bir zorunluluk olduğuna ilişkin bir vurgu da bulunmaktadır. Buna göre proje ortakları ellerindeki gücün bir kısmından vazgeçmek ve bunu halkla ve öteki paydaşlarla paylaşmak zorundadırlar çünkü istediklerini elde etmelerinin ve yapmak istediklerini yapabilmelerinin tek yoludur. 23 numaralı katılımcının söyledikleri bağlamı açıklaması açısından önem arz etmektedir. Katılımcı konuyla ilişkili olarak şöyle demektedir:

“Bence güçlerini gerçekten vatandaşlarla paylaşıyorlar çünkü şehirde teknolojilerini test edebilmek ve geliştirmek için gerçek bir alan istiyorlar istediklerini elde edebilmelerinin tek yolu bu. Onlar için mükemmel bir dünyada sadece parasını verip istediklerine sahip olurlardı ancak bence bunun normal bir proje olmadığını ve buna göre davranmaları gerektiğinin farkındalar ve bu nedenle belirli miktarda kontrolden vazgeçiyorlar.”

Bu konuya olumlu yaklaşan katılımcıların, konuyla ilgili vurguladıkları bir başka önemli nokta da ortaklığın elindeki gücü, şu ana kadar “*olması gerektiği kadar*” paylaştığı yönündedir. Bu bakış açısına göre, proje ortaklarından Waterfront Toronto’nun, kamuyu temsil eden bir kuruluş olması bağlamında, amacı zaten çoğunluğun yararına çalışmaktır ve *kamu adına karar verme yetkisi bu kuruluşa aittir*. Dolayısıyla, böylesi bir projede *vatandaşlara çok fazla karar verme gücü verilmemesi normaldir*. Vatandaşlara ancak birtakım tasarımsal konularda ya da daha temel düzeyde bazı işlerin nasıl yapılacağı gibi konularda söz hakkı verilmelidir. *Önemli kararlar içinse, zaten ortaklığın içerisinde şehirdeki öteki paydaşları temsilen seçilmiş kişiler tarafından atanmış olan Waterfront Toronto şirketi bulunmaktadır*.

Proje ortaklarının ellerindeki yönetsel gücü vatandaşlarla paylaşma çabaları konusunda vurgu yapılan bir başka nokta ise ortaklığın bunu “kısmen” yaptığı yönündedir. Buna göre, Waterfront Toronto şirketi, ortaklığın projeye ilişkin yönetsel karar verme gücünü vatandaşlarla ve öteki paydaşlarla paylaşması konusundaki etken ortağı olarak görülmektedir. Waterfront Toronto Şirketi bu yönde bir eğilim göstermektedir; ancak Sidewalk Labs’in böyle bir niyeti yoktur. Ancak bu durum bir sürpriz, şaşırtılması gereken bir durum değildir. Sonuçta özel bir şirket olan Sidewalk Labs’in, günün sonunda şirket çıkarlarını düşünerek hareket etmesi normaldir. Bu noktada önemli olan vatandaşların “*şeffaf bir biçimde şirketin çıkarlarının ne olduğunu bilmeleridir*.” Böylelikle alınan kararlara, kararlar kendilerinden bağımsız alınsa bile, bir refleks gösterme şansları olacaktır. Bu bağlamda aslında ortaklık “kısmen” böyle bir niyet taşımaktadır. Dolayısıyla, Waterfront Toronto’nun kamu çıkarlarını ne kadar koruduğu ve politik gücünü vatandaşlarla ne kadar paylaştığı önem taşımaktadır. Katılımcılar, genel olarak kuruluşun bu konudaki çabalarını takdir ederken; öte yandan bu çabanın sonuçlarının her zaman belirgin bir biçimde son karara yansımadığını da belirtmektedirler.

Öte yandan ise, katılımcıların önemli bir kısmı, Sidewalk “*Toronto Projesi ortaklarının bu konudaki tutumlarının oldukça sorunlu olduğunu*” düşünmekte ve bu konuda oldukça yoğun eleştirilerde bulunmaktadır. Bu eleştirilerin odağında ise, öncelikli olarak

Waterfront Toronto Şirketi bulunmaktadır. Şirket, özellikle “*Sidewalk Labs ile olan ilişkisinde, sınırları kaybettiği ve elindeki yönetsel gücü önemli ölçüde Sidewalk Labs’e devrettiği*” konusunda eleştirilmektedir.

Waterfront Toronto’nun Sidewalk Labs ile olan ilişkisinde sınırları kaybettiğine ilişkin eleştirilerin kökeninde en başından Waterfront Toronto’nun Sidewalk Labs ile yaptığı yasal iş anlaşmasının yapılış biçiminin yattığı düşünülmektedir. Bu araştırma kapsamında belgenin orijinaline ulaşamamış olmakla birlikte, bu konuda eleştiri yapan katılımcılar bu anlaşmada Waterfront Toronto’nun Sidewalk Labs’e “*Planladığınız projeyi yürütmenize yardımcı olacağız. Bunun için sizinle yakından çalışacağız. Size, size çok yakın bir kuruluş olarak, yardım edeceğiz*” şeklinde yasal olarak söz verdiğini belirtmektedirler. Bu durum hem araştırmaya katılanlar hem de katılmayan öteki eleştirmenler tarafından *olması gerekenden çok daha yakın, sıkıntılı bir ilişki olarak* değerlendirilmektedir. Eğer Waterfront Toronto, projeyi uygulaması için işe aldığı Sidewalk Labs’e, Sidewalk Labs’in önermiş olduğu planın uygulanmasında aktif olarak yardımcı oluyorsa, “*bu durum şirketin, projeyi kamu adına bağımsız bir şekilde değerlendirdiği, kamu çıkarını koruduğu, gözettiği ve kamu çıkarına kararlar verdiği konusundaki meşruluğuna zarar vermektedir.*”

Yapılan ikinci eleştiri ise, Waterfront Toronto’nun elindeki yönetsel gücü paylaşmak konusunda bir eğilimi olduğu ancak şirketin bu durumu çok yanlış anladığı yönündedir. Buna göre, “*şirket, demokratik süreçlerle elde ettiği yönetsel karar verme gücünü özel bir şirkete aktarmaktadır.*” Katılımcılar bu durumu, demokrasiyi zedeleyen çok kötü bir durum olarak nitelermektedirler. 8 numaralı katılımcı ise buna ek olarak eleştirisini bir adım daha ileri götürmekte ve bunun Waterfront Toronto Şirketi’nin yetersizliğinin bir göstergesi olduğunu söylemektedir. Katılımcı sözlerine şöyle devam etmektedir:

“Bence Waterfront Toronto şirketi elindeki gücü özel şirkete devretti ve bence bu beceriksizce ve onların yetersiz olduğunu gösteren bir hareketti. Özel şirketin projeyi ve yönetim biçimlerini tasarlamasına, bunun için sorumluluk üstlenmesine izin verdiler. Bu seçimle başa gelmiş yöneticiler ve vatandaşlar arasında tartışılarak yapılması gereken bir şeydi. Yani bunu beceriksiz ve projeyi gerçekleştirme ve yönetme kapasitesine sahip olmadığı için projeye ilgili bütün yönetsel etkinlikleri

özel bir şirkete devreden ve bunu vatandaşlardan saklamaya çalışan bir kuruluş yapmaya kalkışmamalıydı. Dolayısıyla bence Waterfront Toronto şirketi yetersiz ve kötü niyetli davrandı ve kesinlikle gücünü vatandaşlarla paylaşmaya niyetli değil.”

Katılımcılara göre proje ortaklarının, özellikle Waterfront Toronto’nun, kamuoyunun söylemlerini ne kadar dinlediğiyle ilgili sıkıntıların temelinde yer alan önemli nedenlerden biri de Waterfront Toronto ve Sidewalk Labs arasında imzalanmış olan *anlaşmanın* “iki şirkete projeye ilgili olarak eşit sorumluluk yüklemesidir.” Sidewalk Labs özel bir şirkettir. Bu nedenle sadece kendisini işe alan ortağına karşı sorumludur ve sadece ortağı tarafından sorgulanabilir. Katılımcıların gözünde Waterfront Toronto ise kamuoyunun baskısından izoledir çünkü “*seçilmiş kişiler değil; yönetimin üç kademesi tarafından atanmış kişiler bu şirketi yönetmektedir.*” Dolayısıyla yönetimin hiçbir kademesinin bu şirketin yönetim kurulunu tek başına işten atma yetkisi yoktur. Bu durum da vatandaşlar tarafından seçilmiş temsilcileri proje karşısında işlevsizleştirmektedir. Bu da her ne kadar aksi yönde düşünen katılımcılar böyle bir yetkileri bulunmadığını söylese de “*şirkete Sidewalk Labs ile istediği anlaşmayı yapabilme yetkisi vermektedir.*” Bu durum beraberinde kamu yararına çalışıyormuş gibi görünen ancak aslında Sidewalk Labs ile kapalı kapılar arkasında istediği anlaşmaları yapabilen, kamu yararını düşünmeyen bir Waterfront Toronto algısı yaratmaktadır. Katılımcılar, şirketin, Sidewalk Labs’in önerilerinden mutsuzmuş gibi davranmasına karşın, aslında sürecin başından beri, proje önerisi hazırlanırken bile, bu iki şirketin birlikte çalıştığını ve aslında projeye ilgili yönetsel gücü kendi aralarında saklamak istediklerini düşünmektedirler. Bu bağlamda, 20 numaralı katılımcının konuyla ilgili olarak söyledikleri, bu durumu ve bu durumdan kaynaklanan sorunları özetler niteliktedir:

“MIDP’nin tartışılması sürecinde iki aşama olduğunu görebilirsin. Ben bunlardan ilkinin basitçe gerçek olan aşama olarak görüyorum. Burada, Waterfront Toronto ve Sidewalk Labs kapalı kapılar ardında proje hakkında pazarlık yapıyorlar, anlaşılıyorlar ve sonra gelen fikirleri dinlemek zorunda olmadıkları yalandan halka açık danışma toplantıları (smoking mirrors consultation) gerçekleştiriyorlar. Sonuçta seçmenlere hiçbir şey borçlu değiller. Dolayısıyla söylediğim gibi yaptıkları şey bu danışma toplantıları çok bir şey ifade etmiyor.”

Yönetim gücünün daha ağırlıklı olarak, Sidewalk Labs'ın elinde toplanmasının temel sebeplerinden biri projenin kamuyu temsil eden ortağı Waterfront Toronto ve şehir yönetimindeki kamu temsilcilerinin gerekli teknolojik yeterliklere ve donanımlara sahip olmamaları biçiminde görülmektedir. Dolayısıyla güç gittikçe özel sektör temsilcisi olan ortağa geçmektedir. Artık kamunun alıştığı yerel konular tartışmaya açılmamaktadır. Bunun ötesinde entelektüel mülkiyet, veri yönetimi, gözetim, mahremiyet gibi yeni, uluslararası bir kültürün sorunları tartışılmaktadır. Kamu yöneticilerinin bu konularda yeterli bilgiye sahip olmaması ise önemli bir sorun yaratmaktadır. Bununla birlikte, yerel politika ve uluslararası anlaşmalar arasında bu proje bağlamında bazı çelişkiler ortaya çıktığı görülmektedir. Yerel düzeyde görev yapan kamu yöneticileri, ayrıca bu konuda da yetersiz kalmaktadırlar. Bu duruma 19 numaralı katılımcı oldukça güzel bir örnek vermektedir. Katılımcı konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

“Peki veri nerede depolanacak? Yasal olarak Kanada’da depolanabilir mi? Henüz onaylamadık ancak son ticaret anlaşması olan Nafta2’yi imzalarsak, Sidewalk Labs’i Toronto vatandaşlarından elde ettiği veriyi Kanada toprakları içerisinde depolamaya zorlayamayız. O zaman ticaret anlaşmasını çiğnemiş oluruz. Peki şehir meclis üyeleri, yerel, belediye düzeyinde olduğunu düşündükleri bir konuda karar verirken uluslararası anlaşmaları hesaba katıyorlar mı? Hayır! Ben bir anda kendilerini bu entelektüel mülkiyet, veri yönetimi, uluslararası anlaşmalar dünyasının içerisine atılmış bulan bazı şehir meclis üyelerini anlıyorum. Dolayısıyla, atılması gereken ilk adım vatandaşlardan da önce şehir yöneticilerinin, aktivistlerin vs. bu konularda ciddi bir şekilde eğitilmesi”

Bu durum, proje içerisinde yönetsel gücün doğru kullanılması ve paylaşılması konusunda aşılması gereken yeni ve önemli bir zorluk olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, bu çelişkiler sadece yerel ve uluslararası politika bağlamında gerçekleşmemektedir. Aynı zamanda yerel ve ulusal politika konusundaki çelişkiler de bu proje içerisinde kendine yer bulmuştur. Waterfront Toronto Şirketi’nin yönetimin her üç kademesini de temsil etmesi ve yönetimin her üç kademesinin de Waterfront Toronto üzerinde söz sahibi olması nedenleriyle aslında bu kademeler dolaylı olarak projeye dâhil olmuş durumdadırlar. Dolayısıyla şehir yönetimi bir karar verirken eyalet yönetiminin, federal yönetimin bu konuda ne düşüneceğini hesap etmek zorundadır. Şehir yönetimi, eyalet yönetimi ve federal

hükümet arasındaki karmaşık güç ilişkisi de, sanki projenin kendi iç dinamikleri yeterince karmaşık değilmiş gibi, projeye yansımaktadır. 24 numaralı katılımcı, bu konuyla ilgili yorum yaparken “*Şu anki öznel mevcut durumda, Ontario eyalet yönetiminin Toronto şehir yönetiminden nefret ettiğini*” söyleyerek, aslında bu dinamiklerin ne kadar sıkıntılı olduğunu örneklendirmiştir. Sözü edilen bu durumun sebebi şudur: Görüşmenin gerçekleştirildiği tarih itibariyle Ontario Eyaleti muhafazakar partinin bir temsilcisi tarafından yönetilirken, Toronto şehri ise liberal parti tarafından yönetilmektedir. Dolayısıyla, bu iki rakip partinin, yönetimin farklı kademelerini ellerinde tutmalarından kaynaklanan siyasal bir gerginlik bulunmaktadır. Dolayısıyla, gücü kimin elinde tuttuğu ve ne kadar paylaşma yetkisine sahip olduğu bir tartışma konusu haline gelmektedir.

Bu eleştiriler bir arada düşünüldüğünde aslında daha önce belirtilen, Waterfront Toronto Şirketi'nin vatandaşları temsilen, kamu adına karar veren bir kurulu olduğu ve dolayısıyla vatandaşlara karar verme süreçlerinde doğrudan güç verilmesine gerek olmadığı yönündeki bakış açısına yanıt niteliğinde olmuştur. Buna göre vatandaşlar, zaten doğrudan bir yönetsel güce sahip değil iken, bir de proje ortaklarının arasındaki ilişkinin ve projeyi esasında kimin yönettiğinin bulanık olmasından ötürü, dolaylı olarak sahip oldukları gücü de kaybetmektedirler.

Akıllı şehirler söylemi, vatandaşların, akıllı şehir uygulamalarıyla ilgili sürecin en başından -sürecin başlatılmasına karar verilmesinden- itibaren vatandaşların ortak yaratıcılar olarak projeye dâhil edilmesini öngörmektedir. Sidewalk Toronto Projesi ile ilgili olarak yapılan eleştirilerin gösterdiği üzere, katılımcılarda, Waterfront Toronto'nun süreci başlatmadan önce konuya ilişkin olarak vatandaşların fikirlerini almamasından ötürü bir öfke bulunmaktadır. Katılımcılar, bu ve benzeri pek çok kararda vatandaşlara danışılmamasından ötürü gerçek anlamda katılımcı, eşitliğe dayalı, herkesin fikirlerini dile getirebildiği bir kamusal alan yaratılmadığını düşünmektedirler. 22 numaralı katılımcının sorduğu şu soru aslında projeye ve proje ortaklarına – özellikle Waterfront Toronto'ya- duyulan öfkenin temel sebebini gösterir niteliktedir: “*En başından beri bu böyle, kararlar onlar (Waterfront Toronto) tarafından verildi peki ya bu kararların getireceği sonuçlar?*” Görüldüğü üzere

katılımcılarda kararların vatandaşlara sorulmadan verilmesinden fakat doğabilecek olumsuz sonuçlardan en çok vatandaşların etkilenecek olmasından; esas kararları verenlerin ise aslında bu durumdan en az etkilenecek kesim olmasından kaynaklanan bir öfke bulunmaktadır. Bu öfke hali, dönüşen kamusal alanın bir görüşme ve uzlaşma ortamı değil, bir çatışma, savaş alanı haline geldiğinin bir başka kanıtıdır. Bu çatışma yine veri ve verinin manipüle edilmesi üzerinden ortaya çıkmış bir çatışmadır. Buna kanıt niteliğinde bir örnek olarak, yine 22 numaralı katılımcının verdiği şu anekdot gösterilebilir:

“Kanada Sivil Özgürlük Derneği (Canadian Civil Liberties Association)¹⁷ projenin mahremiyet ve veri toplama politikasıyla ilgili olarak yönetimin her üç aşamasını da dava etti. Buna karşılık olarak yeni bir mahremiyet politikası yazdılar. Bu yeni politikada yeni bir veri kategorisi uydurdular. Bunu sadece mevcut mahremiyet yasalarına takılmadan verileri yine de toplayabilmek için yaptılar. Bu nedenle Kanada Sivil Özgürlük Derneği “Waterfront Toronto ne mevcut mahremiyet yasalarını suiistimal edecek pozisyonda ne de vatandaşların verilerini Sidewalk Labs’a satacak yetkiye sahip. Dolayısıyla Sidewalk Labs ve Waterfront Toronto arasında gerçekleşen anlaşma gerçekleşebilecek, nihayete erebilecek bir anlaşma değil. Waterfront Toronto bu güce sahip değil... Bu biraz karışık bir durum çünkü Waterfront Toronto yönetimin her üç kademesi tarafından da finanse edilen garip bir kurum ve ellerinde çok fazla güç yok. Dolayısıyla aslında temelde yaptıkları yasal olarak yürütemeyecekleri koşullarda bir proje için imzalamaya yetkilerinin olmadığı bir anlaşmayı imzalamak olmuştur.”

Burada, Waterfront Toronto’nun yapmaya yetkili olmadığı bir anlaşma yaptığına ilişkin olarak yapılan vurgu, aslında bu proje ile, kamuyu temsil eden demokratik yapıların da meşruluğunun sorgulanır hale geldiğini göstermektedir.

Bütün bu bakış açıları bir arada değerlendirildiğinde, özetle, proje ortaklarının gerçek anlamda kamusal alan oluşturmadıkları, buna ilişkin yapılan etkinliklerin gerçeklikte bir karşılığının olmadığı, ortaklığın “mı” gibi yaparak kamuoyunu kendi istekleri

---

¹⁷Kanada Sivil Özgürlük Derneği, Kanada'daki temel insan haklarına ve sivil özgürlüklere saygı duyulmasını ve bunlara uyulmasını teşvik etmek amacıyla kurulmuş ulusal bir sivil özgürlükler kuruluşudur. Kaynak: <https://ccla.org/faqs/>

doğrultusunda manipüle ettikleri düşüncesinin katılımcılar arasında ağır bastığı görülmektedir. Bu konuda 19 numaralı katılımcının verdiği örnek hem dikkat çekici hem de bu “mış” gibi yapma halini özetler niteliktedir:

“Kamuya açık değerlendirme ve danışma toplantıları yaptılar ve yapmaya da devam ediyorlar. Fakat bu toplantılarda pek çok insanın “tam anlamıyla dürüst tartışma” dedikleri şeyi yapmıyorlar. Örneğin, bu kamusal toplantıların bir tanesinde Sidewalk Labs çocuklar için günlük bir etkinlik düzenledi. Bu çocukları bir günlüğüne kampa yolladılar, onlara projeyi anlattıklarını söylediler ve bunu kamuya danışma, kamuyu bilgilendirme olarak saydılar. Nasıl yani?”

Bu bağlamda katılımcılar aslında bu projeyi “acayip” bir proje olarak değerlendirmektedirler çünkü Waterfront Toronto’nun anlaşma yapan taraflardan biri olması, şirketin yapısından ötürü, aslında hem Toronto şehir yönetiminin hem Ontario Eyaleti yönetiminin hem de Kanada Federal Hükümeti’nin bu projenin tarafları olduğu anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle, katılımcılara göre, “*bu durum, Kanada’daki kamu aygıtlarının aslında bu projenin ve Sidewalk Labs’in projeye ilgili olarak verdiği kararların arkasında olduklarının bir göstergesidir.*” Bu bağlamda 10 numaralı katılımcının paylaşmış olduğu bir anekdot da aslında bu durumu destekleyen ve bir anlamda Waterfront Toronto’nun projenin başından itibaren vatandaşlarla paylaşabileceği bir gücünün olmadığını gösteren bir örnek olmuştur. Buna göre, projeye karar verilmesi daha başından Waterfront Toronto’nun gerçekleştirdiği bir eylem değildir. Bu proje şirkete federal hükümet tarafından dayatılmıştır. Katılımcı konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

“Bilirsin, Globe and Mail’de¹⁸ Waterfront Toronto için çalışan bütün danışmanların projeyi üç gün içerisinde kabul etmeleri gerektiğine, bunun için başbakanlık ofisinden kendileriyle iletişime geçildiğine, Sidewalk Labs’in proje yürütücüsü olarak böyle seçildiğine ilişkin bir haber vardı. Yani gazetecilerin ortaya çıkardığına göre aslında proje ilk olarak başkentten onaylandı ve bu kişilere “Bunu hemen, üç gün içerisinde filan, onaylamalısınız” diye haber gitti. Yani kamuyu teknoloji yönetimiyle

---

¹⁸ Kanada’da günlük olarak yayınlanan, ulusal bir gazete.

ilgili konulara böyle dâhil edemezsiniz. Sonrasında da, bildiğin gibi, Waterfront Toronto'ya danışmanlık yapan bazı kişiler panelden istifa etti. Bunu özellikle ülkedeki en üst otorite tarafından zaten onaylanmış bir projeye danışmanlık yapmanın gereksiz olduğunu düşündükleri için yaptılar.”

Gerçekten de sürece bakıldığında, Dijital Strateji Danışma Paneli ilk kurulduğunda şu isimlerden oluştuğu görülmüştür: Dave Dame (*Agile Leader, Digital Factory, Scotiabank*), Charles Finley (*Global Director of Marketing & Communications, IBI Group, and Co-Founder and Chair of Code for Canada*), Dr. Michael Geist (*Law Professor, Canada Research Chair in Internet and E-commerce Law, University of Ottawa*), Darin Graham (*Head of Canadian AI Operations, Samsung*), Kurtis McBride (*Chief Executive Officer and Co-founder, Moivision Technologies Incorporated, and Co-founder, Catalyst137*), Saadia Muzaffar (*Founder, TechGirls Canada, and Co-founder, Tech Reset Canada*), Carlo Ratti, Director (*MIT Senseable City Lab, and Founding Partner, Carlo Ratti Associati*), Dr. Pamela Robinson (*MCIP RPP, Associate Professor, School of Urban and Regional Planning and Associate Dean, Graduate Studies and Strategic Initiatives, Faculty of Community Services, Ryerson University*), John Ruffolo (*Chief Executive Officer, OMERS Ventures*), Dr. Teresa Scassa (*Canada Research Chair in Information Law and Policy, University of Ottawa, Faculty of Law*), Jutta Treviranus (*Director and Professor at Inclusive Design Research Centre, OCAD University*), Kevin Tuer (*Managing Director, Canada's Open Data Exchange*), Mark Wilson (*former IBM Executive and former Chair, Waterfront Toronto*). Fakat sonrasında, Dr. Ann Cavoukian'ın istifasının ardından gelen kaotik süreçle birlikte, durumdan memnun olmayan Jullie Di Lorenzo, Saadia Muzaffar ve John Ruffolo kamu tarafından yürütülmesi gereken bir projede özel bir şirket olan Sidewalk Labs'in baskın konumundan rahatsızlıklarını dile getirerek istifa etmişlerdir.

Bu durumun tersi yönünde düşünce dile getiren katılımcılar ise bunun sebebi konusunda ortak paydada buluşmuşlardır. 8 katılımcının tamamı “*Sidewalk Labs'in Alphabet'e bağlı özel bir şirket olmasından ve temel amaçlarının şirket çıkarlarını ve daha fazla kar elde etmek olmasından ötürü herhangi bir şekilde ellerindeki yönetsel gücü paylaşmak gibi bir niyetlerinin olmadığını ve olamayacağını*” belirtmişlerdir. Bu bakış

açısına göre projenin tek amacı kardır. Bu bağlamda, katılımcılar arasında, projenin büyük bir kısmında vatandaşların karar verme süreçlerinden dışlandığına ve atlandığına yönelik bir inanç söz konusudur.

Bu bağlamda öne çıkan ilk konu şudur: Sidewalk Toronto Projesi *“bir iş modeli, bir prototiptir.”* Google’ın amacı bu modeli daha sonra dünyaya satmaktır ve bu amaçla en verimli ve kar getirecek modeli geliştirmeyi çabalamaktadır. Sidewalk Labs, bu bağlamda kamusal alanı kar elde edebileceği bir kaynağa dönüştürebilmek için çeşitli yöntemler geliştirmektedir. Şirketin, kamusal alandan nasıl kar elde edeceğinin anlaşılabilmesi için öncelikle şu noktanın tam olarak altının çizilmesi gerekmektedir: Google, özünde müteahhitlik işinde olan bir şirket değildir. Her ne kadar Sidewalk Labs, Google’ın şehir geliştirmeyle ilgili yatırımlarının bir yansıması olsa da buradaki geliştirme geleneksel anlamda bir inşa işi değil; şehrin dijital teknolojiler tabanında iyileştirilmesi anlamına gelmektedir. Google’ın temel kazanç kaynağı “veri”dir. Şirket, bu projedeki gücünü de veriden elde etmektedir. Yani bu noktada sorulması gereken esas soru, geleneksel karar verme süreçlerinde kimin ne kadar söz sahibi olduğu değildir. Sorulması gereken soru ya da sorular şunlardır: *“Veriyi kimler yönetiyor?” “Bu veriye kimlerin erişimi var?” “Veriler nasıl paylaşılıyor?”* Bütün bunların ötesinde *“bu kurumlar gerçekte verilerimizi koruyorlar mı?”* Bu sorular oldukça önemlidir çünkü veri sadece temel kazanç kaynağı değil; aynı zamanda yönetsel gücün de kaynağıdır. Eğer bu verilerin yönetimi kamunun elinde olmazsa ya da en azından kamunun bu verilere erişimi olmazsa ve bu veriler anonimleştirilerek, sağlıklı bir şekilde depolanmazsa, kamu projesiyle ilgili son kararlarda söz sahibi yapılsa bile, bu veriyi elinde bulunduran taraf, bu verileri kullanarak, kolaylıkla kamuoyunu şekillendirebilir ve böylelikle kararları manipüle edebilir. Bu durum, bir komplo teorisinin ötesinde, 2016 Amerika Birleşik Devletleri Başkanlık seçiminde yaşanan Cambridge Analytica Skandalı’nın da gösterdiği üzere fiili bir gerçekliktir. Bu bağlamda 15 numaralı katılımcının verdiği örnek ve anlattıkları da bu durumu desteklemekte ve açıklamaktadır. Katılımcı konuyla ilgili şunları söylemiştir:

“Google’ın iş yapma modeli verinin kendisi. Dolayısıyla, yeni yaşam alanları, apartmanlar, kamusal alanlar inşa etmek gibi şeylerle ilgilendiklerini düşünmüyorum. İlk halka açık toplantıda vatandaşlar “daha uygun fiyatlı konutlara ihtiyacımız var.” dediklerinde şirket, “tabi ki inşa ettiğimiz konutların yarısı pazar fiyatının yarısına satılacak” dedi. İnsanlar bu duruma çok şaşırdılar. Fakat aslında bunu söylediler çünkü daha bu ilk aşamadan itibaren bu durum umurlarında bile değildi. Yani Google’dan söz ediyoruz, bu bir tuğla ve beton şirketi değil, bir teknoloji şirketi. Tek umursadıkları şey teknoloji. Dolayısıyla bu sürecin içerisinde gerçekten de demokrasinin olduğunu düşünmüyorum. Gerçekten ellerindeki yönetsel gücü paylaşmaya gönüllü olduklarını düşünmüyorum çünkü bu durumda güç “veri” demek. Ve veri ham madde olduğu için, şirketin iş yapma modeli verinin kendisi. Ve Google gibi bir şirket, ana iş modelini kimseyle paylaşmaz.”

MIDP incelendiğinde, aslında belge içerisinde Sidewalk Labs’in Sidewalk Toronto Projesinin bir iş modeli olduğunu kabul ettiği görülmektedir. Ayrıca şirket vatandaşların ve öteki paydaşların bu konuda endişeleri olduğunu farkında olduklarını belirtmektedir. Şirket MIDP’de konuyla ilgili olarak şunları söylemektedir:

“Danışma toplantılarına ve öteki etkinliklere dâhil olan katılımcılar, özel bir Amerikan şirketi tarafından önerilen bir proje olarak, Sidewalk Toronto’nun Toronto ya da Torontolulara gerçekten yarar sağlamayacağından endişe duyuyorlardı. Sidewalk Labs’ı projenin Kanada bağlamına dikkat etmeye, yerel uzmanlar ve şirketlerle iletişim kurmaya, yerli halklara ulaşmaya ve "biz (vatandaşlar) olmadan bizden hiçbir şey olmaz" fikrini benimsemeye çağırdılar.”

Şirket vatandaşların bu endişelerini gidermek ve onların proje konusunda kendilerini daha iyi hissetmelerini sağlamak amacıyla vatandaşlara ve şehirdeki öteki paydaşlara *şeffaf bir iş modeli* vaat etmektedir. Ayrıca şirket, bu iş modelinde Kanada ve Toronto halkının da çıkarına bileşenler olduğunu belirtmiştir. Vatandaşların bu konudaki endişelerini gidermek, projeye vatandaşlar arasında bir güven ilişkisi inşa etmek ve şeffaf bir iş modeli geliştirmek için yapmakta olduklarını ve yapmayı vadettiklerini ise şu şekilde sıralamıştır:

“307’yi kullanarak ve kamu etkinlikleri yaparak anlamlı bir katılım süreci gerçekleştirdiğimizden ve vatandaşları sürece dâhil ettiğimizden emin oluyoruz. Yerli topluluklarını, Waterfront Toronto’yu, Toronto Belediyesini ve çok çeşitli öteki toplulukları içerek farklı topluluklardan projeye girdi sağlamaya ve bu yönde aksiyon almaya devam ediyoruz. Projenin amaçlarına eriştiğinden emin olmak için irili ufaklı çalışma grupları oluşturuyoruz. Projeden elde edilen karı, kamu sektörüyle paylaşmak için yeni modeller geliştiriyoruz. Sidewalk Toronto’nun sadece Waterfront Toronto’nun öncelikli amaçlarını karşılayabilecek

performansı sağlaması durumunda ödeme almasına dayalı bir ödeme sistemi öneriyoruz. Son olarak şeffaf bir ödeme ve kazanç sistemi geliştirip bu konuda kamuoyuna açık olmayı, böylelikle kamu çıkarını korumayı vadediyoruz.”

Bütün bunlar proje gelişmediği için vaat olarak kalsa da yine de katılımcıların aklında “Peki bütün bunları nasıl yapacaklar?” sorusu kalmaktadır.

Bununla birlikte, proje ortaklarının projeye ilişkin karar verme süreçlerinde vatandaşlarla yönetsel gücü paylaşmadıklarına yönelik olarak ön plana çıkan bir başka tartışma ise, “*böyle bir şeyin olanaklı olmadığı, projeye ilgili belirgin işlerin yapılabilmesi ve projenin ilerleyebilmesi için karar verme gücünün merkezi bir yerde toplanması gerektiği*” yönündedir. Bunun temelde iki sebebi vardır, öncelikle, yönetimin hareket yeteneğine sahip olabilmesi için elindeki gücü dağıtmaması gerekmektedir çünkü her karar verme sürecine vatandaşların dâhil edilmesi ve vatandaşlara danışılması; vatandaşların bu konuda bir uzlaşmaya varmalarının beklenmesi, projeyi oldukça yavaşlatacak; hatta bazı kararların verilmesine engel olacaktır. İkinci sebep ise vatandaşların ve şehirdeki öteki paydaşların projeye ilişkin olarak doğru kararlar vermelerini sağlayacak donanımlara sahip olmadıkları düşüncesidir. Bu düşünceye göre, vatandaşların projenin bağlamı gereği fikirlerini, endişelerini ve bakış açılarını ifade edebilmeleri önemli olmakla birlikte, son karar vericiler olmalarının olanağı yoktur. Bu bağlamda 16 numaralı katılımcının söyledikleri böyle düşünen katılımcıların fikirlerini de özetler niteliktedir. Katılımcı, konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

“Bence karar verme süreçlerine vatandaşların fikirlerini, endişelerini ve bakış açılarını dâhil etmek oldukça önemli. Vatandaşların böyle projelere ilişkin bazı kararları vermeleri gerektiğini söyleyecek kadar ileri gitmezdim çünkü ilgili teknolojinin ya da projenin yaşamları üzerindeki potansiyel etkilerini, neyin gürültü neyin gerçek olduğunu analiz edebilecek bir yeterliğe sahip oldukları konusunda emin değilim ve buna yönelik endişelerim var. Bence vatandaşların fikirleri çok önemli ve bu bakış açılarını paylaşabilecekleri ve tartışabilecekleri bir alan yaratılması gerekiyor. Bütün vatandaşlar tek bir ses haline gelse ve yönetsel bir konuda hem fikir olsalar ve bu karar verme süreçlerine yansısız bile vatandaşların böyle projelerde nihai karar vericiler olması gerektiğini söylemezdim.”

Ortaklığın ellerindeki gücü paylaşma niyetinde olduklarına ilişkin düşüncelerini paylaşan katılımcıların buna ispat olarak sundukları bir başka kanıt Waterfront Toronto tarafından kurulan Dijital Strateji Danışmanlık Paneli'nin varlığıdır. Çeşitli uzmanlardan oluşan panel, her uzmanın şirkete ve projeye kendi uzmanlık alanı dâhilinde yol gösterdiği bir oluşumdur. Dolayısıyla, bazı katılımcılar tarafından, projenin vatandaşlara ve öteki paydaşlara da güç verdiğinin önemli bir göstergesi olarak görülmektedir. Ancak bunun tersini düşünen katılımcılara göre bu durum da tam olarak ortaklığın elindeki gücü paylaşma eğiliminde olduğunun bir göstergesi değildir çünkü bu katılımcılara göre ortaklık her zaman tavsiye panelinin söylediklerini dinlememektedir.

Dijital Strateji Danışma Paneli'nin kurulması, bu katılımcılar tarafından “*Waterfront Toronto'nun veriye ilişkin dijital işlerden hiç anlamadıklarını fiilen kabul ettiklerini gösteren bir eylemdir.*” Şirket, bu konudaki bilgi ve uzmanlık eksikliği nedeniyle kendilerine danışmanlık yapmaları için kurum dışı uzmanları işe almıştır. Ancak şirketin projeye ilişkin olarak panelin önerilerini dinleyip dinlemediği konusunda bir kuşku vardır.

Son olarak, vurgu yapılan bir başka bağlam ise, bu soruya yanıt vermenin zor olduğu, çünkü şehir yönetimini modernleştirmenin zor bir iş olduğu, ayrıca “katılım” ile ilgili olarak bütün bir akademik disiplinin olduğu dile yönündedir. Bununla birlikte, bu bakış açısına göre, özellikle vatandaşları sürece dâhil etmekte kullanılan en yaygın yöntem olan halka açık toplantıların herkese uygun hale getirilmesi çok zordur. Ortaklığın, özellikle Waterfront Toronto'nun eskisine göre daha fazla sayıda halka açık toplantı düzenlediklerini söyleyen katılımcılar, vatandaşların da bu toplantıların yapılmasını istemek ve bu toplantılara katılmak gibi bir sorumlulukları olduğunu dile getirmektedir. Dolayısıyla aslında burada, tam da Habermas'ın söylediği gibi, taraflara eşit sorumluluk düşmektedir. Proje yönetiminin buradaki sorumluluğu bu etkinlikleri düzenlemek, insanlar için kolay erişilebilir ve katılması kolay hale getirmek ve “*vatandaşlar için anlamlı hale getirmektir.*” Bu bakış açısına göre buradaki temel çelişki, insanları katılıma teşvik etmek; ancak bir şeyi istemelerinin ya da “hayır” demelerinin, nihai kararın bu olacağı anlamına da gelmediğini anlatabilmektir. Bu bağlamda 2 numaralı katılımcını söylemiş olduğu söz öbeği bu bakış açısını özetler

niteliktedir. Katılımcı, *“Bizim şöyle bir deyişimiz vardır; danışma sizin sözlerinizi dile getirmeniz için vardır; fakat bu işlerin sizin yolunuzla yapılacağı anlamına gelmez”* diyerek bu noktayı vurgulamıştır. Burada aslında bir ironi vardır ve bu, insanlara anlatması oldukça zor bir mesajdır. Dolayısıyla yönetimin belli kararları nasıl verdiğini ve halka danışma toplantılarının bu kararların verilmesinde nasıl bir rol oynadığını insanlara açıkça anlatması gerekmektedir. 24 numaralı katılımcı, bunun için yanıt verilmesi gereken birtakım sorular sıralamıştır ve konuyla ilgili Toronto’dan bağımsız iyi bir örnek vermiştir. Katılımcı şunları söylemiştir:

“Yani öteki faktörler insanların fikirlerine karşı daha mı ağır bastı? Öyleyse neden? Bunlar hep açıklanmalı, insanların bunları önceden bilmeleri gerekiyor. Bununla ilgili sana bir örnek vereyim. Guelph, şehirlerinde bulunan bir köprüyü değiştirmek zorunda kaldı. Bunu yapmaları için köprünün yaşı ve trafiğin yoğunluğu göz önünde bulundurularak yerel hükümet tarafından yetkilendirildiler. Fakat pek çok insan bu yeni köprüyü istemedi, ancak bu yönetim tarafından onaylanmıştı. İnsanlar bu konudan ötürü çok sinirlendiler, köprüyü istememişlerdi ancak yönetim vatandaşların iradesine karşın yine de projeyi gerçekleştirdi. Bu, böyle projelerdeki çatışmaları açıklayan ve bu projeleri yönetmenin neden bu denli zor olduğunu gösteren ilginç bir örnek.”

Bu bağlamda son olarak ortaya çıkan bir başka tartışma ise, proje ortaklarının, özellikle Waterfront Toronto’nun, vatandaşları karar verme süreçlerine dâhil etmek için bir yapı kurduğu ancak bu yapının kendisinin çok sorunlu olduğu yönündedir. Katılımcılar, Waterfront Toronto’nun kendisine gelen eleştirilerin ardından sürece biraz daha ağırlığını koyduğunu ve artık vatandaş görüşlerine ilişkin veri ve bilgi toplama konusunda daha çok çalıştığını düşünmektedirler. Ancak burada çok temel bir sorun vardır. Ortaklık bu katılım sürecini çok tepkisel bir şekilde gerçekleştirmektedir. 21 numaralı katılımcı bu bağlamda, konuyu şöyle örneklendirmekte ve şunları söylemektedir:

“İnsanlara “Google’ın ortaya koyduğu işler hakkında ne düşünüyorsunuz?” diye soruyorlar; ancak “Bu şehirde gerçekten ihtiyacımız olan ne?” gibi sorular sormuyorlar. Yani şunu kastediyorum: aslında buradaki temel problem olayın “Hadi bakalım; Google şehre geldi ve size bir şeyler sunacak. İsterseniz bunu eleştirebilirsiniz ya da isterseniz onaylayabilirsiniz” denilerek yapılması ve tercih edilen bu yol çok yanlış... Amerika Birleşik Devletleri’nden özel bir şirket gelip “Sizin için yapmaya ve size vermeye gönüllü olduğumuz şey bu. Fakat size bunu nasıl yapacağımızla ilgili olarak bilgi bile

vermeyeceğiz” diyor, nasıl yani? ... Bu özel bir Amerikan şirketinin gelip “Bakın biz Toronto’ya özel bir hastane kuruyoruz. Bunu siz istesenez de istemesenez de yapacağız.” demesine benziyor.”

Sidewalk Toronto Projesi başlamadan önce Waterfront Toronto’nun insanlara “*neye ihtiyacımız var, ne istiyoruz, önceliklerimiz neler*” gibi konular hakkında düşünme fırsatı verilmemiş olmasından yakınan katılımcılar, bunun daha baştan projenin temellerine zarar verdiğini dile getirmişlerdir. Ancak, Waterfront Toronto Şirketi bu projede o kadar başına buyruk davranmıştır ki, vatandaşlar bir yana, Toronto’da, onların kendilerini temsil etmeleri için seçtiği, şehir meclis üyeleri gibi kişiler bile projeye ilgili hiçbir şeyi tartışma fırsatı bulamamışlardır; şirket tarafından böyle bir sürecin olmasına fırsat verilmemiştir. 10 numaralı katılımcının, bu bağlamda, bu konuyla ilgili olarak sorduğu soru da oldukça anlamlıdır. Katılımcı “*Bu kişiler bizim temsilcilerimiz, değil mi? Bizlere doğrudan söz hakkı verilmese bile bu kişilerin konuyla ilgili görüşleri alınamaz mıydı?*” diye sormakta ve bu projenin bu bağlamda demokratik süreçlere zarar verdiğini vurgulamaktadır. Sürecin “*biz neye ihtiyaç duyuyoruz*” sorusundan başlamaması, öncelikle Sidewalk Labs’in gelip projesini insanlara sunması ve sanki bu sunulan insanların ihtiyaç duydukları şeymiş gibi bir algı yönetimi sürecine girmesi, katılımcılarda bütün sürecin tersten işlediğine ve vatandaş katılımının, halkın yönetsel anlamda güçlendirilmesine yönelik yapılan öteki bütün etkinliklerin sadece “*formaliteden*” olduğuna ilişkin bir algı yaratmıştır.

Bunların yanı sıra kamu ve proje temsilcilerine de akıllı şehir projelerinin geliştirilme sürecinde vatandaşlardan tam olarak beklentilerinin ne olduğu (katılım, kabullenme, toplulukların kendi projelerini getirmesi, ortak yaratım vs.) sorularak yönetsel gücün ve sorumlulukların paylaşımı konusundaki niyetlerinin ne olduğu çaprazlanarak anlaşılmaya çalışılmıştır.

Bu bağlamda, Sidewalk Labs’in proje MIDP’de ve Vatandaş Katılımı Strateji Raporu’nda vatandaşları ortak yaratıcılar/tasarımcılar olarak gördüğünü belirttiği ve onlardan beklentilerinin de bu yönde olduğu belirtilmişti.

Bu konuyla ilgili olarak bütün yönetim temsilcisi katılımcılar belirli düzeylerde karar verme gücünü vatandaşlarla ve öteki paydaşlarla paylaşmaya çalıştıklarını dile getirmişlerdir. 5 numaralı katılımcı konuyla ilgili olarak *kendi projelerini şekillendirirken vatandaşların ihtiyaçlarını göz önünde bulundurduklarını, vatandaşlardan ise kendilerini eğitip oluşan dönüşüme uyum sağlayabilmelerini beklediklerini* dile getirmiştir. Katılımcı 17 ve 18 vatandaşlardan *beklentilerinin uygulanan projeye göre değiştiğini, vatandaşların ve öteki paydaşların projeye göre uzman görüşleri paylaşmaların, beklentilerini bildirmelerini, ortak yaratıcı/yönetici rolü üstlenmelerini beklediklerini* bildirmişlerdir. Bazen ise *sadece projenin uygulanması konusunda rıza vermelerinin beklendiğini* dile getirmişlerdir. Bu katılımcılar, Sidewalk Toronto ortaklığının bu konudaki tutumu hakkında yorum yapmaktan kaçınmışlardır.

Sidewalk Toronto ortaklığının bir temsilcisi olarak araştırmaya katılan 13 numaralı katılımcı ise, *bir kesim vatandaşın her konuda söz sahibi olmak istediklerini ancak bunun olanaklı olmadığını* dile getirmiştir. Katılımcıya göre vatandaşlar karar verme süreçlerinde bir yere kadar etkili olabilirler. Katılımcı, Sidewalk Toronto Projesi'nin taslağı oluşturulurken vatandaşların fikirlerinin sorulduğunu, ancak *“bazı işlerin kapalı kapılar arkasında yapılması gerektiğini ve her şeyi vatandaşlara sormalarının olanaklı olmadığını”* söylemiştir. Görüşmeci, sözlerine şu şekilde devam etmiştir:

“Vatandaşlar, yeniliğe odaklanan ekonomik katman da dâhil olmak üzere, tüm batı sahilini içeren bölgenin planlanmasına yardımcı oldular. Böylece kamu, daha on yıl öncesinden bu alanda ne olacağına ilişkin hedeflerin belirlenmesi sürecine dâhil olmuş oldu. Vatandaşlar, bu projeye, bizim karar verme süreçlerinde karşılaştığımız her kilometre taşında, olabilecek en şeffaf biçimde dâhil edildiler. Bununla birlikte gerçekleşmesi gereken bazı ticari pazarlıklar var. Şirketlerin ve hükümetlerin bu pazarlıkları yapma ve sonrasında ilgili bilgiyi kamuya iletme özgürlüğünün olması gerekiyor. Şu anda devam eden diyalogda amaçları belirlememiz gerekiyor, bunu yaparken vatandaşlarla bu amaçları değerlendiriyoruz ve bu anlamda onların sesleri de duyuluyor. Fakat bazı vatandaşlar bütün pazarlıkların halka açık olmasını ve kamusal alanda yapılmasını istiyorlar. Fakat bu şu anda sadece Waterfront Toronto açısından değil, herhangi bir başka kamu kuruluşu açısından da çok mantıksız bir istek. Vatandaşları sürece dâhil etmenin bir zamanı var. Ancak işlerin kapalı kapılar

arkasında yapılması gerektiği bir zaman da var. Fakat kapalı kapılar arkasında yapılsa bile bu süreçler, resmi süreçler ve sahip olduğumuz kamu yararı, kamu yönetimi rolü tarafından yönetilir.”

Aslında bu iki projenin bakış açısı arasındaki farklılıklar, projelerin doğrudan kamu yönetiminde olduğunda ve projeye bir özel şirket ve özel şirket çıkarları söz konusu olduğunda vatandaşların süreçlere dâhil edilmesinde ve gücün paylaşımına yönelik bakış açısında nasıl bir farklılık oluştuğunu ortaya koyar niteliktedir. Bu durum da Sidewalk Toronto Projesi’ne ilişkin endişeleri ve eleştirileri doğrular görünmektedir.

4.2.2. Vatandaşların ödün vermesi üzerine gerçekleştirilen tartışmalar

İletişimsel eylem süreci sadece bir tarafın ödünler vermesi ve uzlaşmaya yönelik davranmasıyla gerçekleşmez. Bunun için iki tarafın da birtakım ödünlerde bulunması gerekmektedir. Bu amaçla, “*vatandaşların kendi geleceklerini şekillendirmek için siyasal karar verme süreçlerine katılmaları, proje ortaklarıyla yönetsel gücü ve sorumluluğu paylaşma niyetleri*” sorgulanmıştır. Bu amaçla, bu başlık altında, görüşmelere katılan kişilerin konuya bakış açılarının sunulmasından önce, vatandaşların bu konudaki tutumlarının ne olduğunun anlaşılması amacıyla uygulanan Likert ölçeğinin ilgili kısmını ele almak yerinde olacaktır.

Likert ölçeğine katkı sağlayan vatandaşlara, akıllı vatandaş olmanın bir gerekliliği olan “politik ilgi” ve karar verme süreçlerine katılmalarına yönelik niyet ve istekleriyle ilgili olarak 13 önerme/yargı yöneltmiştir. Katılımcıların, ölçeğin ilgili kısmına vermiş oldukları yanıtların ortalaması 3.56’dır. Bu ortalama, eşik değer olarak belirlenen 3.41’in oldukça üzerinde bir ortalamadır. Dolayısıyla Likert ölçeğine katılan vatandaşların şehre ilişkin karar verme süreçlerine dâhil olmak istediklerini ve bu yönde bir niyetleri olduğunu söylemek olanaklıdır.

Tablo 7. Katılımcıların politik karar verme süreçlerine katılmaya yönelik ilgi ve niyetleri ortalaması

	n	Mean
Vatandaşların karar verme süreçlerine katılmaya yönelik ilgisi ve niyeti	54	3.56

Katılımcıların bu kategorideki yargılara verdikleri yanıtların genel ortalamasına bakılmasının ardından her bir yargı tek tek ele alınmıştır. Katılımcıların bu kategorideki yargılara verdikleri yanıtlara bakıldığında sadece “*verilerini paylaşmak*” konusunda ve “*dijital ortamlarda gerçekleştirilen ya da gerçekleştirilecek tartışmalara katılmak konusunda*” çekimser oldukları görülmüştür. Bu iki yargı dışında geri kalan tüm yargılarda katılımcı yanıtlarının ortalaması eşik değer olan 3.41’in üzerindedir. Bu durum da vatandaşların projedeki karar vermeyele ilgili süreçlere katılmak konusunda istekli olduklarının bir başka göstergesi olarak kabul edilebilir.

Verilerini paylaşmak ve çevrimiçi tartışma ortamlarına katılmak konusundaki isteksizlikleri ise pek farklı etkenle ilişkili olabileceği gibi ilerleyen başlıklarda tartışılacağı üzere dijital vatandaşlık konusundaki yetersizlikleriyle de ilgili olabilir. Nitekim ölçeğin dijital (sayısal) vatandaşlıkla ilgili olan bölümüne bakıldığında katılımcıların çevrimiçi ortamlarda kendilerini yetersiz hissettiklerini düşündükleri görülmüştür. Bu durumla ilgili bir başka yorum ise katılımcıların “sayısal göçmen” sınıfına girmelerinden ötürü bu konularda isteksiz olabilecekleri yönünde yapılabilir. Ölçekten elde edilen veriler sonucunda katılımcıların eğitim düzeyleri yüksek olmasına karşın (%80 oranında lisans ve lisansüstü eğitim aldıklarını belirtmişlerdir) yaş itibarıyla sayısal göçmen oldukları görülmüştür (%49 36 yaş ve üzeridir).

Tablo 8. Katılımcıların politik karar verme süreçlerine katılmaya yönelik ilgi ve niyetleri
 *1=Kesinlikle katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3= Kararsızım, 4= Katılıyorum, 5=Kesinlikle katılıyorum

	n	Mean	1	2	3	4	5
Dijital iletişim teknolojileri aracılığıyla bilgiye erişebilmek beni katılım konusunda teşvik eder.	54	3.7407	1 (%2)	6 (%11)	9 (%16.5)	28 (%52)	10 (%18.5)
Şehre ilişkin karar verme süreçlerine dijital teknolojileri kullanarak katılıyorum.	54	3.5000	1 (%2)	11 (%20.5)	6 (%11)	32 (%59)	4 (%7.5)
Proje ortaklarının gündemlerini resmi sitelerinden takip ederim.	54	3.5185	2 (%3.5)	9 (%16.5)	7 (%13)	31 (%57.5)	5 (%9.5)
Yönetimle iletişim kurabilmek için bir çevrimiçi bir platform olmasını isterim.	54	4.1667	0 (%0)	2 (%3.5)	8 (%15)	23 (%42.5)	21 (%39)
Eğer yaşadığım şehrin gelişmesine katkı sağlayacaksa kişisel verilerimi gönüllü olarak paylaşıyorum.	54	3.3519	7 (%)	6 (%)	11 (%)	21 (%)	9 (%)
Şehrin geliştirilmesiyle ilgili olarak gerçekleştirilen çevrimiçi tartışmalara katılıyorum	54	3.1852	1 (%2)	17 (%31.5)	10 (%18.5)	23 (%42.5)	3 (%5.5)
Olumsuz olduğunu düşündüğüm projeleri dijital teknolojileri kullanarak protesto ederim.	54	3.4630	0 (%0)	16 (%29.5)	4 (%7.5)	27 (%50)	7 (%13)
Olumlu olduğunu düşündüğüm projeleri dijital teknolojileri kullanarak desteklerim.	54	3.7407	0 (%0)	8 (%15)	7 (%13)	30 (%55.5)	9 (%17)

Tablo 8. (Devamı) Katılımcıların politik karar verme süreçlerine katılmaya yönelik ilgi ve niyetleri
*1=Kesinlikle katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3= Kararsızım, 4= Katılıyorum, 5=Kesinlikle katılıyorum

Bence politika üretmek sadece seçilmiş aktörlerin görevidir.	54	2.0926	21 (%39)	19 (%35)	5 (%9.5)	6 (%11)	3 (%5.5)
Dijital teknolojileri kullanarak çevrimiçi tartışmalara katılmak benim için önemlidir.	54	3.7407	2 (%4)	6 (%11)	6 (%11)	30 (%55)	10 (%19)
Çevrimiçi ortamları kullanarak proje ortaklığının gündemine alternatif bir gündem oluşturmanın önemli olduğunu düşünüyorum.	54	4.0185	1 (%2)	2 (%3.5)	8 (%15)	27 (%50)	16 (%29.5)
Siyasal konularla ilgili olarak öteki insanlara etkileşime geçirim.	54	3.9630	1 (%2)	6 (%11)	7 (%13)	28 (%52)	12 (%22)

Yarı yapılandırılmış görüşmelerde bu soruya verilen yanıtlara bakıldığında, 8 katılımcının vatandaşların katılım ve yönetimin paylaşılması konusunda istekli olduklarını düşündükleri görülmüştür. Buna karşın, 5 katılımcı vatandaşların ilgisiz olduğunu düşündüklerini belirtirken; 8 katılımcı ise toplumun genelinde projeye karşı bir ilgisizlik, aktif katılım ve farkındalık sorunu olduğunu dile getirmiş, ancak buna karşın özellikle projeye karşı olan muhalif kesimin kendilerini ortaya koyduklarını belirtmişlerdir. Bu anlamda, sorunun cevabını kısmen olarak yorumlamışlardır. 2 katılımcı ise soruya yönelik bir yanıt vermek ya da yorumda bulunmak istememiştir.

Vatandaşların ve öteki paydaşların yönetsel süreçlere katılma konusunda ilgili olduklarını düşünen katılımcıların verdiği yanıtlar ve üzerinde durdukları tartışmalar ele alınmıştır. Buna göre katılımcılar bu yönde düşünmelerinin sebebi ve vatandaşların ilgisinin bir kanıtı olarak, proje ortaklarının düzenledikleri halka açık oturumların gerçekleştirildiği salonların genel olarak dolu olmalarını göstermektedirler. Ayrıca, projeye ilginin ve katılım

isteğinin bu denli yüksek olmasının projenin düzenlendiği şehrin Toronto olması nedeniyle olduğuna yönelik bir vurgu da bu bağlamda yapılmaktadır. Katılımcılar bu durumu, Toronto'nun Kanada'nın önemli teknoloji merkezlerinden biri olmasına bağlamaktadırlar. Dolayısıyla Toronto'da yaşayan pek çok insan teknoloji ve bilişim sektöründe çalışmaktadır ve şehrin eğitim düzeyi ülkenin geneline göre oldukça yüksektir. Toronto'ya özgü yerel bağlamda katılımcıların bu bakış açıları ele alındığında, projeye çok fazla ilgi vardır çünkü vatandaşlar “akıllı şehrin” ne demek olduğunu bilmektedirler. Dolayısıyla bu şehir özelinde böylesi bir projeye ilgi oluşturmak kolaydır. Katılımcı 14 bu konuyla ilgili olarak bu bakış açısını yansıtan şu soruyu sormaktadır:

“Örneğin, böyle bir projeyi insanların daha çok tarımla ilgilendikleri New Brunswick şehrinde gerçekleştirecek insanlar acaba bu kadar çok ilgi gösterir miydi? Yani bu insanlar akıllı şehir kavramı hakkında ne kadar bilgiye sahipler bundan emin değilim.”

İlerleyen kısımlarda görüleceği üzere, bu şekilde bir bakış açısı bazı katılımcılar arasında gelişmiş olsa da katılımcıların geneli bu bakış açısını reddetmektedirler. Bu bakış açısını reddeden katılımcılara göre insanların Sidewalk Toronto Projesi'ne yeterince katılamamasının nedenlerinden biri de teknolojiyi yeterince anlamamalarıdır.

Buna ek olarak vurgulanan bir başka nokta ise katılımın ve ilginin ortaya çıkışının farklı biçimlerinin olduğudur. Katılımcılara göre vatandaşların ilgisi ayrıca muhalefet, medya etkinlikleri, sosyal medya tartışmaları, anketlere katılım ve proje ortaklarına soru yönelme olarak da kendini göstermektedir. Bu katılımcılar için, #BlockSidewalk Hareketi'nin ortaya çıkmış olması, projeye yönelik vatandaş ilgisinin ve vatandaşların yönetimde söz sahibi olma çabalarının en temel kanıtı olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra, yoğun medya ilgisi de projeye yönelik olarak vatandaş ilgisinin bir başka kanıtı olarak görülmektedir.

Katılımcılar arasında, projeye olan ilginin yanı sıra katılım ve sorumluluk alma yönündeki çabanın gün geçtikçe arttığı ve günümüzde başlangıca göre çok daha fazla olduğuna ilişkin bir düşünce vardır. Ancak bu katılım ve ilgi, toplumsal dönüşümle ilgili soruya verilen yanıtlarda da görüldüğü üzere, gittikçe daha eleştirel bir eksen üzerinde

gerçekleştirilmeye başlamıştır. Bunların yanı sıra katılımcılar, vatandaşların, yönetimlerin daha iyisini başarmalarını istediklerini dolayısıyla zaten toplumda katılıma ve yönetimi geliştirmeye yönelik bir ilgi ve çabanın her zaman olduğunu dile getirmekle birlikte; akıllı şehre ilişkin bu projede ilginin daha da arttığını çünkü bu projenin farklı olduğunu ve bu nedenle insanların ilgisini daha da çektiğini dile getirmişlerdir.

Burada üzerinde durulması gereken önemli bir nokta şudur: Katılımcılar vatandaşların projeye gösterdiği ilgi ve katılıma yönelik davranışları değerlendirirken, katılımın dijital boyutunu neredeyse hiç dile getirmemişlerdir ve vatandaş ilgisini geleneksel katılıma biçimlerinde aramışlardır. Bu durum iki yönde değerlendirilebilir. Öncelikle, katılımcılar vatandaşların bu çevrimiçi ortamlarda gerçekleştirdikleri eylemlerden haberdar olmayabilirler ya da gerçekten vatandaşlar aktif katılım için gerçekten de dijital teknolojileri kullanmıyor olabilirler. Bu noktada, her ne kadar istenilen sayıda kişiye ulaşamamış olsa da, bir fikir vermesi açısından, Likert ölçeğinden elde edilen bulgulara değinmek yerinde olacaktır.

Likert ölçeğine katılan bireylerin bir kamusal alan olarak çevrimiçi ortamlara olan yaklaşımlarını ele almak gerekirse, ölçeğe katılan 54 katılımcının genel olarak, çevrimiçi kamusal alanları istedikleri ve bu alanların varlığı hakkında olumlu düşündükleri görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu (44 katılımcı) proje ortaklarıyla iletişim kurabilmek için gerekli çevrimiçi ortamların varlığını ve bunlara erişebilmeyi istediklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte, katılımcıların dikkate değer bir dilimi (38 katılımcı) projeye ilişkin verilere çevrimiçi olarak erişebilmenin kendilerini projeye ilişkin karar verme süreçlerine katılım konusunda teşvik edeceğini bildirmişlerdir. Bunlarla ilişkili olarak, 40 katılımcı dijital platformları ve sosyal medyayı kullanarak politik tartışmalara katılabilmenin kendileri için önemli olduğunu belirtmiş, yine 40 katılımcı projeye ilişkin karar verme süreçlerine dijital teknolojileri kullanarak katılabilmenin kendilerini daha özgür hissetmelerini sağlayacağını/sağladığını belirtmiştir. Buna ek olarak 43 katılımcı dijital teknolojileri kullanarak projeye ilişkin aşağıdan yukarı doğru giden, proje ortaklarının

gündemine alternatif bir gündemin oluşturulmasının önemli olduğunu bildirirken; sadece 3 katılımcı bunun gerekli olmadığını bildirmişlerdir.

Katılımcılara, dijital kamusal alanların varlığına ilişkin tutumlarının sorulmasının ardından, çevrimiçi ortamları projeye ilgili karar verme süreçlerine ve tartışmalara katılmak için kullanıp kullanmadıkları irdelenmiştir. Öncelikle, 40 katılımcı çevrimiçi ortamlar üzerinden öteki insanlarla politik konularda zaten etkileşimde bulduklarını belirtirken; 7 katılımcı ise bunu yapmadıklarını bildirmişlerdir. Geri kalan 7 katılımcı ise kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların 36'sı dijital teknolojileri kullanarak şehre ilişkin karar verme süreçlerine aktif olarak katıldıklarını belirtirken; 12'si ise bunu yapmadıklarını belirtmişlerdir.

Bu sorunun devamında, izleme olarak, katılımcılara öncelikle "Projeye ilgili olumsuz olduğunu düşündüğüm gelişmeleri dijital teknolojileri kullanarak protesto ederim." İfadesi sunulmuştur. 34 katılımcı bu yargıya katıldıklarını belirtirken; 16 katılımcı ise katılmadıklarını belirtmişlerdir. Son olarak 4 katılımcı bu konuda kararsız olduklarını bildirmişlerdir. Sonrasında konuyu daha da netleştirmek için katılımcılara bunun tam tersi bir yargı yöneltilmiştir. Bu bağlamda 39 katılımcı projeye ilgili olumlu olarak gördükleri gelişmeleri dijital teknolojileri kullanarak desteklediklerini belirtirken 8 katılımcı ise tersi yönde görüş bildirmiş, 8 katılımcı ise konuyla ilgili görüş bildirmemişlerdir.

Görüldüğü üzere her ne kadar yarı-yapılandırılmış görüşmelere katılan görüşmeciler, katılımın dijital boyutlarından pek fazla söz etmeseler de, az sayıdaki Likert ölçeği katılımcısı bu durumun tersini göstermektedir.

Vatandaşların karar verme süreçlerine katılmak ve sorumluluk alarak ortak bir gelecekte uzlaşabilmek amacıyla kendi konfor alanlarından ödünde bulunmaları konusuna ilişkin ön plana çıkan bir başka tema ise, vatandaşların bu süreçlere doğrudan bir etkilerinin olmadığı yönündedir. Buna göre, vatandaşlar projenin *özel sektör ortağını müşteriler olarak, kamu ortağını ise seçmenler olarak* dolaylı bir şekilde etkilemektedirler. *Ancak günün sonunda güç vatandaşların elinde değildir* ve bu nedenle her ne kadar projeye dâhil olmak

için çaba harcasalar da etkiler çok sınırlıdır. Burada önemli olan kuralları kimin koyduğudur ve projeye ilgili kuralları sonuçta ya siyasal bir figür olarak Waterfront Toronto ya da ekonomik bir güç olarak Sidewalk Labs koymakta ya da bu iki kurum bu kuralları beraber belirlemektedirler. Vatandaşlar ise, bu iki grubu en fazla tercihleriyle bir şekilde etkileyebilmektedirler. Fakat sonuçta esas güç sahipleri ve kural koyucular vatandaşlar değildir. 20 numaralı katılımcının bu bağlamda söyledikleri konunun genişletilmesi açısından önemlidir. Katılımcı proje üzerinden “*akıllı şehirlere ilişkin kararları kim veriyor ve bu kararlardan en çok kim yararlanıyor*” sorularını tartışmıştır:

“Burada aslında sorulması gereken soru şu: İnsanların, vatandaşların bu yapıdaki yeri ne? Projede ne kadar etkileri var? İşte bu soru. Burada işler “demokratik hesap verebilirlik ve sorgulanabilirlik”e uygun olarak gerçekleştirilmeli. Dolayısıyla vatandaşlar daha fazla temsil edilmeli. Dolayısıyla burada sorulması gereken ve benim her zaman sorduğum, ilk soru; bu kararları kim veriyor ve bu kararların sonuçlarından en çok kim yarar görüyor sorusudur. Örneğin, bu noktada Waterfront Toronto’yu ve Sidewalk Toronto örneğine baktığında ilginç şeylerden biri Sidewalk Labs’in kendini önemli kararlar ve öncelikli kurallarla ilgili karar verme süreçlerine ne derece dâhil ettiği. Bu durum projeyi oldukça önemli bir biçimde etkiliyor. Ve kararları kimin vereceği ve kuralları kimin koyacağı konusunda bir savaş olduğunu bilmek seni bu projeye karşı hassaslaştırıyor. Yani, eğer şirketler kararları koyduklarını söylüyorsa bu hükümetin bunu yapmadığı anlamına gelmektedir. Eğer hükümetin bu kararlardan sorumlu olduğunu söylüyorsa o zamanda “Peki hangi sorumluluk mekanizmaları şu anda aktif olarak çalışıyor sorusunu sormak zorundasın. Ya da bundan bir şirket sorumluysa o zaman belki şirket üzerinde tüketici baskısı oluşturabilirsin. Fakat ortada hem ticari süreçleri etkileyen hem de şehri yöneten bir monopol varsa, ki var, o zaman tüketicilerin de bir etkisi olmaz. Ve bir şekilde tüketiciler olan vatandaşların hükümetler üzerindeki etkisi de çözülsün bu onlar için daha da kötü. İşte ben sorunları bu bağlamda, kuralları kimin koyduğu bağlamında ele alıyorum.

Katılımcının konuyla ilgili söylediklerinin devamında ortaya çıkan bir başka tartışma ise vatandaşların yönetsel etkinliklere katılmak konusunda istekli oldukları ancak bunun için sorumlu tutulamayacaklarına yönelik olan vurgudur. Önceki öteki konularda da vurgulandığı üzere, projede son karar verici rolü proje ortaklığındadır ve vatandaşların konuya ilişkin olarak belirtmiş oldukları fikirler her zaman son kararlara yansıtılmamaktadır. Bu nedenle, bu bakış açısına göre, aslında istekli olmak ve sorumluluk almak ya da sorumlu olmak birbirinden ayrı tutulması gereken iki farklı durumdur. Bu yönde düşünen

katılımcılara göre vatandaşlar projeye ilgili daha fazla şey öğrenmeye ve projeyi ve şehirlerinin geleceğini şekillendirmek için son derece isteklidir. Bu katılımcılardan, 11 numaralı katılımcı bu duruma kanıt olarak şöyle bir anekdot anlatmıştır:

“2017 yılında Sidewalk Labs proje partneri olarak ilan edilip Toronto şehir merkezinde ilk halka açık toplantısını düzenlediğinde ben de oradaydım. İşin aslı bu etkinliğe katılabildiğim için şanslıydım, bunu yapabildim çünkü biletimi iki hafta önceden ayırtmıştım, bu sayede o akşam orada olabildim. Yani şu anda herkes bu projeyi biliyor değil mi? Ama o zaman neredeyse hiç kimse projeden haberdar değildi. Fakat buna karşın, o zaman bile, Kasım 2017’de, neredeyse iki yıl önce etkinlik salonunun kapısında kuyruk vardı. Vatandaşlar hazır, hazırlık yapmışlardı ve projeye son derece ilgilidiler. Projeye ilgili bir şeyler öğrenmek istiyorlardı, projeye dâhil olmak istiyorlardı. Duvarlarda Sidewalk Labs’in vatandaşların şehre ilişkin vizyonlarını sorduğu notların yazılı olduğu post-itler vardı. Yüzlerce insan bu sorulara yanıt verdi. Dolayısıyla vatandaşlar kesinlikle çok istekli.”

Fakat bu isteklilik katılımcılara göre, vatandaşların geleceklerini şekillendirmek için sorumluluk almaları konusunda sorumlu tutulmalarını gerektirmemektedir; çünkü en başında vatandaşların ellerinde bunu gerçekleştirmek için gerekli araçları yoktur. Bu iki anlamlıdır. Öncelikle vatandaşların Sidewalk Toronto Projesi’nde kullanılması planlanan teknolojiyi anlayacak ve yorumlayacak bilgisi ve yeterliliği yoktur. 10 numaralı katılımcının bu bağlamda verdiği örnek, konuyu açıklaması ve aslında bu yöndeki eleştirileri kapsayan bir örnek olması açısından oldukça önemlidir. Katılımcı konuyla ilişkili olarak şunları söylemiştir:

“Benim de katılabildiğim, Sidewalk Labs’in düzenlediği otumlardan birinde insanları binalara girerken tanıyacak bir otomatik yüz tanımlama sisteminin kullanılması fikri tartışılıyordu. Binalar bu sistem sayesinde gelen kişinin bina sakini olup olmadığını anlayacak ve eğer öyle iseler onlara kapıları açacak. Pek çok vatandaş bunu çok beğendi ve uygulanması konusunda destekledi; düşünsene evine girmeni kolaylaştıracak ve güvenliği arttıracak bir sistem. Fakat bu teknolojinin getirdiği ve bunu anlayabilseler olmasını istemeyecekleri bir de olumsuz olabilecek şeyler var. Örneğin bu yüz tanıma sistemlerinin kayıt altına aldığı görüntüler özel mi olacak yoksa emniyet güçleriyle paylaşılacak mı? Bu önemli bir soru. Vatandaşlar, onların bu konuyla ilgili hiçbir bilgileri yok, yani katılım davranışını bu konu üzerine inşa edebilecek bir altyapıları yok.”

Vatandaşların gerekli araçlara sahip olmamasıyla ilgili ikinci durum ise, aslında vatandaşların projeyi ancak ortaklığın izin verdiği ölçüde etkileyebilmektedirler. Başka bir deyişle vatandaşların fikirleri projeyi gerçek anlamda etkilememektedir; daha önce belirtildiği üzere ortaklık bu projeyi gerçekleştirmekte ve bunu yaparken vatandaşların ihtiyaçlarını gerçek anlamda göz önüne almamaktadır. Sidewalk Labs, bir anlamda, kendi denemek istediği yeni teknolojileri vatandaşlara dayatmaktadır. 15 numaralı katılımcının bu konudaki örneği bu anlamda oldukça açıklayıcıdır:

“Örneğin Quayside’da otomatik araçların çalışıp çalışmamasına ilişkin karar verebilecek yeterlikleri yok. Örneğin, Sidewalk Labs, MIDP’de Quayside da otomatik araçların yollarda olacağını söyledi, fakat vatandaşların bu kararı etkileme olanakları yoktu. Otomatik araçlara evet ya da hayır deme seçenekleri yoktu.”

Katılımcılar, bu ve benzeri sebeplerden ötürü, aslında her ne kadar vatandaşlar bu projeye katılım göstermek ve karar verme süreçlerinde aktif bir rol oynamak isteseler bile vatandaşların aslında bu konuda mesul tutulamayacaklarını düşünmektedirler. Yani, bir anlamda, vatandaşlar katılım göstermeye ilgili olmasalar bile, projenin karmaşık ve çarpık yapısından ötürü bu durum normal karşılanmalıdır. 10 numaralı katılımcının bu konuda verdiği atasözü de bunu kanıtlar niteliktedir. Katılımcı, bu bağlamda, “*Eğer bir balığı ağaca çıkma becerisine göre yargılasan... Değil mi?*” diyerek aslında vatandaşların bu projeye ilgili teknolojik ayrıntıları bildiği ve anlayabildiği varsayımının yanıltıcı olabileceğini vurgulamıştır. Katılımcıların bu bağlamdaki ortak vurgusu ise bu ayrıntıları bilmeleri ve anlayıp buna göre eylemde bulunmaları için vatandaşlar tarafından seçilmiş insanların ve kamuyu temsilen Waterfront Toronto’nun olduğu yönündedir. Ancak, bu durum da bizi bu çalışma boyunca sıkça tekrarlanan bir soruna geri döndürmektedir: Acaba Waterfront Toronto gerçekten de kamu için ve kamu çıkarına uygun bir şekilde mi davranmaktadır?

Vatandaşların yönetsel etkinliklere katılım konusunda yeterli ilgi göstermediklerini düşündüklerini ifade eden katılımcılar göz önünde bulundurulduğunda ise 2 katılımcı bunun nedeniyle ilgili yorum yapmaktan kaçınırken, öteki 3 katılımcı ise bunun temel sebebinin insanların gündelik yaşamlarıyla ve işleriyle çok meşgul olduklarını ve

siyasal etkinliklere yeterince zaman ayıramadıkları için ilginin düşük olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir. Buna göre, danışma toplantılarını herkese uygun hale getirmek çok zordur çünkü gündelik yaşamlarının yükü ve çalışma yaşamlarının temposu arasında zaten oldukça yoğun yaşamlar yaşayan insanlar bu toplantılara katılamamaktadırlar. İnsanların yoğun programlarından ötürü ise herkese uygun bir toplantı zamanı belirlemek olanaksızdır. Bu durum da aslında projede dijital teknolojilerin yeterince kullanılmadığı yönündeki savı ve bundan kaynaklanan dezavantajlara yönelik söylemleri destekler niteliktedir.

Bununla birlikte bu konuda öne çıkan bir başka konu da insanların projeye ilgili karar verme süreçlerinde aktif olmamalarının sebebi olarak basitçe vatandaşların bunu yapmıyor olmasıdır. Bu konuyla ilgili, 2 numaralı katılımcı, bu projeden bağımsız süreçlerden bir örnek olsa da projeye ilgili süreçleri de kapsayabilecek bir anekdot paylaşmıştır. Eskiden hükümet için çalıştığını belirten katılımcı şunları söylemiştir:

“Ben artık hükümet için çalışmıyorum, eskiden çalışırdım ve hükümet için çalışırken bazı şeyler gördüm ve duydum. Yani bu sadece bir anekdot ancak hiç kimsenin katılmadığı halka açık danışma toplantıları yapıldığını biliyorum. Bunun sebeplerinden biri insanların çok yoğun yaşamlar yaşıyor olmaları. Fakat insanların bu toplantılara katılmıyor olmalarının bir başka sebebi de, basitçe bunu yapmıyor oluşları. Sonuç olarak insanların daha aktif vatandaşlar haline gelmeleri ve getirilmeleri gerekli.”

Bu konunun sebeplerinden biri olarak, insanların yoğun yaşamlar yaşıyor olmalarını yanı sıra, şehir düzeyinde verilen kararların, en küçük yönetsel birimler olmaları bakımından, insanlar tarafından daha önemsizmiş gibi algılanması ve bu nedenle bu süreçlere katılımın ve ilginin düşük olması da gösterilebilir. Bu durum bir çelişki yaratmaktadır. Öncelikle, şehirler insanların gündelik yaşamlarını en çok etkileyen birimler olmasına karşın, insanların şehir içindeki durumlara yeterli ilgi göstermiyor oluşları doğrudan yaşam kalitelerini düşürmektedir. Katılımcı 24 bu konuyla ilgili durumu şu şekilde özetlemektedir:

“Burada çok büyük bir ironi olduğunu söyleyebiliriz. Eğer seçmen istatistiklerini okursan insanların şehirleri daha önemsiz olduğunu düşünüyorlar çünkü en son buralar için oy kullanıyorlar, fakat aslında insanların gündelik yaşamları açısından şehirler en önemli noktalar.”

Proje, aslında bir tane şehrin küçük bir bölgesinde gerçekleştirilen bir uygulamaymış gibi görünmesine karşın, aslında küresel ölçüde etkilere sahiptir ve bu bağlamda çok önemlidir. Daha önce de söz edildiği üzere, Alphabet, bu projeye bütün dünyaya pazarlayabileceği bir standart prototip oluşturmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla, Toronto şehrinde yaşayan insanların bu projeye yeterli ilgi gösterip göstermedikleri bir yana, projeye “dünya vatandaşı” olmanın bir gereği olarak küresel ilginin olması gerekmektedir.

Bunun yanı sıra insanların yeterli ilgiyi göstermemelerinin bir başka nedeni olarak da insanların meşgul ya da duyarsız olması değil; akıllı şehirler gibi yeni ve teknolojik bilgi gerektiren bir konuda vatandaşların yeterince eğitilmiş olmaması bu sebeple gerekli ilgiyi geliştirememeleri; ayrıca insanların geçmişteki olumsuz deneyimlerinden ötürü fikirlerinin bir fark yaratacağına inanmaları da görülmektedir. Bir paydaş olarak vatandaşları temsilen katılan 9 numaralı katılımcının söyledikleri de bu durumla örtüşüyor görünmektedir:

“Pek çoğumuzun bu yönde bir eğitime ve yeterliğe sahip olduğunu düşünmüyorum. Bununla birlikte pek çok vatandaş bu süreçlere dâhil olmayı çok zor buluyor ya da dâhil olmak için çok meşguller. Ya da çok daha başka bir açıdan bakıldığında, geçmişteki olumsuz deneyimlerinden ötürü bu toplantılara katılsalar bile seslerinin duyulmayacağını düşünüyorlar. Bence bunu seçimlere olan katılımın azlığından dahi görebilirsin. Bilirsin, vatandaşların yüzde kaçının gerçekten katılıyor. Oran şehir geneline bakıldığında bile gerçekten çok düşük, kaldı ki Quayside bölgesine gelince durum daha da kötü olacaktır. Yani kim gerçekten katılıyor, kim en çok endişeleniyor bilmiyorum.”

Aslında bu durumu daha önce söz edilen, “süreçlere katılım ancak sonucun sizin istediğiniz gibi olmasını beklemeyin” şeklindeki eğilimin bir sonucu olarak yorumlamak da olasıdır.

Geri kalan katılımcılar ise vatandaşların projeye “kısmen” ilgi gösterdiklerini dile getirmişlerdir. Bu konuyla ilgili olarak 3 bağlam ön plana çıkmıştır: “çıkar”, “projenin yeterince duyulamaması” ve “daha yoğun olarak muhalefetin kendini ortaya koyması ancak geri kalan vatandaşların bu konuda ilgisiz ya da sessiz kalması”.

Bu soru bağlamında gerçekleştirilen tartışmalara geçmeden önce Sidewalk Toronto’nun vermiş olduğu verilere yeniden göz atmak yerinde olacaktır. Öncelikle şirketin

MIDP’de 21.000 Torontoluya erişildiğine ilişkin beyanı ve verdiği benzeri rakamlar daha önce tartışılmıştı. Buradaki temel sorunun, önce de belirtildiği üzere, hem bu rakamın Toronto’nun genel nüfusuna oranla çok küçük bir rakam olması; hem de projeye ilgili erişildiği söylenen bu insanların tamamıyla iki yönlü bir etkileşime geçilmemiş olmasıdır. Her ne kadar 21.000 oldukça yüksek bir rakammış gibi görünse de Toronto nüfusunun 2.93 milyon olduğu düşünüldüğünde bu rakam yetersiz kalmaktadır. Ayrıca, bu kişilerin önemli bir çoğunluğu projeye ilgili toplantıları dijital ortamda görece daha pasif bir izleyici rolüyle takip etmiştir. Dolayısıyla, aslında bu rakamın çok daha düşük olma ihtimali vardır. Bu durum da, her ne kadar Sidewalk Labs sözü edilen rakamlardan memnun görünse de projeye sadece belirli bir kitlenin ilgi gösterdiğini, katılım sağladığını düşünen uzman görüşleri de bu noktada haklı görünmektedir.

Yarı yapılandırılmış görüşmede bu yönde açıklamalarda bulunan görüşmeciler, *“katılımla ilgili soruların hangi kesime sorulduğuna göre ilginin ve sorumluluk alma isteğinin değişkenlik göstereceğini”* belirtmişlerdir. Her vatandaş ya da şehirdeki her paydaş kendi ilgileri doğrultusunda katılım davranışı göstermektedirler ve bu projeye ilgilenen kesim de buna göre şekillenmektedir. Bununla beraber bu bağlamda vurgu yapılan bir başka durum da *“kamunun asla istediği kadar güce sahipmiş gibi hissetmiyor oluşudur.”* Katılımcılar, bu tarz projelerde asla istedikleri kadar projeyi şekillendirememektedirler ya da böyle hissetmektedirler. Bu nedenle, verilen her kararda mutsuz olan bir kesim mutlaka bulunmaktadır. Bu da kamusal alanda *“içsel bir gerginliğe”* neden olmaktadır.

Proje ortaklığının düzenlemiş olduğu halka açık toplantılara sıklıkla katıldığını belirten katılımcılar projeye kısmen bir ilginin olduğunu, halka açık toplantıların yapıldığı salonların genel olarak dolu olduğunu; ancak bu toplantılara *“katkıda bulunmak ya da muhalefet etmek için katılan kişilerin hep aynı küçük azınlık olduğunu fark ettiklerini”* dile getirmişlerdir. Bu durum, projenin yeterince duyurulmamasına ve vatandaşların önemli bir kısmının halâ projeden habersiz olmasına bağlanmaktadır. Katılımcılar, projenin daha iyi duyurulması durumunda bu durumun değişebileceğine inanmaktadırlar. Bu durumla ilgili olarak 10 numaralı katılımcı şöyle açıklayıcı bir örnek vermektedir:

“Benim projeye ilgili toplantılara katıldığım dönemde bir anket yapılmıştı ve bu ankette Torontoluların yüzde 40’ı Sidewalk Toronto Projesi’ni hiç duymadıklarını söylemişti. Bence bu çok şeyi açıklıyor. Yani, belki de bu etkinliklere katılan insanlar, konuyla ilgilenen öğrenciler, yazılımcılar ya da sahil bölgesinde ikamet eden şehir sakinleriydi. Dolayısıyla, aslında, bölgelerinde bir çalışma yapılacağına ilişkin bir mesaj aldılar ve projeden böyle haberdar oldular. Söyleyebilirim ki eğer gerçekten davet edilselerdi pek çok insan bu etkinliklere katılırdı çünkü Sidewalk Labs tarafından gerçekleştirilen ilk iki halka açık toplantının biletleri çok çabuk bitti. Yani belki bir gün, hatta birkaç saat içerisinde bütün biletler satılmıştı; hatta bir arkadaşım etkinliğe katılamamıştı çünkü bilet alamamıştı. O kadar ki bu iki etkinlikte Sidewalk Labs, fazla bilet sattı ve sonradan etkinlik yerini değiştirmek zorunda kaldı çünkü etkinliğe Sidewalk Labs’in beklemediği ve salonun kaldıramayacağı kadar çok insan katıldı.”

Vatandaşların projeye ilişkin karar verme süreçleriyle kısmen ilgili olduklarını ve bu süreçlere kısmen katılım olduğunu savunan katılımcıların üzerinde en yoğun olarak durdukları konu ise *sadece projeye karşı olan muhalif kesimin katılım davranışı sergilediğidir*. Katılımcıların altısı bu yönde düşüncelerini beyan etmişlerdir. Bu tartışmanın altında da bazı alt temaların varlığı kendini göstermektedir.

Bunlardan ilki, projeye yönelik olarak oluşan politik ilgi ve katılım davranışlarının kendini doğrudan projeye yönelik bir *geri itim (pushback)* olarak gösterdiği yönündedir. Bu geri itim özellikle Waterfront Toronto’nun süreci iyi yönetememesinden ve genel olarak proje ortaklığının vatandaşların endişelerine ve sorularına tatmin edici yanıtlar verememeleri yatmaktadır. Bu noktada görüşme boyunca özellikle ortaklardan Waterfront Toronto Şirketi’ni yoğun bir şekilde eleştiren 8 numaralı katılımcı, bu muhalefetin sebebinin “*Bu projenin altında yatan, yetersiz bir kurumun kötü niyetli emellerine ve davranışına karşı verilmiş çok aktif bir tepki var*” şeklinde açıklamıştır.

Bununla bağlantılı bir başka bakış açısı ise projeye ilgili olarak sadece muhalif kesimin kendini ortaya attığı, geri kalan vatandaşların projeden doğrudan olumlu veya olumsuz bir şekilde etkilenseler bile gelişmelere karşı ilgisiz kaldıkları yönündedir. Bu bağlamda, katılımcılar arasında, halka açık oturumlara katılan ve projeye ilişkin bir şeyler söyleyen insanların daha çok yaşlı ve değişime kapalı insanlar ya da teknoloji karşıtı

vatandaşlar olduğuna; genç ve değişime açık kesimin ise ilgili olmadıkları ya da zaman bulamadıkları için bu toplantılara katılmadıklarına ve seslerinin duyulmadığına ilişkin bir bakış açısı egemendir. Bu durum insanların olumsuz gördükleri şeyleri açıkça protesto etmeye, olumlu gördüklerini açıkça desteklemekten daha eğimli olmalarıyla açıklanabilir. Kaybedecek bir şeyleri olan, geri de kalacaklarına inanan ya da başlarına bir olumsuzluk geleceğine inanan insanlar ötekilerine göre daha çok tepki vermektedirler. Bu bağlamda katılımcı 14'ün söyledikleri bu bakış açısını özetler niteliktedir:

“Peki ya benim gibi gençler? Proje hakkında heyecanlı olan ve projenin sonuçlarını gerçekten merakla bekleyen insanlar? Bu insanlar gerçekten fikirlerini belirterek bu proje bağlamında bir ses oluşturmuyorlar. Dolayısıyla bence, bu projede kamunun genelinin bakış açısı dâhil edilemiyor. Bence projeye ilgili pek çok farklı ses duyulamıyor. Bence, genelde en yoğun olarak proje konusunda endişeleri olan, hatta projeden korkan, bu yüzden de projeye muhalefet eden insanlar, projeye karşı daha ılımlı olanlardan daha çok katılmaya gönüllü oluyorlar. Ötekileri ise ‘Evet bu proje çok güzel ancak gerçekten hakkında fazla şey bilmeme gerek yok’ diyorlar.”

Projeye yönelik muhalefet eden kesimin kendisini daha çok ortaya koymasının sebebi olarak projenin oluşturulma biçimi ve karmaşıklığının genel vatandaş katılımını engellemesi, daha entelektüel olan muhalif kesimin bu nedenle daha ön planda olması gösterilmektedir. Bu durumu 15 numaralı katılımcının eleştirileri isabetli bir şekilde açıklıyor görünmektedir:

“İnsanlara projenin ne kadar harika olduğu 1600 sayfalık bir raporla anlatırsan ve onlardan bunu kısa sürede okumalarını ve anlamalarını beklersen gerçek anlamda katılım pek olanaklı değil. Pek çok insanın bu bağlamda yararlı bir katılım sağlamasını beklemek pek mantıklı değil. Bu sadece temel tasarımla ilgili bir dokümandı. Doküman çok karmaşık olmakla eleştirildiği zaman, “Merak etmeyin size daha basit bir şey hazırlayıp sunacağız.” dediler ve hazırladıkları bu yeni doküman da 500 sayfaydı. Nasıl yani?”

Bu bakış açısına göre, pek çok vatandaşın bu dokümanı anlayabilecek teknik kapasiteye sahip olmaması, onları proje ortakları tarafından daha kolay ikna edilebilir hale getiriyor görünmektedir. İnsanlar Sidewalk Labs tarafından kendilerine sunulan ütopyanın görsellerine bakarak bunu desteklemekte, kendileri için bir şeylerin gerçekleştiriliyor oluşunun verdiği rahatlıkla herhangi bir eylemde bulunmamaktadırlar. Fakat projenin

altyapısından kaynaklanabilecek sorunları anlayan, kendilerine sunulan metinlerdeki teknik ayrıntılar arasında kaybolmayan vatandaşlar, projeye karşı ciddi bir muhalefet geliştirmektedir. Bu nedenle de projeye katılım daha çok muhalif kesimden oluyormuş gibi görünmektedir.

Fakat muhalif kesimin bu tavrı da katılımcılar arasında sorgulanmış ve eleştiriye açılmıştır. Burada muhalif grupların söylemlerinden tam olarak toplumun iyiliğini mi düşündükleri yoksa projeye ideolojik sebeplerle mi karşı olduklarının anlaşılamadığına vurgu yapılmıştır. Bu konudaki bakış açısını kapsamı ve özetlemesi bakımından 23 numaralı katılımcının söyledikleri önem arz etmektedir. Katılımcı şunları söylemiştir:

“Projeye ilgili gündelik farkındalığın çok düşük olduğunu düşünüyorum. Projeye çok aktif bir şekilde ve yüksek sesle muhalefet eden bir topluluk var. Fakat burada benim için açık olmayan şey, bu insanların gerçekten iyi niyetle bu alanın ortak yönetimi için bir yol mu aradıkları; yoksa bu projeyi sadece kamusa alanın yönetimi konusunda özel bir şirketi ideolojik sebeplerle istemedikleri için mi engellemeye çalışıyorlar. Bence vatandaşların pek çoğu böyle bir gelişmeye hazır değiller. Ancak, bu grubu dışarıda tutarsak, pek çok vatandaş pozitif yapıcı bir ortam yaratma konusunda gönüllüler.”

Projeye yönelik olan kısmen ilgiyi açıklayan bu durum bir açıdan Waterfront Toronto ve Sidewalk Labs’ın aslında bu süreçte iletişim yönetiminde ve projenin duyurulmasında da başarısız olduklarını göstermektedir.

4.3. Tema 3: Tarafların Karar Verme Süreçlerine Dahil Olmaları İçin Gerekli Yeterlilikler Üzerine Gerçekleştirilen Tartışmalar

İletişimsel Eylem Kuramı’nın tarafların iletişim süreçlerine katılabilmeleri için çeşitli yeterliliklere sahip olmaları gerektiğini öngörmesi gibi akıllı şehirlerde tarafların karar verme süreçlerinde eşitler olarak yer alabilmeleri için çeşitli yeterliliklere sahip olmalarını öngörmektedirler. Bunlardan en önemlisi vatandaşların ve kamu sektörünün teknolojiyi kullanmaya ya da en azından anlamaya yetecek kadar teknik bilgiye; başka bir deyişle kısmen de olsa dijital vatandaşlık yeterliliklerine sahip olmasıdır. Verinin, teknolojinin, veriyi ve teknolojiyi anlayabilecek beşeri sermayenin sahipliğindeki

eşitsizlikler, akıllı şehirlerdeki ve dolayısıyla bu projedeki karar verme süreçlerine bütün tarafların eşitler olarak katılabilmesinin önünde önemli bir engel oluşturmaktadır. Bu durum taraflar arasında bir çatışmaya sebep olmaktadır. Ayrıca, doğrudan projeye ilgili bilginin sahipliğinin açık kaynak olmaması ve öteki paydaşların projeye ilgili bilgiye proje ortaklarının izin verdiği ölçüde erişebiliyor olması kamusal alana katılımı eşitsizliğe sebep olmaktadır.

Özellikle vatandaşların dijital becerilerindeki eksiklik ve bu eksiklikten doğan eşitsizlikler projenin gidişatıyla ilgili olarak kamuoyundaki anlayışı sekteye uğratmaktadır. Akıllı vatandaş olmanın temel bir bileşeni olan dijital vatandaşlık becerilerinden yoksun bir kamuoyu ve dahası bundan yoksun bir kamu sektörü projenin gidişatını temelde iki yönlü olarak etkiliyor görünmektedir. Bunlardan ilkinde göre, ki yarı yapılandırılmış görüşmelere katkı sağlayan uzmanların bu bağlamda projeyi oldukça eleştirdikleri görülmektedir, şirket projenin dijital bileşenlerini tam olarak anlamayan kamuoyunu ve kamu sektörünü içi boş fikirlerle oyalayarak aslında projeyi tamamen kendi çıkarına uygun şekilde yönlendirebilmektedir. Bu durum her ne kadar Sidewalk Labs'in çıkarıymış gibi görünse de aslında madalyonun öbür yüzüne bakıldığında aslında tarihsel olarak insanların yeni olandan ve anlayamadıkları gelişmelerden korkma, bu nedenle yeniliğe karşı direnme eğilimi de gösterebilmektedirler. Alanyazında teknoloji korkusu (technophobia) olarak da adlandırılan ve “teknolojinin olası olumsuz etkilerinden dolayı duyulan aşırı endişeyi (Ha ve diğerleri, 2011, s.17) niteleyen bu durum projenin sekteye uğramasına da neden olabilir görünmektedir. Sebebi ister gelen eleştirilere yanıt verip kamuoyunu rahatlatmak olsun, isterse projeyi korumak olsun şirket, vatandaşların projenin dijital bileşenlerini anlamakta sorun yaşadığının ve bu sorunlar giderilmezse projenin eksik kalacağına farkına varmış görünmektedir. Bu nedenle her iki evrakta da bu konuya “kapasite oluşturma” başlığı altında değinmektedir. Şirket bu başlık altında, vatandaşların ve öteki paydaşların dijital vatandaşlıkla ilgili yeterliliklerini arttırmak için neler yaptığını açıklamıştır.

Şirket öncelikli olarak, Vatandaş Katılımı Strateji Raporu'nda (VKST, 2019, s. 10) bu durumun farkında olduğunu ve buna yönelik olarak eyleme geçeceklerini belirtmiş ve konuyla ilişkili olarak şunları söylemiştir:

“Doğası gereği, yenilik genellikle yenidir ve geniş ölçüde anlaşılmamıştır, bu durum şeffaf ve anlamlı bir kamu istişaresi için ilginç bir zorluk oluşturmaktadır. Örneğin, bir konut sakininden mahallelerinde önerilen bir yenilik hakkında geribildirimde bulunmaları istenirse, bu geribildirimi sağlamak için yenilik ve etkileri hakkında temel bir anlayışa ihtiyaçları vardır. Sidewalk Labs, sahildeki yeni yenilikler hakkında okuryazarlık oluşturma çabalarını desteklemek için Waterfront Toronto ve hükümet ortaklarıyla birlikte çalışmaya kararlıdır.”

Şirket vatandaşların bu konudaki endişelerinin farkında olduğunu belirtmiştir. Vatandaşların, gerçekleştirilen danışma toplantılarında özellikle veri okuryazarlığı konusunda eğitime ihtiyaç duyduklarını belirttiklerini söyleyen şirket, vatandaşların bu taleplerini karşılayabilmek ve teknoloji okuryazarlığı düzeylerini artırabilmek için Quayside'da, yerel toplulukların dijital okuryazarlığını geliştirmek amacıyla, topluluk üyelerine dijital araçlarla ilgili olarak küçük gruplarda ya da bire bir yardım sağlayacak bir Teknoloji eğitim merkezi (Techbar) kurmayı teklif edeceğini açıklamıştır (MIDP, 2019)

Şirket sadece bu konudaki çalışmalarla da yetinmediğini belirtmiştir. Vatandaşların akıllı şehirlere yönelik olarak anlayışını, projeye ilgili bilgi düzeylerini ve ilgili becerilerini ve konuya ilişkin bilgilerini artırmak için çeşitli eylemler gerçekleştirdiğini belirtmiş ve bu eylemleri MIDP'de (MIDP, 2019) şu şekilde açıklamıştır:

“307'nin Açılması: Haziran 2018'de Sidewalk Labs, Toronto ofisi ve yenilik çalışma alanı 307'yi açmıştır. Montreal merkezli Daily Tous Les Jours ile ortaklaşa tasarlanan 307, halkla birlikte deney ve keşif yapabilmek için esnek bir sistem sumaktadır. İçerik, projenin yanı sıra, farklı öğrenme biçimlerine hitap etmek için yazılı, doküman, etkileşimli ve video deneyimleri de dâhil olmak üzere birkaç farklı medya aracılığıyla güncellenmiş ayrıntılar sağlayarak geliştirilmiştir. (s.19)

Kamu Konuşmaları: Sidewalk Labs, güvenli sokak tasarımı, konut satın alınabilirliği, erişilebilirlik ve sürdürülebilir binalar konusundaki konuşmayı genişletmek için yerel ve küresel uzmanları bir araya getiren bir dizi ücretsiz kamu görüşmesine ev sahipliği yapmıştır. Görüşmeler, halkın geleceğe

hazırlanmak için öteki şehirlerin neler yaptığını öğrenmesi için bir araç sağladı ve Sidewalk Toronto Facebook ve YouTube kanallarında altyazılı ve canlı olarak yayınlandı.

Gençlik ve Genç İnsanlar için Olan Programlar: Sidewalk Labs, 307'de ücretsiz bir kentsel yenilik laboratuvarı da dâhil olmak üzere Maximum City ile ortaklaşa, dokuz ve on sınıftaki gençlere ve 9-12 yaş arası çocukların bulunduğu bir yaz kampı dâhil olmak üzere şehir kurma girişimleri hakkında bilgi edinme fırsatları yarattı.

Civic Labs (Yerel Laboratuvarlar): Civic Labs, Sidewalk Toronto Halk Katılım Planının bir parçası olarak belirlendi. Bu kendi bağımsız kamu danışma şirketlerini kuran Waterfront Toronto liderliğinde gerçekleştirildi. Sidewalk Labs bu laboratuvarlara katıldı, ancak tasarım ve uygulamanın bir parçası değildi. Civic Labs, proje ekibi üyeleri, teknoloji uzmanları ve hükümetlerden, akademik kurumlardan, özel ve kar amacı gütmeyen sektörlerden liderlerin düşüncelerini verimli bir şekilde paylaşmaları, Quayside projesi için geçerli olan hususlar hakkında geribildirimde bulunmaları ve ilgili soruları yanıtlamaları için fırsat sağladı. Daha geniş kitleleri eğitime ve onları Civic Labs tartışmasına dâhil etme taahhüdünde bulunan etkinlikler, Waterfront Toronto Facebook sayfasından canlı yayınlandı ve Waterfront Toronto'nun YouTube kanalında arşivlendi. Sidewalk Labs proje personeli tartışmayı doğrudan dinlemek için gözlemci olarak davet edildi.”

Bütün bu eylemlerle ve girişimlerle vatandaşların kapasitesini arttırmayı amaçlayan şirket böylelikle ortak anlayışa dayalı bir proje gerçekleştirmek istediğini belirtmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşmelerde bu konuyla ilgili yapılan tartışmalar ele alındığında ise katılımcıların vatandaşların gerekli dijital vatandaşlık becerilerine sahip olmadığına inandıkları ve proje ortaklığının bu konudaki tutumuna ise oldukça eleştirel yaklaştıkları görülmüştür. Katılımcıların konuyla ilgili yorumu proje ortaklarının, özellikle Sidewalk Labs'in, öteki paydaşlardan ilgili bilgiyi ve içeriği saklayarak kendine üstünlük sağladığı ve herkesin eşit katılım hakkını engellediği yönündedir. Bu duruma örnek olarak, bu görüşmelerin yapıldığı tarih itibarıyla, ortaklığın vatandaşlarla olan etkileşiminde verilerin toplanması ve yönetilmesiyle ilgili olan tartışmaların eksik olması gösterilmektedir. 15 numaralı katılımcının söyledikleri bu konudaki eleştiriler kapsamı ve yeni sorular ortaya koyması anlamında önemlidir. Katılımcı konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

“Örneğin, vatandaşların mahremiyeti ve gözetimden bağımsızlığı nasıl sağlanacak? Yanılıyor olabilir ama bunun şu ana kadar herhangi bir yerde proje ortakları tarafından tartışmaya açıldığını

görmedim. İzinleri dâhilinde olsun ya da olmasın, eğer vatandaşlar verilerinin paylaşılmasını istemiyorlarsa Sidewalk Labs tarafından oluşturulan bu kamusal alana nasıl dâhil olacaklar ya da bu nasıl kapsayıcı bir kamusal alan olacak bunu anlamıyorum.”

Bu soruların ortaya koyduğu üzere, kamusal alanın yönetimi bir yana, katılımcılar kamusal alana hangi koşullarda nasıl dâhil olabileceklerinden bile emin değillerdir. Söz konusu katılımcının sorularından çıkarımda bulunulabileceği üzere bilginin sahipliği ve veri paylaşımına rıza bağlamında kamusal alana dâhil olabilmek ve olamamak üzerinden yeni bir sınıfsal ayrımın doğması riski olduğu görülmektedir.

Projeye ilişkin tarafların sahip oldukları kaynakların farklılığını, bu kaynaklar konusundaki eşitsizliği vurgulaması ve bu durumun projeye ilgili süreçlerdeki yeri ve bu süreçleri nasıl etkilediğini özetlemesi anlamında 11 numaralı katılımcının söyledikleri de oldukça önemlidir. Katılımcı, konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

“Hayır, ortaklık bu konuda yeterli değil. Waterfront Toronto ve Sidewalk Labs ortaklığının şehirdeki bütün tarafların eşitler olarak katılabildikleri bir kamusal alan yarattıklarını düşünmüyorum. Böyle düşünüyorum çünkü tarafların Quayside bölgesinde kurulacak olan 12 dönümlük bu pilot uygulamaya yönelik olarak sahip oldukları kaynaklar eşit değil ve aslında arada çok fark var. Örneğin, Google’ın himayesindeki Sidewalk Labs Waterfront Toronto’nun sahip olmadığı bilgiye ve kaynaklara sahip. Aynı zamanda 20 yıllık bir kuruluş olan Waterfront Toronto da Portland Bölgesi’ne¹⁹ ilişkin olarak Sidewalk Labs’in sahip olmadığı bilgiye ve kaynaklara sahip. Bu durumdan etkilenen şehir sakinleri ve topluluğun öteki üyeleri, ortaklığın sahip olmadığı birtakım bilgiye sahipler. Fakat aynı zamanda bu alana katılmak için gerekli olan, teknolojinin etkileri gibi, önemli birtakım bilgiye sahip değiller. Dolayısıyla, bu yeni kamusal alana herkesin eşitler olarak katılabileceğine inanmıyorum çünkü tarafların eşit bilgiye ve becerilere sahip olduklarını düşünmüyorum. Ayrıca projenin başladığı zamandan beri, son iki yıldır, bunun değiştirilmesine yönelik herhangi bir girişimde bulunulduğunu da düşünmüyorum.”

---

¹⁹ Projenin uygulandığı Quayside Bölgesi’ni de kapsayan Toronto’nun sahil şeridi.

Bir başka yorum ise proje ortaklığının, özellikle de Sidewalk Labs'ın taraflar arasındaki bu bilgi ve beceri eşitsizliğini kendi lehine kullandığı yönündedir. Ortaklık demokratik bir tutum sergiliyormuş gibi görünmesine karşın, iki tarafın arasındaki bilgi eşitsizliği sayesinde yönetsel gücü kendi elinde tutmaktadır. Dolayısıyla son kertede öteki paydaşların fikirlerini ve bakış açılarını projeye dâhil etmek; projeyi bu bakış açılarına göre şekillendirmek ortaklığın elindedir. Katılımcılara göre durum böyle gerçekleşmemektedir ve ortaklık öteki paydaşlara kendi fikirlerini dayatmaktadır. Sidewalk Labs'ın bu şekilde davranması *anlaşılabilir görülmektedir* çünkü sonuç olarak Sidewalk Labs Google'ın çatısı altında etkinlik gösteren özel bir şirkettir. Bu anlamda şirketin alınan kararlarda kendi çıkarlarını düşünmesi ve bir karar verirken şirket çıkarlarına uygun davranması, akıllı şehirler söylemi bağlamında yanlıştır, ama doğaldır. Bu nedenle bu konudaki eleştirilerin yöneltildiği kurum Waterfront Toronto'dur. Kamuyu temsil etmesi açısından demokratik ilkelere uygun olarak hareket etmesi gereken şirket, katılımcılara göre, *“kamu iradesini göz ardı etmekte ve gerekli teknik bilgiye sahip olmadığı için kendisinin dahi anlamadığı bir projeyi vatandaşlara dayatmaktadır.”* Bu durum da aslında işe alınan, çalışan konumunda olması gereken Sidewalk Labs'i projenin güçlü ortağı haline getirmekte ve bir kamu projesi olması gereken projenin, özel sektörün kontrolüne geçmesine neden olarak, demokratik meşruluğunu ortadan kaldırmaktadır.

Bu konuyla ilgili en sert eleştiriler, 8 numaralı katılımcıdan gelmektedir. Katılımcının sözleri hem eleştirisinin dozu hem de belli noktalarda benzer öteki eleştirileri ve burada yapılan yorumları da kapsamı bakımından çarpıcıdır. Katılımcı projenin ortaklarıyla ve yaratılan kamusal alanın çarpıklığıyla ilgili şunları söylemiştir:

“Sidewalk Toronto Projesi'ni yürüten topluluk (Waterfront Toronto Şirketi'ni kastediyor), başa seçimle gelmemiş, demokratik olarak meşruiyeti olmayan bir grup ve vatandaşların fikri alınmadan bu süreci başlattı ve bundan hiç zarar görmedi. Yani, aslında sorun gerçekten bu konudaki yeterlilikle ilgili değil ancak yoldan çıkmış bir kurumun (Waterfront Toronto Şirketi'ni kastediyor) bu konudaki yetersizliği ve bilgisizliğiyle ilgili. Bence anlamadıkları bir projeyi gerçekleştirmekte acele ediyorlar ve bunu vatandaşlara dayatıyorlar. Bu projenin sonuçlarını kestiremiyorlar çünkü verinin ve teknolojinin ne kadar güçlü ve tehlikeli şeyler olduğunu anlayamıyorlar. Tabi ki bunlar sayesinde

verimlilik artıyor ancak gördüğümüz üzere bu teknolojilerin mahremiyet, gelir eşitliği, akıl sağlığı ve demokratik meşruiyet gibi konular üzerinde çok ciddi olumsuz etkileri var. Şirket bunu anlamıyor ve olabilecek bütün olumsuz sonuçlardan onları sorumlu tutuyorum. Şehir yönetimini ya da vatandaşları değil.”

Görüşmelere katılan uzmanların vatandaşların, kamu sektörünün ve öteki paydaşların dijital yeterliliklerinde eksik olduğunu vurgulamasına ve Sidewalk Lab’ın bu durumu kabul edip buna yönelik olarak eyleme geçeceğini belirtmesine karşın uygulanan Likert ölçeğinden elde edilen bulgular bunun tersini göstermektedir. Ölçekten elde edilen verilere göre katılımcılar kendilerini bu konuda oldukça yeterli görmektedirler. Nitekim politik ilgi ve karar verme süreçlerine katılma konusunda istekli olmanın yanında, akıllı vatandaşlığı belirleyen ikinci bileşen olarak vatandaşların gerekli dijital becerilere sahip olmaları belirlenmiştir. Bu bağlamda katılımcılara Mike Ribble’ın dijital vatandaşlıkla ilgili olarak belirlemiş olduğu dokuz bileşenin her biri bir yargı haline getirilerek yöneltilmiş, böylelikle katılımcıların dijital vatandaşlık özyeterlik algılarına ilişkin bir fikir edinilmesi amaçlanmıştır. Katılımcıların bu dokuz yargıya vermiş oldukları yanıtların ortalaması 3.77 olarak bulunmuştur. Bu puan, eşik değeri olarak belirlenen 3.41’in üzerindedir. Dolayısıyla katılımcıların dijital vatandaşlık özyeterlik algıları oldukça yüksektir.

Tablo 9. Katılımcıların dijital vatandaşlık özyeterlik algıları ortalaması

	n	Mean
Katılımcıların dijital vatandaşlık özyeterlik algıları	54	3.7778

Her bir yargıya verilen yanıtlar bağımsız olarak değerlendirildiğinde ise, katılımcıların öteki bütün yargılara olumlu yönde yanıt verirken “Çevrimiçi ortamlarda kişisel verilerimi koruyabilirim” yargısına ise olumsuz yönde yanıt verdikleri görülmüştür. Bu yargının ortalaması 2.61’dir ve bu da eşik değerinin oldukça altındadır.

Tablo 10. Katılımcıların dijital vatandaşlık özyeterlik algıları

*1=Kesinlikle katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3= Kararsızım, 4= Katılıyorum, 5=Kesinlikle katılıyorum

	n	Mean	1	2	3	4	5
İhtiyaç duyduğumda dijital teknolojilere erişebilirim.	54	4.2778	1 (%2)	2 (%3.5)	1 (%2)	27 (%50)	23 (%42.5)
Dijital teknolojileri etkili birer iletişim aracı olarak kullanarak ötekilerle etkileşime geçebilirim.	54	4.1111	1 (%2)	5 (%9.5)	3 (%5.5)	23 (%42.5)	22 (%40)
İnternette karşılaştığım bilginin doğruluğunu teyit etmek için çeşitli yöntemler geliştirebilirim.	54	3.7593	4 (%7.5)	5 (%9)	4 (%7.5)	28 (%52)	13 (%24)
Çevrimiçi ortamlarda yaptıklarımın fiziksel dünyada yaptırımları olabileceğinin farkında olarak eylemde bulunurum.	54	4.2407	0 (%0)	1 (%2)	5 (%9)	28 (%52)	20 (%37)
Çevrimiçi ortamlara katılırken haklarımın ve sorumluluklarımın neler olduğunu bilirim.	54	3.5741	1 (%2)	10 (%18.5)	9 (%16.5)	25 (%46.5)	9 (%16.5)
Çevrimiçi ortamları kullanırken verilerimi koruyabilirim.	54	2.6111	6 (%11)	24 (%44.5)	11 (%20.5)	11 (%20.5)	2 (%3.5)

Tablo 10. (Devamı) Katılımcıların dijital vatandaşlık özyeterlik algıları

*1=Kesinlikle katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3= Kararsızım, 4= Katılıyorum, 5=Kesinlikle katılıyorum

Dijital teknolojileri yasalara uygun olarak kullanırım.	54	3.7407	0	9	7	27	11
			(%0)	(%16.5)	(%13)	(%50)	(%20.5)
Dijital teknolojileri kullanırken sağlığımı korumaya dikkat ederim (fiziksel/ruhsal)	54	3.8148	0	5	8	33	8
			(%0)	(%9)	(%15)	(%61)	(%15)
Dijital teknolojileri kullanırken öteki insanları rahatsız etmemeye dikkat ederim.	54	3.8148	0	7	6	31	10
			(%0)	(%13)	(%11)	(%57.5)	(%18.5)
Dijital teknolojileri kullanarak ticari eylemlerde bulunabilirim.	54	3.8333	0	11	3	24	16
			(%0)	(%20.5)	(%5.5)	(%44.5)	(%29.5)

Her ne kadar bu veriler öteki veri toplama araçlarından elde edilen verilerin aksi yönde bir sonuç vermiş gibi görünse de aslında durum böyle değildir. Görüldüğü üzere, projenin en çok eleştirildiği konular “veri” ile ilgili olan süreçler, vatandaşların ve kamu sektörünün bu konudaki eksiklikleri ve proje ortaklığının bu konudaki tutumudur. Likert ölçeğinden elde edilen verilerde de yine katılımcıların veriyle ilgili olan süreçlerde sorun yaşadığı görülmüştür. Ayrıca vatandaşların yine verilerini paylaşmak konusunda çekimser oldukları da görülmüştür. Tüm bu veriler bir arada düşünüldüğünde veri okuryazarlığı, dijital vatandaşlığın yeni ve önemli bir bileşeni olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bununla birlikte, tam bu noktada ve bu bağlamda tartışılan bir başka konu ise veri ve verinin kullanımıyla ilgilidir.

4.4. Tema 4: Büyük Veri ve Verinin Toplanması, Depolanması ve Kullanımı Üzerine Gerçekleştirilen Tartışmalar

Habermas'ın İletişimsel Eylem Kuramı ve akıllı şehirler söyleminin kesiştiği bir başka önemli noktaya da veri konusunda yapılan tartışmalar üzerinden ulaşılabilmektedir. Buna göre, *İletişimsel Eylem Kuramı, iletişim sürecinde belirli bir kültürel art alan, toplumsal ön anlama zemini ve bu zemin üzerinde ortak bir bilinç oluşturulmasını öngörmektedir. Akıllı şehirler bağlamında da benzer bir şekilde projenin yürütülebilmesi ve karar verme süreçlerinin gerçekleştirilebilmesi için taraflar sayısal bir kültür içerisinde, Büyük Veri'ye dayalı bir ön anlama zemini ve bu zemine dayanan bir kolektif bilinç oluşturmaktadırlar.* Başka bir deyişle, akıllı şehirler projelerinde verilen kararlarda vatandaşlar ve çeşitli sensörler tarafından sağlanan verilen önemli bir rol oynamaktadır. Akıllı şehirlerin, sürdürülebilir olması ve etkili bir biçimde işleyebilmesi için bu veriye ihtiyacı vardır. Bu bakış açısından bakıldığında “vatandaşlara ait veriler akıllı şehirlerin yakıtıdır” demek olanaklıdır.

Sidewalk Toronto Projesi kapsamında da şehirdeki aktörler tarafından en çok tartışılan ve eleştirilen konu vatandaşların kişisel verilerinin nasıl toplanacağı, depolanacağı ve yönetileceğiyle ilgilidir. Bu konuyla ilişkili olarak yarı-yapılandırılmış görüşmelere ve Likert ölçeğine dâhil olan katılımcıların düşünceleri irdelenmeden önce, Sidewalk Labs'in düzenlemiş olduğu dokümanlarda vatandaşların veriyle ilgili çekincelerini nasıl ele aldığına ve bu endişeleri gidermek için gerçekleştirdiğini ve gerçekleştireceğini söylediği eylemlere bakmak yerinde olacaktır.

Şirket vatandaşların bu konudaki endişelerini gidermek amacıyla öncelikle *şeffaf* bir süreç yönetmeyi vadetmektedir. Buna göre şirket “*kente ilişkin bireylerden toplanan bütün verinin nasıl toplanacağı ve kullanılacağıyla ilgili olarak vatandaşları açık ve net bir şekilde bilgilendireceğini* belirtmiştir (MIDP, 2019, s. 424).” Ancak bu bilgilendirmeyi yaparken insanlara oldukça ayrıntılı bir şekilde bilgi vereceğini açıklayan Sidewalk Labs'in aslında bu konuda teminat verirken satır arasında kullandığı bir ifade veri konusundaki eleştirilerin ve

muhalefetin temel sebeplerinden biri olarak görülmektedir. Şirket konuyla ilgili açıklama yaparken “*Vatandaşların rızasının makul ya da güvenilir bir şekilde elde edilemediği kentsel veri toplama sürecinde...*” bu ve benzeri ifadelerde Sidewalk Labs bazen vatandaşların verilerinin rızaları dışında toplanacağını ima etmekte bu durum da vatandaşlarda ve katılımcılarda verinin ortak amaca giden süreçte yapıcı bir araç değil; demokratik kurumları erozyona uğratacak bir yıkım aracı olarak kullanılacağı korkusuna neden olmuştur. Şirket her ne kadar “bu verilerin ve mahremiyetin güvenliği için dünyanın çeşitli yerlerinden destek veren 100’den fazla katılımcının önerileri ve katkılarıyla Kentsel Veri Güvenliği (Urban Data Trust) adında bir şirketten bağımsız oluşum kuracağını ve bir Sorumlu Veri Kullanımı Klavuzu” (MIDP, 2019, s. 422) hazırlayıp bunu tavsiye niteliğinde paylaşacağını açıklasa da bu vaat vatandaşların endişelerini gidermekte yeterli olmamış; hatta katılımcılar Sidewalk Labs’i vatandaşları ikna etmek için “*yeni şeyler uydurmakla*” bile itham etmişlerdir.

Sidewalk Labs’in verilerin güvenliği ve yönetimiyle ilgili olarak gerçekleştirmeyi vadettiği bir başka önemli eylem de verileri toplayacak olan aygıtların ve toplanan verilerin sorgulanabilirlik ve hesap verebilirlik için kayıt altına alınmasıdır (MIDP, 2019, s. 433). Şirket bunun için ünlü mahremiyet ve teknoloji uzmanı Ann Cavoukian’ın önermiş olduğu *Tasarım Tarafından Mahremiyet’e (Privacy by Design)* uyacaklarını ve buna dayalı olarak mahremiyet önlemleri alacaklarını belirtmiş olsalar da (MIDP, 2019, s. 424), yarı yapılandırılmış görüşmelere katılan uzmanların belirttiği üzere şirketin “*projede yer alacak üçüncü taraflara bu kurallara uymalarını ancak tavsiye edebileceklerini ve onları bu kurallara uymaya zorlayamayacaklarını*” açıklamaları yine şirketin bu konudaki güvenilirliğini sarsan noktalardan biri olmuştur.

Ayrıca şirket vatandaşların dijital okuryazarlık ve veri okuryazarlığıyla ilgili, daha önce söz edildiği üzere, çeşitli eylemlerde bulunacağını açıklamıştır.

Şirketin, “veri” üzerine gerçekleştirdiği açıklamalardan bir başka önemli olanı da toplanan verinin *yönetimi* üzerinedir. Şirket bu konuyla ilgili olarak da vatandaşların içini rahatlatmak için öncelikli olarak kurmuş olduğu bağımsız veri denetleyicisi olan *Kentsel Veri Güvenliği* oluşumunun önemine dikkat çekmiştir. Şirket, “*bu oluşumun mahremiyet*

uzmanlarıyla birlikte çalışmasını ve veri yönetim sürecinin mevcut mahremiyet yasalarının üzerine kurulacak, ama onların yerini almayacak, bir sorumlu veri kullanımı kuralları/süreci inşa edilmesini” önermektedir (MIDP, 2019, s.419). Şirket, “oluşturulan bu kuralların yasal olarak sorgulanabilir ve hesap verebilir olmasının garanti altına alınması için çeşitli çeşitli anlaşmalar yapılacağını” belirtmiştir (MIDP, 2019, s. 421). Bununla birlikte şirket, “oluşturulan bu kuruluşun uzun vadede daha resmi bir statü kazanarak -tıpkı Waterfront Toronto gibi- yarı kamusal bir yapıya dönüştürülmesini, böylelikle Kanada’nın da veri denetimi ve yönetimi üzerine resmi bir kuruma sahip olmasını” öngörmektedir (MIDP, 2019, s. 422).

Verinin kullanımı ve depolanmasıyla ilgili projeye yöneltilen en önemli eleştirilerden biri de Amerikan kökenli bir şirket olan Sidewalk Labs’in -ve dolayısıyla Google’ın- Kanada vatandaşlarına ait verileri toplayıp ülke sınırları dışında, Amerika’da depolayacak olmasıdır. Yarı yapılandırılmış görüşmelere katılan uzmanlar, böyle bir durumda Kanada’nın kendi vatandaşlarıyla ilgili veriler üzerindeki yasal haklarını kaybedeceğinden endişelenmektedir. Ayrıca, bu durum etrafında #BlockSidewalk önderliğinde de ciddi bir muhalefet yürütülmektedir. Sidewalk Labs, bu konuyla ilgili olarak eleştirmenlerin içini rahatlatmak amacıyla *verinin Kanada’da depolanması için ellerinde geleni yapacaklarını* (MIDP, 2019, s. 412). Ancak şirket bu açıklamayı yaparken, yine kesin bir açıklamada bulunmamış, bu nedenle yeni eleştirilerin hedefi olmuştur. Şirket verinin depolanmasıyla ilgili açıklamayı yaparken bunu *Kanada merkezli hizmet sağlayıcıları uygun düzeyde güvenlik, veri depolayabilecek alan ve emniyet sağlayabildiği sürece yapacağını* (MIDP, 2019, s. 412) açıklamıştır. Verinin yalnızca Kanada’da depolanmasının olanaklı olmadığı durumlarda ise konuyla ilgili olarak son derece *şeffaf davranacağını* belirtmiştir. Peki, şirketlerin bu koşulları sağlamasının ölçütü nedir? Kanada kökenli firmaların bu koşulları sağlayıp sağlamadığını kim denetleyecek? Şirket verileri Amerika’ya taşımak yerine Kanada içerisinde bir veri toplama alanı kuramaz mı? Bu ve benzeri soruların yanıtlarının şirket tarafından tatmin edici bir şekilde verilememesi şirketin bu konudaki güvenilirliğinin sarsılmasına neden olan bir başka etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu tartışmalar bağlamında yarı yapılandırılmış görüşmeler ele alındığında ise, görüşmeler esnasında katılımcılara doğrudan, verinin kullanılmasıyla ilgili olarak bir soru yöneltilmemiştir. Ancak tartışmaya açılan öteki başlıklarda gerçekleştirilen katılımcı yorumları ve eleştirileri önemli ölçüde veri, verinin depolanması, kullanılması ve yönetilmesiyle ilişkili bir bağlamda odaklanmıştır.

Görüşmecilerin kişisel verilerin paylaşımıyla ilgili olarak ne düşündükleri ele alındığında öne çıkan ilk vurgu, vatandaşların kişisel verilerinin paylaşılabilirliği, insanların da eğer kamusal alanın geliştirilmesine gerçekten katkıda bulunacaksa buna gönüllü oldukları ve olacakları yönündedir. Ancak, katılımcılar bu durumu bir koşula bağlamışlardır. Buna göre eğer veriler *“daha toplandığı, sensörler tarafından algılandığı ilk anda, sahibinden bağımsızlaştırılıp anonimleştirilirse vatandaşların verileri toplanabilir.”* Katılımcılar bu noktaya özellikle vurgu yapmaktadırlar çünkü aksi takdirde vatandaşların kişisel verileri istismara açık hale gelecek, vatandaşlar bu veriler üzerinden manipüle edilebilecek ve bir gözetim toplumu oluşturulması riski doğacaktır. Dolayısıyla verilerin çok dikkatli bir şekilde toplanması ve yönetilmesi gerekmektedir.

Vurgulanan bir başka nokta ise akıllı şehirler bağlamında verilerin toplanmasının çok da önemli bir şey olmadığı ve büyük bir sıkıntı yaratmayacağı yönündedir. Özellikle bu konu hakkında vurgu yapan 14 numaralı katılımcı vatandaşların verilerinin büyük şirketler tarafından zaten yıllardır toplandığını ve kullanıldığını belirtmiş, aslında Sidewalk Labs’ın şu anda toplayacağı verilerin önemli bir soruna yol açmayacağını belirtmiştir. Katılımcı konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

“İnsanlar verilerin toplanması ve yönetilmesiyle ilgili olarak Sidewalk Labs’i çok fazla eleştiriyorlar. Fakat anlamadıkları şey şu: Google zaten yıllardır akıllı teknolojiler yoluyla verilerimizi topluyor. Yani benim kaç kilo olduğumu, günde kaç adım attığımı, en çok hangi web sitelerini ziyaret ettiğimi zaten biliyor ve bana reklam göndermek istediği zaman bu verileri zaten kullanabiliyor. Dolayısıyla, insanların veri toplama konusunda neden bu kadar yaygara kopardıklarını anlamıyorum. Google zaten verilerimize sahip ve eğer yaşamımızı iyileştirecekse Sidewalk Toronto’dan toplayacağı veriyi çok da umursamıyorum.”

Veri paylaşımı konusunda eleştirel bir tutum sergileyen katılımcıların yorumlarına bakıldığında ise aslında bu eleştirilerin genel olarak Sidewalk Labs'in MIDP'de ve Vatandaş Katılımı Strateji Raporu'nda farkında olduğunu ve bu konuda vatandaşları mağdur etmeyeceğini söylediği başlıklar altında yoğunlaştığı görülmektedir. Katılımcıların, “*şirketin kişisel verileri toplarken mahremiyeti ihlal edeceği, verilerin depolanması sürecinde Kanada'nın veriler üzerindeki yasal haklarını kaybedeceği, şirketin vatandaşların kişisel verilerini ticari bir meta olarak kullanacağı ve bütün bunların etkisiyle demokratik kurumların erozyona uğrayabileceği*” yönünde endişeleri ve eleştirileri bulunmaktadır. Daha önce belirtildiği üzere, büyük teknolojinin yakın zamanda karıştığı çeşitli skandallar da insanlardaki endişelerin artmasına sebep olmuştur. Peki, Sidewalk Labs ilgili belgelerde bu durumun farkında olduğunu belirtmesine ve bu yönde eyleme geçeceklerini açıklamalarına karşın insanlar neden halâ bu yönde eleştirilerde bulunmaktadır. Bunun önemli sebeplerinden biri olarak, ilgili belgelerde yapılan açıklamalar yapılırken tartışıldığı üzere, Sidewalk Labs'in yaptığı açıklamalarda çeşitli açıkların bulunmasını ve bu nedenle insanları ikna etmekte başarısız olmalarını göstermek olanaklıdır. Böylesi bir bakış açısının izleri katılımcı yorumlarında da görülmektedir. Nitekim 10 numaralı katılımcı, verilerin toplanmasıyla ilgili olarak 14 numaralı katılımcının söylediklerine benzer açıklamalar yapmış ve aslında insanların verilerini çok da önemsemediklerini, projeyi eleştirme nedenlerinin bu olmadığını söylemiştir. Katılımcı, insanların projeyi eleştirme nedenlerini şöyle açıklamıştır:

“Veriyle ilgili olarak tabii ki akıllı şehirler gayet nahoş şeyler olabilirler ve aslında bu çok komik bir durum çünkü aslında pek çok insan Sidewalk Labs'i bu yüzden eleştirmiyor. İnsanlar Sidewalk Labs'i eleştiriyorlar çünkü şirket bizleri-bizleri derken Kanada halkını kastediyorum- bu projenin kamusal bir değeri olduğu konusunda ikna etmekte başarısız oldu.”

Bu durumla ilgili bir başka yorum da insanların “veri okuryazarlığı” konusunda yeterli bilgi ve becerilerinin bulunmaması bu nedenle veriyle ilgili tartışmalarda çekimser kalmaları olarak yapılabilir. Likert ölçeğinden çıkan sonuçlar da bu durumu destekler görülmektedir. Daha önce karar verme süreçlerine katılım için gerekliliklerle ilgili tartışmalarda görüldüğü üzere, ölçüğe katkı sağlayan bireyler kendilerini bu konuda yetersiz gördüklerini belirtmişlerdir. Bunun bir adım ötesinde katılımcılara yöneltilen bir başka

önerme ise Tablo 11’de görülebileceği “Eğer yaşadığım çevrenin gelişimine katkıda bulunacaksa kişisel verilerimi gönüllü olarak paylaşırım.” ifadesidir. Ölçeğin ilgili bölümünün geneline bakıldığında her ne kadar katılımcılar siyasal karar verme süreçlerine katılmak ve bunu gerçekleştirmek amacıyla belirli ödünler vermek konusunda istekli görülseler de bu ölçek maddesi özelinde durumun böyle olmadığı görülmüştür. Bu maddenin ortalaması 3.35 olarak bulunmuştur. Bu, eşik değer olarak belirlenen 3.41’in altında bir değerdir ve katılımcıların bu konuda olumsuz düşündüklerini ya da çekimser kaldıklarını göstermektedir. Nitekim bu maddeye veriler “Kararsızım” yanıtlarının öteki maddelere göre çok olması (11 kişi) da bu çekimserliğin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Katılımcıların, ilgili maddeye verdikleri yanıtların genel dağılımı ise şu şekildedir: Kesinlikle Katılmıyorum 7 kişi (%13), Katılmıyorum 6 kişi (%11), Kararsızım 11 Kişi (%20.5), Katılıyorum 21 kişi (%39), Kesinlikle Katılıyorum 9 kişi (%16.5).

Tablo 11. Katılımcıların kişisel verilerini paylaşmaya yönelik tutumları

	n	Mean	1	2	3	4	5
Eğer yaşadığım şehrin gelişmesine katkı sağlayacaksa kişisel verilerimi gönüllü olarak paylaşırım.	54	3.3519	7 (%13)	6 (%11)	11 (%20.5)	21 (%39)	9 (%16.5)

Konuyla ilgili olarak yapılan bir başka önemli eleştiri de gözetim konusu üzerinden yapılmaktadır. Verinin toplanması, depolanması ve kullanılmasıyla ilgili yoğun eleştirilerde bulunan katılımcılar, bu bağlamda Sidewalk Labs’in kişisel verileri kullanarak kamusal alanı bir gözetim alanı haline getirmek istediğini belirten katılımcılar, *gören ve izlenen ilişkisi bağlamında eşitliğin önünün baştan kesildiğini; vatandaşları istediği gibi izleyebilen yönetimin kendini üstün olan taraf olarak atadığını* belirtmişlerdir. Bugün aslında birçok teknolojinin, büyük teknoloji tarafından bu amaçla kullanıldığı çıkarımında bulunan katılımcılar Sidewalk Toronto projesiyle bu durumun bir adım daha ileri gideceğine inanmaktadırlar. Bu durum bir yandan vatandaşların her hareketinin -bir panoptikon misali- otorite tarafından izlenebilir hale getirerek bir anlamda kamusal alanı bir açık hava

hapishanesine dönüştürürken; öte yandan ise bu verilerin üçüncü taraflarla paylaşılması, vatandaşların yaşam ve tüketim alışkanlıklarının analizi yoluyla vatandaşların otoritenin istediği doğrultuda manipüle edilmesine olanak tanımaktadır. Bu konuda çok yoğun eleştirileri olan ve mahremiyet konularıyla ilgili verdiği mücadeleyle tanınan 4 numaralı katılımcı bu konuyla ilgili olarak ne için bu denli yoğun bir mücadele verdiğini bu duruma bağlamış ve şunları söylemiştir:

“Kişisel verilerimiz bizim bilgimiz ya da rızamız olmadan üçüncü taraflarla paylaşılıyor. Gerçek anlamda bir akıllı şehirlerde bunlar olmamalı; ben bu yüzden bu kadar şiddetli bir şekilde proje ortaklarıyla savaşıyorum.”

Tıpkı 4 numaralı katılımcı gibi öteki birçok ünlü aktivistin de projeyi bu konuda eleştirdiği ve genel olarak projeye karşı olan muhalefetin de öncelikli olarak bu bağlamda şekillendiği görülmektedir. Buna göre, öncelikle, Sidewalk Labs tarafından inşa edilen akıllı mahalle halâ geleneksel bir şehir modeline göre inşa edilmektedir; aradaki tek fark ise bu mahallede normale göre *daha fazla gözetim* yapılacaktır. Bu anlamda teknolojinin içi boşaltılmaktadır. Ayrıca toplumsal anlamda bir kâr-zarar hesaplaması yapıldığında, katılımcılara göre, kullanılması vaat edilen bu teknolojilerin topluma sağlayacakları alıp götüreceklerinden çok daha büyüktür. Dolayısıyla, bu teknolojilere karşı hem bir hayal kırıklığı hem de büyük bir kuşku duyulmaktadır. 24 numaralı katılımcı bu durumu şöyle açıklamaktadır:

“Tamam, önerdikleri şeylerin bazılarının getirileri çok avantajlı olacak gibi duruyor. Yani ben bu konunun uzmanı değilim ama atık suyu, yağmur suyunu nasıl değerlendirecekleri oldukça ilginç duruyor. Bunun gibi farklı şeyler de var. Toronto’yu artık sel basmayacak, sel suyunu yeniden dağıtmanın ve sisteme kazandırmanın bir yolunu bulacaklarını söylüyorlar. Böylece bu sokaklarda akıp gitmektense farklı alanlarda değerlendirilebilecek. Dediğim gibi bu konuları tam olarak anlamıyorum ama bu fikir bana oldukça iyi görünüyor. Ancak trafiği kontrol etmek ve uygun sokaklara yönlendirebilmek için sokakların gözetlenmesi bana çok az yarar için çok fazla gözetilmiş gibi geliyor. Yani toplu taşımada geçen süreyi sadece birkaç dakika kısaltacaklarsa ben bunun için 24 saat gözetlenmek istemiyorum. Yani topluma taşıma daha hızlı olacak. Ben bunda gerçekten olağanüstü bir yarar görmüyorum. Ben teknolojinin gerçek anlamda değişim ve ilerleme yarattığını görmek ve bundan büyülenmek istiyorum. Bu bağlamda verilen sözler çok havada kalıyor.”

Görünen odur ki, akıllı şehirler ve temel gelir kaynağı veri olan Alphabet sanki Jetgiller tarzı ütöplik bir ürün vadetmektedir, ancak Sidewalk Toronto Projesi ile ortaya çıkan sonuç hiç de böyle değil gibi görünmektedir. Bu bağlamda, görüşmelerde öne çıkan bir başka tartışma ise aslında projeyle vatandaşların yeni bir ürün almadıkları; kendilerinin ürün haline gelmeye başladığıdır. Buna göre, aslında, Sidewalk Labs'in vatandaşlara sunduğu her yeni teknolojik ürün, aslında vatandaşların verilerini toplamak ve yönetimsel ya da reklam amaçlı olarak onları yönlendirmek için kullanılan bir altyapıdır. 3 numaralı katılımcı bu durumu şöyle özetlemektedir:

“Bazı şirketlerin parklara “süper bank” adını verdikleri teknolojik aletler koyduğunu görüyoruz. Basitçe anlatmak gerekirse, parklara wi-fi bağlantısı sağlayan, telefonunu şarj eden banklar koyuyorlar. Dolayısıyla, örneğin, çocuğunu gezdiriyorsan, bu banklardan birine oturabilirsin ve çocuğun parkta oynarken sen de telefonunu şarj edebilir ya da internette dolaşabilirsin. Şirket bunları sana bedavaya sağlıyor çünkü aslında bu altyapının bir önemi yok. Altyapı, eski ekonominin ürünü. Artık ekonomik bağlamda önemli olan veri, şirketler bu veriler sayesinde para kazanıyorlar. Dolayısıyla kişilerin verilerini toplamak için onlara bu bankları ücretsiz olarak sağlıyorlar.”

Sonuç itibariyle, her ne kadar Sidewalk Labs katılımcıların konuyla ilgili olarak içini rahatlatmaya çalışsa da veri kullanımı konusunda toplumda geniş bir eleştirinin olduğu görülmektedir. Kişisel verilerin ticari bir meta haline gelmesi, dolaylı olarak vatandaşların ürün haline gelmesine neden oluyor görünmekte, bu da veri madenciliği için vatandaşların sürekli gözetim altında tutulmasını getirecek bir durum olarak yorumlanmaktadır. Bu durum, ortak anlayış için yeni bir alan ve yeni bir kültürün oluşturulması bir yana var olan demokratik kültürü erozyona uğratabileceği için toplumda bir korku yaratmaktadır. Sonuç itibariyle her ne kadar İletişimsel Eylem, akıllı şehirler söylemi ve hatta Sidewalk Toronto Projesi'nin kendisi vatandaşlara bir ütopya vadediyor olsa da pratikte bunun erişilmesi, kâr odaklı bir grubun çıkarı ve kaygıları söz konusu olduğu sürece, olanaklı görünmemektedir.

4.5. Tema 5: Akıllı Şehir Teknolojilerinin Yaşam ve Sistem Dünyaları Üzerindeki Etkileri Üzerine Gerçekleştirilen Tartışmalar

İletişimsel Eylem Kuramı ve akıllı şehirler söyleminin örtüşür görüldüğü bir başka önemli odak noktası da yaşam ve sistem dünyalarıyla ilgilidir. *Akıllı şehirler teknolojilerinin, bireylerin bu iki yaşam alanı arasında dijitalleşme süreciyle başlayan kaynaşmayı yeni bir aşamaya getirdikleri görülmektedir.* Bu çalışmanın ön araştırmaları esnasında yapılan ön araştırmalarla araştırmacı, bu konuda sistem dünyasının birey için daha erişilebilir olacağına, yaşam dünyasının sistem dünyasını içerisinde eriterek bireylerin yaşamında daha özgürleştirici bir sürecin başlangıcı olacağına ilişkin umutlu bir bakış açısı geliştirmişti. Ancak, alan araştırmasının yapılmasıyla birlikte, Sidewalk Toronto Projesi özelinde, sürecin böyle gelişmediği (ya da gelişmeyeceği) sistem dünyasının bireyin yaşam dünyasını işgal ederek ortadan kaldıracağı yönünde bir sonuç ortaya çıkmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşmelerde bu konuyla ilgili olarak katılımcılara doğrudan sorular sorulmamış, katılımcıların öteki sorular bağlamında yaptıkları tartışmalardan konuya ilişkin çıkarımlarda bulunularak tartışmaya dâhil edilmiştir. Bu bağlamdaki eleştirilerin, bir önceki başlıkta da olduğu gibi, yine “veri” ile ilgili endişelere ve akıllı şehir teknolojilerinin neden olduğu “gözetim” ortamına dayandığı görülmüştür. Yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde bulgular ve konu hakkındaki uzman yorumları ele alınmadan önce Sidewalk Labs’in konuyla ilgili açıklamaları ele alınmıştır.

Sidewalk Labs’in MIDP ve Vatandaş Katılımı Strateji Raporu içerisinde konuyla ilgili olarak doğrudan bir açıklama, tartışma yapmadığı görülmüştür. Ancak şirketin “*teknoloji, teknoloji uğruna kullanılmamalıdır; teknoloji sadece insanlara hizmet etmek için kullanılmalıdır* (VKSR, 2019, s. 32)” başlığı ve mottosu altında açıklamalar yaptığı bölümde bu konuyla ilişkilendirilebilecek açıklamalar yaptığı görülmüştür. Teknolojinin tek başına toplumu iyileştiremeyeceğinin farkında olduğunu belirten şirket, topluluğun ve kamusal alanın insanların yaşam dünyasını da kapsayan bir bölümünün geliştirilmesinde kullanılabileceğini söylemiştir.

Şirket konuyla ilgili olarak vatandaşlar için pek çok farklı kullanım biçimine olanak sağlayan ve pek çok ihtiyacı gidermeye yönelik olarak tasarlanmış esnek ve canlı bir kamusal alan oluşturmayı vadetmiştir. Bununla ilgili olarak öncelikle kamusal alanda yaratılacak olan fiziksel dönüşümler vurgulanmıştır. Şirketin kamusal alanın vatandaşların rahatlıkla kullanabileceği şekilde dönüştürülmesiyle ilgili olarak vermiş olduğu vaatleri şu şekilde sıralamak olanaklıdır:

- “Tasarıma esnekliği dâhil etmek: Sidewalk Labs, erişilebilirliği korurken genişleyen bir nüfusun çeşitli ihtiyaçlarını daha iyi karşılayan parklar, plazalar ve açık alanlar için esnek tasarımlar oluşturmayı önermektedir. Bu tür alanlar çok amaçlı olabilir ve gün ya da mevsime göre hızlı bir şekilde yeniden yapılandırılabilir. Örneğin, Silo Park, en az üç sporu barındırabilmelidir; bir "oyun" özelliği; yiyecek ve içecek için alan; ve tüm yıl boyunca aktif ve erişilebilir olacak şekilde tasarlanmış rekreasyon alanları. (MIDP, 2019, s. 145).
- Havayı yumuşatmak: Sidewalk Labs, yağmurlu, karlı ya da rüzgarlı günlerde koruma ve güneşli günlerde gölge sağlayan gerçek zamanlı hava koşullarına yanıt verebilen bir dış mekan konfor sistemi kurmayı önerir. Sakinler ya da işletmeler bu araçları toplantılar ya da etkinlikler için rezerve edebilir. (MIDP, 2019, s. 167).
- Sanat ve Kültürü Teşvik Etmek: Sidewalk Labs, dönen kurulumlar, uygun fiyatlı üretim alanı ve ortak üretim donanımıyla sergiler ve eğitim için bir oda içeren bir Sivil ve Kültürel Meclis sağlayarak sanatı ve kültürü teşvik etmeyi ve kutlamayı teklif ediyor (MIDP, 2019, s. 183).
- Altyapıyı paylaşmak: Sidewalk Labs, kullanıcıları bu alanları kendileri programlamaya teşvik etmek için kamusal alanları paylaşılan fiziksel altyapıyla (projektörler ya da elektrik prizleri gibi) donatmayı önerir. (MIDP, 2019, s. 184).
- Erişilebilirliği vurgulamak: Erişilebilirlik ilkelerine uygun olarak, Sidewalk Labs, yol bulma işaretçileri gibi seçenekler de dâhil olmak üzere esnek alanların erişilebilirliğini sağlamak için erişilebilirlik topluluğuyla birlikte çalışmayı planlıyor. (MIDP, 2019, s. 106).
- Sivil katılımı sağlamak: Sidewalk Labs, topluluk üyelerinin mahallelerindeki etkinlikler için fikir önermelerine olanak tanıyan Collab adlı Digital Public Square ile bir prototip geliştirmektedir. Bu, kullanıcılara, bireysel seçimlerinin topluluğu nasıl etkileyeceği de dâhil olmak üzere çeşitli tekliflerle ilişkili ödünleşmelerde yol göstermek için tasarlanmıştır (MIDP, 2019, s. 446)”

Şirket ayrıca bu dönüşümleri sürdürülebilir hale getirmeyi garanti etmektedir. Bunun için ise *topluluğu güçlendireceğini* belirtmektedir. Şirketin, konuyla ilgili uzmanlar tarafından eleştirilmeye başladığı konu da tam olarak burada kendini göstermektedir. Şirket,

bütün bunları yapabilmek için bazı başka kuruluşla ortak çalışarak *insanların kamusal alanları nasıl kullandığına ilişkin güvenilir veri toplamayı kolaylaştıran, alan yöneticilerinin kalıpları görmesini, içgörüler oluşturmasını ve savunuculuk için kanıta dayalı yaklaşımlar geliştirmesini sağlayan bir araç geliştireceğini* açıklamıştır (MIDP, 2019, s. 183). Her ne kadar olumlu dönüşümlere yol açacağı vaat edilse de kamusal alana çıktıkları anda sürekli gözetim altında tutulacak olmak insanları huzursuz etmiştir.

Üstelik bu gözetim sadece kamusal alanda toplanan verilerle de sınırlı kalmayacaktır. Sidewalk Labs, insanların yaşayacak oldukları yerleşkelerde de çeşitli kameralar ve sensörlerle bireyler hakkındaki veriler toplanmaya devam edecek ve insanlar yine gözetim altında kalacaktır. Buna örnek olarak, insanların çöplerini otomatik olarak ayrıştırmayı planlayan (böylelikle insanların tüketim alışkanlıklarını takip eden) ya da kullanılacak olan yüz tanıma sistemiyle insanların evlerine anahtarsız olarak girmelerini sağlaması planlanan (böylelikle insanların davranış biçimleriyle ilgili olarak da veri toplayacak olan) teknolojiler gösterilebilir.

Yarı yapılandırılmış görüşmelerde ise bu konuyla ilgili yapılan tartışmalarda teknolojinin yanı sıra akıllı şehirler söylemine ve Sidewalk Toronto Projesi'ne yönelik eleştirilerin bir başka odak noktası ise projenin “toplumsal boyutları” ile ilgili olmuştur. Katılımcılar, projenin toplumsal boyutlarına yoğunlaşmakta ve ideal akıllı şehir tezahürü üzerinden Sidewalk Toronto Projesi'ni öteki katılımcılara göre daha sert bir biçimde eleştirmektedirler. Bunu yaparken de teknolojinin yaşam dünyasını olumsuz bir yönde nasıl dönüştürdükleri üzerinde özellikle durmuşlardır.

Her ne kadar tartışmalar toplumsal bağlamda odaklansa da öne çıkan ilk tartışma aslında yine teknoloji üzerine olmuştur. Ancak bu kez eleştirinin odağı yeterince gelişmiş bir teknolojinin kullanılması ya da kullanılmaması değil, bu teknolojilerin şehri ve kamusal alanları nasıl olumsuz yönde dönüştürdüğü üzerinedir. Buna göre, Sidewalk Labs şirketi, akıllı teknolojileri kullanarak *Toronto'da bir gözetim toplumu inşa etmektedir*. Ancak bu durum demokrasi kurumuya ters düşmektedir. Yaşama geçirilmesi durumunda demokratik anlamda çok büyük sakıncalar doğurması muhtemeldir. 4 numaralı katılımcı, bu eleştirileri

bir adım daha ileri taşıyarak aslında şu anda dünyada kullanılan ya da kullanılmak istenen akıllı şehir teknolojilerinde egemen olan modelin bu olduğunu söylemektedir. Tüm dünyada gözetime dayalı akıllı şehirler inşa edilmeye çalışıldığını söyleyen katılımcı konuyla ilgili olarak şunları dile getirmiştir:

“Biz mahremiyete dayalı bir akıllı şehir istiyoruz; gözetime dayalı bir akıllı şehir değil. Ancak maalesef şu anda dünyada yaygın olarak kullanılan model bu. Ben Uluslararası Akıllı Şehir Meclisi'nin²⁰ bir üyesiyim. Şangay, Dubai bunların hepsi vatandaşların her adımlarını takip eden, gözetime dayalı akıllı şehirler. Fakat bu burada, benim yaşadığım yerde, Toronto'da, Kanada'da kabul edilemez. Bu nedenle verinin daha toplanırken kaynağında anonimleştirilmesi gerektiği konusunda ısrarcı oldum. Öteki türlü mahremiyetimiz olmayacak ve mahremiyet vazgeçilebilecek bir şey değil. Mahremiyet özgürlüğümüzün temelini oluşturması açısından oldukça yaşamsal. Bu nedenle ben halâ bu konuda ısrar ediyorum. Akıllı şehirlerde toplanan tüm veriler anonim olmalı; ideal olan bu.”

Gözetim konusu gündeme geldiğinde, Sidewalk Toronto Projesi'ne yönelik eleştirilerin bir başka odak noktasının da bu projenin insanlarda akıllı şehirler kavramının yaptığı çağrışımları bozduğudur. Buna göre, Sidewalk Labs bu projeye başlamadan önce akıllı şehirler nosyonu insanlarda daha olumlu şeyler çağrıştırırken; şirketin Toronto'da bu projeye başlamasıyla birlikte kavramın insanlarda yaptığı çağrışımlar olumsuz bir yöne doğrulmuştur. Bu olumsuz çağrışımlardan en belirginini ise “*akıllı şehir kavramının gözetimle eş anlamlı hale gelmesidir.*” Buna göre, Sidewalk Labs bir panoptikonun da ötesine geçerek bölgede bir oligoptikon inşa etmektedir. Yani toplumu pek çok yönden gözetim altında tutmak üzerine bir sistem kurmaktadır. Şirket bunu yaparken, temel araç ve kaynak olarak ise “veri”yi kullanmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda 10 numaralı katılımcının açıklamaları

---

²⁰ Akıllı şehirler oluşturma konusunda küresel olarak liderlik yapmayı amaçlayan, özel sektör temsilcilerinden, akademisyenlerden ve bağımsız çalışanlardan oluşan küresel bir ağıdır. Daha fazla bilgi için bkz. <https://smartcitiescouncil.com/article/about-us-global>

hem konuyu özetlemesi hem de öteki yorumları da kapsamı bağlamında anlam kazanmaktadır:

“Son zamanlarda Toronto’nun merkezinde, iş bölgesinde, bazı yerel akıllı şehir teknolojileri kullanılıyor ve toplumun geneli bundan haberdar değil. Bu teknolojilerin şu an için kapsamı çok dar. Örneğin, sadece şehirdeki belirli bir bölgeyi gözetleyen kameralar kullanıyorlar. Bununla birlikte toplanan verinin kapsamı da çok dar ve veriler şirket tarafından güvenli bir şekilde depolanıyor. Benim bununla ilgili bir sorunum yoktu diyebilirim. Sidewalk Labs ise bambaşka bir şey yapmaya çalışıyor. Onlar bu projeyi yukarıdan aşağı bir modelde her şeyin akıllı teknolojilere dayandığı ve bağlantılı olduğu bir hale getirmeye çalışıyorlar. Yani temelde yapmaya çalıştıkları şey mevcut şehir altyapısını bağlantılı hale getirmeye çalışmak. Özellikle ilk önerilerine bakarsan bunu yaparken şehirdeki bütün veriyi tek bir yerde toplamayı vad ediyorlar. Bu çok cesur ve korkutucu bir hamle ve bunu yaparken de alanyazındaki akıllı şehir tanımlamalarından bir kısmına dayandırıyorlar. Bu projeyi uygularken temel aldıkları akademik yaklaşım hakkında çokça eleştirel makale okudum, yani bu en temel anlamıyla gözetim.”

Şirketlerin, teknolojiyi insanlara ulaşmak, haklarında veri toplamak, onları gözetlemek ve manipüle etmek amacıyla kullandıkları böylesi bir ortamda siyasal yönetimin tutumu ayrıca önem kazanmaktadır çünkü vatandaşlar tarafından seçilmiş yöneticilerin, özel sektörün teknolojiyi böylece kötüye kullanılmasına sessiz kalması ya da bunu desteklemesi, kamusal alandan elde edilen veriyi kendi politik çıkarlarına bağlı olarak kullanması toplumların geleceği açısından oldukça önemli risklerin ortaya çıkmasına ve ütopyik hayallerin bir distopya ile sonuçlanmasına neden olabilir. Bu durumu 24 numaralı katılımcının günümüzden verdiği örnekte oldukça net bir şekilde görebilmek olanaklıdır. Katılımcı, konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

“Çin’de kullanılan teknolojileri ve kullanılış biçimlerini görüyorsun, oldukça korkutucu bir şekilde kullanılıyorlar. İnsanları gözetim altında tutarak iyi bir vatandaş mısın, yoksa kötü bir vatandaş mı buna karar veriyorlar, vatandaşları davranışlarına göre puanlıyorlar. Eğer puanın düşükse kötü bir vatandaş olarak damgalanıyorsun ve örneğin bazı toplu taşıma araçlarına erişimin olmuyor; örneğin, hızlı trene ya da uçağa binemiyorsun. Bu durum oldukça korkutucu. Evet, akıllı şehirler bazı ülkeler ve teknoloji tedarikçileri tarafından kullanılabilir; fakat şu koşullarda kamu bu teknolojilerin getirilerinden yararlanan kesim değil. Ancak bu, bizim için olmalıydı değil mi?”

Bütün bu tartışmalara özetle bakıldığında, aslında bu çalışmada öngörüldüğü gibi akıllı şehir teknolojilerinin otoriteyi daha erişilebilir, bürokrasiyi daha kolay aşılabilir bir hale getirerek sistem dünyasını çözmediği görülmüştür. Kullanılan çevrimiçi platformlarla proje ortaklığının ve bu anlamda hem ekonomik otorite olarak Sidewalk Labs'in, hem de siyasal otorite olarak Waterfront Toronto'nun daha göz önünde ve kamusal bir pozisyona geldiği doğrudur. Ancak söz konusu erişim olduğunda, bu ancak bu otoritelerin sınırlarını tehlikede hissetmediği ve izin verdiği ölçüde gerçekleşmektedir. Nitekim araştırmacı projeye ilgili tartışmaların yaşandığı ve Sidewalk Labs'in kendini huzursuz hissettiği bir dönemde şirket yetkililerine çeşitli araçları ve platformları kullanarak erişmeye çalışmış ancak hiçbir şekilde şirket yetkililerinden olumlu ya da olumsuz bir dönüş alamamıştır. Bu durumu, söz konusu hipotezin bir kanıtı olarak sunmak olasıdır.

Sonuç olarak, eğer proje tamamlanabilmiş olsaydı, güç sahiplerinin akıllı şehir teknolojilerinin de yardımıyla sistem ve yaşam dünyaları arasında duvarı yıkıp, bireylerin yaşam dünyasını da sistem dünyasının içerisinde eritmeleri olanaklı olacak gibi görünmektedir. Böylelikle yaşam dünyasındaki güvenli, mahrem alanı kaybeden birey için iktidarın güç alanından kaçabileceği bir yer kalmayacaktır.

4.6. Tema 6- Akıllı Şehirlerde Gerçekleştirilen İletişim Süreçleri ile İlgili Tartışmalar

Her ne kadar çalışmada şu ana kadar anlatılan bütün boyutlar aynı zamanda sürecin iletişimden ayrılmaz bir parçası olsa da çalışmanın gerçekleştirildiği disiplin itibari ile iletişim vurgusunun güçlendirilmesi ve ilgili tartışmaların derinleştirilmesi için çalışmaya bir altıncı tema olarak "iletişim" teması da eklenmiştir. Bu bağlamda, tarafların iletişim sürecindeki rolleri, proje ortaklığının iletişim sürecini nasıl yönettiği, katılımcıların bu konudaki düşünceleri gibi konular tartışılmıştır.

4.6.1. Etkili bir iletişim ortamının varlığı ve Sidewalk Toronto ortaklığının iletişim yönetimi üzerine tartışmalar

Bu tema altında öncelikle projeye ilgili olarak paydaşları birbirine bağlayan etkili bir iletişim ortamının varlığı ve/veya Sidewalk Toronto ortaklığının iletişim yönetimi konusunda ne düşündükleri katılımcılara sorulmuştur. Fakat katılımcıların konuyla ilgili açıklamalarından söz edilmeden önce Sidewalk Labs'ın MIDP ve Vatandaş Katılımı Strateji Raporu'nda konuyla ilgili olarak kendilerinin üstlendiği rollere ilişkin yaptığı açıklamaları ele almak yerinde olacaktır.

Sidewalk Labs, incelenen belgelerde şirketin iletişim sürecindeki rolü ve hem paydaşların kendi aralarındaki iletişimlerini hem de proje ortaklığına erişimlerini arttırmak için yaptıklarını oldukça ayrıntılı bir şekilde açıklamıştır. Şirket, kendisine iletişim sürecinin yöneticisi rolünü biçmiş, vatandaşların projeye olan etkileşimlerini sağlamak için, Waterfront Toronto'dan bağımsız olarak da, çeşitli etkinlikleri düzenleme ve çeşitli araçlar geliştirme sürecine girişmiştir.

Bu araçları hazırlama ve toplumla nedenini MIDP'de topluluğun sesinin yaratıcılık, uygulama ve uzun vadeli planlara dâhil edilmesinde bir fırsat görmesi olarak gösteren şirket,

“Yenilikle dolu bir mahallede, topluluğun sesini ortaya koymaktan sorumlu organlar, çeşitli topluluk üyeleriyle etkileşim kurmaya yardımcı olmak amacıyla teknolojilerden nasıl yararlanacakları ve karar alma süreçlerini bilgilendirmek için bu topluluk geribildirimini kullanma konusunda da yenilikçi olmalıdır” (MIDP, 2019).

diyerek projeye olan ya da olması planlanan vatandaş katılımına ilişkin bakış açısını ortaya koymaya çalışmıştır.

Şirket, konuyla ilgili olarak MIDP' de “*Sidewalk Labs'in Devam Eden Görüşmelerdeki Rolü*” adında özel bir başlık açmıştır. Burada yaptıkları açıklamaya göre şirket öncelikle, *MIDP'nin kamuya açıklanmasının ardından halkın proje ayrıntılarını anlamasına yardımcı olacak etkinliklere odaklanmış ve vatandaşların soru sorması ve projeye ilgili olarak şirketle iletişim kurabilmesi için bir forum sağlamıştır* (MIDP, 2019).

Şirketin kurduğunu belirttiği bu forum aslında pek çok farklı mecranın birleşmesinden ve pek çok farklı aracın hem birbiriyle ilişkili hem de birbirinden bağımsız olarak kullanılmasından oluşmaktadır.

Şirketin ilgili raporlarda belirttiği, bu forumun oluşturulmasında kullanılan araçlardan ilk vurgulananı *çevrimiçi ortamlardır*. Şirketin MIDP’de belirttiği üzere, web sitesi proje teklifinin kamuya açıklanmasının bir parçası olarak yayınlanmıştır. Site *önerilen yeniliklerin ve sonuçların sindirimi kolay bir özetini içermektedir ve Torontoluların proje planını nasıl şekillendirdiğine ilişkin ayrıntılar içermektedir. Ayrıca, şehir sakinlerine projeye ilgili soru göndermeleri için fırsatlar sunmaktadır* (MIDP, 2019).

Şirket, daha önce pek çok farklı başlıkta yaptığı gibi iletişim başlığı altında da yine 307’nin önemini vurgulamıştır. Aslında, kamusal alan oluşturma, katılım, dâhil etme vb. bütün süreçlerde ilgili belgelerde benzer vurgu noktalarına tekrar ve tekrar odaklanılmasının nedeni olarak bütün bunların hepsinin temelinde iletişim ve etkileşimin yatmasının olması gösterilebilir. Şirket, bütün bu yaptıklarını vatandaşla güçlü bir etkileşimi olduğunu göstermek için tekrar tekrar vurgulamaktadır. 307’nin iletişim sürecindeki önemine dönülecek olursa şirket konuyla ilgili MIDP’de şunları söylemiştir (MIDP, 2019):

“307 alanı, önemli anlatılar, amaçlanan sonuçlar ve yeniliklerin yanı sıra kamu geribildirimlerinin planı nasıl şekillendirdiği de dâhil olmak üzere MIDP’nin fiziksel bir aktivasyonunu -interaktif bir deneyim oluşturmak için kuruldu. 307, geribildirim için kiosklar, açık ev ve açık saatler, ortak programlama, topluluk oluşturma ve topluluk alanı ve çok daha fazlası dâhil olmak üzere proje hakkında halkın katılımı için bir evdir.”

Aslında şirketin açıklamalarında da anlaşılacağı üzere bu birim, Toronto halkının karşısında projeye ilgili etkileşime girebileceği bir muhatap bulabilmesi için kurulmuştur. Vatandaşların fiziksel olarak görebilecekleri ve şirket yetkilileriyle doğrudan etkileşime geçebilecekleri bir mekanın varlığı projeye özdeşleşmelerini kolaylaştıracaktır.

307’yi destekleyen ve fiziksel ortam üzerinden vatandaşlarla olan etkileşimi arttıran bir başka eylem ise şirketin çeşitli festivallerde ve panayırarda kurduğu pop-uplardır. Şirket

böylelikle 307'ye gelemeyen vatandaşlara erişmeyi amaçlamıştır. Şirket, bu girişimi “*Torontoluları Sidewalk Toronto teklifinin ayrıntılarıyla keyifli bir şekilde meşgul etmek ve topluluklarındaki insanlarla tanışmak için seyahat eden mobil interaktif bir deneyim*” olarak tanımlamaktadır (MIDP, 2019). Pop-up'ların amacı Torontoluların teklifin yaşamlarını nasıl etkileyeceğini anlamalarına ve geribildirim sağlamalarına yardımcı olmasıdır. Şirket, Haziran 2019-Eylül 2019 tarihleri arasında Toronto'daki festivallerde ve etkinliklerde pop-up'lar aracılığıyla vatandaşlarla buluşmuştur. Bu festivallerden bazılarını örnek olarak Redpath Waterfront Festivali, Danforth'un Tadı, Scarborough Ribfest ve Open Streets TO verilebilir (MIDP, 2019).

Şirketin vatandaşlara fiziksel bağlamda erişmek için kullandığı bir başka araç da *Bana Herşeyi Sor (Ask Me Anything-AMA)* oturumlarıdır. Şirket, bu oturumları vatandaşların projeye ilgili kapasitelerini geliştirmek için *ücretsiz ve herkes için erişilebilir* olarak gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Ayrıca yine şirketin belirttiği üzere *bu oturumlar Waterfront Toronto'nun Kamuyolu Danışma Toplantılarını desteklemek amacıyla ancak bu toplantılardan ve Waterfront Toronto'dan bağımsız olarak gerçekleştirilmektedir* (MIDP, 2019).

Pop-up'ların ve Bana Herşeyi Sor oturumlarının yanı sıra şirket, vatandaşlara bireysel düzeyde ulaşmanın ötesinde topluluk düzeyinde de erişebilmek amacıyla “*Topluluk Turları*” adını verdiği etkinlikler gerçekleştirmiştir. Bu etkinliklerle şirket, personelini *teklifin ayrıntılarını paylaşmak ve proje hakkındaki düşünceleri duymak için* topluluk toplantılarına göndermektedir. Şirket toplantılarına katıldığı topluluk ve grupları şöyle sıralamıştır: mahalle veya yerleşik dernekler, inanç grupları, özel ilgi grupları, öğrenci grupları, gençlik grupları, yaşlılar grupları ve daha fazlası (MIDP, 2019)

Şirketin vatandaşlarla etkileşim kurma konusundaki eylemleri sadece fiziksel olarak düzenlediği etkinliklerle ya da kurduğu web sitesiyle sınırlı değildir. Şirket, web sitesinin yanı sıra farklı dijital araçları da hem fiziksel ortama entegre ederek hem de çevrimiçi kullanarak vatandaşlarla olan etkileşimini arttırmaya çalıştığını belirtmiştir. Şirketin bakış açısına göre

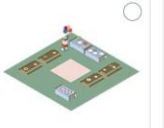

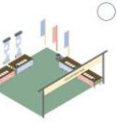

dijital araçlar, özellikle sağlam bir dijital altyapıya sahip olan ve dijital okuryazarlığın ve yeterliliklerin artırılması için desteğe sahip mahallelerde, karar verme süreçlerinde kapsayıcı katılımın artırılması için potansiyel fırsatlardır (MIDP, 2019)

Dijital araçların, toplulukla olan iletişimi ve katılımı arttırmak için olan kullanım biçimlerine bir örnek olarak şirket, vatandaşların kamusal alandaki etkinlikleri ve fiziksel olarak kamusal alanda yapılan değişiklikleri sanal olarak biçimlendirdiği *Collab* adında bir *Dijital Kamusal Meydan* oluşturmuştur. Şirketin belirttiği üzere, bu uygulamayla vatandaşlar ve topluluk üyeleri kamusal alanlardaki etkinlikler için seçimlerini önerebilmekte ve bireysel tercihlerinin kamusal alanı nasıl etkilediğini görebilmektedirler. Şirket Görsel 7’de de görülebileceği üzere *Collab*’in kullanımı ve yararlarıyla ilgili olarak şöyle bir örnek vermiş ve açıklamada bulunmuştur (MIDP, 2019):

“Örneğin, bir çiftçi pazarı taze ürünler sağlar ve çok fazla yaya trafiği çeker, ancak bu durumda alan bir topluluk pikniği için fazla kalabalık olabilir. *Collab*, karar verme çerçevesini ve tüm topluluk girdilerini ortaya çıkaran şeffaf bir süreç yoluyla mahallelerini şekillendirebilecek yerel kararlara topluluk üyelerini dâhil eder. Dijital teknolojinin tek başına kaliteyi ve adil yerel karar almayı teşvik etmek için yeterli olmadığını biliyoruz. Yüz yüze etkileşimler ve bir yerin genel yönetimi temeldir. Bununla birlikte, birçok başarılı dijital hükümet girişiminin gösterdiği gibi, teknoloji daha fazla şeffaflık ve katılım sağlamak için düşünceli bir şekilde entegre edilebilir. Gelecekte, *Collab*’in mahalle birliği, iş geliştirme alanı veya kar amacı gütmeyen kamusal alan gibi kuruluşlar tarafından daha kapsayıcı topluluk kararları almak için kullanılabileceğini düşünüyoruz.”

Choose up to three (3) events

 <p>Art Class Learn how to paint, or hone your skills.</p>	 <p>Community Picnic Eat outdoors at a family friendly potluck.</p>	 <p>Farmers' Market Shop fresh produce direct from local farmers.</p>	 <p>Handmade goods market Buy one-of-a-kind goods from local artisans.</p>	 <p>Health and Volunteer Fair Give back and get the help you need.</p>
 <p>Live Music Listen to performances by local musical artists.</p>	 <p>Pop-up Playground Build towers, slides and more for playing around.</p>	 <p>VR in the Plaza Enjoy virtual games and experiences for all ages.</p>	 <p>Yoga Do yoga in the plaza led by an expert instructor.</p>	 <p>Create Your Own Suggest a new event idea for the plaza.</p>

RETURN

ADD TO PLAZA

You made a playful plaza. ALL AGES PET FRIENDLY VEGAN!

collab Select Events Review & Submit Compare Choices EDIT CHOICES REVIEW

Görsel 7. Collab üzerinde kullanıcı tercihlerinin kamusal alanı etkileme biçimleri üzerine örnek bir uygulama
Kaynak: <https://collab.sidewalklabs.com/#app>

Şirket, bir anlamda bir simülasyon aracı olan Collab sayesinde vatandaşların özellikle kamusal alanın fiziksel tasarımını konusuna daha fazla katılım gösterebildiklerini belirtmektedir. Ancak Collab şirketin vatandaşlarla dijital olarak etkileşime geçmesinin ve dijital araçları daha fazla iletişim için kullanma biçimlerinin tek örneği değildir. Şirket, dijital araçları şeffaflığı arttırmanın bir yolu olarak da görmektedir. Ayrıca şirket, *topluluk üyelerine bir kararın gerekli ödünleşimlerine ilişkin bilgili ve incelikli bir anlayış sağlayarak, dijital araçların toplu olarak bireysel çıkarların önüne geçecek daha fazla kararı teşvik edebileceğine inandığını* belirtmiştir (MIDP, 2019). Bu bağlamda şirketin dijital araçları sadece bir iletişim aracı olarak değil; aynı zamanda bir ikna aracı olarak da gördüğünü söylemek olanaklıdır.

Sidewalk Labs'in ilgili belgelerde konuya ilişkin yaptığı açıklamaların tartışılmasının ardından yarı yapılandırılmış görüşmelerde konuya ilişkin olarak yapılan tartışmalar ele alınmıştır. Sidewalk Labs'in yukarıda da belirtildiği üzere, etkili bir iletişim ağı kurmak için oldukça çaba sarf ettiğini belirtmiş olmasına karşın yarı yapılandırılmış görüşmeye katkı sağlayan uzmanların çoğunluğunun konuya eleştirel yaklaştığı görülmüştür. Nitekim görüşmeye katılan 2 katılımcı bu soruya yanıt vermek istemezken, 1 katılımcı ise iletişim sürecini bir bütün olarak değerlendirmenin haksızlık olacağını, süreci her aşamadaki vaka için ayrı değerlendirmek gerektiğini söylemiştir. Bunlara ek olarak 15 katılımcı projeye ilişkin etkili bir iletişim ağının olmadığını, proje ortaklarının iletişim sürecini yeterince iyi yönetemediklerini belirtirken; 4 katılımcı projedeki hem iletişim ağını hem de iletişim yönetimini başarılı bulduklarını dile getirmişlerdir. 1 Katılımcı ise, ortaklık dışarıda tutulduğunda başarılı bir iletişim ağı olduğunu, ancak ortaklığın iletişim süreçlerini iyi yönetemediğini düşündüğünü belirtmiştir.

Öncelikle başarılı bir iletişim ağı ve yönetimi olduğunu belirten katılımcıların konuya ilişkin düşünceleri ele alındığında öne çıkan ilk yorum "*isteyen herkesin vatandaşlarla iletişim kurmak için organize edilen etkinliklere ister anlık olarak katılıp sesini ve fikirlerini herkesle paylaşabildikleri, seslerini duyurabildiklerini ya da isterlerse bu etkinliklerin kayıtlarını daha sonra sosyal medya üzerinden izleyerek sürece pasif olarak da dâhil*

olabildikleri” üzerinedir. Buradan görüldüğü üzere, tıpkı kamusal alan oluşturulması bağlamında gerçekleşen tartışmalarda olduğu gibi, iletişim bağlamında bakıldığında da görüşmeciler ortaklığın gerçekleştirdiği halka açık toplantılarını sıklığı ve yapıma biçimi bakımından vatandaşlara danışma anlamında “*proje ortakları ve vatandaşlar arasında gerçek bir iletişimin varlığı*” olarak yorumlamaktadırlar. Bu bağlamda, 14 numaralı katılımcının söyledikleri genel bakış açısını özetlemesi açısından önemli görünmektedir. Katılımcı konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

“Evet, yani bu proje etrafında şekil bulan bazı vatandaş hareketleri olduğunu biliyorum. Bunlardan biri BlockSidewalk hareketi. Ve bence bu hareket kamuoyuyla iletişim kurma konusunda oldukça başarılı. Ayrıca, yine bu hareketin üzerinden İnternet’te de oldukça fazla etkileşim ve katılım var. Ayrıca pek çok halka açık toplantı da düzenlediler. Ayrıca, proje ortakları tarafından düzenlenen halka açık danışma toplantılarına da kamuoyunu temsil etmesi için insan gönderdiklerini biliyorum. The Canadian Civil Liberties Association da sürece dâhil oldu. Tekrar söylüyorum, bu gruplar kamuoyunu ve kamuoyu çıkarlarını bu süreçte temsil etmek için Sidewalk Labs ve Waterfront Toronto Tarafından düzenlenen bu şova dâhil oldular. Dolayısıyla, bence kamuoyunu, kamuoyunun çıkarlarını ve bakış açısını gayet organize bir şekilde temsil etmenin yolları bulundu. Ayrıca bunun dışında sadece konuyla ilgilenen ve endişelenen vatandaşların, herhangi bir toplumsal harekete bağlı olmadan, bu süreçlere ve halka açık toplantılara katıldıklarını görüyoruz.”

Halka açık toplantılar üzerinden gerçekleştirilen yüz yüze iletişime olan vurgu kadar olmasa da öne çıkan bir başka tartışma da sosyal medya kullanımı üzerinedir. Katılımcılar, sosyal medya, özellikle Twitter üzerinden, “*politikacıların ve proje uygulayıcılarını vatandaşlarla aktif ve iyi bir iletişim kurdukları ve konuyla ilgilenen bütün tarafların seslerini duyurabildikleri bir ağın var olduğunu*” dile getirmişlerdir.

Özetle değerlendirildiğinde, proje etrafında etkili bir iletişim ağı geliştiğini ve proje ortaklarının bu ağı iyi yönettiğini düşünen görüşmeciler bu bağlamda özellikle geleneksel yöntemlerin kullanılış biçimlerine vurgu yapmaktadırlar. Bununla beraber, çok zayıf da olsa, projeye ilgili iletişim sürecince ortaklıkla vatandaşlar arasındaki etkileşimde sosyal medyanın kullanılış biçimlerinin varlığı da vurgulanmıştır. Ancak, bunun dışında, sadece bu proje için oluşturulmuş bir çevrimiçi iletişim platformundan söz edilmemiştir. Sosyal

medyanın projeye ilgili iletişim süreçlerinde kullanılma biçimlerinden söz edilirken, aslında bu iletişim süreçlerinin gerçekleşmesiyle ilgili *proje ortaklarından bağımsız olarak gelişen bir iletişim ağının varlığına* da vurgu yapıldığı görülmüştür. Buna göre, sosyal medyada bir tartışma konusu olarak başlayan #BlockSidewalk hashtagi sonradan proje etrafında inşa edilen başarılı bir toplumsal harekete dönüşmüştür. Bu bir yandan doğru iletişimin yaratabileceği etkinin büyüklüğünü göstermektedir. Öte yandan ise, katılımcılar, proje ortakları bir yana, bu hareketin temsilcilerinin kamuyu bilgilendirmede ve vatandaşlarla iletişim kurmada oldukça başarılı bir iş çıkardığını vurgulamaktadırlar.

Projenin etrafında etkili bir iletişim ağı kurulduğu ve ortaklığın vatandaşlarla ve öteki paydaşlarla olan iletişimi yönetmede başarılı olduklarını düşündüğü üzerine yapılan vurguya proje ortaklarının bakış açısından bakmak da bu noktada önemli görülmektedir. Bu bağlamda Sidewalk Labs'in ilgili evraklarda yaptığı açıklamalar hali hazırda tartışılmıştır. Bu açıklamalara ek olarak Sidewalk Toronto ortaklarından Waterfront Toronto Şirketi'ni temsilen araştırmaya katılan 13 numaralı görüşmecinin dile getirdikleri önem arz ediyor görünmektedir. Görüşmeci Waterfront Toronto'nun geçmişten çok iyi bir danışma geleneği olduğunu ve vatandaşlarla olan etkileşimlerinin oldukça güçlü olduğunu söylemiştir. Bu projeyi de ötekilerinde olduğu gibi, vatandaşlarla olan diyaloglarına dayanarak geliştirdiklerini ve yürüttüklerini belirten görüşmeci görüşlerini şu şekilde açıklamıştır:

“Biz bu dijital sorunları gerçekleştirdiğimiz süreçlerde Sidewalk Labs'ten tamamen bağımsız olarak ele aldık. Dijitalle ilgili olan halka açık danışma toplantılarında sadece Waterfront Toronto vardı. Bu süreçte kütüphaneye ve Dijital Adalet Laboratuvarıyla²¹ işbirliği yaptık. Şimdi 31 Ekim'e kadar daha önce söz ettiğim 4 temel sorun hakkında Sidewalk Labs ile bir anlaşmaya varıp varamayacağımızı

---

²¹ Dijital Adalet Laboratuvarı (Digital Justice Lab) dijital teknolojilerin kullanımı yoluyla daha eşitlikçi bir gelecek yaratmayı misyon edinmiş Kanada'da bulunan bir kuruluştur. Daha fazla bilgi için bkz: <https://digitaljusticelab.ca/about>

bekliyoruz. Ancak bu konularda bir anlaşmaya varabilirsek şirkete projeye devam etmesi için resmi bir onay vereceğiz.

Dolayısıyla Haziran ve Ekim arasında birkaç şey oldu. Çok öğretici bir danışma süreci gerçekleşti. Toplantılara olan katılım, bu toplantılar sonrası hazırlanan yazılı raporlar, yazılı vatandaş bildirimleri ve vatandaş anketleri çok öğretici oldu. Bununla birlikte Dijital Strateji Danışma paneli özellikle dijital sorunlarla ilgili olarak aylık toplantılar düzenledi ve projeye ilgili yorumlarını bize bildirdi. Bütün bu süreç gerçekten temel endişelerin ve düşüncelerin belirlenmesine yönelikti. Bununla birlikte Ontario Bilgi ve Mahremiyet Komiserinden de akıllı şehirler ve mahremiyet konusundaki endişelerine yönelik olarak bir mektup aldık. Burada bizim için çok aydınlatıcı olan şey ise her üç bilgi kaynağında da benzer konularda oluşabilecek sorunların varlığının dile getirilmesi oldu. Dolayısıyla bu kaynaklar bize Sidewalk Labs ile Haziran ve Ekim arasında gerçekleştirdiğimiz toplantılarda özellikle neleri tartışmaya açmamız gerektiği konusunda yol gösterici oldu. Nihai olarak 31 Ekim’de şirketle bu dört temel sorunun çözümü konusunda ve bununla birlikte geçen sürede ortaya çıkan pek çok endişenin giderilmesi konusunda aynı çizgide buluştuk.

Katılımcı, bütün bir süreci detayları ile açıklamasının ardından, mülakatın hemen öncesinde gerçekleştirilen halka açık bilgilendirme toplantısına değinerek aslında projeye yöneltilen eleştirilerin tamamının doğrudan proje ile ilgili olmadığını vurgulamıştır. Buna göre, aslında projeye yönelik eleştirilerin önemli bir kısmı insanların teknolojiye karşı genel olarak yaşadıkları güvensizlikten kaynaklanmaktadır. Katılımcı, konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

Dün geceki toplantıda vatandaşları bu konuda bilgilendirdik, toplantı çok yoğun geçti. Toronto’da akıllı şehirlere ilişkin olarak çok kutuplu düşünceler var. Bu proje bütün bu farklı bakış açılarının bir araya geldiği ve farklı ortaya çıktığı kaynaklı bir kazan haline geldi. İnsanlar bu konuda olağanüstü bir şekilde tutkulular. Ciddi bir aktivizm var. Ben bunu değerlendirirken dünyada, bu projenin kabulünden beri yaşanan gelişmeler çerçevesinde ele almamız gerektiğini düşünüyorum. Yani Mart 2017’de insanlar bu teknolojilere karşı ve bu teknolojilerden kaynaklanabilecek sorunlarla ilgili olarak daha saflardı. Cambridge Analytica Skandalı yaşanmamıştı, Avrupa birliği ciddi önlemler aldığı yasayı onaylamıştı, büyük teknolojiye olan güvenin kaybolmasından kaynaklanan büyük davalar henüz mahkemelerde tartışılmıyordu vs. Bütün bu gelişmeler ışığında bakıldığında kamunun bu tartışmalarla daha fazla etkileşim kurduğunu ve bunlara daha fazla katılım göstermeye başladığını söyleyebiliriz. Bunun temel sebeplerinden biri de kamunun artık bilgiye erişiminin çok kolay olması. Bilirsin, ben 20 yıldır sahadayım ve kamunun bilgiye erişimi daha önce hiç bu kadar yoğun olmamıştı.

Tarihsel olarak baktığında bu tarz tartışmalar genelde akademisyenler, teknoloji uzmanları ve politika yapımcıları arasında geçiyordu. Günümüzde baktığında, artık herkesin bu tartışmalara katılabilme yeteneğinin olduğunu görüyorsun ve bu geleneksel bağlamdan farklı bir şekilde gerçekleşiyor. Örneğin dün geceki toplantıda 200-250 kişi vardı ve çok yoğun bir aktivist tartışma yaşandı. Bu iyi bir şey çünkü bize, teknolojinin aksi takdirde dikkatimizden kaçabilecek olan karanlık taraflarını hatırlatıyor. Vatandaşlar bu konuda omuzumuzda oturan küçük melekler gibiler ve bize sürekli olarak “Hadi bunun hakkında bir daha düşün.” Diyorlar. Diyebilirim ki bu sesler bizim 31 Ekim’de daha iyi bir sonuç elde etmemize yardımcı oldular. Bu sesler bizim tarafımızdan duyulmaya ve dikkate alınmaya nihai kararımızı vereceğimiz Mart 2020’ye kadar, şimdiye kadar olduğundan çok daha fazla devam edecek”

Tıpkı Sidewalk Labs gibi Waterfront Toronto temsilcisinin de vatandaşlarla olan etkileşim ve iletişim süreçlerini oldukça olumlu bir bağlamda değerlendirdiği görülmektedir. Bununla birlikte, yetkilinin vatandaşlara sunulan dijital fırsatlardan ya dijital iletişimin olanaklarından ve kullanış biçimlerinden ziyade geleneksel iletişim biçimlerine olan vurgusu, kamu sektörünün dijital yeterliliklerinde olan eksikliklere olan vurguyu ve iletişim süreçlerinin yönetiminde Waterfront Toronto’nun daha pasif kaldığına yönelik eleştirilerin doğruluğuna yönelik tartışmanın haklılığına yönelik bir tartışmanın yapılması gerekliliğini de beraberinde getirmektedir.

Proje etrafında kurulan etkili bir iletişim ağı olmadığını ve/veya Sidewalk Toronto Projesi ortaklığının bu projeyi yönetemediğini düşünen katılımcıların fikirleri birkaç konu etrafında yoğunlaşmıştır.

Bunlardan ilki ortaklığın vatandaşlarla ve şehirdeki öteki paydaşlarla olan iletişimlerinde modası geçmiş, geleneksel iletişim yöntemleri kullandığı, yeni iletişim teknolojilerini başarıyla kullanamadıklarını üzerinedir. Burada aslında sürecin ve ortaklığın doğası ile ilgili bir karşıtlık ortaya çıkmaktadır. Nitekim, hem akıllı şehirciliğin teknolojiye ve teknolojinin şehrin tüm paydaşları tarafından yoğun kullanımına dayanması beklenmektedir hem de proje ortaklarından biri dünyanın en büyük teknoloji şirketlerinden biridir. Ancak, buna rağmen, ortaklığın, “*Barcelona örneğinde olduğu gibi iyi çalışan bir dijital uygulama ve platform oluşturma konusunda başarısız olduğunu*” dile getirilmiştir. Bu

durum ise pro-aktif bir iletişim sürecinin önüne geçmektedir, bu da projeye vatandaş katılımını olumsuz etkilemektedir. Bu bağlamda 9 numaralı katılımcının söyledikleri, katılımcının vatandaş perspektifini sunmak üzere çalışmaya katıldığı da göz önünde bulundurulursa oldukça önem taşımaktadır. Katılımcı konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

“Bir şekilde kullandıkları iletişim yöntemlerinin modasının geçmiş olduğunu düşünüyorum. Halâ vatandaşlara yönelik olarak, bakın biz sizin vatandaşlar olarak söyleyeceğiniz şeyler olduğunun farkındayız, şu sisteme kaydolun ve sizin için önemli olan şeyler hakkında söylemek istediklerinizi dile getirin dedikleri bir sistem yok. Olan bir gelişmeyi öncelikle bir şekilde medyada görmeli ya da bir tanıdığınızda duymalısınız; ancak ondan sonra sürelere katılabilme şansımız oluyor. Hiç kimse tutup da “Hey sen, senin tercihlerine ve ihtiyaçlarına göre bu projeyi ilerletmek istiyoruz, senin fikirlerini duymak istiyoruz çünkü sen de Toronto’da yaşayan bir vatandaşsın.” demiyor.”

Bunun devamında aslında katılımcıların gözünde ortaklığın yeni medya teknolojileri ve iletişim yöntemleri bir yana geleneksel iletişim yöntemlerini bile aktif bir şekilde kullanmakta ve bir iletişim ağı kurmakta yetersiz kaldığı yönündedir. Buna göre, “*ortaklık eğer geleneksel iletişim yöntemlerini kullanarak vatandaşlarla etkileşime geçmekte ısrar edecekse ve iletişim ağını bunun üzerinden kuracaksa bile, yapılan toplantıların sıklığının artırılmasının ve toplantı ortamı olarak sadece şehir merkezindeki yerlerde sıkışıp kalmak yerine, şehrin değişik yerlerinde de bu toplantıların gerçekleştirilmesinin*” katılımcılar tarafından önerildiği görülmektedir.

Bu bağlamda katılımcılar tarafından odaklanılan bir başka konu ise, ortaklığın aslında bir iletişim ağı ve ortamı kurmadığı, bununla ilgilenmediği, yaptıkları iletişimsel eylemlerin geniş çaplı bir halkla ilişkiler ve pazarlama kampanyasının uzantıları olduğudur. 6 katılımcı bu yönde fikir beyan etmiştir.

Buna göre, iletişim sürecinin büyük bir kısmı saydam olmayan bir şekilde kapalı kapılar ardında gerçekleştirilmektedir. İletişimin vatandaşlara yansıtılan boyutu ise büyük ölçüde kamuoyunu ortaklığın istediği yönde manipüle etmek maksatlı olarak

gerçekleşmektedir. Bu bağlamda 3 numaralı katılımcının söyledikleri önem arz ediyor görünmektedir. Katılımcı şunları söylemiştir:

“Bu konuda çok ağız sıkı ve kurnaz davranıyorlar. Bence önemli işlerin pek çoğu kapalı kapılar arkasında gerçekleştiriliyor. Çok büyük bir lobi ekipleri var. Bence Toronto’da bulunan her bir meclis üyesini kendi yanlarına çekmek için farklı lobi oluşturma yöntemleri kullanıyorlar. Bu işi yapmaları için kendilerine ait özel bir takımları var. Daha önce başbakanlık ofisinde seçim kampanyasında çalışmış olan bir uzmanı işe aldılar. Bu adamın çevresi çok geniş ve onların politika direktörü filan olarak çalışıyordu. Ayrıca projeye ilgili bazı planları hakkında da oldukça ketum davranıyorlar. Örneğin, aslında Toronto’nun sahil bölgesinde bize söylediklerinden çok daha büyük bir alanı kapsayan bir tasarımı içeren bir Powerpoint sunusu basına sızdı. Ve buna tepki gösterdiler. İletişim ve halkla ilişkiler süreçlerine baktığımızda ise daha önce John Torry’nin²² ofisinde çalışmış olan bir sürü insanı işe aldılar. Bununla birlikte hükümetin farklı katmanlarında etkili olan bir sürü insanı işe alıyorlar. Oluşturdukları iletişim sürecinde aslında iki mesaj var. Bunlardan ilki Waterfront Toronto ve Sidewalk Labs arasındaki özel mesaj: “Her şey iyi gidiyor. Biz ahbabız. Sen beni tanıyorsun, ben seni tanıyorum.” Sonra bir de vatandaşlara ve daha geniş kesimlere verdikleri ışıltılı ve parıltılı mesaj var: “Sizin için bağlantılı harika bir şehir inşa ediyoruz.” Kamunun gözlerini kamaştırmak için teknolojiyen yararlanıyorlar. “Yeni kaldırımlarımızı gördünüz mü, kışın karları eritiyorlar.” “Otomatik araçlarımızı gördünüz mü kendi kedilerine gidiyorlar.” “Çöp kutularımızı gördünüz mü, doldukları zaman size haber veriyorlar. Bu sayede kaynaklarımızı daha iyi yönetiyoruz.” vs. deyip gösteriş yapıyorlar. İnsanlar da bunlara şaşırıp bütün bu teknolojinin büyümesine kapılıyorlar. Sahil bölgesinde bir gösterim merkezleri var, burada yapmayı vadettikleri pek çok gelişmeyi insanlara sunuyorlar. Henüz gitmediysen, gidip görmelisin.”

Burada da görüldüğü üzere, katılımcılar arasında ortaklığın vatandaşlarla kurduğu iletişimin büyük bir halkla ilişkiler kampanyasından ibaret olduğuna ilişkin bir inanç vardır. Peki, bütün bu halkla ilişkiler süreci kamuoyunu projenin tam olarak ortaklığın, özellikle de Sidewalk Labs’in istediği şekilde gerçekleştirilmesine ikna etmekte midir? Bu soru da katılımcılar arasında konuya ilişkin olarak öne çıkan bir başka temadır. Katılımcılara göre,

---

²² Toronto şehrinin araştırmanın yapıldığı tarih itibarıyla belediye başkanı olarak görev yapan kişidir.

proje ortakları bu halkla ilişkiler sürecine oldukça yüklü bir para harcamıştır. Ancak bu pek bir işe yaramamıştır ve vatandaşlar projeye direnç göstermişlerdir. Bu durum da yönetimle vatandaşlar arasında bir çatışmanın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Başka bir deyişle, bir kez daha görülmüştür ki, Sidewalk Toronto Projesi, bir uzlaşma alanı olarak değil, bir çatışma alanı olarak beklentilerin tersine bir kamusal alan üretmektedir. Bu bağlamda, Waterfront Toronto iletişim süreçlerini Sidewalk Labs'in yürütmesine izin verdiği için eleştirilmektedir. Katılımcılar, Sidewalk Labs'in, bütün süreci şirket çıkarlarına uygun bir şekilde yürütmesi bir yana, aslında hedef kitleyi çok da iyi tanımadığını da söylemişlerdir. Bunun yanı sıra, kamu özel sektör dengesinde Sidewalk Labs'in kamuoyunu projeye ilgili olarak ikna etmesinin çok zor olduğu da katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Bu bağlamda özellikle 10 numaralı katılımcının söyledikleri oldukça açıklayıcı görünmektedir:

“Şu ana kadar başarılı olduklarını düşünmüyorum. Yani, Sidewalk Labs tarafından düzenlenen ilk halka erişim programını düşünüyorum da ne büyük bir başarısızlıktı. Halkla İlişkiler kampanyalarına 5 milyon Amerikan Doları harcamalarına karşın, proje çok sert bir tepkiyle karşılaştı. ... Zaten eğer amaçları bu projede kendilerini eleştiren insanları ikna etmekse Sidewalk Labs bu konuda başarısızlığa mahkum çünkü özel bir şirketin kamu parasını çelişkili bir proje için harcamak istemesi başımıza ilk defa gelmiyor. İlk önce bunun için kamunun, siyasal liderlerin, hükümetlerin ikna edilmesi gerekiyor. Sidewalk LABs ise bunu yapmak yerine kestirmeden gitmeye çalışıyor. Dolayısıyla, evet, iyi bir iş çıkarmıyorlar.”

Son olarak katılımcı 19 ise bu katılımcılara benzer bir düşünce beyan etmekle birlikte, bunun çok kapsamlı ve karmaşık bir süreç olduğunu ve üzerinde derinlemesine çalışılması gerektiğini eklemiştir.

İki katılımcı ise, ortaklığın bir tartışma ve uzlaşma ortamı yaratmadığını, bu yönde bir iletişim yönetimi kurgulamadıklarını; tam tersine, gerçekleştirdikleri eylemlerle bir çekişme ve çatışma ortamı yarattıklarını düşündüklerini belirtmişlerdir. Bu bağlamda proje ortaklarının, özellikle Waterfront Toronto Şirketi'nin vatandaşlarla ortak anlayışa dayalı iletişim süreci kurmak yerine, *projeyi vatandaşlara dayatmaya çalıştığı*, vatandaşlar buna karşı bir tepki geliştirince de *taraflar arasında bir çatışma ortamı oluştuğunu* görülmektedir. Bu bağlamda, yapılan görüşme boyunca özellikle Waterfront Toronto'yu ve kurumun hem

projeye hem de kamuoyuna yönelik tutumunu çok sert bir şekilde eleştiren 8 numaralı katılımcının konuya ilişkin olarak söyledikleri oldukça çarpıcı görünmektedir. Katılımcı şunları söylemiştir:

“Vatandaşlar bu sürpriz projeye mutlaka bir tepki göstermeliydiler. Bu proje vatandaşlara federal hükümet tarafından dayatıldı ve hükümet bunu yaparken demokratik olmayan bir şekilde bütün sürecin kontrolünü hizmet sağlaması gereken kuruma devretmesi için yozlaşmış bir kurumu kullandı. Bütün gücün devredildiği dış kurum Google’a bağlı bir şirket. Evet, bu çok sorumsuzca bir hareketti. Bence vatandaşlar herhangi bir demokratik süreçten geçmemiş olan ve hiçbir demokratik söyleme dayanmayan bir projenin kendilerine aceleyle dayatılmasını kabul etmek zorunda değillerdi. Bu nedenle buna karşı çıkmalıydılar ve böyle de yaptılar. Projeye karşı öne çıktılar, projeye karşı koydular ve kendilerinin yaratmadığı bu dağınkılığı toplayıp düzeltmeye başladılar. Bu adil değil, fakat buna karşın projeye karşı mücadele ediyorlar ve işin aslı oldukça iyi iş çıkarıyorlar.”

Tam da bu noktada, Waterfront Toronto Şirketi’nin projeye ilişkin bütün iletişim ve algı yönetimi süreçlerini Sidewalk Labs’e kaptırdığı tartışılmaktadır. Bu anlamda ortaklığın kamuyu temsil eden üyesi olan Waterfront Toronto’nun, dolayısıyla kamuoyunun, iletişim sürecinde pasifleştiği ve Sidewalk Labs tarafından *silahsız bırakıldığı* görülmektedir. Bu durum, kendini sadece pratik iletişim süreçlerinde değil, söylemde de göstermektedir. Buna göre Sidewalk Labs *“harika şeyler sunmak için dünyadaki öteki pek çok şehir arasından Toronto’yu seçtiğini söylemektedir fakat gerçekte olan ise Waterfront Toronto’nun onları bu projeyi uygulamaları için işe almış olmasıdır.”* Gerçekten de bakıldığında hem Waterfront Toronto temsilcisinin yorumları hem de sürecin kendi tarihselliği içerisinde bakıldığında RFP’nin ilanı ve çeşitli şirketlerin projeyi gerçekleştirmek için ihale girmiş olması Sidewalk Labs’in seçen değil seçilen taraf olduğunu kanıtlar niteliktedir. Ancak katılımcılara göre söylem ve süreç hiç de buna uygun gerçekleşmemiştir. 19 numaralı katılımcının da belirttiği üzere Waterfront Toronto, vatandaşlarla olan iletişiminde özel bir şirket olan Sidewalk Labs’in yönetimde kendilerinin dengi olduğunu dile getirmiş ve bunu vatandaşlara *yenilikçi bir yönetim biçimi* olarak sunmuşlardır. Katılımcılara göre bu durum projenin demokratik dayanaklılığını da yok etmiştir çünkü iletişimde doğru bir dil kullanılmadığı için kurumların projedeki rolleri bulanıklaşmıştır. Sidewalk Labs işe alınan, hizmet sağlayıcı olarak değil,

projenin baskın ortağı olarak görülmeye başlanmıştır. Kamuyu temsil eden ortağın küçük ortak konumuna düşmesi de insanların bu durumu eleştirmeye başlamasına neden olmuştur. 24 numaralı katılımcının da belirttiği üzere, “*Waterfront Toronto her ne kadar bağımsız bir değerlendirici olduğunu söylese de kullandığı dilden ötürü kamuoyunun gözünde bağımsız olarak değerlendirilmemektedir.*”

Dolayısıyla öteki pek çok konuda olduğu gibi iletişim konusunda da özellikle Waterfront Toronto yoğun bir şekilde eleştirilmektedir. Genelde kamuyu temsil eden kurumların ya da politika yapıcıların iletişim süreçlerinde başarılı olması beklenmektedir. Ancak katılımcıların da belirttiği üzere Waterfront Toronto bu konuda oldukça başarısız görünmektedir. Bu durumda beraberinde iletişimsel bir ortamı değil katılımcıların deyimiyle bir *kargaşa ortamı* yaratmaktadır.

Bununla birlikte tartışmaya açılan bir başka bağlam ise proje ortaklığının vatandaşlarla ve şehirdeki öteki paydaşlara etkili bir iletişim kurması bir yana, Waterfront Toronto ve Sidewalk Labs’ın kendi aralarındaki iletişimin bile oldukça sıkıntılı bir durumda olduğuyla ilgilidir. Görünürde, taraflar arasındaki iletişimin Dijital Strateji Danışma Paneli’ndeki üyelerinin istifa etmeye başlamasıyla bozulduğu görülmektedir. Bu bağlamda 4 numaralı katılımcının söyledikleri oldukça önemli görünmektedir. Katılımcı konuyla ilgili şöyle bir anekdot vererek düşüncelerini açıklamıştır.

“Başlangıçta, evet böyle olduğunu söyleyebilirdim. Başlangıçta Waterfront Toronto’nun mahremiyetle ilgili olarak yürüttüğü iletişim süreçleri oldukça başarılıydı. Ve herkes proje hakkında hemfikirdi çünkü Sidewalk Labs tasarıma dayalı mahremiyeti kabul etmişti. Benin istifa etmemin ardından, bütün bunlar değişti. Ben Sidewalk Labs’ten istifa ettiğim anda bu konuda çok mutsuz oldular. Waterfront Toronto’nun yönetim kurulundan telefon aldım ve geri dönüp doğrudan onlarla çalışmamı istediler. Waterfront Toronto şirketi olarak tasarıma dayalı mahremiyete inandıklarını söylediler. Verinin kaynağında anonimleştirilmesine inandıklarını söylediler ve geri dönüp onlarla çalışmamı istediler. Bu noktada Waterfront Toronto ve Sidewalk Labs arasındaki iletişim dağılmaya başladı.”

Buna ek olarak ortaklığın iyi bir iletişim ağı kurabilme potansiyelinin olduğu ancak bunu yapmadıklarını da dile getirilmektedir.

Bu katılımcıların beyan etmiş oldukları düşünceler bağlamında, projenin Waterfront Toronto ve Sidewalk Labs'ten sonra en etkin paydaşı olarak yorumlanabilecek Dijital Strateji Danışma Paneli'nde aktif görev almakta olan görüşmecilere, konuyu derinleştirmek için hem panelin ortaklarla olan hem de ortakların kendi aralarındaki iletişimleri hakkında ne düşündükleri sorulmuştur. Bu bağlamda, 6 ve 7 numaralı katılımcıların görüşleri alınmıştır. Öncelikle 7 numaralı katılımcı, ortaklığın panelle olan iletişimin doğası hakkında herhangi bir açıklama yapmaktan kaçınırken; MIDP açıklandıktan sonraki süreçte, *Waterfront Toronto Şirketi'nin, panelin dokümana ilişkin fikirlerini dinlediğini ve buna göre eyleme geçtiğini belirterek* bu anlamda şirkete minnettar olduğunu belirtmiştir.

Konuya ilişkin daha fazla bilgi veren 6 numaralı katılımcı ise, panel ve Waterfront Toronto arasında güçlü bir iletişim olduğunu; ancak, Sidewalk Labs ile olan iletişimin başka bir konu olduğunu söylemiştir. Sidewalk Labs ile panel arasındaki iletişimin daha dolaylı ve resmi olduğunu belirten katılımcı, yine de genel anlamda ortaklıkla iyi bir iletişimleri olduğunu belirtmiştir. Katılımcı, fikirlerini şu şekilde açıklamıştır:

“Sanırım Dijital Strateji Danışma Paneli'nin esas işlevinin ne olduğunu netleştirmek gerek. Panel Waterfront Toronto'ya danışmanlık yapmak için var. Bu, panelin ana kuruluş amacı. Biz açıkça görülebileceği üzere Waterfront Toronto'ya tavsiyelerde buluyoruz; Sidewalk Labs'e değil. Bizim yürürlükte olan müşterimiz Waterfront Toronto. Bu aynı zamanda şu anlama geliyor: Sidewalk Labs'e erişmeye çalışan panel olarak biz bile olsak bir ilişkiler ağının içerisinden geçmemiz gerekiyor. Dolayısıyla panelde bulunan uzmanların bireysel olarak doğrudan Sidewalk Labs'e ulaşmaya çalışmalarını tavsiye etmiyoruz. Bunun yerine Waterfront Toronto ile etkileşime geçerek, onların da dâhil olduğu bir süreç geliştirmelerini öneriyoruz çünkü daha önce belirttiğim gibi biz Waterfront Toronto'ya yanıt veriyoruz. Waterfront Toronto'ya gelirsek, ben onlarla olan iletişimimizde şirketi her zaman çok kolay erişilebilir bulmuşumdur. Örneğin, bir durumla ilgili olarak bugün sabah onları aramam gerekti ve oldukça kolay bir şekilde istediğim kişiye ulaştım. Açıkçası, bu konuda oldukça duyarlılar ve danışma panelinin işini kolay yapabilmesi için ellerinden gelen desteği gösteriyorlar. Sidewalk Labs'in erişilebilirliğine gelirsek. Bence Waterfront Toronto'ya göre biraz daha uzaklar, bir adım daha ötedeler. Dolayısıyla onlara erişmek istediğimde öylece telefon açmam, bunun için geçirilmesi gereken bir süreç var. Fakat şunu da söylemeliyim. Panel sıklıkla Sidewalk Labs'e çeşitli sorular soruyor, sorularımıza her zaman yanıt alıyoruz. Hatta Sidewalk Labs'i projeleri hakkında gelip bize sunum yapmaları için davet de ettik. Bunu yaptılar ve açıkçası onlar da bunu çok yararlı buldular.

Dolayısıyla, Sidewalk Labs ve panel arasında çok yararlı bilgi alışverişlerinin yaşandığına inanıyorum.”

Bütün bunlara ek olarak, hem doğrudan Sidewalk Toronto Projesiyle ilgili yönetimsel süreçlerde çalışan olarak; hem de doğrudan Sidewalk Toronto ile bağlantılı olarak çalışmaları dahi kendi şehirlerinde akıllı şehirleşme süreçlerini yürüten katılımcılara vatandaşlarla projeleri hakkında iletişim kurarken hangi iletişim araçlarını ve yollarını kullandıkları sorulmuştur. Bu bağlamda Sidewalk Toronto ile ilişkili olarak çalışmayan kişilerden, ek olarak, kendi projelerini bu bağlamda Sidewalk Toronto Projesi ile kıyaslamaları istenmiştir.

Öncelikle, öteki projelerle ilgilenen katılımcıların değerlendirmelerini göz önüne almak gerekirse; her üç katılımcı da (katılımcı 5, 17, 18) kendi projelerinde sosyal medyayı (özellikle Facebook ve Twitter’ı yoğun bir şekilde kullandıklarını dile getirmişlerdir. Bununla birlikte, Katılımcı 17 projelerinde iş birliği yaptıkları paydaş vatandaş olarak, sıradan vatandaş göz ardı etmekte ve vatandaş denildiğinde doğrudan “iş dünyasındaki” paydaşları anladığını belirtmiştir.²³ Genel olarak bu vatandaşlarla doğrudan iletişim araçlarını kullanarak iletişim kurduklarını belirten katılımcı; genel olarak kamuyu bilgilendirmek istediklerinde ise web sitelerini kullandıklarını, gazetelere ilan verdiklerini ve konunun doğasına göre konuyla ilgili broşürler basıp şehrin belli bölgelerinde bunları dağıttıklarını belirtmiştir. Bu bağlamda katılımcı, paydaşların ilgili projeye ve belediyeye olası katkılarına göre kurdukları iletişimin doğasının ve kullandıkları iletişim araç ve yöntemlerinin değiştiğini belirtmiştir. Katılımcı 18 ise kendi projeleri bağlamında mümkün

---

²³ Görüşme esnasında araştırmacı ısrarla “genel olarak vatandaşlar” düşünerek yorum yapmasını talep ettiğinde katılımcı ısrarla iş dünyasından söz etmiştir. Bir nokta da katılımcının ses tonu değişmiş ve “İş dünyası, ki bunlar bizim vatandaşlarımızdır!” şeklinde bir çıkışta bulunmuştur. Bu çıkışın ardından araştırmacı çalışmanın güvenilirliğine zarar vermemek amacıyla bu konudaki ısrarını bırakmış ve katılımcının söylemlerini vatandaş- iş dünyası eşlemesi bağlamında değerlendirmiştir.

olduğunca farklı iletişim araçlarını bir arada kullanarak vatandaşlarla olan iletişimlerinin çift yönlü olarak gerçekleşmesine çaba harcadıklarını belirtmiştir.

Bu noktada 5 numaralı katılımcının söylemleri öteki katılımcılardan ayrılmaktadır. dll bir akıllı Şehir projesinin yöneticisi olan katılımcı vatandaşlarla olan iletişimlerinde tercih ettikleri yöntemleri belirlerken bunu, vatandaşların ihtiyaç beklenti ve yeterliklerine göre Őekillendirdiklerini belirtmişlerdir. Proje nerisinin hazırlanma sürecinden itibaren Şehirdeki paydaşlarla etkileşimde olduklarını belirten katılımcı, öneri hazırlanırken üniversiteden araştırmacılar, topluluk temsilcileri, işverenler, sivil toplum örgütleri ve girişimcileri dâhil ettikleri bir dizi yüz yüze toplantı gerçekleştirdiklerini daha baştan projenin temasının bu yolla belirlendiğini söylemiştir. Katılımcı, “toplulukla iletişim kurularak topluluk ihtiyaının doğru belirlenmesini ve bu ihtiyaya yönelik bir proje geliştirilmiş olmasını” kendi projelerinin güçlü yanı olarak belirtmiştir. Geleneksel iletişim araçlarının yanı sıra toplulukla iletişim kurmak için hem yeni medyayı hem de sosyal medyayı etkili bir biçimde kullanmaya çalıştıklarını belirten katılımcı, projeleriyle ilgili bir web siteleri olduğunu, aynı zamanda oluşturdukları bir hashtag aracılığıyla sosyal medya üzerinden vatandaş fikirlerini aldıklarını belirtmiştir. Son olarak, iletişimde karşın tarafın ihtiyaının iyi belirlenmesinin önemli olduğunu belirten katılımcı, akıllı Şehir projelerini kırsal bir toplulukla yönetmeye çalıştıklarını, vatandaşlarının büyük kısmının ifti olduğunu ve dijital yeterlilikler bir yana, dijital teknolojilere erişimi bile olmayan vatandaşları olduğunu söylemiştir. Bu bağlamda, katılımcı bu vatandaşlarla iletişim kurabilmek için sık sık topluluk buluşmaları gerçekleştirdiklerini belirtmiştir.

Doğrudan Sidealk Toronto Projesi’nin ortaklarından Waterfront Toronto’yu temsil eden 13 numaralı katılımcı ise vatandaşlarla kurulan iletişimde dijital teknolojilerden ziyade daha geleneksel bir yöntem olan yüz yüze görüşme yöntemini sıklıkla kullandıklarını belirtmiş ve toplulukla sürekli olarak halka açık toplantılar yoluyla bir araya geldiklerini belirtmiştir. Bunun yanı sıra bir dizi dijital danışma toplantısı gerçekleştirdiklerini belirten katılımcı bunun ötesinde dijital teknolojilerin vatandaşla olan iletişimde kullanılmasıyla ilgili olarak herhangi bir yorumda bulunmamıştır.

Bu doğrultuda bütün katılımcılar vatandaşla kurulan iletişimi ve etkileşimi, vatandaşlardan gelen geribildirim dikkate alınarak projelerini ilerletmelerini kendi projelerini Sidewalk Toronto Projesi'nden farklı ve üstün kılan yön olarak göstermişlerdir. Katılımcılar Sidewalk Toronto Projesi'ni en çok vatandaşların mahremiyet ve veri yönetimi konusundaki endişelerini yeterince dikkate almamak ya da bu endişeleri gidermeye yönelik bir iletişim sürecine girmemiş olmakla eleştirmektedirler.

Bunun yanı sıra, bu katılımcılara Sidewalk Toronto'nun kullandığı iletişim yöntemleri ve araçları hakkında ne bildikleri sorulduğunda, katılımcılar halka açık toplantılardan söz etmişler; ancak bunun ötesinde herhangi bir iletişim yöntemi ve aracı kullanımı hakkında bilgi sahibi olmadıklarını bildirmişlerdir. Bu durum, projenin öteki paydaşlarla olan etkileşiminde kendisini yeterince duyuramaması olarak gösterilebilir.

Buna karşılık, araştırmaya vatandaş temsilcisi olarak katılan 9 numaralı katılımcı ise proje ortaklarının vatandaşları bilgilendirmek için pek çok farklı yöntem kullandıklarını bildiğini söylemiştir. Katılımcı konuyla ilgili şunları söylemiştir:

“Sanırım Sidewalk Toronto kısmen kendi basın bültenleri ve gerçekleştirdikleri medya etkinlikleri dolayısıyla vatandaşlarla iletişim kurdular. Örneğin, proje planlarını yayınladıkları zamanı hatırlıyorum. Bunu yaparken, gazeteleri ve basın bültenlerini kullanmışlardı. Bunun yanı sıra bir e-posta ağı var ve insanları güncellemelerden e-posta yoluyla haberdar ediyorlar; bunu biliyorum. Veri yönetimi ve hizmetlerin halka ulaştırılması gibi konularda insanları endişelendiren temel sorunları tartışmak için Google tarafından ve Waterfront Toronto tarafından ayrı ayrı düzenlenen oturumlar oldu. Benim bildiklerimin hepsi bunlar; tabii fazlası da olabilir.”

Ancak yine de bu katılımcı da kullanılan iletişim yöntemlerinin ve araçlarının tek yönlü olduğu ve izlenen yaklaşımın özünden hareketle vatandaşlara katılım için yeterli alan bırakmadığı için eleştirmiştir.

Yapılan tartışmalara özetle bakıldığında, proje kapsamında iletişim ve etkileşim konusunda pek çok eksikliğin olduğu göze çarpmaktadır. Özellikle dijital araçların kullanımı ya da projeye ilişkili olarak gerçekleştirilen yeniliklerin ilgili vatandaşlara duyurulması konusunda ciddi sorunlar olduğu ve proje ortaklığının bu konuda yetersiz kaldığı

görülmektedir. Ayrıca her ne kadar Sidewalk Labs ilgili belgeler içerisinde *uzlaşmaya ve vatandaş katılımına* sıklıkla vurgu yapsa da uzmanların bu vurguların gerçek yaşamda karşılığı olmadığına inandıkları görülmektedir. Proje ortaklığının kamuoyuna bir şekilde kendi isteklerini dayattığına inanan katılımcılar, iletişimdeki ve karar verme süreçlerindeki karşılıklı ödün verme anlayışının sadece vaatlerde kaldığını, ortaklığın özellikle kamuoyunun isteklerinin yerine getirilmesi konusunda sadece “-mış gibi” yaparak kamuoyunun tepkisini azaltmaya çalıştığını vurgulamaktadırlar. Bu durum da beraberinde tartışılması gereken yeni sorunları getirmektedir.

4.6.2. Sorun çözme ve kriz iletişimine ilişkin olarak katılımcı görüşleri

Etkili bir iletişim ortamının ve ağının bulunmasıyla bağlantılı olarak kamuyu, kendi sektörünü ve projeyi temsil eden katılımcılara, projeye ilişkin şehirdeki paydaşlar arasında bir çıkar çatışması olduğunda bu çatışmayı çözmek için nasıl bir rol üstendikleri ve nasıl bir iletişim sürecine giriştikleri sorulmuştur. Bu konuyla ilgili Sidewalk Labs’e ait belgelerde ayrıntılı bir açıklamaya rastlanmamıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşmelere bakıldığında ise her katılımcının kendi projelerine özgü önemli yorumlarda buldukları görülmüştür. Bununla birlikte, Sidewalk Toronto Projesi dışında, küçük belediyelerle akıllı şehir çalışmaları yürüten öteki katılımcılar oluşan çatışmaları çözmeye kullandıkları iletişim stratejileri ve demokratik süreçleri yönetme konusunda Sidewalk Toronto’yu eleştirmiş ve kendi projelerinin bu anlamda daha iyi işlediğini belirtmişlerdir.

Öncelikle Proje ortaklarından Waterfront Toronto temsilcisi olarak araştırmaya katılan 13 numaralı katılımcı, karşılaştıkları çatışmalarda şirketin politikalarına uygun olarak davrandıklarını; bu anlamda şirket politikaları ne diyorsa onu yaptıklarını ve bunun dışına çıkmadıklarını belirtmiştir. Şirket politikalarıyla ilgili derinlemesine bilgi vermekten kaçınan katılımcı, bu sözlerine bütün tarafların seslerini duyurmalarını sağlayıp, bir uzlaşma oluşturarak var olan çatışmayı bir çözüme kavuşturduklarını söylemekle yetinmiştir. Katılımcı konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

“Çıkar çatışmaları büyük oranda bizim şirket politikamıza bağlı olarak çözülmektedir. Örneğin, bir hizmetin sağlanması için bir satıcıya ihtiyacımız olduğunu varsayalım. Öncelikli olarak böylesi durumlarda herhangi bir çatışmanın ortaya çıkmamasını garanti altına almaya çalışırız. Örneğin, MIDP’yi değerlendirirken konunun uzmanı olan kişilerden bunu bizimle yapmalarını istedik. Bu kişiler daha önce Sidewalk Labs için çalışamayacaklarını belirtmişlerdi. Dolayısıyla bu değerlendirme sürecini neredeyse tamamen kendi şirketimizin politikalarına bağlı olarak gerçekleştirdik. Bazen çıkar çatışması olmasa bile bakış açılarından kaynaklan çatışmalar olabiliyor. Böyle durumlarda genel olarak bir uzlaşma ortamı ve ortak görüş ortaya çıkarmak için çalışıyoruz. Fakat böylesi durumlarda tabii ki odadaki insanlar arasında bulduğunuz çözüm yolundan tatmin olanlar kadar olmayanlar da oluyor; bu çok Kanada’ya özgü bir durum. Fakat öyle veya böyle bütün seslerin duyulması için çaba harcıyoruz. “

Öteki katılımcılara bakıldığında, öncelikle 5 numaralı katılımcının konuyla ilgili olarak ekibinden ve projesinden oldukça emin görüldüğü anlaşılmaktadır. Katılımcı, konuyla ilgili olarak, projeye katkıda bulunan ya da projeden beklentisi olan paydaşlar arasında şu ana kadar hiçbir çıkar çatışması yaşamadıklarını çünkü projelerini oluştururken dikkatli bir iletişim sürecinin ardından herkesin arkasında durabileceği bir istem kurduklarını belirtmiştir. Katılımcı, kendi projelerini Sidewalk Toronto Projesi’nden ayıranın da bu olduğunu söylemiştir ve şöyle bir örnekle kendisini açıklamıştır:

“Teknoloji konusunda zayıfız veri mahremiyeti, veri güvenliği gibi konuları çok ciddiye alıyoruz ve ama Sidewalk Toronto’nun yaşadığı sorunları yaşamamak için bu konularda oldukça aktif olarak çalışan Bianca Wylie ile anlaştık. Bianca Wylie bu konuda sorun yaşamamız ve veriyle ilgili konuları doğru bir şekilde ele alabilmemiz için bir rapor hazırladı. Sidewalk Labs’i eleştiremem ya da onları destekleyemem, ancak biliyorum ki bizim veriyi çok dikkatli ele almamız ve verinin değerini iyi anlamamız gerekiyor.”

Bunun yanı sıra 17 numaralı katılımcı konuya ilişkin olarak, bir hükümet birimi olarak görevlerinin oluşan çatışmalarda tarafsız olarak bir uzlaşma oluşturmak olduğunu, bunu yaparken de her zaman gelişen yerel ekonominin yararına karar vermeye çalıştıklarını belirtmiştir. Katılımcı kendi projelerini Sidewalk Toronto Projesi’nden neyin ayırdığını şu şekilde açıklamıştır:

“Bana göre, bu tarz girişimlerin yönetimini özel sektöre bıraktığınız zaman işler çetrefilli bir hal alıyor; şehirle ilgili bir geliştirme yapılırken, projeye, şehir yönetimi, eyalet yönetimi ya da federal hükümet liderlik etmeli. Süreç şeffaf bir şekilde yürütülmeli ve projeden elde edilen kazançlar şehrin ve şehirdeki tüm paydaşların iyiliği için kullanılmalı. Bunu söylemişken, endüstri işe girdiğinde, onlardan hayırsever bir iyi niyet gösterisi ya da bir hediye olarak bu işlerin yapılmasını bekliyor olmamalısınız. Değil mi? Yani eğer Google Toronto şehrine bu kadar büyük bir yatırım yapıyorsa bunun karşılığında bir şey bekliyor olmalı. Yani yaptıkları yatırımdan daha fazlasını kazanmayı bekliyor olmalı ve bunun için onları suçlayamayız. Fakat bu beklentiler başlangıçtan itibaren net bir şekilde belirtilmeli ve bütün paydaşlar tarafından açık bir şekilde kabul edilmeli. Sidewalk Toronto Projesi’nde taraflar bunu sağlayamadılar ve aslında projeye ilgili bütün sorunların altında bu yatıyor. Yani bir şirket geliyor, bir şeyler vadediyor ve ben bu şirketin neyin peşinde olduğunu tam olarak bilmiyorum, entelektüel mülkiyetin sahibi kim olacak bunu bilmiyorum ya da mülk sahipliğinden gelen kazanç nereye gidecek bunu bilmiyorum. Google istediği parayı alıyor ancak işler bununla da bitmiş gibi görünmüyor. Harcanan para kamunun parası ve sanki projenin altında yatan bir hile varmış gibi; görüldüğünden daha fazlası varmış gibi duruyor. Yani projenin ruhu çok iyi gibi görünüyor aslında. Google gibi bir firmayla ortak olarak insanların refah içinde rahatlıkla yaşayabilecekleri bir ortam vadediyorsunuz ve bu harika bir öngörü. Buradaki zorluk, işin içine sadece yönetimin üç düzeyinin değil; aynı zamanda öteki pek çok kamu ve özel varlığında sürece dâhil olması. Ve bu oluşumlar arasındaki iletişim iyi yönetilemedi. Bununla birlikte proje ortakları arasındaki iletişim de halka yeterince şeffaf bir şekilde anlatılmadı. Bence buradaki temel sorun şu anda bu çünkü ortada kamu parası ve özel sektör çıkarı var; bence bu böyle olmamalı.”

Katılımcı son olarak, Sidewalk Toronto Projesi’ndeki temel sorunun sebebi olarak harcanan paranın kamu parası olduğu ancak proje başarılı olursa sonuçta bundan kamunun değil özel sektörün kazançlı çıkacak olması olarak açıklamaktadır. Katılımcıya göre bu durum projeye ilgili olarak daha baştan çözülmesi olanaksız bir çatışma yaratmaktadır. Ancak kendi projelerinde projenin yönetiminde de kamuyu temsilen kendilerinin bulunmasından ötürü kamu yararının her zaman daha ön planda tutulduğunu söylemiştir.

Son olarak katılımcı 18, her çatışmanın kendine özgü olduğunu ve bu sebeple her bir çatışmaya o çatışma özneline yaklaştıklarını belirtmiştir. Katılımcının tabiriyle ellerinde her hastaya iyi gelen bir reçete bulunmamaktadır. Katılımcı bu bağlamda öncelikle çatışmaya kimin sebep olduğunu ele aldıklarını söylemiştir. Eğer proje yöneticisi olarak bu çıkar

çatışmasıyla baş edemeyeceklerini düşünürlerse projeyi sonlandırdıklarını; ya da kendilerini projeden çektiklerini belirtmiştir. Öteki durumlarda ise vakaya özel bir iletişim stratejisiyle sorunu çözmeye çalıştıklarını ifade etmiştir. Bu süreçte her zaman kamu yararını gözettiklerini belirten katılımcı, projelerinin bu yönüyle de Sidewalk Toronto Projesi'nden ayrıldığını söylemiştir.

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, akıllı şehirlerdeki karar verme süreçlerinde ve oluşturulan kamusal alanda iletişimin taraflarının rolü, alınan kararların temelde kime yarar sağladığı ve akıllı şehirlerin söylemlerinde belirttikleri üzere ideal kamusal alanlar oluşturup oluşturmadıkları tartışmaya açılmıştır. Bu tartışma, büyük teknolojinin güdümünde bir uygulama olan ve Toronto'nun Quayside bölgesinde gerçekleştirilen “Toronto Tomorrow” ya da öteki adıyla “Sidewalk Toronto” Projesi bağlamında gerçekleştirilmiştir. Tartışma kapsamında, Jurgen Habermas'ın İletişimsel Eylem Kuramı ile akıllı şehir idealarının kesişir görüldüğü beş nokta temel alınmış, ayrıca altıncı bir boyut olarak da “iletişim” boyutu tartışmaya eklenmiştir.

Araştırmada, büyük teknolojinin bir temsilcisi olan Alphabet'e bağlı etkinlik gösteren bir şirket olan Sidewalk Labs'in uygulaması üzerinden, yeni kamusal alanlar olarak akıllı şehirlerde demokratik karar verme süreçlerinin işleyişi hakkında bir değerlendirme yapılması amaçlanmıştır. Araştırmanın gerçekleştirileceği proje olarak Sidewalk Toronto'nun seçilme sebebi, projenin pek çok yönden özgün özelliklere sahip olmasıdır. Öncelikle, alanyazına bakıldığında *akıllı şehirlerin inşa sürecinde özel sektörün rolünün hizmet sağlayıcı olarak belirlendiği* görülmektedir. Ancak, bu projenin özel sektör ortağı olan Sidewalk Labs'in görevi hizmet sağlayıcı rolünün ötesine geçmiştir. Şirket, projeye ilgili olarak baskın ortak haline gelmiş, hatta öyle ki projenin tamamlanması durumunda bölgeden alınacak vergiden pay talep edecek kadar ileri gitmiştir. Bununla birlikte, projenin kamu ortağı olan Waterfront Toronto ise yapısı itibarıyla yarı özel- yarı kamusal bir kurumdur. Bu anlamda kamuoyuna hesap verebilirliği öteki kamu kuruluşlarına göre daha düşüktür. Ayrıca, yönetim kurulunda yönetimin üç kademesinden de (belediye, eyalet, federal hükümet) temsilciler bulunmaktadır. Kanada'nın seçim süreçleri göz önüne alındığında, bu durum şirketin kendi içerisindeki dinamiklerini de oldukça çatışmalı hale getirebilmektedir. Seçimlerde bu üç idari birimi farklı görüşlerden partiler kazanabilmekte, bu da şirketin yönetim kurulunda çatışmalı bir ortam yaratabilmektedir. Son olarak, Google'ın veriyle ilgili olarak tartışmalı geçmişi ve Avrupa'da yaşadığı sorunlar tüm dünyadan akademisyenlerin dikkatinin bu projede

odaklanmasına neden olmuştur. Bu ve benzeri durumlara bir de Sidewalk Toronto Projesi'nin, Toronto şehrinde yapılması amaçlanan tek kapsamlı proje olmaması eklenince - Toronto belediyesinin bu projeden bağımsız olarak kendi akıllı şehir projeleri de vardır; hatta belediye Kanada Akıllı Şehirler Meydan Okuması adlı yarışmaya başvurmuş ancak başarısız olmuştur- çalışmada Sidewalk Toronto Projesi'ne odaklanılmasına karar verilmiştir.

Çalışmanın alan araştırması “gömülü karma desen”de gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın temel veri toplama aracı temelde yarı yapılandırılmış görüşmelerdir. Bu bağlamda öncelikle katılımcılara sorulmak üzere 6 adet soru belirlenmiştir. Sonrasında görüşmelerin gidişatına göre bu sorular 12-14'e kadar çıkarılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgular yorumlanırken, vatandaşlara uygulanan ve tamamlayıcı veri toplamayı amaçlayan Likert türü ölçekten ve Sidewalk Labs'in projeye ilgili olarak paylaştığı belgeler üzerinde gerçekleştirilen içerik çözümlemesinden yararlanılarak tartışmalar zenginleştirilmiştir.

Araştırmanın sonucu itibarıyla katılımcıların Sidewalk Toronto Projesi'ne ve proje ortakları olan Waterfront Toronto ve Sidewalk Labs'e yönelik bakış açılarına bakıldığında, bazı olumlu yorumlar yapılmış olsa da projeye yönelik olarak çok yoğun bir eleştiri olduğu görülmektedir. Her ne kadar, proje ortaklığı ilgili belgelerde, aslında eleştirilere karşı kendini savunmaya çalışsa da demokrasiye, vatandaşların katılımına ve şeffaflığa ilişkin yaptığını, yapacağını söylediği eylemler uzmanları tatmin etmiş görünmemektedir. Katılımcılar, kendilerine yöneltilen hemen her soruda ve bu tezde ele alınan bütün boyutlar bağlamında oldukça yoğun eleştirilerde bulunmuşlar, sürekli olarak endişelerini dile getirmişlerdir.

Daha önce belirtildiği üzere, çalışma bağlamında Habermas'ın İletişimsel Eylem Kuramı ve kamusal alana ilişkin bakış açılarının akıllı şehirler ideasının vaatleriyle kesiştiği noktalar genel temalar olarak ele alınmış ve katılımcıların sorulara verdiği yanıtlar içerisinde bu temaları açıklayabilecek bağlamlar yorumlanmıştır.

Buna göre iletişimsel eylem kuramı ve kamusal alanların kesiştiği ilk nokta şudur: *“İletişimsel eylemin özünde tarafların uzlaşmak amacıyla eşitler olarak iletişim sürecine*

dâhil olmaları yatmaktadır. Aynı şekilde akıllı şehirler de şehre ilişki kararların şehirde yaşayan ve/veya şehirde olan gelişmelerden etkilenen tüm paydaşların uzlaşmasına yönelik bir kamusal alan vaat etmektedirler.” Bu bağlamda katılımcıların konuya ilişkin bakış açıları değerlendirildiğinde, olumlu yorumlar olsa da Sidewalk Toronto Projesi’nin her boyutuyla yoğun biçimde eleştirildiği görülmüştür.

Bu eleştirilerin daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle katılımcıların Sidewalk Toronto Projesi başladığı zamandan beri Toronto şehri sakinlerinin davranışlarında ve kentin sosyal dokusunda ne gibi değişimler yaşandığı üzerinde durulmuştur. Katılımcılar, bu konuyla ilgili olarak *“vatandaşların kamusal alana ve karar verme süreçlerine katılımlarının yönetsel etkinliklere destek ve/veya protesto yoluyla arttığını, toplumdaki projeye yönelik tutumun zamanla olumsuzdan, olumsuzu doğru değişim yaşandığını, teknolojiye bakış açısının olumsuzdan olumsuzu kaydığını, artık vatandaşlar arasında dijitalleşmenin aslında özelleşme olduğuna ilişkin bir bakış açısı geliştiğini ve bu durumun da demokratik kurumlara zarar verdiğinin fark edildiğini”* belirtmişlerdir. Projenin henüz çok erken bir evrede olduğunu ve uygulamanın henüz tam olarak başlamamış olduğunu, bu nedenle de projenin toplumsal etkileri hakkında konuşmak için henüz erken olduğunu belirten katılımcılar bile genel olarak *“gelecekte kentin bu projeden ötürü gözetim, mahremiyet, veri yönetimi, kamusal alanın özelleşmesi gibi konularda sıkıntı yaşayacağına, bu nedenle de gerekli önlemlerin bir an önce alınması gerektiğine”* inandıkları vurgulamışlardır. Bu anlamda, Toronto şehrinde, mevcut akıllı şehir anlayışına karşı bir tepki oluştuğunu söylemek olanaklıdır. Bunda, şirket her ne kadar tersini söylese de projenin teknoloji merkezli olduğu düşüncesinin ve projenin ana ortaklarından birinin Alphabet olmasının etkisi büyüktür. Sidewalk Labs’in projeye başlamasının üzerinden geçen 3 yıllık süreçte büyük teknoloji devleri iki büyük mahremiyet skandalının aktörü olmuştur. Bunlardan ilkinin aktörü doğrudan Alphabet’tir. *“Skandal, şirkete ait olan Google+ isimli sosyal medya ağındaki kullanıcı verilerinin, sistemdeki bir açık nedeniyle üçüncü kişilerin eline geçmesiyle yaşanmıştır”* (Reuters, 2018). Yine 2018 yılında yaşanan, çok daha bilinen, etkileri çok daha derinden hissedilen bir başka skandal ise Facebook’un karıştığı Cambridge Analytica skandalıdır. Bu olayın ortaya çıkışı uzmanların

ve vatandaşların veriye ve teknolojiye yaklaşımını kökten değiştirmiştir. Olay 2018 yılında Amerika’da yayın yapan New York Times gazetesinin bir haberiyle ortaya çıkmıştır. Boldyreva ve diğerlerinin (2018) belirttiği üzere, “Facebook üzerinden 50 milyon kullanıcının kişisel verileri Cambridge Analytica isimli şirket tarafından toplanmış olup bu veri sızıntısı Facebook tarihinin en büyük veri sızıntısıdır” (Boldyreva ve diğerleri, 2018, s. 95). Bu olay aynı zamanda belki de 21. yüzyılda şu ana kadarki en büyük veri sızıntılarından biri olarak tarihe geçmiştir. Elde edilen bu veriler daha sonra başta ABD olmak üzere çeşitli ülkelerdeki seçimlerin manipüle edilmesi için kullanılmıştır. Öte yandan, Facebook, kullanıcılar kişisel bilgilerini gönüllü olarak paylaştıkları için yaşanan durumun veri ihlali olmadığını, hiçbir şirketin yasa dışı olarak kullanıcıların kişisel verilerini elde etmediğini belirtmiş ve kendini böyle savunmuştur (Grewal, 2018).

Yaşanan bu skandallar ve benzerleri büyük teknolojiye ve daha genel anlamda teknolojiye karşı dünya genelinde bir güvensizlik ortamı gelişmesine neden olmuştur. Toronto’da Sidewalk Toronto Projesine karşı olan tepkilerin ve muhalefetin de bu anlamda dünyadaki bakış açısıyla paralel olduğu görülmektedir. Nitekim katılımcılar, projeyi bir akıllı şehir projesi olması açısından değil, projeyi yapan firmanın doğasından ve mahremiyetlerini yeterince koruyacağını garanti edemiyor oluşundan kaynaklanan bir güven sorunundan dolayı eleştirmektedirler. Bu anlamda, her şeyden önce teknolojiye karşı aşılması gereken bir güven sorunun varlığından söz etmek olasıdır.

Bu sonuçla ilgili olarak üzerinde durulan bir başka nokta da Sidewalk Labs ve Waterfront Toronto’dan oluşan proje ortaklığının şehirdeki tüm paydaşların eşitler olarak katılabildiği bir kamusal tartışma ortamının yaratılması konusundaki çabalarının değerlendirilmesidir. Nitekim böylesi bir tartışma ortamı, akıllı şehirlerin önemli bir göstereni olan “akıllı yönetim” bağlamında oldukça önem taşımaktadır.

Öncelikle Sidewalk Labs, bu konudaki çabalarını göstermek amacıyla, çalışmada incelenen belgelere projenin başladığı tarihten itibaren gerçekleştirdiği halka açık toplantıların ve öteki etkinliklerin listesini, bu toplantılarda konuşulanların özetini, geribildirimler doğrultusunda projeyi nasıl yönlendirdiğini rakamlarla açıklamıştır.

Gerçekten de konuyla ilgili olarak oldukça fazla sayıda çalışma yapıldığı görülmektedir. Nitekim proje ortaklarının bu konudaki çabalarını takdir eden katılımcılar da *sözü edilen halka açık toplantıların sayısındaki artışı bu durumun bir göstergesi olarak görmekte*dirler. Ancak bu katılımcıların sayısı, konuya eleştirel yaklaşanların sayısına oranla oldukça azdır. Proje ortaklığının eşitlikçi bir kamusal alan yaratmak konusunda başarısız olduğunu düşünen katılımcılara bakıldığında ise bu kişiler, *vatandaş odaklı etkinliklerin sayısındaki artışı kabul etmekte; ancak bu etkinliklerde konuşulan konuların projeye yansıtılmadığını ve bu anlamda bu toplantıların herhangi bir niteliğinin olmadığını* savunmaktadırlar. Katılımcılar, Sidewalk Labs'in, projede bu toplantının içeriğiyle kesişen düzeltmeler yapmasının sebebi olarak ise, *“şirketin kamuoyunun fikrine saygı duymasını değil, ancak politik olarak şirketi zor duruma sokabilecek politik ve medyatik kamusal figürlerin benzer konularda şirkete baskı yapmasını”* göstermektedirler.

Halka açık toplantıların niteliğiyle ilgili bir başka eleştiri de *özellikle fiziksel alanın sınırlarından ötürü bu toplantılara çok kısıtlı bir kesimin dâhil olabildiği, dolayısıyla bu toplantılardaki tartışmaların bütün şehrin düşüncesini yansıtmadığı* yönündedir. Nitekim Sidewalk Labs'in konuyla ilgili olarak eriştikleri vatandaş sayılarına ilişkin rakamlar da bu durumu destekler görünmektedir. Şirket bu proje için yapılan etkinliklerle 20.000'in üzerinde vatandaşa erişmekle övünmektedir. Ancak, bu rakam Toronto nüfusunun çok küçük bir kesimine karşılık gelmektedir. Likert türü ölçekten elde edilen bulgular da bu durumu destekler görünmektedir. Ölçekte bu konuyla ilgili 8 adet madde bulunmaktadır. Bu maddelere verilen yanıtların ortalamasının 2.84 olduğu, bunun da eşik değerin (3.41) oldukça altında bir rakam olduğu görülmüştür. Dolayısıyla katılımcıların, genel eğilim olarak proje ortaklığının paydaşları yönetimsel süreçlerden haberdar etmek ve yönetimsel süreçlere dâhil etmek konusundaki çalışmalarını yetersiz gördüklerini söylemek olanaklıdır. Son olarak, üçüncü bir grup da projede böyle bir ortamın yaratılmadığını ancak proje ortaklığının böyle bir zorunluluğu da olmadığını savunan kişilerdir. Bu bakış açısına göre, Sidewalk Toronto Projesi ticari bir üründür ve ticari bir şirket olan Sidewalk Labs'in amacı bu ürünü satarak

kar elde etmektir. Bu da oldukça normal bir durumdur. Alanyazında de bu durumu destekleyen ifadeler bulmak olasıdır.

Nitekim “akıllı şehirler pazarının 2025 yılında 850 trilyon dolarlık bir hacme sahip olacağı öngörülmektedir ve pek çok ilgili grup pastadan pay alarak kâr elde etmeyi umut etmektedir” (Marketsandmarkets, 2020). “Günümüzde Cisco Systems, Huawei Technologies ve IBM akıllı şehirler pazarında baskın aktörler olarak rol almaktadırlar” (Meticulous, 2020). Alphabet de Sidewalk Toronto Projesi’yle birlikte sektöre giriş yapmaya çalışmıştır. Bu durum, akıllı şehirlerin kapitalist oluşumlar ve hatta birer meta olduklarını ve aslında alanyazında idealleştirildikleri gibi ideal devlet düzenlemeleri olmayabileceklerini göstermektedir. Her ne kadar kamu kuruluşları önemli birer paydaş olsa da sonuçta akıllı şehir uygulamalarının yapılabilmesi için gerekli teknik bilgiye sahip kesimin özel sektör olması bu durumun çözülmesini zorlaştırmaktadır.

Yine alanyazına farklı bir açıdan bakıldığında, akıllı şehirlerde genel olarak eşitlikçi, herkesin katılabildiği bir modelin eksikliği konusunda eleştiriler olduğu görülmektedir. Weber (2019) bu bağlamda çoğunlukla akıllı şehir projelerinin paydaşları olarak politikacıları, danışmanları, akademisyenleri ve teknoloji şirketlerini gördüklerini belirtmiştir (Weber, 2019). Ancak en önemli paydaş olması gereken grup olarak *bu dönüştürülmüş şehirlerde yaşamak zorunda kalacak sıradan vatandaşlar* göz ardı edilmektedir (Weber, 2019). Bu durum, özellikle büyük teknoloji devlerinin güdümünde gerçekleştirilen projelerde önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bu tartışmalar bağlamında sivil toplumun ve kamunun akıllı şehir rolünün güçlendirilmesi için neler yapılmalı sorusu üzerinde durulması ve çözülmesi gereken önemli bir sorun olarak varlığını uzun süre devam ettirecek gibi görünmektedir.

Bu tartışmalarla bağlantılı olarak, katılımcıların ait oldukları toplumsal grupların ve sektörün proje sürecindeki rolü hakkındaki düşünceleri tartışmaya açılmıştır. Bu bağlamda yapılan tartışmalarda, Sidewalk Labs toplumdaki bütün kesimleri sürece eşitler olarak dâhil etmek için uğraştığını, kendisinin de bu eşitlerden biri olduğunu belirtse de katılımcıların genel olarak bunun tersi yönde düşündükleri ve projeyi bu bağlamda eleştirdikleri

görülmüştür. Katılımcıların eleştirileri içerisinde buldukları gruba göre farklılık gösterse de benzer tartışmalar etrafında şekillenmiştir. Bu tartışmaları şu şekilde sıralamak olanaklıdır: “*muhalefetin göz ardı edilmesi ve susturulması, toplumsal olarak göz önünde olan insanlar kullanılarak projenin yanlış yönleriyle birlikte meşrulaştırılması – bu insanların buna alet olması-, özel sektörün süreçte sahip olması gereken hizmet sağlayıcı rolünün ötesine giderek projenin baskın ortağı haline gelmesi ve böylelikle toplumun demokratik dokusuna zarar verilmesi, medyanın ve toplumdaki aydın kesimin proje hakkındaki söylemlerinde -olumlu veya olumsuz yönde- sürekli aşırı bir ton kullanması ve dengeli bir söylem çıkaramadıkları için vatandaşların aklının karışması, vatandaşların veri sağlayıcı kaynak olarak görülmesi, projeye danışmanlık yapması için kurulan panelin ise herhangi bir niteliğinin olmadığı*” düşüncesinin olduğu görülmektedir. Bütün bu olumsuzluklarda ise proje ortaklığının kasıtlı olarak sadece projeye ilgili olumlu söylemlerin yeniden üretilmesini sağlarken, proje hakkında eleştirel düşünceye sahip kesimin ise ekonomik ve/veya politik araçlar kullanarak bastırması görülmektedir.

Bu temayla bağlantılı olarak tartışılan bir başka nokta da akıllı şehirler söylemi ve alanyazında yapılan akıllı şehir betimlemesiyle Sidewalk Toronto Projesi arasındaki benzerlikler ve farklılıklardır. Sidewalk Labs, ortaya koymuş olduğu planda hem teknolojik hem de toplumsal olarak alanyazındaki betimlemelere çok yakın bütüncül bir proje resmetmiştir. Ancak yarı yapılandırılmış görüşmelere katılan uzmanların, projenin alanyazındaki betimlemelerle, en azından olumlu anlamda yapılan betimlemelerle arasında ciddi farklar olduğu konusunda hemfikir olmuş ve projeyi bu bağlamda da eleştirmişlerdir. Buna göre *Sidewalk Toronto Projesi bir akıllı şehrin nasıl olmaması gerektiği konusunda oldukça iyi bir örnektir*. Katılımcılara göre proje ortaklığı topluma kendi istediklerini dayatmakta, kamusal alanı özelleştirerek toplumsal kurumları, özellikle de demokrasiyi erozyona uğratmaktadırlar. Şirket bunu yaparken, alanyazındaki ideal betimlemenin dilini kullanmakta; bu da söylemle gerçeklik arasında bir fark olmasına neden olmaktadır.

Alanyazında bu konuyla ilgili yapılan sınırlı düzeydeki tartışmalarda konunun olumlu yanlarının ağır bastığı görülmektedir. Akıllı şehirler şu anda halâ bir rüya olarak görülmekte

ancak bu rüya hızla gerçekleşmektedir. Bu anlamda zaman akıllı şehirlerden ve akıllı şehir ideasından yanadır. Stil ve diğerlerinin (2017) üç Avrupa şehri üzerinde gerçekleştirdikleri analiz de bunu destekler görünmektedir. Araştırmacıların yaptığı çalışmada Hamburg'un ön plana çıktığı görülmektedir. Araştırmacılar konuyla ilgili olarak şunu söylemişlerdir (Spil ve diğerleri, 2017, s. 131):

“Ampirik sonuçlar, akıllı şehirlerin halâ bir rüya olduğunu, ancak gerçekliğin hızla kazandığını ve olasılıkların sonsuz görüldüğünü gösteriyor. Hamburg, operasyonel düzeyde katılım araçlarına sahip öncü bir şehirdir ve deneyimleri öteki şehirlere yol açabilir, ancak deneyimler ve öğrenme henüz iyi gelişmemiştir.”

Ancak bu çalışmanın üzerinden geçen üç yılın sonunda farklı uygulamalarda halâ söylem, idea ve gerçeklik arasında ciddi farklılıkların olduğu görülmektedir. Söylem ve gerçeklik arasındaki farklılık, katılımcılara “Sidewalk Labs Projesi vadettiği amaçlara ulaşabilir mi?” şeklinde yöneltilen sorunun, “Sidewalk Labs amaçlarına erişmeli mi?” şeklinde tartışılmasına neden olmuştur. Projede teknolojinin toplumsal yarar için değil, kâr için üretilen ticari bir ürün olarak kullanıldığı düşüncesi bu tartışmalara neden olmuştur.

Bu tartışmayla birlikte ele alınan bir başka konu da “akıllı şehirlerin kimin için olduğu” üzerinedir. Sidewalk Labs, inşa ettiği projenin tamamlandığında herkesi kapsayacağını ve herkes için olduğunu belirtmektedir. Buna karşın katılımcıların çok küçük bir kısmı bu söyleme katılmaktadır. Katılımcılar, bunun yerine, *projenin tamamen Alphabet'in çıkarına olduğunu, iddia edildiği gibi proje tamamlandığında herkesi kapsamayacağını, sadece bölgede yaşamayı karşılayabilen ve teknolojiyi kullanabilen bir kesime hizmet edeceğini ve Alphabet'in bu bağlamda kar edeceğini* belirtmişlerdir. Özetle projenin temel yararlananı eğitimi ve maddi durumu yüksek olan beyaz yaka, burjuva sınıf olacaktır. Şehirdeki geri kalan kesim ise hem projeden hem de projenin sonuçları itibariyle bölgeden dışlanacaktır. Dolayısıyla proje var olan sınıf farklılıklarını derinleştirecek, artıracaktır. Alanyazında bu olgu *burjuvalaştırma* ya da *soylulaştırma* olarak karşılığını bulmaktadır.

Soylulaştırma, sermayeyle orta ve üst sınıf sakinlerinin, daha önce bozulmaya bırakılan bölgelere mülk değerlerinin yükselmesine neden olacak ve nihayetinde bölgeyi daha ucuz iken işgal eden düşük gelirli nüfusun yerinden edilmesine yol açacak şekilde kentsel alanlara hareket ettirilmesidir (Huron, 2002, s. 9).

Özetle, kavram, bir yerleşim yerine ekonomik olarak daha iyi durumdakiler yerleşirken/yerleştirilirken, düşük gelirli ya da alt sınıf olarak adlandırılabilir kesimin bölgeden dışlanması, uzaklaştırılması ifade etmektedir. Böylelikle ilgili bölge “soylulaştırılmaktadır”. Bu duruma, daha netleşmesi için Türkiye’den bir örnek vermek gerekirse, son on yılda Türkiye’de kentsel dönüşüm adı altında gerçekleşen yapısal dönüşümün ve gecekondu mahallelerinde yaşayan düşük gelirli kesimin yerinden edilmesi gösterilebilir. Bu kişilerin yerine yerleşen yeni grup ise dönüşen emlak piyasasının gerekliliklerini karşılayabilecek ve yüksek bedelle bölgeden ev satın alabilecek, yüksek kiralara ödeyebilecek orta üst sınıf olmaktadır. Bu anlamda soylulaştırma sadece akıllı şehirlerin değil liberal ekonominin genel bir sorunudur.

“Hükümet ve politika, kamu ve özel sermayeyi bazılarına avantaj sağlayacak ve öteki mahalleleri dezavantajlı duruma getirecek şekilde yönlendirerek bu kalıpların yaratılmasında kilit bir rol oynamaktadır” (Zuk ve diğerleri 2017, s. 2). Aslında projenin yayılım etkileri de göz önüne alındığında tam olarak gerçekleşen durum budur. Hükümeti temsil eden bir kamu kurumu olan Waterfront Toronto, Sidewalk Labs’e ilgili bölgede avantaj sağlayabileceği ve kâr elde edebileceği bir ortam yaratmakta ve böylelikle toplu bir yer değiştirme hareketine neden olmaktadır. Nitekim katılımcıların yorumları da bu yöndedir. Buna göre, projenin yayılma etkisi sonucunda şehre yakın daha küçük yerleşim yerleri de bu durumdan etkilenmektedir. Toronto’da gerçekleştirilen projenin olumlu etkileri elbette olacaktır. Ancak olumlu sonuçların yanı sıra, sözü edilen eşitsizlikler, bölgeye olan rağbetten ötürü yaşam pahalılığının artması, projenin bir getirisi olarak vasıflı işlerde istihdamın artması beklenirken, otomasyondan ötürü vasıfsız işlerdeki istihdamda bir düşüş oluşacağı korkusuyla insanlar bölgedeki öteki şehirlere taşınmaya başlamışlardır. Bu durum o bölgede de benzer sorunlara sebep olmakta, sonuçta orada tutunamayan insanlar da merkez olan Toronto’dan biraz daha uzak yerleşim alanlarını tercih etmektedirler. Bu durum da suya

atılan taşın yarattığı etki örneği, başta Toronto olmak üzere, yayılan bir şehirde bölgenin sos-ekonomik yapısını değiştirmektedir. Katılımcılar bu durumun, daha proje tam olarak yaşama geçirilmeden, sadece başlatılacağı duyurulmasıyla son birkaç yıl içerisinde çok hızlı bir şekilde yaşanmaya başladığını belirtmişlerdir.

Bu tartışmalar özetle değerlendirildiğinde, projenin kentin sosyal dokusu üzerinde şu ana kadar genel olarak olumsuz etkileri olduğu ve önlem alınmazsa gelecekte de bu olumsuz etkilerin giderek artacağı öngörülmekte; bu durum ilgili alanyazın tarafından da desteklenmektedir. Sözü edilen bu olumsuz etkileri, “soylulaştırma, dışlama, gözetim, demokratik kurumların erozyona uğraması ve kamusal alanın ticarileştirilmesi” olarak belirlemek olanaklıdır. Sidewalk Toronto Projesi etrafında bu olumsuz etkiler nedeniyle de ciddi bir muhalefet şekillenmiştir.

Bu tez bağlamında ele alınan ikinci tema ise şudur: “*Kamusal Alanla iletişimsel eylem kuramı bağlamında ele alındığında, tarafların bir ortak bir anlayışta uzlaşmaya varabilmek amacıyla belirli ödünler vermeleri gerektiğini öngörmektedir. Akıllı şehirler ideasında da yönetimler karar verme güçlerini vatandaşlarla paylaşarak böyle bir ödün de bulunurken; vatandaşlar ise ortak geleceğin şekillenmesinde yönetsel sorumluluk olarak kendi konforlu alanlarından ödün vermektedirler.*”

Bu tema bağlamında katılımcılara öncelikle proje ortaklığının elindeki yönetsel gücü paylaşmaya yönelik niyetleri hakkında ne düşündükleri sorulmuştur. Katılımcıların büyük çoğunluğu ortaklığın böyle bir niyeti olmadığını belirtmişler ve bu bağlamda projeyi eleştirmişlerdir. Bu konudaki tartışmalara bakıldığında proje ortaklığının konuyla ilgili olarak çabaladığını düşünen katılımcıların ve proje ortaklığının kendisinin *vatandaş katılımı odaklı olarak gerçekleştirilen etkinliklerdeki sayısal artışı* bir kanıt olarak sundukları görülmektedir. Buna karşın, tersi yönde düşünen katılımcıların ise niceldeki artışı kabul ettikleri ancak bu toplantılarda konuşulan sorunların uygulamada karşılığı olmadığını ve bu anlamda *nitelikte bir sorun olduğunu düşündükleri* görülmektedir. Bu anlamda bu etkinlikler formaliteden yapıyor görünmektedir. Sidewalk Labs’in ilgili evraklarda vatandaş taleplerine ilişkin olarak yaptıklarını söyledikleri ise bir göz boyama etkinliği olarak

görülmekte; şirket vatandaşların talebine çok yüzeysel konularda karşılık verirken, şehri etkileyecek esas tartışmalarda kendi çıkarına uygun hareket ediyor görülmektedir. Şirket bir anlamda vatandaşlara akıllarındaki söyleme fırsatı vermekte, ancak sorunun onların kendilerini iyi hissedecekleri şekilde çözüleceği garantisini vermemektedir. İletişim dilindeki ve tutumdaki bu farklılık da vatandaşların gözünde projenin “vatandaş odaklı” olma söylemini güvenilmez yapmaktadır.

Tartışmanın öteki ucunda ise vatandaşların bu konudaki tutumu irdelenmiştir. Bu bağlamda vatandaşların tutumlarıyla ilişkili olarak öncelikle Likert ölçeğinden elde edilen veriler tartışılmıştır. Likert ölçeğinde konuya ilişkin maddelerin ortalaması 3.56 bulunmuştur ve eşik değerin üzerinde olduğu görülmüştür. Buna göre *vatandaşlar projeye ilgili olarak üzerlerine düşeni yapma konusunda niyetli görünmektedirler*. Konu yarı yapılandırılmış görüşmeler çerçevesinde ele alındığında ise katılımcılar arasında projeye ilgili olarak vatandaşların katılım davranışlarında sorun olduğu, genel olarak yalnızca projeye muhalefet eden kesimin katılım için çabaladığı yorumunun ağır bastığı görülmüştür. Bu durumun vatandaşların gündelik yaşamlarının çok yoğun olması, projeye katılım göstermeleri için gerekli yeterliliklere sahip olmamaları, durumu önemsememeleri ya da düşüncelerinin sonuca etki etmeyeceğine inanmaları gibi sebeplerin yattığı düşünülmektedir. Bununla birlikte bazı katılımcılar arasında vatandaşların böyle bir yükümlülüğü olmadığı, bunun için kendilerini temsilen seçtikleri kişilerin bulunduğu dolayısıyla vatandaşların katılıma istekli ya da isteksiz olmaları bir yana bu projeye ilgili olarak sorumlu tutulamayacakları düşüncesi de bulunmaktadır.

Öte yandan katılımın artması, vatandaşların karar verme süreçlerine dâhil edilmesi ve böylelikle kamusal alanın daha demokratik bir yapıya evrilmesi için ne yapılması gerektiği sorgulanmıştır. Bu bağlamda, katılımcılar *iletişimde ve yönetimde saydamlık* vurgusu yapmışlar, bunun geliştirilebilmesi için *danışma panellerine sivil vatandaşların daha fazla dâhil edilmesi, projenin fiziksel olarak vatandaşlara yaklaştırılması, vatandaşların dijital okuryazarlık becerilerinin arttırılmasına yönelik çalışmalar yapılmasını* gerekli gördüklerini belirtmişlerdir. Aslında bütün bu talepler, farklı şehirlerde ve projelerde katılımın

arttırılmasıyla yapılması gerektiğine ilişkin vurgulanan noktalarla benzeşmektedir. Örneğin, Toderian ve Glover (2017) bir başka Kanada şehri olan Vancouver'ın akıllı şehir projesinde vatandaş katılımını arttırmak için neler yapılması gerektiğiyle ilgili olarak on önemli madde belirlemişlerdir. Bu maddeleri şu şekilde sıralamak olasıdır (Toderian ve Glover, 2017):

“Belediyenin merkeze erişmekte zorlanan bölgelere fiziksel olarak temsilci(ler) göndermesi ve erişilebilir hale gelmesi, halka açık toplantıların daha ilgi çekici hale getirilmesi, belediyenin çevrimiçi olarak erişilebilir hale gelmesi, akıllı aygıtlarda kullanılmak üzere uygulamalar hazırlanması, öykü anlatıcılığının etkili kullanılması, sorunların neler olduğunun ve kaynakların bu sorunları gidermek için nasıl kullanılacağına haritalanması, belediyenin kapılarının herkese açık olması, çevrimiçi danışma süreçlerinin genişletilmesi ve vatandaşlara yaratıcı olabilmeleri için fırsatlar tanınması...”

Sidewalk Toronto Projesi'nin ve Vancouver'ın akıllı şehir projesinin vatandaş katılımıyla ilgili ihtiyaç duydukları belirlenen noktaların oldukça benzer olduğu görülmektedir. Burada dikkat çeken bir nokta vardır. Alanyazında pek çok kaynakta akıllı şehir süreçlerinden söz edilirken, neredeyse her zaman, yalnızca katılımın çevrimiçi olanaklarının tartışıldığı görülmektedir. Ancak hem bu çalışma hem de Vancouver örneği gibi çeşitli örnekler göstermektedir ki, iletişimin ve katılımın geleneksel yöntemlerinin en azından kısa vadede geride bırakılmasının olanağı yoktur. Her ne kadar penetrasyon oranı giderek artsa da halâ dijital uçurumun öteki tarafında bulunan pek çok insan da vardır. Dolayısıyla, teknolojinin toplumsal dönüşümü bir anda gerçekleştirmesi olanaklı görünmemektedir. Sürecin kendisi uzun süreli -belki 30 yıl belki de daha uzun sürecek olan- bir kültürel dönüşümü gerektirmektedir.

Bu bağlamda, Toronto ve Sidewalk Toronto Projesi üzerinde katılımın artması için vurgulanan önemli bir nokta daha vardır. *Sözü edilen bütün bu eylemlerin gerçekleşebilmesi için öncelikle proje ortaklığının gerçekten bunları gerçekleştirmek için bir niyetinin olması* gerekmektedir. Tartışmanın öteki ucunda Sidewalk Labs ise zaten bunları gerçekleştirdiğini ya da gerçekleştirmek için çaba harcadığını belirtmekte, bu durumla ilgili kanıtlar ortaya koymaktadır. Ancak bu durum kamuoyunu ikna etmesinde yeterli olmamaktadır. Peki, gerçekten şirketin böyle bir niyeti var mıdır? Başka bir deyişle, gerçekten kar amaçlı, kapitalist bir örgüt olan uluslararası bir ticaret devinin salt kamu yararı amacıyla eylemde

bulunması, proje gerçekleştirmesi mümkün müdür? Bu sorunun yanıtı aslında hem evet hem de hayırdır çünkü doğası gereği şirket daha fazla gelişebilmek için sadece kendi çıkarını düşünmekle yükümlüdür. Dolayısıyla şirket çıkarına ters düşen bir eylem gerçekleştirmeleri beklenemez. Öte yandan Walia'nın belirttiği üzere bazen şirketlerin kamu yararına belirli ödünlerde bulunması kendilerine kâr olarak dönebilmektedir. “Deutsche Bank'ın küresel teknoloji stratejisi başkanı Apjit Walia yatırım kariyerinde belirli durumlarda *toplum için iyi olanın yatırımın geri dönüşü için de iyi olduğunu* gördüğünü belirtmiştir” (Ovide, 2020. Bu anlamda, Sidewalk Labs'in kamu yararına yönelik söylemlerinde içten olma ihtimali de vardır. Ancak bu durum, bir bilinmezdir ve bundan öteye gitmesi de, şimdi proje iptal olduğuna göre, pek olanaklı değildir.

Şu ana kadar, ilk iki temada gerçekleştirilen tartışmalar özetle değerlendirildiğinde, bir *nicelik* ve *nitelik* tartışmasının ağır bastığı görülmektedir. Her iki başlıkta da proje ortaklığının konuya ilişkin yaklaşımını olumlu görenler eylemlerdeki sayısal artışa dikkat çekerken, muhalif kesimin ise tekrar ve tekrar niteliğe vurgu yaptıkları görülmektedir. Bu anlamda, tarafların ortada buluşması da pek olanaklı görünmemektedir.

Tez bağlamında ele alınan üçüncü temaya göre, tıpkı İletişimsel Eylem Kuramı'nda olduğu gibi akıllı şehirlerdeki karar verme süreçlerinde de tarafların karar verme süreçlerine eşitler olarak katılabilmeleri için belirli yeterliliklere sahip olması gerekmektedir. Çalışma içerisinde, katılımcılara bu bağlamda doğrudan bir soru yöneltilmemiş olmakla birlikte, katılımcıların genel yorumları içerisinde bu duruma yönelik olarak çok belirgin açıklamaların var olduğu görülmüştür. Bu bağlamda yapılan tartışmalara göre, sürece katılan her bir tarafın güçlü olduğu ve zayıf olduğu yönleri vardır. *Projenin özel sektör temsilcisi olan Sidewalk Labs, öteki paydaşlarda bulunmayan teknolojiye ve bilgiye sahipken, kamu ortağı olan Waterfront Toronto projenin yapılacağı alana ve uygun politikaları hazırlama gücüne sahiptir. Vatandaşlar ise projenin çalışabilmesi için gerekli temel ham madde olan verinin sağlayıcılarıdır.* Ancak bu denklemde Sidewalk Labs öteki paydaşlara karşı ciddi bir üstünlüğe sahiptir. Verinin toplanması, depolanması ve yönetilmesi gibi projenin temel bileşenlerini yönetecek kapasiteye sahip olan tek paydaştır. Öte yandan

hem Waterfront Toronto hem de öteki paydaşlar bu konuda yeterli görünmemektedir. Araştırmaya katılan uzmanlara göre bu durum projede bir çarpıklık yaratmaktadır.

Bu noktada Likert ölçeğinden elde edilen bulgularla yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgular arasında da bir karşıtlık olduğu görülmüştür. Likert ölçeğine göre katılımcılar kendilerini sayısal vatandaşlık konusunda oldukça yeterli görmektedirler. Katılımcıların bu dokuz yargıya vermiş oldukları yanıtların ortalaması 3.77 olarak bulunmuştur. Bu puan, eşik değeri olarak belirlenen 3.41'in üzerindedir. Dolayısıyla katılımcıların dijital vatandaşlık özyeterlik algıları oldukça yüksektir. Peki, veri grupları arasında oluşan bu karşıtlığın sebebi nedir?

Bu sorunun yanıtı aslında vatandaşların “sayısal güvenlik” bağlamında veriyle ilgili olan bölümlerde yatmaktadır. Katılımcıların hem siyasal farkındalıkları ve katılma dönük gönüllülükleri hem de sayısal vatandaşlık becerileri yüksek görünmesine karşın her iki bölümde de verinin paylaşılması, yönetilmesi ve korunmasıyla ilgili yargılara yönelik yanıtları eşik değerinin altında kalmıştır. Projenin temelini veri üzerine kurulduğu düşünülürse, şirketin üstünlüğü buradan gelmektedir. Projenin öteki paydaşları kendilerini temel teknoloji yeterlilikleri konusunda yeterli görseler de “veri okuryazarlığı” konusunda çekinceleri bulunmaktadır. Bu bağlamda, Ribble'ın (2011) sayısal vatandaşlığa ilişkin belirlediği 9 element veri okuryazarlığını da kapsayacak şekilde genişletilmelidir. Ayrıca akıllı şehir süreçlerinin daha vatandaş odaklı olarak gerçekleştirilmesi için vatandaşların bu konuda eğitilmeleri gerekmektedir.

Bu durumun vatandaş boyutu bir yana kamu sektörü boyutu oldukça önemlidir çünkü her ne kadar projenin uygulaması yerel olsa da uygulamanın etkileri küresel olacaktır. Yerel düzeyde seçilmiş siyasetçiler ise küresel konuları tartışabilmelerini sağlayacak donanıma sahip değildirler. Bununla birlikte, bu kişilerin pek çoğu dsayısal göçmen kategorisine girebilecek yaşıdadırlar. Her ne kadar geleneksel konuları tartışmak, bu anlamda kamuoyunun çıkarını korumak konusunda iyi olsalar da veri, veri yönetimi, veri mahremiyeti, veriye dayalı gözetim gibi son on yılda popüler olmuş konularda vatandaşların geri kalanından daha bilgili değildirler. Bu durum kamu dairelerinde çalışan personelin büyük çoğunluğu için de

geçerlidir. Bu bağlamda katılımcılar aslında bu insanları “bir elleri arkalarında bağlı olarak çalışıyorlar” şeklinde nitelemişlerdir.

Bununla birlikte, projenin kamu ortağı olarak çalışan Waterfront Toronto personelinin de bu konuda oldukça bilgisiz ve yetersiz olduğu konusu da katılımcılar tarafından farklı sorularda ve farklı bağlamlarda tartışılmıştır. Katılımcılar bunun bir kanıtı olarak Waterfront Toronto tarafından kurulan Dijital Strateji Danışma Paneli’ni göstermektedirler. Waterfront Toronto’nun projeye ilgili öteki konularda dışarıdan uzmanlara danışmaya ihtiyacı yok iken dijitali ilgilendiren konularda buna ihtiyaç duymaktadırlar. Bu bağlamda Waterfront Toronto’ya getirilen eleştiriler *kendilerinin bile anlamadığı bir projeyi vatandaşlara dayattıklarına* uzanan bir derinliğe sahiptir.

Son olarak projenin aslında temel yararlananı konumunda görünen Sidewalk Labs ele alındığındaysa, aslında bütün bu paydaşlar arasında akıllı şehir teknolojilerini anlamaya ve kullanmaya yönelik yeterliklere sahip tarafın bu şirket olduğu görünmektedir. Bu da her ne kadar kağıt üzerinde Waterfront Toronto bu projenin esas sahibiymiş gibi görünse de Sidewalk Labs’i projenin baskın ortağı ve esas sahibi konumuna yükseltmektedir.

Bu tartışmalarla bağlantılı olan ve *tez bağlamında üzerinde durulan bir başka tema da veri ve verinin kullanımıyla ilgilidir. İletişimsel eylem kuramında olduğu gibi akıllı şehirler ideasında da tarafların ortak bir paydada buluşabilmesi için bir ortak anlayış geliştirmeleri gerekmektedir. Akıllı şehirlerde, bu anlayış ve ortak payda büyük veri üzerinden oluşturuluyor görünmektedir.* Bu bağlamda veri tartışmaları akıllı şehirler alanyazınında önemli yer tutmaktadır. Özellikle büyük veri tartışmaları ve verinin şehrin gelişimi için nasıl kullanılabilceği önemli bir tartışma noktasıdır.

“Büyük veri, bilgilendirilmiş vatandaşlar oluşturulması ve kamusal katılımın artırılmasından, enerji, trafik, güvenlik yönetimine uzanan geniş bir yelpazede şehrin iyileştirilmesi için kullanılabilir ya da en azından idealize edilen budur” (Nuaimi ve diğerleri, 2015, s.8).

Bu çalışma açısından bakıldığında da büyük verinin özellikle vatandaşların bilgilendirilmesi ve katılımın artırılması konusundaki rolü önem taşımaktadır. Veri hem

vatandaşların aktif katılımında kullanabilecekleri bir araç olması, hem de doğrudan katılımın ötesinde pasif katılımın bir aracı olması açısından karar verme süreçlerine katkı sağlamaktadır. Özellikle “pasif katılımında, yönetimler vatandaşların verilerine erişerek çeşitli algoritmalarla bu verileri yorumlamakta ve vatandaş ihtiyaçlarına yönelik çıkarımlarda bulunabilmektedirler” (Tenney ve Sieber, 2016, s. 103). Ancak bunun gerçekleşebilmesi için yönetimlerin sürekli olarak vatandaşların verilerine erişebiliyor olmaları da gerekmektedir. Bu da birtakım riskleri beraberinde getirmektedir.

Bu araştırmada da benzer şekilde hem Likert ölçeğinde hem de yarı yapılandırılmış görüşmelerde katılımcıların *verinin toplanması, saklanması, yönetilmesi ve kullanılmasıyla* ilgili önemli çekinceleri ve eleştirileri olduğu görülmüştür. Öyle ki, Sidewalk Toronto Projesi'nin en çok eleştirilen boyutu, veriyle ilgi olan boyutudur. Sidewalk Labs, her ne kadar verinin ele alınışıyla ilgili olarak verinin depolanacağı yer, saklanma biçimi gibi konularda vatandaşların ve uzmanların içini rahatlatmaya çalışsa da açıklamalarındaki tutarsızlıklar ve çelişkiler konuyla ilgili eleştirilerin artmasına neden olmuştur.

Öncelikle konuyla ilgili olarak olumlu bir tutuma sahip katılımcılara bakıldığında hem Likert ölçeğinden hem de yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen sonuçlara göre vatandaşların kişisel verileri anonimleştirilip, mahremiyetleri korunduğu takdirde verilerini yaşadıkları bölgenin geliştirilmesi için şirketle paylaşmaya gönüllü oldukları görülmüştür. Bu durumun dünyadaki eğilimle uyumlu olduğu görülmektedir. Accenture'un dünya çapında 11 ülkeden toplam 6500 katılımcıyla gerçekleştirdiği çalışmaya göre katılımcıların %84'ü tanımlanabilir kişisel verilerini paylaşmak konusunda açık olduklarını belirtirken, %41'i ise daha kişiselleştirilmiş müşteri hizmetleri karşılığında bu verilerin devlet kurumları arasında paylaşılmasından memnun olacaklarını belirtmişlerdir (Wray, 2020). Buna göre vatandaşlar ve uzmanlar her ne kadar veri okuryazarlığı konusunda eksik olduklarını düşünseler de verilerinin kamu kuruluşları arasında paylaşılması konusunda olumlu düşünmektedirler. Ancak Sidewalk Toronto Projesi bağlamında verilerin sadece kamu kuruluşlarıyla değil özel sektörle de paylaşılması söz konusudur. Bu, katılımcıların veri paylaşımına ilişkin

düşüncelerinde farklılık oluşmasına neden olmaktadır. Nitekim katılımcılar veri paylaşımı konusunda bir ön koşul olarak *verinin anonimleştirilmesini* şart koşmuşlardır.

Özel sektörün süreç içerisindeki rolüne karşın kişisel verilerin paylaşımı konusunda sorun yaşamayan ikinci bir grup daha olduğu görülmüştür. Verilerini paylaşmak konusunda bir sıkıntı yaşamayan ve *vatandaşların verilerinin paylaşılmasının da çok da önemli olmadığını* belirten bu katılımcılara göre *zaten büyük teknoloji erişmek istediği bütün veriye farklı yollardan sahiptir*. Dolayısıyla, bir akıllı şehir projesi olan Sidewalk Toronto bağlamında verilerin paylaşılması çok da önemli değildir. Alanyazından farklı çalışmalar da bu durumu destekler görünmektedir. Örneğin, Curran'ın (2018) araştırmasına göre büyük teknolojinin iki önemli temsilcisi olan Google ve Facebook'un kullanıcılar hakkında sürekli olarak topladıkları ve sakladıkları kişisel veriler şu şekildedir (Curran, 2018):

“Google nerede bulunduğunuzu, sildiğiniz öğelerle birlikte arama geçmişinizi, bugüne kadar kullandığınız bütün uygulamaları, Youtube geçmişinizi biliyor ve her bir kullanıcı için kişiselleştirilmiş reklam profiline sahiptir. Şirketin bir kullanıcıya ilişkin sahip olduğu kişisel veriler milyonlarca Word dosyasını doldurabilecek büyüklüktedir. Aynı durum Facebook için de geçerlidir. Kullanıcıların giriş yaptığı konular dâhil pek çok veriye sahip olan Facebook ayrıca kolaylıkla kullanıcıların mikrofonlarına ve kameralarına da erişebilmektedir.”

Alanyazındaki öteki çalışmaların da bu araştırmanın veri boyutuyla paralellik gösteriyor olması beraberinde farklı tartışmaları da getirmektedir. Örneğin, şirketin zaten hakkımızda her şeyi biliyor olması daha fazlasına sahip olmasını umursamamız gerektiği anlamına mı gelmektedir?

Her ne kadar Sidewalk Labs'in proje kapsamında vatandaşların kişisel verilerini toplamasında sakınca görmeyen katılımcılar olsa da genel yargı bu durumun sakıncalı bir sonuç yaratacağı ve vatandaşların aleyhine kullanılacağı yönündedir. Bu bakış açısına göre *öncelikle veri ve dolaylı olarak vatandaşların kendileri birer meta haline gelmektedir*. Veri Alphabet ve benzeri şirketler tarafından gittikçe daha yoğun bir şekilde bir kazanç kaynağı olarak kullanılmaktadır. Bu durum ekonomik sistemde bir değişim, dönüşüm yaratmakta ve *veri kapitalizmi* kavramının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Kapitalizmin bu yeni

türünde veri sistemin işlemlerini sağlayan ana madde olarak görülmektedir. Fuchs ve Chandler'ın (2019, s.1) araştırmasına göre:

Mayıs 2017'de The Economist'in ön kapağında Büyük Veri ile ilgili olarak 'Dünyanın En Değerli Kaynağı' başlıklı bir haber yayınlanmıştır. Yayında, verinin dünyanın yeni petrolü olduğu savunulmuştur. Buna göre, yirminci yüzyılın başlarında petrolün dünya ekonomisini ve toplumunu dönüştürmesi gibi, veri de yirmi birinci yüzyılda kalkınmayı da yönlendirecektir.

Daha önce belirtildiği üzere, Sidewalk Toronto projesi de bir ekonomik girişimdir ve projeyi gerçekleştiren şirketin temel kazanç kaynağı veridir. Bu bağlamda, bu proje de veri kapitalizminin bir örneği olarak görünmektedir. Tüm kapitalist sistemde sürecin temel kazananının üretim araçlarının sahipleri olması gibi bu projede de, proje getirilerinden asıl kazananın Sidewalk labs ve Alphabet olacağı endişesi oluşmuştur. Akıllı şehir projelerinin veri yaratacağı yeni sınıf çatışmaları göz önünde bulundurulduğunda, sıradan vatandaşların bu çatışmadan zarar görmeden çıkabilmeleri için yeni bir yeterlilik olarak *veri okuryazarlığı* becerilerine sahip olmaları gerektiği görülmektedir. Ayrıca bu durum gelecek çalışmalar için *veri okuryazarlığının* ne kadar önemli bir çalışma alanı olacağını da göstermektedir. Bu çatışma içerisinde büyük teknolojinin sahip olduğu, bu çalışmada da ön plana çıkan çok önemli bir avantaj vardır. Buna göre şirketler veri üzerinden kolaylıkla vatandaşları gözetleyebileceklerdir.

Bu konuyu Sidewalk Toronto Projesi kapsamında tartışmak gerekirse, projenin gerçekleşmesi için bölgeyi sensörler ve kameralarla donatacak olan Sidewalk Labs *vatandaşların rızası olmaksızın verilerini toplayacak, böylelikle tüketim alışkanlıklarından boş zaman aktivitelerine uzanan geniş bir yelpazede bütün davranışlarını sürekli gözetim altında tutacaktır.* Şirket, bölgeden yararlanacak herkesin rızasının alınmasının pek de olanaklı olmayacağını MIDP'de açıklamış, konuya ilişkin alternatif yöntemler ileri sürmüştür. Şirket böylelikle mahallenin geliştirileceğini ve projenin vatandaşların lehine bir şekilde ilerleyeceğini savunmaktadır. Ancak uzmanlar bu konunun tersine düşünmektedir. Aslında bu tartışmaları veri kapitalizmi bağlamında ele almaktadır. Alanyazında veri kapitalizmi ve gözetimle ilgili olarak tartışılan bir başka kavram da *gözetim kapitalizmidir.* Buna göre

aslında veri kapitalizminin bir gözetim kapitalizmi olduğunu vurgulamak olanaklıdır. Katılımcılar, veri konusunda uluslararası bir ticari tekel olan Alphabet'in, bu bağlamda, kazanç elde etmek ve kârını arttırmak için kullanacağından ve vatandaşların haklarının ve özgürlüklerinin bu amaçla çiğneneceğinden endişe etmektedirler.

Son olarak, vatandaşların veri paylaşımı konusunda çekimser olmalarının bir başka sebebi de veri okuryazarlığı konusunda yeterli bilgi ve becerilere sahip olmamaları olarak görülmektedir. Veri okuryazarlığıyla ilgili tartışmalar, yeterlilikler hakkındaki bölümde yapıldığı için tekrara düşülmemesi için burada yinelenmemiştir.

Bu tartışmalar özetle değerlendirildiğinde, verinin akıllı şehir idealarında olduğu gibi yapıcı bir nitelikte değil, bunun tam tersi bir şekilde toplumsal değerleri yıkıcı bir şekilde kullanılmasının amaçlandığı görülmektedir.

“Çalışma bağlamında ele alınan bir başka tema da yaşam ve sistem dünyalarıyla ilgilidir.” Bu çerçeveden yakın geçmişe bakıldığında, internetin özellikle Web 2.0'la birlikte sistem dünyasının vatandaşlar için daha erişilebilir bir hale gelmesi ve bürokrasinin daha kolay aşılabileceğine olan inanç, yaşam dünyasının sistem dünyasını içerisinde eriterek birey odaklı bir topluma giden yolun kapısını açacağı düşüncesini beraberinde getirmiştir. Web 4.0, nesnelerin interneti ve akıllı şehir tartışmalarıyla birlikte bu düşünce daha da artmıştır. Nitekim akıllı şehirlerin vatandaş odaklılığı da bir anlamda bu duruma işaret etmektedir. Ancak Sidewalk Toronto Projesi, her ne kadar vaatleri bu yönde olsa da, durumun pek de böyle olamayacağını göstermektedir. Katılımcılar, sensörler aracılığıyla verinin toplanması ve nesnelerin interneti üzerinden bir gözetim toplumu oluşturulması yolu ile, teknolojinin yaşam ve sistem dünyaları üzerindeki etkisinin beklenenin tersi yönünde olacağından endişe etmektedir. Başka bir deyişle buradaki temel endişe, sistem dünyasının yaşam dünyasını işgal etmesi ve politik ve ekonomik güce sahip büyük biraderlerin gözlerinin bireyin özel alanını her zaman gözetleyebilmesi, mahremiyetini işgal edebilmesidir. Katılımcılar, bu bağlamda, projeye bir oligoptikon kurulduğunu düşünmektedirler. Latour (2012) oligoptikon kavramıyla Bentham'ın Panoptikon'una benzer bir gözetim mekanizması ortaya koymaktadır. Buna göre; “oligoptikon'da panoptik ilkeler halâ işlemektedir, ancak daha

küçük alt sistemler ve durumlar – hepsi bireyler üzerinde farklı bir disiplin gücüne sahip birden çok küçük Panoptikon’un oluşturduğu bir ağ- yoluyla halâ işlemektedir” (Latour 2012, s. 91). Sidewalk Toronto Projesi’nde de Alphabet’in ticari amaçlı olarak oluşturduğu pek çok küçük panoptik sistem yoluyla bir Oligoptikon kuracak olarak görülmektedir. Bu anlamda katılımcılar projede teknolojinin teknoloji için kullanıldığı ve bunun da hem akıllı şehirler kavramının hem de teknolojinin vatandaşların gözündeki iyi betimlemesini zedelediğini düşünmektedirler. Bu durum katılımcılar tarafından günümüzde Çin’de yaşanan süreçle de karşılaştırılmıştır. Aslında bu karşılaştırma, akıllı teknolojilerin kamusal alanda yoğun kullanımının yaratabileceği olumsuz etkilerin görülmesi açısından da önemli bir karşılaştırmadır.

Türkiye’de çok fazla tartışılmasa da Çin’in uyguladığı gözetime dayalı sosyal kredi sistemi dünyada oldukça tartışılan bir konudur.

Çin bu sistemin 2020 yılında yaşama geçeceğini 2014 yılında duyurmuştur. Bu sisteme göre, vatandaşların samimiyet, dürüstlük ve onurlu davranışlarını ölçen bir puan sistemi oluşturulacak ve bu puan, örneğin kredi alabilmek, daire kiralamak, uçak bileti almak ya da seyahat edebilmek gibi yaşamları için önemli eylemlerde bir belirleyici olacak (Sithigh ve Siems, 2019, s. 1).

Özetle bakıldığında, bu sistem vatandaşların sosyal yaşam alanlarında var olabilmeleri için belirli kişisel özellikleri taşımalarını şart koşacaktır ve bu özellikleri ölçecektir. “Çin hükümetinin belirttiği üzere sistem, bireylerin ve kuruluşların yasaları takip ettiği yüksek güvene sahip bir toplum oluşturmak için büyük verileri kullanacaktır” (Koty, 2019). Vatandaşların kamusal alanda bıraktığı izler üzerinden onları değerlendirecek olan sistem, rızaları olmaksızın her vatandaşla ilgili veriyi toplayacak ve gerektiğinde bu verileri onlara karşı kullanabilecektir. Çin, distopik bir romanı andıran bu modeli bir prototip olarak tüm dünyaya sunmayı düşünmektedir. İşte bu araştırmaya dâhil olan uzmanların en temel endişesi de doğru ve etik veri politikaları şimdiden uygulanmaya başlamazsa, bir başka prototip olan Sidewalk Toronto Projesi’nin de ileride benzer sorunlar getirebileceğidir.

Peki, vatandaşlar da sınırlarının ihmal edildiğini düşündüklerinde ve söz konusu otoritelerin kendilerine ulaşmasını istemediklerinde aynı şekilde kendilerini iletişime

kapatabilecekler midir? Bu tartışılması gereken bir konudur. Vatandaşların bunu gerçekleştirebilmeleri için en azından temel düzeyde dijital vatandaşlık yeterliliklerine sahip olmaları gerekmektedir. Bu tartışmalar, Sidewalk Labs'in verinin toplanması, depolanması ve yönetilmesiyle ilgili açıklamaları ve bu açıklamalarda bıraktığı açıklar göz önünde bulundurulduğunda Sidewalk Toronto Projesi'nde vatandaşların mahremiyetlerini koruyabilmek için böyle bir duvar örmeleri pek olanaklı görünmemektedir.

Bu çalışmanın ve ele alınan konunun doğası gereği çalışmada altıncı bir tema olarak projede genel olarak iletişimin nasıl kurulduğu, hangi araçların kullanıldığı ve iletişim ağındaki şehirdeki farklı paydaşların rollerinin ne olduğu üzerinde durulmuştur. Konuyla ilgili olarak öncelikle Sidewalk Toronto Projesi etrafında kurulmuş etkili bir iletişim ağının varlığı ve proje ortaklarının iletişim yönetimindeki başarısı sorgulanmıştır.

Sidewalk Labs'in konuyla ilgili olarak yaptığı açıklamalara bakıldığında şirketin kendisine iletişim sürecinin yöneticisi rolünü biçtiği, vatandaşlar ve uzmanların da bu rolü kabullendiği görülmektedir. Şirket, iletişim sürecinin etkili bir şekilde ilerleyebilmesi için yeni medyanın, geleneksel medyanın ve yüz yüze iletişimin farklı biçimlerinin harmanlanarak kullanıldığını belirtmiştir. Ancak yine de konuyla ilgilenen uzmanların eleştirisinden kurtulamamıştır. Projenin öbür ortağı olan Waterfront Toronto da vatandaşlarla iletişim konusunda geçmişe dayanan, köklü bir gelenekleri ve altyapıları olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılar özellikle, halka açık toplantılarla gerçekleştirilen yüz yüze iletişimi vurgulamıştır.

Proje ortaklığının iletişim sürecini başarıyla yönettiğini düşünen katılımcıların görüşlerine bakıldığında da özellikle vatandaşların katılımı yoluyla gerçekleştirilen toplantıların ön plana çıkarıldığı görülmüştür. Proje ortaklarının iletişim sürecini yönetmesiyle ilgili ilk eleştiri tam olarak bu bağlamda yapılmaktadır. Katılımcılar, proje ortaklarını modası geçmiş, kitlesel, eski ve tepkisel iletişim yöntemleri kullanmakla eleştirmektedirler. Aslında bu durum başka bir açıdan da proje ortaklarının iletişim yönetiminde çok da başarılı olmadıklarının bir göstergesidir çünkü Sidewalk Labs, vatandaşların anlık olarak iletişim kurabilecekleri, fikirlerini paylaşabilecekleri pek çok

platform olduğunu proje raporunda belirtmiştir. Gerçekten de bu platformlar, projenin devam ettiği süreçte düzgün bir şekilde çalışmaktadır. Ancak vatandaşlar bu platformlardan yeterince haberdar değildirler. Bu durum projenin iletişim süreçlerinde bir sıkıntı olduğunun göstergesi olarak görülebilir.

Sidewalk Labs, Alphabet'e bağlı kâr odaklı ticari bir şirkettir. Bu anlamda şirketin eylemleri de kârı arttırmak olarak görülmektedir. Katılımcılar bu bağlamda şirketin, kendi çıkarlarını korumak için vatandaşlarla sürekli bir çatışma halinde olduğunu, iletişim stratejilerini bunun üzerine kurduğunu tartışmaktadırlar. Şirket, böylece projeyi kendi istediği haliyle vatandaşlara ve proje ortağı olan Waterfront Toronto'ya dayatmaya çalışmaktadır. Tam da bu noktada Waterfront Toronto, aslında kendisinin yönetiyor olması gereken iletişim süreçlerindeki etkiyi Sidewalk Labs'e kaptırmakla eleştirilmiştir. Bu durum da projeye ilgili olarak vatandaşlar ve şehirdeki öteki paydaşlarla etkili bir iletişim ağı kurulması bir yana, ortakların kendi aralarındaki iletişim bile çok sıkıntılı olduğunu göstermektedir.

Proje etrafında, özellikle proje ortaklığı çok olumlu bir söylem geliştirmektedir. Bu söyleme göre, kamusal alanda kullanılacak yeni ve modern iletişim araçları ve iletişimin yeni biçimleri vatandaşları yönetimsel anlamda güçlendirecektir. Ancak söylemin, bir anlamda bu kadar iyimser olduğu bir ortamda unutulmaması gereken bir nokta vardır. Bu araştırmanın bulguları, siyasal otoriteyle vatandaşların dijital yönetim ve vatandaşlık becerileri konusunda benzer yeterliliklere sahip olduklarını göstermektedir. Sidewalk Toronto Projesi ise, dünyanın en büyük dijital iletişim şirketlerinden biri olan Google'a aittir. Google, fiziksel dünyadaki iletişimi yönetme konusundaki çabasının yanı sıra, dijital ortamlarda hiçbir çaba göstermeksizin iletişimin, sürece vatandaşlar ve yerel yönetimler dâhil olduğunda, sorgusuz üstün aktörüdür. Dolayısıyla, dijital iletişim araçlarının iletişimin yönünü vatandaşların lehine çevireceği konusundaki varsayımlar tartışmalıdır.

Bu bağlamda üzerinde durulması gereken bir başka nokta da aslında proje etrafında inşa edilen iletişim süreçlerinin geniş çaplı bir halkla ilişkiler kampanyası olduğudur. Buna

göre, iletişim sürecinin büyük bir kısmı saydam olmayan bir şekilde kapalı kapılar ardında gerçekleştirilmektedir. İletişimin vatandaşlara yansıtılan boyutu ise büyük ölçüde kamuoyunu ortaklığın istediği yönde manipüle etmek maksatlı olarak gerçekleşmektedir. Peki, yürütülen bu halkla ilişkiler kampanyası başarılı mıdır? Aslında projenin sonuç itibarıyla geldiği nokta bu başarısızlığın bir göstergesidir. Nitekim 8 Mayıs 2020 tarihinde proje dünya çapında yaşanan salgının ekonomik etkilerini sebep göstererek projeyi henüz başlamadan iptal etmiştir.

Sonuç olarak bakıldığında, akıllı şehirler aslında dijital olarak üretilmiş göz alıcı, albenisi olan görsellerden ibaret görünmektedir. Şu anda gerçek anlamda kapsamlı bir akıllı şehir yapılanması tam anlamıyla uygulanmış görünmemektedir. Şehirdeki belirli sorunların giderilmesi için gerçekleştirilen tekil uygulamalar olmakla birlikte, kamusal alanın ve gündelik yaşamının tamamını kapsayan bir teknoloji uygulaması bulunmamaktadır. Bu anlamda gerçekleştiriliyor olduğu söylenen uygulamaların tamamı beta düzeyindedir. Yani gerçekliği yoktur, tasarım aşamasındadır. Alanyazında idealize edildiği gibi, bir akıllı şehir projesinin gerçekleştirilmesi için öncelikle kültürel bir dönüşüm yaşanması gerekmektedir. Sonuçta, yıllardır süregelen bir şehirleşme anlayışının getirdiği bir kültür vardır ve bu kültürü değiştirmek bir anda gerçekleşebilecek bir durum değildir. Bu nedenle, akıllı şehirlerin ideal şekilde yaşama geçirilebilmesi için belki de, bu projenin refah ve eğitim düzeyi en yüksek ülkelerden birinde gerçekleştirilmeye çalışıldığı da düşünülerek, bu yöndeki kültürel değişimin gerçekleşmesine de bağlı olarak uzunca bir zaman vardır.

Bununla birlikte, bu görsellerin sunduğu fütüristik hayaller aslında beraberinde pek çok görünmeyen sorunu da getirecek gibi görünmektedir. Bu araştırmadan çıkan sonuçlara ele alındığında, aslında her şeye karşın vatandaşların bu pırıltılı (!) geleceğe ulaşmayı isteyip istemediği kendilerine kalmış durumdadır. Bununla birlikte, Sidewalk Toronto Projesi'nin gösterdiği üzere, geçekte bu projeler kamu sektörü ve özel sektör arasında geçen bir güç oyunu gibi görünmektedir. Vatandaşların bu projelerde yer alabilmeleri, BlockSidewalk örneğinin de gösterdiği üzere, ancak bu projeler etrafında güçlü bir toplumsal hareket inşa ederek olanaklı görünmektedir. Aksi takdirde, kamusal alanlardaki eylemlerde, gücü elinde

bulunduran kesimin vatandaşlar için çizdiği çerçevenin içinde kalma tercih edilirse, bu kişiler tarafından çizilen akıllı şehir imgeleri zaman içerisinde kabul edilmek zorunda kalınacak ve sonuçla ilgili olarak vatandaşların söz hakkı bulunmayacaktır. Söz hakkı edinildiğinde ise, bu ütopyik görsellerin büyümesine kapılmak ve aslında her ütopyanın kendi içerisinde potansiyel bir distopya barındırdığını unutmak en büyük hata olacaktır.

Akıllı şehirler pek çok çevresel, ekonomik ve toplumsal sorunu çözmek vaadiyle inşa edilmekte ya da inşa edilmeye çalışmaktadır. Ancak, bu çalışma kapsamında görüldüğü üzere, özellikle toplumsal anlamda pek çok yeni soruna da sebep olmaktadır. Veri üzerinden bir gözetim toplumu yaratılma riski bir yana bu şehirlerle birlikte yeni eşitsizlikler ve yeni toplumsal sınıflar da ortaya çıkıyormuş gibi görünmektedir. Bu bağlamda öncelikle, dünyada henüz sayısal uçurum konusu tam olarak çözülmemişken, akıllı şehirlerle birlikte veri ve verinin kontrolü bağlamında yeni bir uçurum, deyim yerindeyse bir “veri uçurumu” oluşmaktadır. Otorite ve vatandaşlar arasındaki sınırların kaybolup vatandaşların ortak yöneticiler olması bir yana bu veri uçurumu üzerinden veriye ulaşabilenler ve onu yönetenler bağlamında yeni bir otorite figürü doğmaktadır. Ayrıca, hem gerekli yeterliklere sahip olmaya, hem akıllı şehirler tarafından yaratılan bu yeni kamusal alana dâhil olmak için kabul edilmesi gereken kullanıcı sözleşmelerini (verinin toplanılmasını, kullanılmasını vs.) kabul edip etmemeye, hem de akıllı kamusal alanlarda verilen hizmetlerin bedelini karşılayıp karşılayamayacağına dayanan yeni bir sınıf ortaya çıkıyor görünmektedir. Bütün bu gerekleri yerine getirmeyen ya da getiremeyen kesim bu anlamda akıllı şehirlerin kurulduğu bölgelerden dışlanırken, bu durum beraberinde yeni gettoların oluşması riskini getirmektedir. Bunun önüne geçebilmek için, teknolojinin uygulanmasından önce uzun süren bir kültürel dönüşüm sürecinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Dünyanın en yüksek eğitim düzeylerinden birine sahip Kanada gibi bir ülkenin bile halâ birçok anlamda geleneksel yöntemlere sadık olduğu ve akıllı şehir teknolojilerini tam olarak anlayıp kendi çıkarları için dönüştürebilecek ve kullanabilecek bir kamuoyuna sahip olmadığı görülmektedir.

Her ne kadar biçim değiştiriyor görünse de, kamusal alanlar halâ bir şekilde güç sahibi olan yönetici kesimin kontrolünde kalmaya devam ediyor görünmektedir. Otoritenin

siyasal gücünün çeşitli törenlerle onaylandığı kamusal alanlar olarak meydanlardan kitle iletişim araçlarına, çevrimiçi ortamlardan akıllı şehirlere kadar geçen süreçte bu değişmemiş görünmektedir. Ortaçağ Avrupası'nda bu gücün kaynağı toprak sahipliği ve askeri güç iken, günümüzde ise vatandaşlar hakkında veri madenciliği yapan teknolojiye ve bu teknolojiyi anlayabilecek bilgiye sahip kesimler olmaktır. Ortaçağ'da otorite, askeri gücünü kamuoyuna isteklerini dayatmanın bir yolu olarak kullanırken, günümüzde ise otorite kamuoyuna istediklerini dayatmak yerine onları veriyi kullanarak manipüle etmektedir. Ancak temelde, halâ bir şekilde kamusal alan otoritenin yönetimi altındadır. Buradaki fark belki de, otoritenin ve kamusal alanın sahipliğinin siyasal figürlerden uluslararası şirketlere geçmiş olmasıdır.

Alanyazında temelde iki akıllı şehir modelinin varlığından söz edilmektedir. Bunlardan ilki akıllı şehir uygulamalarının ve bu yöndeki değişimlerin tabandan yukarı doğru dayatıldığı aşağıdan yukarı doğru örgütlenen bir modeldir. Öteki ise bu dönüşümlerin yönetimden vatandaşlara dayatıldığı yukarıdan aşağı doğru oluşturulmuş bir modeldir. Bu tez bağlamında yapılan araştırmada, bir anlamda aşağıdan yukarı doğru oluşturulmuş modelin günümüz kültürel ve teknolojik durumunda pek de olanaklı olmadığı görülmüştür. Bununla birlikte, yukarıdan aşağı doğru olan modelinde aslında tek bir parçadan oluşan monolit bir yapıda olmadığı görülmüştür. Buna göre aslında yukarıdan aşağı modeli üç grupta sınıflamak olasıdır. Bunlardan ilki *özel sektörün güdümünde oluşturulan* projelerdir. Buna göre, özel sektörü temsil eden bir şirket kamuya ait bir alanı satın alıp özelleştirerek, burada bir akıllı şehir uygulaması gerçekleştirir. Bu duruma verilebilecek en net örnek Microsoft'un Amerika'nın Arizona eyaletinde çölün bir kısmını satın alarak orada akıllı şehir inşa edeceğini bildirdiği projedir. Bununla birlikte, bir başka model, akıllı şehir uygulamasının *kamu güdümünde gerçekleştirilmesine* dayalıdır. Bu modelde, finansman ve uygulamanın gerçekleştirileceği alan kamu tarafından sağlanır ve proje tamamen kamuda yer alan uzmanların yönetiminde gerçekleştirilir. Bu noktada özel sektörün rolü ise en fazla hizmet ve/veya teknoloji sağlayıcı rolüdür. Üçüncü model ise, ki Sidewalk Toronto Projesi bu modele denk düşmektedir, *kamu-özel ortaklığında gerçekleştirilen akıllı şehirlerdir*. Bu modelde her iki sektör de kendi uzmanlığını ve kaynaklarını ortaya koymakta ve proje bu

şekilde gerçekleştirilmektedir. Ancak bu tez boyunca tartışıldığı üzere, özel sektörün baskın ortak haline gelmesi durumunda bu modelin oldukça tehlikeli sonuçları olabileceği de görülmüştür. Vatandaşların ise her üç modelde de rolleri çok kısıtlı görünmektedir. Bunun pek çok nedeni bulunmakla birlikte temelde akıllı şehir uygulamalarını kamu yararına dönüştürecek olan kültürel dönüşümün henüz gerçekleşmemiş olması ve teknolojiyle ilişkisi bağlamında kamuoyunun öteki paydaşlara göre çok dezavantajlı durumda olmasıdır.

Bu tez bağlamında görülen bir başka durum ise, her ne kadar akademik alanyazın artık akıllı şehirlerin vatandaş tabanlı, toplumu temel alan bir yapıda inşa edildiği üzerine odaklanıyor olsa da, aslında halâ örnek olarak gösterilebilecek büyük projelerin teknoloji şirketleri tarafından teknoloji temel alınarak gerçekleştiriliyor olduğudur. Öte yandan, Kanada Akıllı Şehir Meydan Okuması kazananlarının da gösterdiği üzere, yavaş yavaş toplumu ve vatandaşları temel alan, ihtiyaçtan doğan akıllı şehirler oluşturulmasına yönelik bir hareketlilik de yaşanmaktadır. Ancak bunların ne kadar başarılı olacağı tartışmaya açıktır çünkü bütün bu projeler henüz düşünce ve planlama aşamasındadır.

Bu durum aslında teknoloji odaklı projeler için de geçerlidir. Dünya çapında bakıldığında her ne kadar bazı şehirlerde tekil akıllı uygulamalar olsa da bütünsel bir akıllı şehir uygulaması henüz fiziki olarak bulunmamaktadır. Ancak burada somut olan bir şey vardır. Günümüz koşullarında bakıldığında, teknoloji odaklı akıllı şehir uygulamalarına karşı toplumda bir farkındalık oluşmaktadır. Bu durum da, söz konusu yapılanmalara karşı bir dizi toplumsal hareketin gelişmesine neden olmaktadır ve mevcut bakış açısıyla düzenlenmeye çalışan özel sektör güdümündeki, teknolojiyi temel alan akıllı şehirlerin başarısız olma yolunda ilerledikleri görülmektedir. Nitekim bu çalışmanın son şeklinin verilmeye uğraşıldığı döneme denk gelen 8 Mayıs 2020 tarihinde, Sidewalk Labs CEO'su Dan Doctoroff, 2020 yılında yaşanan pandeminin ekonomik sonuçlarını sebep göstererek Sidewalk Toronto Projesi'ni iptal ettiklerini açıklamıştır. Böylelikle, kamuoyu her ne kadar dezavantajlı görünse de 3 yıl süren bu çekişmeden galip gelen taraf olmuştur.

Sonuç itibari ile, araştırma amacı ve soruları bağlamında, araştırmadan elde edilen sonuçları aşağıdaki gibi kısaca özetlemek mümkündür:

- Proje kapsamında, Habermas'ın teorisinde ve akıllı şehirler söylemlerinde idealize edildiği gibi herkesin eşitler olarak katıldığı bir kamusal alan yaratılmamaktadır. Tam tersine, kamusal alana katılımı "veri" üzerinden gerçekleştirilen süreçlerle bir özne iktidar ilişkisi yaratılmaktadır. Bu ilişki içerisinde, teknolojik yeterliliği ve bilgisi daha yüksek olan, veriyi etkin bir biçimde yönetme kapasitesine sahip olan özel sektör ortağı, siyasi iktidarı da baskılayarak oluşturulan kamusal alanın baskın aktörü haline gelmektedir.
- Vatandaşlar, ortak bir gelecek vizyonu bağlamında uzlaşmacı kararlar verebilmek amacıyla, Habermas'ın söylemlerinde de geçtiği üzere, uygun şartlarda verilerinin toplanmasına izin vermeye, daha fazla siyasi katılım sağlamaya ve böylece ödünde bulunmaya razı görünmektedirler. Ancak aynı durum iktidar için geçerli görünmemektedir. Projenin yönetici konumunda bulunan Sidewalk Labs ve Waterfront Toronto'nun – onlar her ne kadar aksini beyan etse de- yönetim gücünden çıkarlarına ters düşmediği sürece ödün verdiklerine ilişkin bir algı vardır.
- Teknolojik yeterlilikler söz konusu olduğunda, özel sektör ortağı dışındaki paydaşlardan hiçbirinin projeyi tam anlamıyla anlayacak ve bu bağlamda eyleme geçecek yeterliliğe sahip olmadığı görülmüştür. Bu durum özel sektör ortağının projenin baskın aktörü haline gelmesine ve geri kalan paydaşları hegemonyası altına almasına neden olmaktadır.
- Proje kapsamında ele alındığında veri, kolektif bilincin bir yaratıcısı olarak değil, iktidarın diğer paydaşları ve vatandaşları sürekli gözetim altında tutmasına ve istediği manipüle etmesine olanak sağlayan bir yönetim aygıtı olarak işlev görmektedir.
- Bu proje kapsamında, yaşam dünyası ve sistem dünyası arasındaki sınırlar, sistem dünyasının, yaşam dünyasını istila ettiği ve yaşam dünyasının sistem dünyası içerisinde çözüldüğü bir bağlamda ortadan kalkmaktadır. Verinin toplanması ve

işlenmesi aracılığıyla, iktidar arık vatandaşların sadece kamusal alandaki eylemlerini değil, fakat özel alandaki eylemlerini de gözetleyebilmektedirler.

- Bu proje ile birlikte, konut piyasasının yükselmesi, soylulaştırma, dışlama, veri okuryazarlığı becerileri üzerinden yeni bir sınıfın oluşması, kamusal alanın ticarileşmesi ve demokrasinin erozyona uğraması gibi pek çok sorunun ortaya çıktığı görülmüştür. Bu sorunların üstesinden gelebilmek için güçlü ve dinamik bir kamu sektörünün oluşturulması önerilmiştir.
- Akıllı şehirler literatürü ve mevcut projenin uygulaması arasında hem teknolojinin uygulanması hem de oluşturulan sosyal fauna bağlamlarında olumsuz anlamda ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Bu nedenle, projenin amaçlarına erişebilme ihtimali oldukça eleştirilmiştir. Ayrıca, projede kullanılacağı belirtilen teknolojinin önemli bir kısmı henüz betadır. Yani gerçek hayatta bir karşılığı olmayan teorik teknolojilerdir. Henüz denenmemiş olan bu teknolojinin uygulanabilirliği ve bu bağlamda projenin vaatlerinin erişilebilirliği sorgulanır durumdadır.
- Proje kapsamında bakıldığında, ortaklığın oluşturduğu iletişim iklimi ve yürüttüğü süreç, çok yönlü bir etkileşim ve iletişim sürecinden ziyade, vatandaşları ve diğer paydaşları proje ile ilgili olarak ikna etmek için yürüttüğü bir halkla ilişkiler kampanyası olarak görülmektedir. Bu inancın temelinde ise, proje ile ilgili önemli kararların kapalı kapılar arkasında, saydam olmayan bir şekilde alındığı ve diğer paydaşlara bu kararlar doğrultusunda istenen mesajların verildiği düşüncesinin yattığı düşünülmektedir.

Sidewalk Toronto projesi büyük umutlarla başlayan ve hüsrarla sonuçlanan akıllı şehir projelerinin ne ilki ne de sonuncusu olacak gibi görünmektedir. Masdar City, PlanIT Valley gibi birçok öteki uygulama da çizim masasının ötesine geçmeden iptal edilmiştir. Bunun nedeni açıktır: Yönetimler ve ticari şirketler, hatta toplumlar söz konusu teknolojinin pırıltılı dünyası olduğunda her zaman benzer yanılgılara ve hatalara düşmektedirler. Teknolojiye büyük umutlar yüklemek ya da ondan aşırı derecede korkmak, toplumdaki pek çok sorunun çözümü ya da yaratıcısı olarak teknolojiyi görmek bunlardan sadece birkaçıdır.

Kentlerin tartışmasız bir şekilde karşı karşıya olduğu önemli sorunların varlığı ve bu sorunların potansiyel olarak getirdiği, getirecek olduğu riskler ve olumsuz sonuçlar çok da uzak olmayan bir gelecekte su yüzüne çıkmak için beklemektedir. Ancak bu sorunların çözülmesi için teknoloji sihirli değneğin dokunuşunu beklemek ya da bunu umut etmek yerine öncelikle, toplumların teknolojiye bakış açılarında bir dönüşümü de içeren önemli sosyal reformların yapılması gerekmektedir.

5.1. Türkiye’de Bütüncül Bir Akıllı Şehir Uygulaması Gerçekleştirilebilir mi?

Tartışmanın bu boyutları aslında bizi son olarak “Türkiye’de bütüncül bir akıllı şehir uygulaması geliştirilebilir mi?” sorusuna getirmektedir. Her ne kadar tartışmanın odak noktasında Türkiye yer almasa ve araştırma doğrudan Türkiye üzerinde gerçekleştirilmemiş olsa da, Türkiye’de de çeşitli düzeylerde akıllı şehir uygulamalarına yönelik denemeler olması açısından, geldiğimiz noktada konunun Türkiye açısından tartışılmasında da fayda vardır.

Araştırmanın alanyazın bölümünde söz edildiği üzere, Türkiye’de konuyla ilgili bir takım pratik ve teorik çalışmalar yapılıyor görünmektedir. Ancak görüldüğü üzere, teorik çalışmalar yoğun olarak temel düzeydeki “e-devlet” uygulamalarına eğiliyor iken, pratikteki çalışmalar da sadece belirli konulardaki altyapının inşası üzerine yoğunlaşmaktadır. Uygulamanın sosyal sonuçları ve toplumun böylesi uygulamalara ne kadar hazır olduğuyla ilgili ise herhangi bir çalışma en azından bu tez kapsamında yapılan araştırma sonucunda bulunamamıştır.

Bununla birlikte, bu çalışma bağlamında incelendiğinde, bütüncül bir bakış açısıyla inşa edilmeye çalışılan akıllı şehir uygulamalarının önünde aşılması gereken bazı temel sorunların olduğu görülmektedir. Bunların ilki, *temel demokratik sorunların varlığı ve bu sorunların akıllı şehirler teknolojinin otoriteye sağlayacağı gözetim olanaklarıyla derinleşmesi riskidir*. Bu bağlamda öncelikle Türkiye’deki bazı demokratik kurumların ve işleyişlerin meşruluğunun yıllardır tartışılır bir halde olmasından ötürü, böylesi bir projenin yeterli çalışma yapılmaksızın gerçekleştirilmesi büyük sorunlar yaratabilme potansiyeline

sahiptir. Kanada halkının kendi demokrasileri için korktukları ve bu projeyi reddetmelerine neden olan pek çok potansiyel sonuç Türkiye’de mevcut siyasal ortamda çok daha kolay ve hızlı gerçekleşebilir görünmektedir. Son birkaç yıldır çok belirgin biçimde yaşanan merkezi hükümet ve yerel yönetimler arasındaki politik çatışmalar bunun somut örneklerinden yalnızca biridir.

Türkiye’de vatandaşların dijital ve siyasal okuryazarlıklarının Kanada’ya göre çok daha düşük düzeyde olduğu göz önünde bulundurulduğunda, kamuoyunu akıllı şehir uygulamalarının gerektirdiği kültürel değişimlere uyarlamak çok daha zor olacak gibi görünmektedir.

Bu bağlamlarda Türkiye’de bütünsel ve kapsamlı bir dönüşümü bir anda yaratmaya çalışmak yerine, Guelph şehrinde olduğu gibi, öncelikle şehirlerin önceliklerinin belirlenmesine ön ayak olunup daha sonra bu sorunlara uygun olarak teknolojiden nasıl yararlanabileceği tartışmaya açılmalıdır. Bu bağlamda, teknoloji aşamalı olarak uygulanırken eş zamanlı olarak kültürel dönüşüm de gerçekleştirilmelidir.

5.2. Gelecek Çalışmalar İçin Öneriler

Araştırmanın sonuçları hem akıllı şehir alanyazınında sosyal bilimler bağlamında gerçekleştirilen araştırmalarda ciddi eksiklik olduğunu, hem de her ne kadar akıllı şehirler söylemi ütöpik bir kentleşme biçimi ve gelecek vadetse de aslında uygulamanın çok önemli sorunlara ve çatışmalara neden olabileceğini göstermiştir. Bu bağlamda, akıllı şehirlerdeki süreçleri daha yoğun olarak iletişimin ve yönetimin teknoloji ile olan etkileşimibağlamında ele alan bu çalışmadan hareketle ilerleyen çalışmalarda üzerinde durulması uygun olabilecek konular araştırmacı tarafından şekilde sıralanmıştır:

- Bu araştırmanın bir sonucu olarak, kamu- özel sektör ortaklığında gerçekleştirilen akıllı şehir projelerinde, özellikle özel sektörün teknoloji bilgisi ve teknolojinin uygulanması (know how) konusunda, kamu ile karşılaştırıldığında, ciddi bir üstünlüğünün olduğu görülmüştür. Bu durum da iki sektör arasında kurulan işveren,

servis sağlayıcısı ilişkisinde bir çarpıklığa yol açmaktadır. Bu çarpıklığın giderilmesi amacıyla tüzel bir kişilik olarak kamu sektörünün teknoloji konusundaki yetkinliğinin artırılması konusunda neler yapılabileceği üzerine bir çalışma yapılması önemli görülmektedir. Böylelikle, güçlendirilmiş bir kamu sektörü sayesinde alanyazında tasarlandığı haliyle bir akıllı şehir uygulaması inşa etmek mümkün olabilecektir.

- Araştırma sonuçlarının gösterdiği üzere, temeli teknolojinin kullanımına dayalı böylesi bir projede vatandaşlarla etkileşimde hala geleneksel medya ve geleneksel iletişim türleri yeni medyadan çok daha yoğun bir biçimde kullanılmaktadır. Üstelik bu durum, Toronto gibi Kanada'nın-hatta Kuzey Amerika'nın- teknoloji merkezi olma çabasındaki bir metropolde yaşanmaktadır. Bu durumun sebebi olarak bir sayısal uçurumun varlığı gösterilebilir. Bu bağlamda akıllı şehir uygulamalarının sağlıklı bir şekilde mümkün hale getirilebilmesi için bu sayısal uçurumun kapatılması önemli görünmektedir. Bu bağlamda sayısal uçurumun kaynağının bulunması ve kapatılması amacıyla vatandaşların sayısal vatandaşlık becerilerinin geliştirilmesine yönelik çalışmaların yapılması önerilmektedir.
- Araştırma sonuçları, katılımcıların “veri” bağlamında önemli kaygılarının olduğunu, dijital vatandaşlığın veri ile ilgili boyutlarında kendilerini yetersiz hissettiklerini ve özellikle teknoloji şirketlerinin veri üzerinden kamuoyu üzerinde önemli bir üstünlük kurduğunun düşünüldüğünü göstermiştir. Bu bağlamda, verinin toplanmasının, depolanmasının ve kullanılmasının önemli toplumsal sonuçları olabileceği de görülmüştür. Dolayısıyla özünde bir teknolojik bir yapıyı işaret eden verinin sosyal bilimciler tarafından anlaşılmasının ve araştırılmasının da önemli olduğu görülmektedir. Bu çerçevede ilerleyen çalışmalarda “veri okuryazarlığı”, “veri uçurumu” ve “veri vatandaşlığı” gibi kavramların sosyal bilimler bağlamında tartışılmasını olanaklı kılacak araştırmaların yapılması önerilmektedir.
- Bu araştırma, akıllı şehirlerdeki yönetsel süreçleri iletişimsel bir bağlamda ele almıştır. Ancak araştırma sonuçları göstermiştir ki akıllı şehirlerin çok daha farklı bağlamlarda, toplumsal, ekonomik, psikolojik ve siyasal etkileri söz konusudur. Bu

çerçeve, ilerleyen çalışmalarda akıllı şehirlerin farklı toplumsal boyutlarına da yoğunlaşılması önerilmektedir.

- Bu çalışma Amerika merkezli bir şirketin Kuzey Amerika’da kurmayı denediği bir akıllı şehir uygulaması üzerinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar tarafından yapılan tartışmalar önemli ölçüde Kanada’nın değer yargıları bağlamında gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle, araştırma sonuçları ile ilgili olarak daha genel tartışmaların sunulması ve araştırmanın kültürlerarası bir sağlamasının yapılabilmesi için benzer yapıdaki araştırmanın benzer yapıdaki farklı akıllı şehir projeleri üzerinde tekrarlanması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Adams, W. (2015). Conducting semi-structured interviews. In K. Newcomer, H. Hatry, J. Wholy (Eds.), *Handbook of Practical Program Evaluation* (p.492-505). San Fransisco: Jossey- Bass.
- Aiello G. & Tosoni S., (2016). Going about the city: Methods and methodologies for urban communication research. *International Journal of Communication*, 10, 1252-1262.
- Albino, V., Berardi, U. & Dangelico, R. (2015). Smart cities: Definitions, dimensions, performance, and initiatives. *Journal of Urban Technology*, 22(1). 3-21. DOI: 10.1080/10630732.2014.942092.
- Alshahade, T. (2018). *Smart cities, smarter management: Developing a smart framework for smart city projects management in Europe*. Master's Thesis. İstanbul: İstanbul Aydın University Institute of Social Sciences.
- Amna, E. (2010). Active, passive or stand-by citizens? Retrieved December 2, 2018 from https://www.researchgate.net/publication/285277816_Active_passive_or_stand-by_citizens.
- Angelidou, M., (2017). The role of smart city characteristics in the plans of fifteen cities. *Journal of Urban Technology*. 1-28. DOI: 10.1080/10630732.2017.1348880.
- Armağan, M. V. (2018). *Bilgi toplumunda akıllı şehirler ve katılımcı yurttaşlık*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- Atkinson, R. & Flint, J. (2001). Accessing hidden and hard-to-reach populations: Snowball research strategies. *University of Surrey Social Research Update, Issue 33*. ISSN: 1360-7898.

- Batty, M., Axhausen, K.W., Giannotti, F., Pozdnoukhov, A., Bazzani, A., Wachowicz, M., Ouzounis, G. & Portugali, Y. (2012). Smart cities of the future. *European Physical Journal*, 214, 481–518.
- Bătăgan, L. (2011). Smart cities and sustainability models. *Informatica Economică*, 15(3), 80-87.
- Benoit, G. & Kudo, H., (2015). How are citizens involved in smart cities? Analysing citizen participation in Japanese “smart communities”. *Information Polity*, 21(1), 61-76.
- Bentzen, L., Böhm, S. & Weber, C. (2018). Citizen as sensors: Human sensors as a smart city data source. *Proceedings SMART 2018: The Seventh International Conference on Smart Cities, Systems, Devices and Technologies*, s.11, Barcelona, Spain.
- Bhatnagar, S., Garg, D. & Bhatnagar, M. (2014). Smart Cities – an overview and the role of ICT. *Research Cell: An International Journal of Engineering Sciences*, December (3), 1-5.
- BlockSidewalk (2020). About. Retrieved November 02, 2020 from <https://www.blocksidewalk.ca/about>.
- Boldyreva, E. L., Grishina, N. Y. & Duisembina, Y. (2018). Cambridge Analytica: Ethics and online manipulation with decision-making process. *The European Proceedings of Social & Behavioral Sciences* (s. 2357). DOI: 10.15405/epsbs.2018.12.02.10.
- Braun, V., Clarke, V. (2019). Psikolojide tematik analizin kullanımı. (Çev: Niyazi Şad, Nihat Özer ve Abdullah Atlı). *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 873-898. DOI: 10.14689/issn.2148-2624.1.7c.2s.17m.
- Breuer, J., Walravens, N. & Ballon, P. (2014). Beyond defining the smart city: Meeting top-down and bottom up approaches in the middle. *Journal of Land Use, Mobility and Environment Special Issue*, 153-164. e- ISSN 1970-9870.

- Bull, R. (2016). Smart citizens for smart cities: Participating in the future. *Proceedings of the Institution of Civil Engineers- Energy*. 169 (3), 93-101. DOI: <https://doi.org/10.1680/jener.15.00030>.
- Camilleri, J. (2018). Surface web, deep web and dark web: Three levels of exploitation. Retrieved April 25, 2019 from https://www.academia.edu/37422291/Surface_Web_Deep_Web_and_Dark_Web_three_levels_of_exploitation?auto=download.
- Canon, G. (2018). 'City of surveillance': privacy expert quits Toronto's smart-city Project. *The Guardian*. October 9, 2020 from <https://www.theguardian.com/world/2018/oct/23/toronto-smart-city-surveillance-ann-cavoukian-resigns-privacy>.
- Cardullo, P. & Kitchin, R. (2016). Being a citizen in smart city: Up and down the scaffold of smart citizen participation. *The programmable city working paper 30*. Retrieved October 10, 2020 from <https://osf.io/preprints/socarxiv/v24jn>.
- CBC News (2018). Privacy expert resigns from Sidewalk Labs advisory role. Retrieved 11.12.2019 from https://www.youtube.com/watch?v=dh_ObYYsFCg.
- Chourabi, H., Nam, T. & Walker, S. (2012). Understanding smart cities: An integrative framework. *45th Hawaii International Conference on System Sciences*, s. 2289, Hawaii, USA. DOI 10.1109/HICSS.2012.615.
- Citizenry First (2020). Sidewalk Labs Toronto: 'a thriving hub for innovation' vs. 'a city of surveillance'. Retrieved February 2, 2020 from <https://citizenfirst.ca/assets/uploads/research-repository/Joint-Councils-Executive-Report-January-2020.pdf>.

- City of Toronto (2018). 2018 issue briefing: Smart cities initiatives. Retrieved October 3, 2019 from www.toronto.ca/city-government/council/2018-council-issue-notes/smart-cities-initiatives/.
- Citypopulation (2020). City population of Toronto. Retrieved May 1, 2020 from https://www.citypopulation.de/en/canada/ontario/admin/_/3520005__toronto/.
- Cohen, J. & Uphoff, N. (1980). Participations' place in rural development. Seeking clarity through specificity. *World Development*, 8, 213-235. DOI: 10.1016/0305-750X(80)90011-X
- Creswell, J.W. & Plano Clark, V.L. (2011). *Designing and conducting mixed methods research*. 2nd Edition, Los Angeles: Sage Publications.
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed method approaches*. Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Cretu, L. (2012). Smart cities design using event-driven paradigm and semantic web. *Informatica Economică*. 16 (4), s. 57-67.
- Crick, T. (2014). The smart city from a public value perspective. *In ICT for sustainability 2014*, s. 369–377. Stockholm: Atlantis Press.
- Curran, D. (2018). Are you ready? Here is all the data Facebook and Google have on you. *The Guardian*. Retrieved September 7, 2020 from <https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/mar/28/all-the-data-facebook-google-has-on-you-privacy>.
- Çelikyay, H. (2017). İstanbul perspektifinden akıllı şehirlere bakış: şehirleri akıllı kılan sadece teknoloji mi?. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (4). http://www.yyusbedergisi.com/dergiayrinti/istanbul-perspektifinden-akilli-sehirlere-bakis-sehirleri-akilli-kilan-sadece-teknoloji-mi_383 (Erişim Tarihi 07.07.2019).

- Dameri, R. (2013). Searching for Smart City definition: a comprehensive proposal. Retrieved, April 12, 2018 from <https://www.researchgate.net/publication/283289962>.
- Davis, K. (1965). The urbanization of human population: Scientific American. R. Legates & F. Stout (Ed.), in *The City Reader* (p. 3-15). Oxford: Taylor and Francis Group.
- Degbelo, A., Granell C., Trilles, S., Bhattacharya, D., Casteleyn S. & Kray, C. (2016). Opening up smart cities: Citizen-centric challenges and Opportunities from GIScience. *International Journal of Geo-Information*. 5 (16). Doi: 10.3390/ijgi5020016.
- Dönmez, Z. K. (2015). *Veri toplama teknikleri: Gözlem*.
<https://slideplayer.biz.tr/slide/5249274/#>. (Erişim Tarihi: 13.11.2020).
- Ego Genel Müdürlüğü (2020). EGO cepte uygulaması.
<https://m.ego.gov.tr/sayfa/2125/ego-cepte-uygulamasi> (Erişim Tarihi: 27.07.2020).
- Eidelman, G. (2013). *Three's company: A review of Waterfront Toronto's Tri- Government approach to revitalization*. Toronto: Mowat Publication.
- Eren, S. (2018). *The thecno-political order of smart cities*. Master's Thesis. Enschede: Twente University, Faculty of Behavioral, Management, and Social Sciences.
- EUSME Center (2015). *Smart cities China sector report*. Retrieved July 5, 2018 from http://ccilc.pt/wpcontent/uploads/2017/07/eu_sme_centre_report__smart_cities_in_china_i_edit_-_jan_2016_1_1.pdf.
- Flynn, A., Valverde, M. (2019). Planning on the Waterfront: Setting the agenda for Toronto's 'smart city' project. *Planning Theory and Practice*, 20 (5), 1-7.
DOI: <https://doi.org/10.1080/14649357.2019.1676566>.
- Fuchs, C. and Chandler, D. 2019. Introduction big data capitalism - Politics, activism, and theory. David Chandler and Christian Fuchs (Eds.) in *Digital Objects, Digital*

Subjects: Interdisciplinary Perspectives on Capitalism, Labour and Politics in the Age of Big Data (p. 1–20). London: University of Westminster Press. DOI: <https://doi.org/10.16997/book29>.

Galambos, C. (2019). *Smart Cities Challenge Canada: And the winners are...* Retrieved December 10, 2019 from <https://www.geotab.com/blog/smart-cities-challenge-canada/>.

Gaventa, J. (2005). Strengthening participatory approaches to local governance: Learning the lessons from abroad. *National Civic Review*, 93 (4), 16-27. DOI: 10.1002/ncr.67.

Greater London Authority (2016). *The Future of smart*. Retrieved July 7, .2018 from https://www.london.gov.uk/sites/default/files/gla_smartlondon_report_web_3.pdf.

Gollin, D., Jedwab, R. & Vollrath, D. (2016). Urbanization with and without industrialization. *Journal of Economic Growth*. 21 (1), 35-70. DOI: 10.1007/s10887-015-9121-4.

Gooch, D., Kortuem, G., Wolff, A. & Brown, R. (2015). Reimagining the role of citizens in smart city projects. *ACM International Joint Conference on Pervasive and Ubiquitous Computing, First International Workshop on Smart Cities: People, Technology and Data At: Osaka, Japan, Proceedings*, Osaka, Japan, p. 1587-1594. DOI: <https://doi.org/10.1145/2800835.2801622>.

Ha, J., Page, T. & Thorsteinsso, G. (2011). A study on technophobia and mobile device design. *International Journal of Contents*. 7(2), 117-25. DOI: 10.5392/IJoC.2011.7.2.017.

Habermas, J. (2001) *İletişimsel eylem kuramı*. (Çev. M. Tüzel). İstanbul: Kabalcı Yayın Evi.

Hacker, K. L.& Van Dijk, J. (2000). *What is digital democracy*. Retrieved June 5, 2020 from https://www.researchgate.net/publication/231382330_What_Is_Digital_Democracy.

- Hansen, M.H. (1998). *The ancient Greek city state*. Retrieved October 2, 2019 from https://web.stanford.edu/group/dispersed_author/docs/PolisAristotleRawls.pdf.
- Hashem, İ., Gani, A. (2017). Enabling communication technologies for smart cities. *IEEE Communications Magazine*. 55 (1), 1-19. DOI: 10.1109/MCOM.2017.1600232CM.
- Hartman A. & Meisenzahl, M. (2020). *All the companies and divisions under Google's parent company, Alphabet, which just made yet another shake-up to its structure*. Retrieved April 1, 2020 from <https://www.businessinsider.com/alphabet-google-company-list-2017-4>.
- Hekimoğlu, G. (2018). Kamusal alan: Toplumsal katılımın bir imkanı. *Türk İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 5 (19), 543-555.
- Hemment, D. & Townsend, A. (2013), Here come the smart citizens. D. Hemment & A. Townsend (Eds.), in *Smart Citizens*. Manchester: FutureEverything Publications.
- Hollands, R. G., (2008). Will the smart city please stand up? *City*. 12(3), 303-320. DOI: 10.1080/13604810802479126.
- Hosch, L. W. & Hall, M. (2020). *Google: Inc*. Retrieved April 23, 2020 from <https://www.britannica.com/topic/Google-Inc>.
- Hsieh, H.F. & Shannon, E. S. (2005). Three approaches to content analysis. *Qualitative Health Research*. 15 (9), 1277-1288. DOI: 10.1177/1049732305276687.
- Huang, R., Zhuang, R. & Yang, J. (2017). Promoting citizen's learning experience in smart cities. *10th International Conference, ICBL 2017*. Hong Kong, China. June 27-29, 2017. p. 14-25. DOI: 10.1007/978-3-319-59360-9_2.

- Hussein, M. & Imitiyaz, I. (2018). Urbanization concepts, dimensions and factors. *International Journal of Scientific Research*. 9 (1), 23513-23523. DOI: <http://dx.doi.org/10.24327/ijrsr.2018.0901.1483>
- Infrastructure Canada (2019). *Winners announcement*. Retrieved 05.10.2019 from <https://www.infrastructure.gc.ca/cities-villes/winners-ann-gagnants-eng.html>.
- İsbak (2020). *İsbak İstanbul bilişimve akıllı kent teknolojiler*. <https://www.isbak.istanbul/hakkimizda/sirket-profilii/> (Erişim Tarihi: 06.07.2020).
- Jiboye, A.D. (2011). Sustainable urbanization: Issues and challenges for effective urban governance in Nigeria. *Journal of Sustainable Development*, 4 (6), 211-224. DOI: 10.5539/jsd.v4n6p211.
- Kaylor, C. H., (2005). E-government. The next wave of e-government: The challenges of data architecture. *Bulletin of American Society for Information Science and Technology*. 31(2), 18-22. Doi:10.1002/bult.1720310207.
- Khan, Z. & Kiani, S. (2013). Cloud based big data analytics for smart future cities. *Proceedings of the 2013 IEEE/ACM 6th International Conference on Utility and Cloud Computing*. Dresden Germany, Dec. 9-12, 2013. DOI10.1109/UCC.2013.77.
- Keta, M., (2017). Smart city, smart administration and sustainable development. *Romanian Economic and Business Review*, 10 (3), 43-56.
- Kızılhan, T. (2016). *İletişim fakülteleri öğretim üyelerinin ve öğrencilerinin sayısal vatandaşlık özyeterliklerine ilişkin algılarının değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kirkhaug, T.R. (2008). Communication in urban planning: How quality of communication can facilitate constructive citizen participation. Retrieved December 1, 2018 from

<https://www.ntnu.edu/documents/139799/1273574286/TPD4505.Trine.Kirkhaug.pdf/b5be429a-a89f-459f-993f-4489d9f0f7f4>.

- Koty, A. (2019). *China's corporate social credit system: What businesses need to know*. Retrieved September 1, 2020 from <https://www.china-briefing.com/news/chinas-corporate-socialcreditsystemhowitworks/#:~:text=According%20to%20the%20Chinese%20government,variety%20of%20rewards%20and%20punishments>.
- Kourtit, K., Nijkamp, P. & Arribas, D. (2012). Smart cities in perspective – a comparative European study by means of self-organizing maps, innovation. *The European Journal of Social Science Research*, 25 (2), 229-246.
- Ntamaka, K., Mbanga, S. (2019). Privatization of urban public spaces and its impact on sustainable cities and social inclusion. *Sustainable Urbanization of the South Africa Sweden Universities Forum (SASUF) Symposium at Nelson Mandela University*. 2019, Port Elizabeth, South Africa. Retrieved May 5, 2020 from https://www.researchgate.net/publication/338356795_Privatization_of_urban_public_spaces_and_its_impact_on_sustainable_cities_and_social_inclusion#fullTextFileContent.
- Larson, J. F., (1990). Quiet diplomacy in television era: The media and US policy toward the republic of Korea. *Political Communication and Persuasion*. 7(2), 73-95.
- Latour B, 'Paris, invisible city: The plasma' (2012) 3 *City, Culture and Society* 3(2012), 91-93.
- Linders, D., (2012). From E-government to we-government: defining a typology for citizen coproduction in the age of social media. *Government Information Quarterly*, 29 (4), 446–54. DOI: 10.1016/j.giq.2012.06.003.

- Ludlow, D.C., Mauri & M.P. Caranti, C. (2013). Smart cities and urban governance. *The urban API Project: Bologna case study*. Real Corp. 20-23 May. Rome. Italy. ISBN: 978-3-9503110-4-4 https://www.corp.at/archive/CORP2013_50.pdf.
- Mangini, A., Perlman, S., Fredrick, J. & Arkenberg, C. (2011). Strategies for effective communication in the new digital media landscape. Retrieved October 1, 2020 from https://www.tellusventure.com/downloads/reference/santa_cruz_strategies.pdf.
- Marketsandmarkets (2020). Market research report. Retrieved August 1, 2020 from https://www.marketsandmarkets.com/Market-Reports/smart-cities-market-542.html?gclid=Cj0KCQjwnqH7BRDdARIsACTSAduihhhGbjhCYQ5o7daliWgs5ye1-UBgfCFpIOJ2gxcPvBfnlfBIGfQaAqGpEALw_wcB.
- Matei, A. & Săvulescu, C. (2014). Enhancing the capacity for innovation of public administration. An exploratory study on e-Governance, ICT, knowledge management in Romania. *Theoretical and Applied Economics*. 21 (11), 7-26.
- Mateu, E. A., (2015). Citizens' competences and perceptions about the smart cities: A case study. Retrieved 07.12.2020 from <https://core.ac.uk/download/pdf/61456428.pdf>.
- Meijer, A. & Bolivar, M. P. R. (2015). Governing the smart city: A review of the literature on smart urban governance. *International Review of Administrative Sciences*. 82 (2), 1-17.
- Micheletti, M., (2006). Communication and political understanding as political participation. M. Eduards, C. Linde and A. Segerberg (Eds.). in *State of Welfare: Politics, Policies and Parties in the Post-national Welfare Society* (p.1-15.). Stockholm: Stockholm University.
- Molotoch, H. (1976). The city as a growth machine: Toward a political economy of place. *The American Journal of Sociology*. 82 (2), 309-332.

- Mossenberg, K., Tolbert, C. J. & Franko, W., (2013). Cities and a digital society. K. Mossenberg in. *Digital Cities: The Internet and the Geography of Opportunity*. Oxford: Oxford University Press.
DOI: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199812936.003.0001>.
- Nam, T. & Pardo, T. (2011). Conceptualizing smart city with dimensions of technology, people, and institutions. *The Proceedings of the 12th Annual International Conference on Digital Government Research*. College Park, USA, June 12-15, 2011, p. 282-291.
- Naphade, M., Banavar, G., Harrison, C., Paraszczak, J. & Morris, R. (2011). Smarter cities and their innovation challenges, *Computer*, 44 (6), 32-39.
- OECD (2001). *Understanding the digital divide*. Retrieved 03.01.2019 from www.oecd.org/dsti/sti/prod/Digital_divide.pdf.
- Odabaş, U.K. (2018). Tarihsel süreçte kamusal alanın yapısal dönüşümü ve Habermas. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 22 (Özel Sayı), 2051-2066.
- Odendaal N. (2003). Information and communication technologies (ICTs) and local governance: Understanding the differences between cities in developed and emerging economies. *Computers, Environment and Urban Systems*. 27, 585–607.
- Ovide, S. (2020). A capitalist fix to the digital divide. *New York Times*. Retrieved 23.09.2020 from <https://www.nytimes.com/2020/09/22/technology/digital-divide-solutions.html>.
- Özgür, E. F. (2017). "Kamusal alan ve kamusal mekân perspektifinden kentleşme ve planlama. F. Ünsal, E.F. Özgür (Ed.). *Bir Kenti Anlamak: Sinop Yaz Atölyesi*" içinde. (s.81-93). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Page, L. (2020). G is for Google. Retrieved February 1, 2020 from <https://abc.xyz/>.

- Peel, K. & Tretter, E. (2019). Waterfront Toronto: Privacy or piracy. *UCCities – Global Urban Research at the University of Calgary Working Paper #2*. DOI: 10.31235/osf.io/xgz2s
- Pereira, G. V., Parycek, P. & Falco E., Kleinhas, R. (2018). Smart governance in the context of smart cities: A literature review. *Information Polity*. 23 (2), 143-162.
- Perovic, S. & Folic, N.K. (2012). Visual perception of public spaces in Niksic. *Social and Behavioral Sciences*. 68 (2012), 921-933.
- Rasila, B.N., Mudau, M.J. (2013). Citizen participation in local government: The importance of effective communication in rural development. *International Journal of Community Development*. 1 (1), 12-18. DOI: <https://doi.org/10.11634/233028791402321>.
- Reuters (2018). Alphabet to shut Google+ social site after user data exposed. *Reuters*. Retrieved June 9, 2020 from <https://www.reuters.com/article/us-google-data/alphabet-to-shut-googles-social-site-after-user-data-exposed-idUSKCN1MI1WM#:~:text=The%20issue%20was%20discovered%20and,said%20in%20a%20blog%20post.&text=Shares%20of%20its%20parent%20company,hit%20big%20U.S.%20tech%20companies>.
- Ribble M. (2011). *Digital citizenship in schools: Nine elements all students should know (2nd edition)*. Arlington: ISTE.
- Roller, L.H. & Waverman, L. (2001). Telecommunications infrastructure and economic development: A simultaneous approach. *American Economic Review*. 91 (4), 909-923.
- Saez, J., Butter & M., Quintana. (2017). The new pyramid of needs for the digital citizen: A transition towards smart human cities. *Sustainability*. 9 (2258). 1-15.
DOI:10.3390/su9122258
- Santinha, G. & Anselmo D. C. (2010). Creating more intelligent cities: The role of ICT in promoting territorial governance. *Journal of Urban Technology*. 17 (2), 77-98.

- Sauter, M. (2018). Google's guinea pig city. *The Atlantic*. Retrieved September 1, 2019 from http://jeremiahcommunity.ca/wp-content/uploads/2019/02/Sidewalk-Labs_-Google%E2%80%99s-Guinea-Pig-City-in-Toronto-The-Atlantic.pdf.
- Sanders, K. & Canel, M. J. (2015). Mind the gap: Local government communication strategies and Spanish citizens' perception of their cities. *Public Relations Review*, 41 (2015), 777-784.
- Schaffers, H., Komninos, N. & Pallot, M. (2011). Smart cities and the future internet: Towards cooperation frameworks for open innovation. J. Domingue (Ed.). in. *Future Internet Assembly*. (p. 431-446). Springer. DOI: 10.1007/978-3-642-20898-0_31
- Scholl, H. J., AlAwadhi, S. (2016). Creating smart governance: The key to radical ICT overhaul at the City of Munich. *Information Polity*. 21(1), 21-42. DOI: <https://doi.org/10.3233/IP-150369>.
- Selman, S.B. (2013). *Getting ideas for research*. Retrieved November 11, 2020 from <https://www.coursehero.com/file/20282751/Ch3-Getting-Ideas-For-Research/>.
- Sennet, R. (2010). *Kamusal insanın çöküşü*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Servon, L. J. (2002). *Bridging the digital divide: Technology community and public policy*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Sidewalk Labs (2019). *MIDP volume 1, chapter 1 Quayside*. Retrieved October 13, 2019 from <https://www.sidewalktoronto.ca/documents/>.
- Sidewalk Labs (2019). *MIDP volume 1, chapter 2: The River District*. Retrieved October 13, 2019 from <https://www.sidewalktoronto.ca/documents/>.
- Sidewalk Labs (2019). *MIDP volume 1, Chapter 3: Economic development*. Retrieved October 13, 2019 from <https://www.sidewalktoronto.ca/documents/>.

- Sidewalk Labs (2019). *MIDP volume 2: The urban innovations introduction*. Retrieved October 14, 2019 from <https://www.sidewalktoronto.ca/documents/>.
- Sidewalk Labs (2019). *MIDP volume 2- chapter 1: Mobility*. Retrieved October 15, 2019 from <https://www.sidewalktoronto.ca/documents/>.
- Sidewalk Labs (2019). *MIDP volume 2- chapter 2: Public realm*. Retrieved October 15, 2019 from <https://www.sidewalktoronto.ca/documents/>.
- Sidewalk Labs (2019). *MIDP volume 2- chapter 3: Buildings and housing*. Retrieved October 16, 2019 from <https://www.sidewalktoronto.ca/documents/>.
- Sidewalk Labs (2019). *MIDP volume 2- chapter 4: Sustainability*. Retrieved October 16, 2019 from <https://www.sidewalktoronto.ca/documents/>.
- Sidewalk Labs (2019). *MIDP volume 2- chapter 5: Digital innovation*. Retrieved October 16, 2019 from <https://www.sidewalktoronto.ca/documents/>.
- Sidewalk Labs (2019). *MIDP volume 3: The partnerships*. Retrieved October 17, 2019 from <https://www.sidewalktoronto.ca/documents/>.
- Sidewalk Labs (2019). *MIDP volume 0: The overview*. Retrieved October 17, 2019 from <https://www.sidewalktoronto.ca/documents/>.
- Sidewalk Labs (2019). *Sidewalk Labs public participation strategy report*. Retrieved October 17, 2019. from <https://www.sidewalktoronto.ca/documents/>.
- Sidewalk Labs (2020). *Sidewalk Lab's aim*. Retrieved February 1, 2020 from <https://www.sidewalklabs.com/>.
- Sithigh, D. & Siems, M. (2019). The Chinese social credit system: A model for other countries?. *EUI Working Papers.*, European University Institute. DOI: <https://doi.org/10.1111/1468-2230.12462>

- Smart Nation (2018). *Smart nation: The way forward*. Retrieved June 8, 2018 from https://www.smartnation.gov.sg/docs/default-source/default-document-library/smart-nation-strategy_nov2018.pdf?sfvrsn=3f5c2af8_2.
- Spil, T., Effing, R. & Kwast, J. (2017). Smart city participation: dream or reality? A comparison of participatory strategies from Hamburg Berlin & Enschede. *Conference on e-Business, e-Services and e-Society*. DOI: 10.1007/978-3-319-68557-1_12
- Starman, A. B. (2013). The case study as a type of qualitative study. *Journal of Contemporary Educational Studies*. 1-2013, 28.43.
- Stoica, M., (2000). Premises of transition to information society, *Economic Informatics Journal*, 4 (16), 42-43.
- Sultana, T. (2012). The evolution of democracy through the ages: Focus on European experience. *Journal of European Studies*. 28 (1), 27-50.
- Şimşek, A. (2015). İletişim araştırmalarında paradigma değişimi. B. Yıldırım (Ed.), *İletişim araştırmalarında yöntemler: Uygulama ve örneklerle içinde* (s.155-196). Konya: Literatürk.
- Tapia, J. H., Oralla, H., Udugama, A., Tomas, A., Manzoni, P. & Förster, A. (2017). Mobility as the main enabler of opportunistic data dissemination in urban scenarios. *Ad-hoc, Mobile, and Wireless Networks*. 107-120. DOI: 10.1007/978-3-319-67910-5_9.
- Tekeli, İ. (2013). Katılımcı demokrasi, sivil ağlar ve sivil toplum kuruluşları. http://stk.bilgi.edu.tr/cd/01/doc/okuma_02-2.pdf. (Erişim Tarihi: 12.02.2019).
- Tenney, M., Sieber, R. (2016). Data-driven participation: Algorithms, cities, citizens, and corporate control. *Urban Planning*, 1(2), 101-113. DOI: <https://doi.org/10.17645/up.v1i2.645>

- Thorns, D. (2004). *Kentlerin dönüşümü*. İstanbul: CSA Global Yayın Ajansı.
- Timur, T. (2008). *Habermas'ı okumak*. İstanbul: Yordam Kitap Evi.
- Toderian, B. & Glover, J. (2017). 10 Lessons in more engaging citizen engagement. Retrieved 01.04.2020 from <https://www.smartcitiesdive.com/ex/sustainablecitiescollective/10-lessons-more-engaging-citizen-engagement/231051/>.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri (2020). *Agora*. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 05.03.2020)
- Uzgören, G., Erdönmez, M.E. (2017). Kamusal açık alanlarda mekan kalitesi ve kentsel mekan aktiviteleri ilişkisi üzerine karşılaştırmalı bir inceleme. *Megaron*. 12 (1), 41-56 DOI: 10.5505/megaron.2016.42650
- Varol, Ç. (2017). Sürdürülebilir gelişmede akıllı kent yaklaşımı: Ankara'daki belediyelerin uygulamaları. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 26 (1), 43-58.
- Vural, R.A., Cenkseven, F. (2005). Eğitim araştırmalarında örnekolay (vaka) çalışmaları: Tanımı, türleri, aşamaları ve raporlaştırılması. *Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*. 6 (10), 126-139.
- Van der Meer & A., Van Winden, W. (2003). E-governance cities: A comparison of urban information and communication theory policies. *Regional Studies*. 37 (4), 407-419.
- Weber, V. (2019). *Smart cities must pay more attention to the people who live in them*. Retrieved 01.06.2020 from <https://www.weforum.org/agenda/2019/04/why-smart-cities-should-listen-to-residents/>.
- Wiig, A. & Wyly, E. (2016). Introduction: Thinking through the politics of the smart city. *Urban Geography*. 37(4), 485-493.

- Wilke H., (2007). *Smart governance: Governing the global knowledge society*. New York: Campus Verlag.
- Worldbank (2016). *Urban population*. Retrieved May 1, 2018 from <http://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS?view=map&year=1960>
- World Population Review (2019). *Stockholm population 2019*. Retrieved December 3, 2019 from <http://worldpopulationreview.com/world-cities/stockholm-population/>.
- World Population Review (2019). *Singapore population 2019*. Retrieved December 3, 2019 from <http://worldpopulationreview.com/countries/singapore-population/>.
- World Population Review (2019). *Vancouver population 2019*. Retrieved December 3, 2019 from <http://worldpopulationreview.com/world-cities/vancouver-population/>.
- Wray, S. (2020). *Citizens willing to share data for better services, report suggests*. Retrieved August 6, 2020 from <https://www.smartcitiesworld.net/news/news/citizens-willing-to-share-data-for-better-services-report-suggests-5058>.
- Yıldırım, Y. (2012). İletişimsel eylem kuramı ışığında siyasal iletişim ve AK Parti örneği. *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)*. 7 (1). 195-226.
- Yıldırım, Y. (2012). Jürgen Habermas'ın iletişimsel eylem kuramı. *AKU Sosyal Bilimler Dergisi*. 249-268. <http://www.sbd.aku.edu.tr/VIII2/yyildirim.pdf> (Erişim Tarihi: 01.04.2018).
- Zuk, M., Bierbaum, A., Chapple, K., Gorska, K. & Sideris, A. (2017). Gentrification, displacement, and the role of public investment. *Journal of Planning Literature*. 33(1), 1-14. DOI: <https://doi.org/10.1177/0885412217716439>.

_____
[ ] No, I do not want to receive a summary of the study's results.

4. I agree to be contacted about a follow-up interview, and understand that I can always decline the request.

[ ] Yes, please contact me at: _____
[ ] No

ATTACHMENT: INTERVIEW QUESTIONS FOR ACADEMY

- Gender:
  - Education Level:
  - Profession:
  - Age:
  - For how many years have you been living in this city:
1. For how long have you been working on the subject of smart cities? What are the social transformations the city have gone through since you started to observe?
  2. As an academican and a shareholder of the city do you believe that the city administration is sufficient on creating a public space where all parties can participate equally? Why do you think this way?
  3. What do you think of local government's efforts on sharing its governmental power with other shareholders?
  4. How do you define academia's role in the development of smart cities?
  5. Do you think that the research conducted by academics is used in the development and improvement of smart cities? If so in which ways; if not what are problems caused by this situation?
  6. What differences and / or similarities do you think have between academically idealized smart cities and smart cities operating in real terms?

Ek.3 Özgeçmiş

TANER KIZILHAN

GÖREVLER

- 01/2018-** Araştırma Görevlisi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi İletişim Fakültesi, Görsel İletişim Tasarımı Bölümü
- 03/2016-01/2018** Araştırma Görevlisi, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi, İletişim Tasarımı ve Yönetimi Bölümü
- 09/2013-03/2016** Araştırma Görevlisi, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Enstitüsü
- 02/2013-09/2013** Araştırma Görevlisi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi İletişim Fakültesi, Görsel İletişim Tasarımı Bölümü

EĞİTİM

- 03/2016-** Doktora, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Tasarımı ve Yönetimi Anabilim Dalı, Eskişehir, Türkiye.
Danışman Prof. Dr. Ali Şimşek. Ortalama 3.91/4.00.
- 09/2019-
11/2019** Grad Studies Visiting Student, Humanities (Research), McMaster University- Canada
Hosting Supervisor Associate Prof. Sara Bannerman.
- 09/2013 -
06/2016** Yüksek Lisans, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim
Danışman Prof. Dr. Ali Şimşek. Total Ortalama 3.97/4.00

Tez başlığı: İletişim Fakülteleri Öğretim Üyelerinin ve Öğrencilerinin Sayısal Vatandaşlık Özyeterliklerine İlişkin Algılarının Değerlendirilmesi.

**09/2007-
06/2012**

Lisans, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi İletişim Tasarımı ve Yönetimi Bölümü, Eskişehir, Türkiye.

**09/2010-
06/2012**

Yandal, Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, Eskişehir, Türkiye.

ÖDÜLLER

2017

Simsek, A., Elciyar, K., Kizilhan, T. (2017). Outstanding Paper Award at the 5th International Conference on Educational Technologies, 2017.

PROJELER

2018-2019

Şimşek, A., Kızılhan, T., Elciyar K. (2019) *Üniversite Öğrencilerinin Özçekim Davranışları: Yeni Medyanın Etkin Kullanıcıları Olarak İletişim Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma*, Anadolu Üniversitesi Genel Amaçlı BAP Projesi.

BİLDİRİLER

2018

Kizilhan, T. (2018). *Twiting after death: Communicational spasms of our dead under the shadow of digital immortality dreams. International Conference on Cultural Informatics, Communication & Media Studies (CICMS-2018)*. Turkey, May 2018.

2017

Simsek, A. & Elciyar, K. & Kizilhan, T. (2017). A Comparative study on social media addiction of high school and university students. *5th. International Conference on Educational Technologies 2017*, Australia, December 2017.

Kizilhan, T. (2017). Digital health: How much we can protect our health while using digital technologies? A study on social media users. (in Turkish). *3rd International Health Communication Symposium*, Turkey, November 2017.

Kizilhan, T. & Simsek, A. (2017). Who are better digital citizens, professors or students? An exploratory study in leading faculties of communication in Turkey. *International Conference on Contemporary Issues in Education*. North Cyprus, October, 2017. (Derived from my Master's Thesis).

2016 Kizilhan, T. (2016). A study to develop a "Likert Scale" for the measurement of individuals' citizenship self-efficacy perceptions (in Turkish). *International Congress on Media Studies*, Turkey, April 2016.

2014 Kizilhan T. & Bal S. (2014). A case of political extremism: Twitter ban in Turkey and it's reflections to the public. V *CIMJ International Seminar Media, Democracy and Citizenship in the Digital Age*, Portugal, October 2014.

Kizilhan, T. (2014). Cyberspace: A twenty first century superman dystopia. *12. Communication in the Millennium Symposium*, Turkey, June 2014.

Kizilhan, T. (2014). The use of new media in marginalized populations: LGBT sample. *1. International Communication Science and Media Studies Congress*, Turkey, May 2014.

MAKALELER

- 2019** Simsek, A. & Elciyar, E. & Kizilhan, T. (2019). A Comparative study on social media addiction of high school and university students. *Contemporary Educational Technology*. 2 (10), 106-119. DOI: <https://doi.org/10.30935/cet.554452>
- 2018** Unlu, S. & Kizilhan, T. & Elciyar, K. (2018). Conflicts of immigrants in the process of adaptation and digital communities. *Selcuk University Journal of Communication*, 11 (1), 5-18 DOI: 10.18094/josc.339953
- 2017** Simsek, A & Kizilhan, T. & Sahin, M. & Sever, S. (2017). Newspaper coverage of the Gezi uprising in Turkey. *Asia Pacific Journal of Advanced Business and Social Studies (APJABSS)*, 3(1), 192-204.
- Kizilhan, T. (2017). Evaluating the digital museums in Turkey via content analysis. *e-Journal of New Media*, 1(2), 149-156. DOI NO: 10.17932/IAU.EJNM.25480200.2017.1/2.148 -156

KİTAP BÖLÜMLERİ

- 2019** Kızılhan, T. (2019). Görsel kültür çağında hom videns: Görmenin ve hayatın dokusu olarak iletişim teknolojileri. B. A. Ayteknî (Ed). *Tasarım Kavramlarını Disiplinlerarası Okumak içinde*. (s. 129-150). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kızılhan, T. (2019). İletişim teknolojileri bağlamında yüzey tartışmaları: Yüzey web deep web ve darknet. B. A. Ayteknî (Ed). *Tasarım Kavramlarını Disiplinlerarası Okumak 2 içinde*. (s. 1-16). Ankara: Nobel Yayınevi.

KİTAP İNCELEMELERİ

- 2017** Kizilhan, T. (2017). Kitap incelemesi: The network society. *Akdeniz İletişim Fakültesi Dergisi*. 27, 217-221. ISSN 1304 3846.

- 2016** Kizilhan, T. & Bal, S. (2016). Book eview: The rise of the network society - the information age: Economy, society, and culture. *Contemporary Educational Technology*. 7(3),277-280.

YARDIMCI EDİTÖRLÜKLER

- 2020** MEDIAJ: International Journal of Media and Communication Research. Adnan Menderes Üniversitesi İletişim Fakültesi.

- 2019** Tasarım Kavramlarını Disiplinlerarası Okumak (Ed. Behic Alp Aytekin). Nobel Yayınevi, Turkey.

YABANCI DİL

- İngilizce** IELTS Score: 8 (Reading:9, Listening: 9, Speaking:7.5, Writing:6)